

વિવેચનકારના બે બોલ.

સત્ય સમજવાના બે રસ્તા છે. જ્ઞાન પદ્ધતિ અને મઝ્ન પદ્ધતિ. જ્ઞાન પદ્ધતિ ત્યારે ચોતા વડે પેઢીના ચોટી કાચકાલ વાળા વડેને ચીડવનારી થઈ પડી છે ત્યારે મઝ્ન પદ્ધતિ ડાઘનેપણે ચીડાવ્યા વિના જ્ઞાન આપે છે અને થાકું કાઢે સદાજ નવાવે છે. આ નિયમ શાક રાખીને સાધુ અને માવક વડેને ખરો ખરી સમજાવવાના હેતુથી વિદ્વાન પૂર્વોચારથી હુસ્તિયસુરિયે કાર્યે વિદ્વાનના અવની સ્વના કરેલ છે.

તેમાં માવક તથા સાધુ જન્મે વડેનાં કાળેનાં વચારે નિયમકરવામાં આવ્યું છે. તેમાં મજબનાં મળુ મકરણેનાં માવકનાં આચાર, વિચાર વિનયુત્વ વડેનાં વર્ણન છે.

આ મજબનાં હરેક વસ્તુ કમલર ચીડવવામાં આવી છે. તેથી મજબથી તે ઉપર કુપી મળુએ કેમ વર્તવું તે પદ્ધતિસર જવાનવામાં આવ્યું છે અને એક પછી બીજું સૂચ અમુક નિયમાનુસાર આવશ્ય છે તેથી તે સ્વાચારિકાવાને છે અને વાંચનારને વિચારી મળી તરત સમજાઈ આવે છે.

આ પ્રકારમાં નાનાં નાનાં શાકેનાં-સૂત્રો આપેલાં છે અને તે ઉપર મહુનિયમકરણી ટીકા લખેલી છે. સૂત્રોની આપા પડુ બેલી સ્પષ્ટ છે કે એ કાઈ વાંચનાર તેના ઉપર કાંત વિવધી મનન કરે તો તે સૂત્રોના સ્વરૂપ આપી આપ સમજાઈ આવે. મજબ વિવેચન વાંચ્યા પછેનાં બે સૂત્રોના અર્થ વિચારી તે પર મનન કરવામાં આવે તો પેઢીના હુદ્દિ જળ મમાલે-જ્ઞાનના કુરોપજમ મમાલે-મલો મહત્ત જમશે. આ રીતે મનન કરી પછી વિવેચન વાંચવું અને પાંતે વિચારેલા

અર્થમાં અને વિવેચનમાં કેટલું સામ્ય છે અથવા કેટલું અંતર છે તે તપાસવું અને વિવેચનમાં વિશેષ શુ આપેલું છે તેમ સમજવાનો પ્રયત્ન કરવો. આ દૃષ્ટિથી રત્ન વાંચવામાં આવે તો મનુષ્યની વિચારશક્તિ સારી રીતે ખીલે અને રંગનું સ્વરૂપ પણ સ્પર્શ સમજવામાં આવે અને આવી રીતે સમજપૂર્વક મળવેલું જ્ઞાન કાર્ય રૂપે પરિણમે આદર્શી ઉપોદ્ધાત પછી હવે આ પુસ્તકની ત્રણ પ્રકરણોમાં શી જાગતો આપેલી છે તેના વિચાર કરીએ.

પ્રથમ ખર્મ એટલે શુ ? મૈત્રી પ્રમાણ કાશ્યપ અને માધ્વસ્થ, આવાર જાવનાઓ સહિત સહનુજાન કરવામાં આવે તે ખર્મ છે હવે ખમન્ય જે વિજ્ઞાન છે રૂઢસ્થ ખર્મ અને વતિધર્મ. હવે રૂઢસ્થ ખમન્ય જ વિજ્ઞાન પાઠવામાં આવ્યા છે સામાન્ય રૂઢસ્થ ધર્મ અને વિશેષ રૂઢસ્થ ખમ હવે આ સામાન્ય રૂઢસ્થ ખમમાં માર્ગોપસારી પદ્ધતિ પાંચીસ ગુણ આપવામાં આવ્યા છે પ્રથમ પ્રકરણમાં તે ૭૫ ગુણોનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે બીજી પ્રકરણ દેહના વિધિને લગતુ છે પ્રાત્ક્રમમાં ઉપરેસકમાં ક્યા ગુણોની વજર છે અને ઉપરેસકે નમ્ય કૌત્ર કાજ અને જાવ વિચારી કેવા અધિકારી પાસે કેવી રીતે લેખ આવે, તેનું સુદર અને લેખક વર્ણન કર્યું છે પ્રસંગોપાત જ્ઞાનાવાર રૂઢનાવાર વીવીજર, અને વારિયાજાતનું નિરૂપણ કર્યું છે પુણ્યનું ફળ અને પાપનું ફળ ઉપરેસકે જણાવવું અને પ્રશ્નર્થનું માધ્વસ્થ જવાવનું કીતાના ખનમાં જરી લખાણ ઉત્પન્ન થતાં તેને આત્માનું સ્વરૂપ જણાવવું તથા અધ્મિક વિકાસ વાસ્તે જાર જાવનાનું વર્ણન કરવું આ રીતે જ્યારે મનુષ્ય ઉપર પ્રમાણ ખમનું સ્વરૂપ સમજાવેરામ પામવાથી કાર્મિક મત લેવાની રજા વળે, જાજ ત્યારે કેવી રીતે તેને સમજ્યાન પૂર્વક જાર મત આપવા તે વીજ પ્રકરણમાં કહેલું છે અહિંસા, સત્ય અસ્તેય સ્વદાર સંતેજ પરિવ્રજ પ્રમાણુ જે પાંચ અણુવતઃ તથા રિઝિરમણુ જોગેત પગોત વિરમણુ તથા અનર્થજક વિરમણુ જે ત્રણ ગુણ મતઃ તથા

સ્થાપનિકા દેશાવકાશિકા પૌત્રપોષનાસ તથા અતિથિસંવિધાન એ
 ચાર શિક્ષા શ્લોકો રીતે બાર મહત્ત્વનું કર્મ કરી કરેલ મહત્ત્વે હવે
 પાંચ પાંચ અભિષારોનું કર્મ કરી તે અભિષારો ત્યાગવા પૂર્વક વાતકે
 બાર શ્લોકો રીતે પાઠનાં તે આ નીચ પ્રકરણમાં અભ્યુવચન
 આપ્યું છે. અભિષારનું કું સ્વરૂપ છે તે સમજવી તે કેમ ન થાય
 તે મારે કેવી જાણના જાણવી, અને સુસ્તકરિ વિદેવ ધર્મ આશુના
 વાજાનાં સ્થાપન્ય હજી કેવાં પ્રકારનાં હોય તથા તેની દિનવચાં કેવી
 હોય તે બધું વર્ણવવામાં આપ્યું છે. ઉપરમાં પૈવી વચેરે ચાર જાણ-
 નામિતું વિવેચન હજી જાણવામાં આપ્યું છે.

આ રીતે શ્રી હસ્તિકવસુરિ રચિત ધર્મ નિ હુમાલી મુવ
 મર્ત્ય મલ પ્રકરણે આ પુસ્તકમાં જાણક ધર્મ નામે પ્રસિદ્ધ બ
 વામાં આપ્યાં છે.

આજે પ્રતિનિદુ પૂર્ણ વિવેચન સાથે સન ૧૯૧૨માં પ્રસિદ્ધ
 જરવામાં આપ્યું હતું. તે પુસ્તકનો જાણક વિદ્યાદાસ નાચક વંધુ
 જોના તથા અને ધર્મ હજી સુ વંધુજીના કિલ્લાઈ રમુન નિવસી
 સમ્પ્રદાયવાદ અને જાણિવ વાત સ્નેહી મિત્ર સાથે ઠેરઠીયામાં
 પીજવાજી વરલીયાટ જરવામાં આપ્યો છે. આઈઠેરથીજાણકે જેમાં
 જે જરવા દેણેમાં સરજાનો પ્રકાર જામ તેવા હંમલ કેમથી જાણ
 રત હંમલ અને મેધક પુસ્તકે હજીમાં છે તેમની જાણવાતરમિ
 દિન પ્રતિદિન ગુણિ થમિ. એ થાતી હરિદિ પ્રાર્થના છે.

જાણકન પેઠાનું જાણક વરલિનું કર્મ સમજવામાં અને
 જરવામાં આ મેન્સ પાઠગાર થામિ. એવી જાણના સાથે વિરમું છે.

આથી વધી જ સન ૧૯૮૫
 રતનપોષ-જાણવાવાદ

} મહિસાસ ન. દોરી.

પી હર્મપ્રકાશ ગ્રી. મિસ-માં પીજ મુવવકાશ પીજમવાએ
 આપ્યું છે પાઠગારના-જાણવાવાદ.

૧૫. ડોરશી વીજપાળ કચ્છ ગોટા આસખીયાવાળા, રંગુન.

૪ મ મંચલ ૧૯૨૬

ઉમાર જાડે પદ

૧૫-૧ મંચલ ૧૯૮૫

અર્પણ

સત્ચારિત્રવાન્ પ્રાતઃસ્મરણીય સ્વ શી મેષરાજભાઈ
નેણી શી સાધાભાઈ નેણી, શી ચાપરીભાઈ નેણી
તથા પરમપૂજ્ય તિલાશી વીજયભાઈ નેણી.

આસળીઆ મારા (૬૫૭)

આપ ચારે સ્વતંત્ર થયા છે. છતાં આપે મારા ઉપર
કરેલા અનેક ઉપકારો સદા સર્વદા મારા સ્મરણમાં રહ્યા કરે
છે હું જ્યારે નાની વયનો હતો ત્યારે આપે જે પ્રીતિથી અને
હૃદયની લાગણીથી મારું ધ્યાન કર્યું છે અને મારામાં ઉત્સાહનાં
પરોપકારનાં પ્રયાસિકતાનાં અને પ્રમુખતાનાં જે બીજા રાખ્યા
છે તે અવલોકીને છે તેમજ તેનો વિચાર કરતાં આપ સર્વેની
કમળ મુગ્ધાહૃદયો મારી આંખ આવળ વડી આને છે અને
આપના મહાન ઉપકારી કાણુને જાણે. વળતા હું અમમર્ષ
હું પણ પુણ્ય નહિ તે પુ ખી પાંચડી તે ત્યારે અમદાવાદવાળા
શીકુલ સાફર મણિલાલભાઈ નવુભાઈ દેહી બી. એ. એ.
કેન્દ્ર પુસ્તક-શી પૂજ્ય શી હસ્તિવસુરિ રવિવ સંસ્કૃત ધર્મ
ત્રિ દુગ્ધ આવક વિજ્ઞાનુ ગુજરાતી કાર્યવર-આપના
સ્મરણોએ સમયસુ કરતાં મારા જીવતાત્માને અત્યંત આનંદ
વાર છે એ આપ જ્યાં હો ત્યાં સ્વીકારદોષ હાથ એજ
હારીક જાનના.

જન્મ મેઘશીલ, રડુન
વિજ્યા રહમી
સપ્ત ૧૯૮૫

શી
આપ સર્વેનો આશીર્વાદ
આજે દેહીશી વિજ્ઞાનના વેદન

અનુક્રમણિકા

પ્રથમ પ્રકરણ

પ્રથમ ભાગ

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
નવજાતકરૂપ	૧	માતાપિતાની શક્તિ	૪૮
ધર્મનું ફળ અને વ્યાખ્યા...	૩	હૃદયે કંઈક પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ	૫૧
ધર્મના બે ભેદ ...	૫	પાપક વચનું પાપ	૫૪
સામાન્ય મુદ્દસ્સાધર્મ	૭	દેવ અતિથિ અને રક્ષણી સેવા	૫૬
ન્યાયથી બન પેદા કરવું ...	૭	મોક્ષના નિયમેનું પાલન	૫૬
સારી રીતે મોક્ષમેળુ થવું	૧૫	દેશભવ વિશ્વ આત્માનો	
આઠ પ્રકારના વિષય ...	૧૬	ત્યાગ ...	૬૪
ચેતીને શાસનના સર્વથી ...	૨૧	શાસ્ત્રના પ્રમાણે અવધાર	
શિષ્યનાર પ્રકાર ...	૨૨	રાજનો ...	૬૫
અંતરે ન જ સત્ત્વનો અર્થ ...	૨૪	કાળીમિલી સેવા કરવી ...	૬૬
જીવનવાદના સ્થાનનો ત્યાગ	૩૩	ધર્મ અર્થ અને કર્મને પરસ્પર	
શક્તિનો આશય ...	૩૪	વિરોધ ન આવે તેમ વર્તવું	૬૭
સ્વભવ ...	૩૫	શક્તિ વિચારી વર્તવું	૭૦
મોક્ષ સ્થાનમાં શરૂ બાંધવું	૩૬	દરદાર પ્રમત્ત મનસુ કરવું	૭૨
મુદ્દસ્સે કેવો વેલ રાજનો ?	૪	કાલેકનો ત્યાગ કરવો	૭૩
આ કરે શાસ્ત્ર અર્થ	૪૧	કુલ પદ્ધતિ ...	૭૪
દેશાસનનું પાલન ...	૪૩	કુલિની આઠ અર્થ	૭૫
પાપના કામોથી નિવૃત્તિ	૪૪	મુદ્દસ્સેનો સામાન્ય પ્રમ પા-	
નિવૃત્તિ	૪૫	જવાનું ફળ ...	૭૭
કુલ સંત ત્યાગ ...	૪૭		

બીજી પ્રકરણ

રંગના વિધિ.

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
પ્રથમ બીજ	૭૮	પ્રથમ કુળમાં જન્મ	૧૧૪
પ્રથમ ઉપરેકની રીત	૮૧	પ્રેમની નિશા	૧૧૫
ઉપરેકનો ક્રમ	૮૩	સહ ચાલતી પ્રકરણ	૧૧૮
આસિપત્ની વચ્ચે ચારે ક્રમ	૮૬	પુણ્યવતું માન્ય	૧૧૬
કાળચાર	૮૬	ચીરુ વધુન	૧૨
કાળચાર	૮૭	ચીરુ દમન	૧૨૧
તપાચાર	૮૮	કાળ ચેર અને તપ	૧૨૩
ચારિત્ર્યચાર	૧૩	કાળ અને પ્રાચીની સિદ્ધિ	૧૨૬
ચીરોચાર	૧૪	કાળ અને આખાની નિશા	૧૨૭
કાળી અનુચાર પાસે ચારેનું		નિશા	૧૨૭
પાસન	૧૫	પુનઃજન્મની નિશા	૧૪
અનુક્રમ જાતનમાં આવના	૧	તપાચારનું પ્રકરણ	૧૮૩
કાળની પ્રકરણ ક્રમ	૧૭	વાચિ કાળની પ્રકરણ	૧૮૩
કાળની અનુક્રમ વા	૧૮	કાળ નિશા કાળ અને પુર	
કાળક્રમ કાળ	૧૯	વાચનું વાચન	૧૮૮
કાળની પ્રકરણ	૧૯	કાળક્રમનું કાળ	૧૮૫
પ્રથમ કાળચારની નિશા	૧૬	કાળચારી કાળ કાળ	૧૮૭
પ્રથમ રત્ન કાળ	૧૧	કાળ કાળ	૧૮૮
કાળક્રમ પ્રકરણ વાચન	૧૧૧	કાળક્રમ કાળ	૧૮
કાળક્રમ કાળ	૧૧૨	કાળ અને કાળ પ્રકરણ	૧૧૧
કાળક્રમ કાળ	૧૧૩	કાળ પ્રકરણ કાળ	૧૧૩

ત્રીજી મકરણ.

વિશેષ મુદ્દસ્સા ખર્ચ

વિષય.	પૃષ્ઠ	બાકી સિદ્ધાન્તના અતિવાર	૨૧૩
ધન લાવ્યાનું લઘુ	૧૬૫	અતિવારનું કારણ --	૨૧૫
ધન આપવાની વિધિ --	૧૬૬	અતિવારના કારણ ઉપાન	૨૧૫
સામગ્ર્યને અને અલગવતું		વિશેષ મુદ્દસ્સા ધન માળખા	
મહત્ત્વ --	૧૬૮	સગી લઘુ	૨૧૭
સામગ્ર્યને પાંચ લઘુ	૧૬૯	સ્વર્ધર્મ વાસના	૨૧૭
સમર્થને મહત્ત્વનો ઉપદેશ	૧૭૦	ધન ચિન્તા --	૨૧૮
અસમર્થને અલગવતો ઉપદેશ	૧૭૦	અર્થને શુ કરુ --	૨૨
મુદ્દતિના પુત્રી કથા	૧૭૪	કૌશલ્ય --	૨૩
પાંચ અલગવતું --	૧૮	છાત્ર વધન લઘુ --	૨૨૪
પ્રથમ અલગવતના અતિવાર	૧૮૧	શક્તિ મળાણે પાત્ર --	૨૨૫
ત્રીજા અલગવતના અતિવાર	૧૮૪	અતિ સૂક્ષ્મ કાર્યોનું ચિન્તા	૨૨૭
ત્રીજા અલગવતના અતિવાર	૧૮૬	ધર્મ કેવળ ધન છે --	૨૩
બાકી અલગવતના અતિવાર	૧૮૨	કેન્દ્રાસનની ઉન્નતિ કેવી	૨૩૧
પદ્ધતિ અલગવતના અતિવાર	૧૮૫	ધન --	૨૩૧
પદ્ધતિ ઉપદેશના અતિવાર	૧૮૮	કુન્દી તરફ અનુક્રમ	૨૩૩
ત્રીજા ઉપદેશના અતિવાર	૨	લઘુ પુણ્યના કાર્ય માં પ્રવૃત્તિ	૨૮
પદ્ધતિ કાર્યોનાનું સ્વરૂપ	૨ ૩	હરીર રક્ષણ --	૨૪૧
ત્રીજા ઉપદેશના અતિવાર	૨ ૫	સિદ્ધ પુરોના પરિવ્રજ લઘુ	૨૪૨
પદ્ધતિ સિદ્ધાન્તના અતિવાર	૮	સાધાર સ્થિતિનો નિવાર	૨૪૫
ત્રીજા સિદ્ધાન્તના અતિવાર	૨૧	સાધારની અસરતા --	૨૪૭
ત્રીજા સિદ્ધાન્તના અતિવાર	૨૧૩	મોક્ષનો નિવાર --	૨૪૮
		વાર કાર્યનાનું સ્વરૂપ --	૨૫

છે તે આશ્રમા ને પ્રકારનો છે એક પરમાશ્રમા અને બીજો માધ્યમ
આશ્રમા એણે સર્વ ક્રમના મળનો નાશ કરી પોતાની મુજબ કેળવવા
પ્રારંભ કરી છે તે પરમાશ્રમા અને એ સંસારના વક્રમાં ભળ્યા કરે છે
તે સંસારી જીવ એ પોતાના જ્ઞાનના જળથી ઢોઢોઢોઢો એક મોં છે
એમનું વર્તન જગતના ઢોઢોને આનંદનું ધરણુ છે એનું દેવતાત્મા
વેદના મનુષ્યો અર્ધનિષ્ઠ સ્તવન કરે છે અને એ સર્વદા પોતાની
વાસ્તુત્વને દરેક પ્રાણીના સંસ્થાને ટાળી શાન્તિ ઉપજાવે છે અને એ
દેશવિદેશ વિચરી જગતનાથી અંધકારના સમુદ્રનો નાશ કરવા મથી
રહેલા છે તે પરમાશ્રમા અર્ધનું જગવાનું કહેવાય છે તેવા દ્યુતિદિપિ
પરમાશ્રમાને નમસ્કાર કરી મન્વન્તર ચેદા યેદા શાશ્વતોષી, સમુદ્ર

આચાર્ય—સમુદ્રનું જળ સુરંગી જલિણી વાજાવે જમી વહે છે
અને તેના જમ્બ અને વહીવ વાજાં અને છે અને તે વાજાંની વાજાક-
રૂપે અર્ધસિંહન બીજે અર્ધએ વાજ હો છે તેના થીતે મદ્યન સમિ
સુધી જમ્બ અને વહીવ વિચાતે પ્રાપ્ત થી એ દ્યુતિદિપિ સંસારના ઢોઢો
નિરિધ વાખને અસીથી ઢાળ્યા છે, તેના દ્યુતિદિપિ આ અર્ધનાર્ધ સિંહ
વડ વડો એવી જમ્બ ઢીઢાત અજુરે છે.

અનામનના હુચમ

વદ્ધામાનુસ્માતિમયમર્મ સસ્રવરિષ્ઠચક્રુ ।

સેવાદિધ્યામ્જનમનુષ્ઠરહૈવ્યદુઃખાવકોષ્ઠઃ ॥

નચ વદ્ધવત્કમહાસાતિદુઃખોદિનીમરણચાગમ્ ।

વચ્ચીરાઈ પ્રથમનચિર્ધિ મારતી તાં સ્તથીમિ ॥

અર્થ—એવા નમતું અર્ધનિષ્ઠ રમણ કરવા રૂપ સિંહ જાનન
વિનયન મહામ નાંજવાથી સુખ દુઃખને પ્રાપ્ત મરણ આ સંજ્ઞાન પુણ્ય
વોજન સુખ પ્રવિધાના હુચ રૂપી પુણ્યન મન્વ આશ્રમાં રહેલું મળી
અવ વાજુ સાથ એક સો છે તે આસી રેવીની હુ સુદિ મે છે.

અર્થ—એમ રેલ સાથે મનુષ્ય અધીરાજ રહેલું પન આંખમાં
ડિલ જાનન આંખવાથી સુખ દુઃખિ થેવનીને એક સો છે, તેમ પ્રમાણે
લીલકાંઠી વાજુ રૂપ સત્ત્વની રેવીનું વાજવા રમણ કરવાથી અલકિ
ખીલે છે અને તેથી હુચમાં રહેલો સિંહાનનો જાળેલો તે મનુષ્ય પ્રાપ્ત
મે છે મળે તે વાજુની સુદિ કાળી અને તેના ખમ મનુ વિજ જાગમ છે.

માથી જિ દુની માથેક ખમણિ દુ કહેવાને તત્પર થયા છે અહીંયાં
જિ દુ સબ મહેલો છે તે સૂત્રના સંકેપની અપેક્ષાએ મહેલો છે
પણ અર્થની અપેક્ષાએ તે સબ મહેલો નથી. જેવી રીતે કુપુરવાળા
જળનું એક જિ દુ આળા ચડાના પાણીને સુચ ખમચ બનાવે છે,
તેજ રીતે આ જિ દુરૂપ રત્ન પણ ખમની સવ જાળવેનું વિચર્યું
કરે છે પરમહમાને નમસ્કાર કરવાથી સવ પ્રકારના નિધનેનો નાશ
થાય છે માટે તે આવમંજળ થયું કહી સકાય અને આ રત્નનું
પ્રયોજન સંસારનાં કુળથી પીડીત થતા અનેક પ્રાણીઓનું કલ્યાણ
કરવાની રત્નકલ્પોની ધમ્મા છે.

અવતરણ—જે શુધ્ધિમાનો છે તે નિર્લેક ઠાણ કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ
કરતા નથી, માટે ખમકાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરવાને મનુષ્યો દેસાચ તે
દેવુથી રત્નકાર ધર્મનું રૂપ રજાવે છે.

મૂલ—ધનદો ધનર્થિનાં પ્રાક્ત કામિનાં સર્વકામદ

ધદાં દ્વાપર્ગસ્ય પારમ્પર્યેણ સાધક ॥ ૨ ॥

વચનાદમુદ્ધાનયત્રિક્ષ્ણાપબોદિતમ્ ॥

મૈત્ર્યાદિમાઘસયુક્તં સ્વર્ગ્યમ્ ઇતિ કીર્ત્યતે ॥ ૩ ॥

અર્થ—ધર્મ ધનના અર્થાને ધન આપનારો કહેલો છે
તેમજ કામિયુદ્ધાને ત્ર્ય એટલે ઇચ્છિત રૂપ આપનારો
છે અને ૧૨ પરાજે ધમ મોક્ષનો માથક છે પરસ્પર અનિરૂદ્ધ
વચનથી શાસ્ત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે મૈત્રી અગ્રિ આવતા ત્રાહત
અનુદાન કરેણ તે ધર્મ કહેવાય છે.

સાધક—અનેક પ્રકારના ધનને આપનારા ધમ કહેલો
તે થવાય છે કારણ કે ધર્મકાવળીયુ રાજમાય છે અને તે પુબ્ધના
૧૪૩૫ દરેક પ્રકારના ધનની પ્રાપ્તિ થાય છે વગી દરેક પ્રકારની મનુ
ષની ઇચ્છાઓ પરી પાડનાર પાનુ ધર્મ છે સર્વ પ્રકારના ધન
ઇતિયેત્યા વિષયો તથા રૂપતાદિક કાર્યોને આપનાર ધમ છે પણ
ધમથી મળતા આ સવ જાળ અભિક છે તેથી મોક્ષરૂપ રૂચ થમ્નુ

પ્રાપ્ત કરવાની અભિલાષાવાળાનો પ્રયાસ ધર્મમાર્ગે તરફ ન હોય તેની મુશ્કેલી સમાધાન અર્થે શાસ્ત્રકાર જણાવે છે કે ધર્મ તેજ પરંપરાથી મોજનો પણ સાધક છે મોજનો પર્ણોત્તર સ્વચ્છ અરવર મુખ્ય છે એ સ્થિતિમાં અતિ કરા મરણ વિશે નાશ પામ્યા છે તે અપવર્ગ બિંબા વેનો અત્યુત્તર ઉપરથી અર્થ થાય છે

અવિસ્ત સમ્યક્દષ્ટિ નામનું ચૈત્યુ ગુણસ્થાન છે તે ચૈત્યુ ગુણસ્થાનથી જીવોત્તર ઉપર દશ પ્રાપ્ત કરી છેવટનું અવેદિ ગુણસ્થાન પ્રાપ્ત કરી મનુષ્ય મોજ દશ મેળવે છે તે ચૈત્યુ ગુણસ્થાન પ્રાપ્ત કરવાનો માર્ગ દર્શાવનાર ધર્મ છે, માટે ધર્મ તેજ મોજથી સાધ્ય વસ્તુનો વસ્તુતઃ સાધક કહી શકાય.

હવે એના પરસ્પર અવિરૂદ્ધ વચન હોય તેના પર વિશ્વાસ રાખી કામની પ્રવૃત્તિ થાય તે લાભવાળી નીવડે, માટે મધ્ય અવિરૂદ્ધ વચન હોય સંભવી શકે તે વિશ્વાસવાળી આવશ્યકતા છે એ સિદ્ધાંતને જોઈ જણાવેલું સિદ્ધાંત મળવાનું આવે છે કસ્મી કે તે સિદ્ધાંતના પ્રવૃત્તિ લાભમળવા છે અને લાભ બેટલે રામદેવ, કામ, મા મોજ માન અગ્રિ દુર્લભ-દુર મનેદ્વિધારેને લતનાર તેવા લતનારને કાઠ પણ રીતે સ્વાર્થસુદ્ધિ હોઈ શકે નહિ માટે તેમજે દર્શિદે સિદ્ધાંત અવિરૂદ્ધ હોઈ શકે હવે તેવા સિદ્ધાંતને આધારે એ અનુદાન થાય તેને વિદાન ગુરુઓએ જમ કહેશે છે અનુદાન બેટલે હોઈ પણ નિરા અવગા પ્રવૃત્તિ તે જ પ્રકારની છે એ વિધિરૂપ અને બીજા પ્રતિવેધ રૂપે સામાયિક કસ્મી બે રૂપ આરેક તે વિધિઅનુદાન અને હિસા ન કરી તે રૂપ આરેક તે પ્રતિવેધ અનુદાન માટે સામાયુતારે જોઈ જણાવેલું જ પ્રકારનું અનુદાન કસ્મી તેનું નામ ધર્મ કહેવાય વગી તે અનુદાન મેરી આપે જાર સાવનાથી સુકુલ હોય એકબી તે જાર સાવનાથી આ પ્રમાણે છે મેરી સાવના, પ્રમાણ સાવના, કાસ્મી સાવના અને માધ્યસ્થ સાવના આ જાર સાવનાથીનું ટુંક સ્વરૂપ અને અપવામાં આવે છે

સવ પ્રાપ્તિ માનમાં રહેલા અધ્યાત્મિક સચાએ બે સરખા છે બેનું નિર્ધિત કરી સવપર સમજાવ રાખેના તે મેરી સાવના,

અર્થાત્ સવ પ્રાપ્તિપતિ મિત્ર વૃદ્ધ વતનું આપણાથી જ્ઞાનમાં સુખમાં તથા બીજા કોઈ રીતે આમળ વધેલા મનુષ્યને બેઠને હૃદયમાં જે આનંદ થવો તેનું નામ પ્રમોદ સાવના. આપણાથી જ્ઞાનમાં સુખમાં સત્યામાં અથવા બીજા કોઈ રીતે ઉતરતા મનુષ્યને તેમજ પ્રાપ્તિ થઈને બેઠને અથવા તેમને કુળી રેળી હૃદયમાં જે દયાભાવ-કૃપા-દક્ષિ બનત થાય તેનું નામ કારુણ્ય સાવના. કેવળી સુખની આપણી તથા અન્ય પુરોહી નિન્દા કરતો કોઈને બેઠ તેના તરફ દેખ ન કરતાં કમળી વિચિત્ર ગતિ છે એમ થકા સખી તેની ઉપેક્ષા કરવી તેનું નામ આધ્યક્ષ સાવના. ઉપર જણાવેલી ચાર ભાવનાઓ સહિત જે અનુદાન યથારાશાસ્ત્ર કરવામાં આવે તેનું નામ ધર્મ કહેવાય. જે વ્યવહારનયની અપેક્ષાએ ધર્મની આશ્ચર્ય થઈ નિશ્ચયનયથી વે. જેથી જીવની પરિણતિ સુખરે અને રાગદેવ બીજા થાય તેનો દર કોઈ જ્ઞાન હમુન ચારિત્ર મામ કરવાનો માયવે ધર્મ" કહી શકાય. તેના બેઠ જણાવે છે—

મૂલ—મોઽમનુષ્ટાત્મેદાદ દ્વિવિષો મુદસ્યધર્મો યતિધર્મયેનિ ॥

અર્થ—આ ધર્મ અનુદાન કળ્યાણના બેઠમો જે રક્ત-રનો છે એક મુદસ્યધર્મ અને બીજો યતિધર્મ

ભાવાર્થ—ધર્મ વે. એક છે પણ સવ જીવો સુખની સ્થિતિના નથી. કેટલાક હમુ કેવળ હલકી સ્થિતિમાં છે ત્યારે કેટલાક કેવળ આનંદી અને જ્ઞાનધ્યાનના રતમાં મગ્ન થઈ થઈ શકે છે આકીર્ણ એક જ થઈ મનુષ્ય અને સુરોપના એક વિદાન વૃક્ષમાં આપણને જડુજ બેઠ જાતે છે તેમજ જુદા જુદા મનુષ્યોમાં પણ આપણને બેઠ માલમ પ છે વે. મનુષ્યો. જેમ મિત્ર તેમ તેમને માટે માત્ર પમુ મિત્ર હોવા બેઠમો મનુષ્ય જે સ્થિતિએ જુદા હોય તે સ્થિતિમાં તેની જીવંતિને વાસ્તે કમુ પરમું જાણરાયક થઈ પડે તે જાણનારોજ ધર્મ છે હવે સર્વ કોઈ મરણી સ્થિતિમાં નથી વે. તેમને વાસ્તે ધર્મ પમુ એક હોઈ શકે નહિ માટેજ રત્નકારે બ વિભાગ પાડ્યા એક મુદસ્યધર્મ અને બીજો યતિધર્મ મુદસ્યધર્મનું

બીજું નામ જાવક ખમ પણ છે. પરીણામોમાં આપેલાં નામ સવ થા
સાથક હોય છે. ચૂદસ્વ ભેટશે કુદમાં રહેનાર જરજારી તેમને પાળ-
વાનો. એ ખર્ચ તે ચૂદસ્વખર્ચ જાવક ભેટશે સાંભળનાર. “એ મનુષ્ય
ખર્ચનું અવધુ કરે છે (અને તે પ્રભાણે વતવાને વચાસદ્ધિ પ્રવત
કરે છે) તે જાવક કહી સકાય. કહે જગતમાં બિવા પણ મનુષ્યો.
હોય કે જેમણે સસારનો સર્વ જનુસવ માત્ર કર્યો હોય અને પછી
સાંસારિક કુષળની અનિવૃત્તતા તેમજ દુઃખમયતા અનુભવી હોય અથવા
પૂર્વજન્મમાં આરાધન કરેલ ધર્મના ધરધુણી સસારના અનુભવ
શિવાય પણ વિવર વિકારથી વિરહિત પામેલ હોય તેવા મનુષ્યો. ખરના
તેમજ પોતાના કિત જાતર ખર્ચપુસ્તકોમાં કહેલા ઉપદેશ પ્રમાણે
વર્તવાને સવ થા પ્રવત કરે, તેમને ક્ષતિ કહેવાય છે. કારણ કે
જાતલ સૌ ધર્મના એ જાનીએના વચનને અનુસરવાને મન, વચન
અને કાર્યથી કુદ રીતે પ્રવતન કરી રહ્યા છે તેજ ચતિ કહી
સકાય. કોઈ પણ વસ્તુ મારી છે બિવા આવનો ત્યાજ કરી જાનપ
નોકાવડે વૃથાપી નહીને વસવાને એ આપાર કરે છે તે ચતિ છે.
કેવ જાવકો પણ સર્વ બેક જ સ્થિતિમાં કોઈ સમ્યા નથી અને
બેક છરથી રીતે સર્વ અનુભવ કરી સકે નહિ, માટે ચૂદસ્વ ખ
દેના પણ એક સાધકર વસારે છે.

તત્ત્વ ચૂદસ્વધર્મોઽપિ ક્ષિયિષઃ સામાન્યસો વિશેષસ્યેતિ ॥

અર્થ—તેમાં ચૂદસ્વધર્મ પણ સામાન્ય અને ખિરીષ
જેમ એ પ્રકારનો છે.

ભાવાર્થ—એ ખમ સર્વને ઉરેશીને કહેલો છે અને ને ધર્મ
સર્વ સરચૂદસ્વથી પાત્રી સકાય તે સામાન્ય ધર્મ, તેમાં પાત્રાનુસારી
પણના પંત્રીસ કુણનો સમાવેશ થાય છે તે કુણો અનુવચારિક મદત
કુણના ધરધુણત છે. કાર્યની ઉત્પત્તિ વાસ્તે કારણની જરૂર છે. માટે
ઉચ્ચ કુણુ રૂપ કાળી ઉત્પત્તિ વાસ્તે પ્રથમ સર્વમાન્ય સામાન્ય
કુણુ પ્રકાર કરવાના છે. અને તે જતાવનાર માર્ગે તે સામાન્ય ચૂદસ્વ
ધર્મ વણી સકાય. તેથી આજન વધી જેણી પાંચ અનુવત્, પણ

છે તે જુદાશ્વ ધર્મને શાસ્ત્ર અનુધ્યાન કરે છે એમાં સંશય નથી તેથી
 હાલ જે માનક થત મેળવવા મહેનત કરતો નથી અને નિર્વાક
 સાથે બીજા પર આધાર રાખે છે તેનું ચિત્ત સ્થિર રહેતું નથી
 પરંપ્રાપ્તિથી તેને અનેક પ્રકારની વિતાપી અવૃત્ત થાય છે અને
 ધર્મપ્રથેને સાથે ભેદતા થત વિના તે અધર્માનુધ્યાન કરે છે
 માટે જ્યાં કુપ્રી માનકધર્મ છે ત્યાં કુપ્રી થત મેળવવાની આગત-
 કતા છે અને એથી માનક છતાં તે મેળવવા મથતા નથી તેથી
 જન્મે લોક પુણ્ય છે કહ્યું છે કે—

વિર્ત્યોષ્ઠ્યેયમિ ય મિદિયો સીયન્તિ સમ્યક્કિરિયામો ।

નિરવેશસ્સ ર પુતો સપુણ્ણો સંમયો વેશ ૥ ૧ ॥

આલ્લવિકાનો નાશ થવાથી જુદાશ્વની સર્વધર્મક્રિયાથી સ્થિતિ
 થાય છે પણ એને આલ્લવિકાની અપેક્ષા નથી, તેને તે સર્વ
 સંયમ બેજ શાસ્ત્ર છે.

અવતરણ—જ્યાર અણ્ણાની ગણા કે ન્યાયથી થત કષ્ટજન્ય બનું,
 હવે તેનું ક્ષણ જન્મકાર અણ્ણને છે

મૂલ—ન્યાયોપાત્ત િ વિત્તદુયયલોકકિરિયાયેતિ ।

અનમિદ્ધકુનીયકયા પરિમોયાદિધિના તીર્થગમનાશ્વતિ ॥

અર્થ—ન્યાયોપાત્ત ત થત આ લોક તેમજ ખસેલો
 કતા હિતને અર્થે થાય છે, કારણ કે શકારહિતપણે તેને
 ઉપલોભ થાય છે તેમજ વિધિપૂર્વક તીર્થગમનાશ્વતિ કાય
 તે થતવડે વર્ધ થકે છે

આપાર્થ—સામાકારેનો ઉદેશ બીયો છે કે એ કાર્ય આલેકમાં
 પણ સ્થિતિ થઈ પડ તેમજ પરલોકમાં પણ સ્થિતિ થઈ પડે તે કાર્ય

માટે ઉભવલોકમાં કમ્પાણ્યક્ષમી ન્યાયકૃતિથી થત પ્રાપ્ત
 કરતું. હવે તેના લાભ અણ્ણને છે એ મુખ્ય અન્યાયથી થત મેળવે
 છે તે મુખ્યને અથવા તે થતી નીચબનેથી વસ્તુ એવી કે જમલો,
 ચાલી શેષા વગેરે વસ્તુઓ ભેદ લેકો આક્રમક કરે છે અને કહે

છે કે આ ઈશ્વરે તો દિવાનગિરિમાં મેળવેલા ખનનો છે આ તો
 અમુક પાસેથી લાઈ લેઈ ઈશ્વરે તો આવી આવી આજ કાળે
 તે મનુષ્ય અથવા તેની વસ્તુ દેખીને થાય છે વળી તે મનુષ્યનું ચિત્ત
 સ્થિર રહેતું નથી તેના પોતાના મનમાં સદા રહે છે કે —મારી
 આ અન્વાયની વાત કોઈ બહુશે તો મારે વિષે શું કહેશે ? એમ
 અહીંનજ આત્મ તથા રીત ધ્યાનમાં તેના દિવસો પસાર થાય છે
 ખન છતાં ખુલ્લા હાથે તેના ઉપભોગ થઈ શકે તો નથી તેમજ
 અન્વાયથી ખન ઉપજાવ કરવામાં જે લોક વૃત્તિ મુખ્ય હતી તેજ
 વૃત્તિ તેને દાનપ્રદ સત્કાર્ય કરવામાં તેના ઉપભોગ કરતાં અટકાવે
 છે મનની સાક્ષીકારી તથા મતિથી કહેલી છે જ્ઞાન ભોગ અથવા
 નાશ એના દાન હોતા નથી અથવા તો ઉપભોગ કરતાં નથી તેથી
 વાસ્તે નાશરૂપ ત્રીજે માર્ગ ખુલ્લો છે માટે અન્વાયથી પેદા કરેલું
 ખન પ્રથમ અન્વાય માર્ગે નાશ પામે છે હવે જે મનુષ્યે અન્વાયથી
 ખન પેદા કરે છે તેની જિત્તવૃત્તિ શાન્ત અને આનંદમય રહે છે
 મનની પરિણતિ શુદ્ધ થઈ એજ ઉચ્ચ મતિ પામવાનો માર્ગ છે
 મન એજ મનુષ્યને ઈશ્વર થતા મોક્ષનું કારણ છે માટે તેને મનુષ્ય
 આ જગતમાં પણ સદા રહિતપણે તેના સદુપભોગ કરી શકે અને
 તે ખન વડે થતા અનેક શુભ કાર્યને લીધે તેમજ માનસિક શુદ્ધ
 વિચારોને લીધે પરલોકમાં પણ તે શુભી થશે વળી તે ખનથી મૂળ
 સુત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે તીર્થતપનપ્રદિક કાર્ય પણ થઈ શકે છે એથી
 સસાર સમુદ્ર તરીકે શકાય તે 'તીર્થ' તે તીર્થ છે પ્રકરણ છે
 એક તો સ્વચ્છ તીર્થ અને બીજું જગત તીર્થ પવત આદિ
 શાન્ત સ્થળ જ્યાં જ્યાં મહાન પુરોહિત ધ્યાનપૂર્વે વિચારો હોય અને
 જેમનાં પાદ પડેલી રજાથી તેમજ જેમનાં શુદ્ધ મનના ઉચ્ચ
 પરમાત્માથી જેની બુદ્ધિ પવિત્ર થઈ હોય જ્યાં તેમની અબ્ધ મૂર્તિ
 સ્થાપન કરેલી હોય અને જે મૂર્તિમાં અત્યારે પણ ખરા
 ભકતોને જવાબ દેતી હોય એમ જણાય છે તે સ્થળ અથવા તીર્થ
 કહેવાય છે અને તે પોતાના સર્વવર્ગમાં આવતા અન્વ મનુષ્યોને શુભ
 વિચારો પ્રેરવામાં મહદંતર થાય છે સાધુમુનિ મહારાજો જેના સ્થળે

સ્વત્રે વિચરી હોય તિતારે એમ આપી સંસાર સમુદયી તારવાને પ્રવર્તી રહેલા છે તેથી અરેખર જાગ્રમ (હાથતા) તીવ્ર રૂપ છે

પાટે બેવા તીર્થ પાટે બધા કરવાને પણ ન્યાયથી પેદા કરેલું ખન બહુ હવેશથી વધુ પડે છે તેમજ હીન અભાવ વર્તેને તે આપી તેમની આપિ તેમજ આપિનો નાશ કરેલો બેવા એવું પણ હવેમ કર્યં બીજુ બિહવણુ નથી, તેવું કાલ કરતાં નીચેના મોક્ષમાં જણાવેલી જાગતાપણે ધ્યાન આપવાની જરૂર છે

પાપ દીનાદિર્થમે ચ દાયે વિવિદરિવ્યસે ।

પાપ્યર્થગાપિરોપેન ન ચિચ્છ સ્વઘ્ન યદ્ ॥૧॥

એ પેલાને નિશ્ચ ન હોય તેમજ પેલણુ કરવા કાલક ક્રી, પુત્ર માતા, પિતા આદિ સ્વજનની આહ્વાનમાં વિભ રૂપ ન હોય તેવું મરીમ પુરેલો તથા મોગ્ય પાત્રને આપેલું કાલ તે વિવિદર આપેલું ધન કદી જામવું. આ હવેશથી જન-જાતીની બિન મૂલ્યન કર્તુ છે કે પુત્ર આદિ સ્વજન વર્તેનો તિર કર કરી લખવું ખન થમે માર્ગમાં જસી ન તેવું, કાલુ કે આહ્વાન કર્યે તેમનો તેના હવેશ આધાર છે 'જસી' છેલ્લાં જાતી પાટે અને હવેશમાંને આટો બે કરેલત આપણને કાલુ ન પડે તે વિચારવા એવું છે

ન્યાયથી હવેશન કરેલું ખન તેા હવેશ જણાવ્યા પ્રમાણે વાને હોયતાં જિતાર વધુ પડે છે અને તેથી હવેશી રીતે પેદા કરેલા ખન સંજથી જન-જાતી કરે છે—

મુલ—મરિતાપેશન્યવિનિ ।

લ્લનપાપિત્થપિ મત્સ્યાદિમહાદિવિપાકવાસ્ત્વાદિતિ ॥

અર્થ —કપરજણાવેલા કર્ત્તા બીજુ તે જલિનને અર્થે જ થાય છે, કાલુ કે, તેવું ખન વિનાશ ન થાય, તેા પણ માછલા આદિને પકડવાને નામેલા કણુક જગપાટેલ લોધના આકાશની માફક ખવિણામે રાકણુ છે.

મૂળમાં યજ્ઞ જગદ મૂળીને જન-જાતીને જણાવ્યું કે જન-જાતી

પેદા કરેલું ધન નહીં અદિતકારીજ નિવડે છે કદાચિત્ પાપાનુર્જના પુરુષના હૃદયથી કેટલોક સમય તે ધન વિનાશ ન પામે; તેજસુ રાજવાનું નથી. કેટલાકે અજ્ઞાન મનુષ્યો બીજાને અન્વાયથી ધન પેદા કરતાં ભેઈ લેવાઈ જાય છે અને લેવાને વશ થઈ તે પ્રમાણે આચરવાને દોરાય છે તેમને ખરેખર રીતે કર્મના નિયમની પ્રતીતિ (વિધાન) નથી. કારણ કે કર્મનો નિયમ અચળ અને સનાતન છે તે આપણને જણાવે છે કે ભેડું કરસો તેડું પામશે. તમ છાનો કુન્દો કરી રાજાઈથી કદાચ બની જશે. પણ કર્મના નિયમ વેા સિંજવે છે કે કેવળ તમારા કર્મ અને વચનને સાફ નહિ પણ તમારા સારા અથવા નરતા વિચારોને સાફ પણ તમે જવાબદાર છો. તેથી અન્વાયો આચરજીનું દુષ્ટ પરિણામ આવવાનું જી નિઃસંશય વાત છે માછલાં પકડવાને મચ્છીમાર લોકો. બોદાન્ય અંકકને કણક વજમાડીને જળમાં નાખે છે તે કણકથી લેવાઈને માછલાં વિગેરે જળવર માણીએ. તે ખાવાને સાફ આવે છે પણ તે ખાવા કર્તા તરતજ તે બોદાનો અંકકડો તેમને તાળવે ભોંધાય છે અને આ પ્રમાણે વૃષ્ટિ વેમના મરજીન્ય કરજીજીત થાય છે માટે અંતે એમાં અનિ ટ પરિણામ આવવાનું તેમાં કવો જુઝિમત પુરુષ રાધા કહ્યું છે કે -

એ મુજમાં ફિર દુગ્ધ વસે સેા મુજ નહિ દુઅરપ;

એ ઉત્તમ ફિર ગીર પડે સેા ઉત્તમ નહિ જવ ફપ.

માટે ધન પ્રાપ્ત કરવામાં અન્વાય નજ કરવો. એજ મન્ન-કારના કથનનું સ્વરૂપ છે.

અવતરણ—અન્વાયથી ધન પેદા કરવાનો પ્રતિબેધ કરવાથી ધનની પ્રાપ્તિ નહિ થાય અને તેથી આલબિકનો નાશ થશે અને તેથી ધર્મના હેતુભૂત ચિત્તની સમાધિ (સ્થિસ્તા) નાશ પામશે માટે શું કરવું એવી આશંકા દૂર કરવાને મન્નકાર પાતેજ કહે છે—

ન્યાય एष हर्षाप्त्युपनिषत्परेति समयविद् इति ॥

અર્થ—ન્યાય એજ ધન મેળવવાનો અત્યંત સ્વસ્થ ભૂત ઉપાય છે એમ સિદ્ધાન્તના આજુકાર જણાવે છે.

ભાગ્યાર્થ—મનુષ્ય ન્યાયી થયે, એટલે શુભકર્મ ઉપાજ્ઞ કર્તુ, અને શુભ કર્મ ઉપાજ્ઞ કર્તુ એટલે પત્તા તેા પાતાની યેએ આવીને તેને મેળવતું એ નિર્ણય છે. પૂર્વજા પાપ કર્મના ઉદ્ભવથી આ કારણ કાળ પત્તા ન પડે મળે; તેથી કાંઈ અધર્મી મનુષ્ય તે મેળવવાને અન્યાય આચરેછે કે તેથી પત્તા ન મળે એટલુંજ નહિ પણ અવિધ્વર્મા પાત્ર તે અન્યાય આચરેછે કેમ જાણી તે મેળવવા શક્તિમાન થવાને નહિ માટે તે મેળવવાને પાત્ર થતું નેહી, અને તે પાત્ર થવાને ન્યાયચરેછે સિવાય બીજે એક પણ યાગ નથી. મનુષ્ય ક્યોટીથી જ અધર્મામાં રહેલા કુલો. મહત્ત્વ જી છે એ અને હોત્તની અવધર્મથી પસાર થતું એ કાંઈ નથી ક્યોટી નથી. છતાં નેમો. હોત્તને વશ નહિ થતાં કુલ અવધર્મા છતાં ન્યાયનેજ વળગી રહે છે તેમને કુલુકુલ અધર્મી પાતાની યેએ આવી મળે છે કર્તુ છે કે —

મિપાનમિથ મળ્લુક્ષા સુરઃ પૂર્ણમિવાન્દમા ।

શુભકર્મયાપાપાન્તિ વિવશ્વાઃ સર્વસમ્પદઃ ॥ ૧ ॥

નોદન્વાનર્વિતામેતિ ન વામ્મોમિર્ન પૂર્યતે ।

આત્મા તુ વામર્તા મેષ વામર્તા યાન્તિ સમ્પદઃ ॥ ૨ ॥

તેમના નેમ કુલા પ્રતિ આધર્મીય છે. પશ્ચિમી નેમ પૂર્વ સરો-
વર પ્રતિ હોત્તુય છે તેજ રીતે ખરાધીન થયેલી સર્વ સંપત્તિઓ
શુભકર્મ વામ પુરણ તરફ વેરાય છે. અર્થોદ્ વેરો પુરણ તે મેળવે છે.
જ્યાં સમુદ્ર અળગી વામત્ત કરેલો નથી. છતાં અળગો નથી
પુરણો એમ નથી. અર્થોદ અળગો પુરણ છે. માટે અધર્માને પાત્ર
વનાવવા કારણ કે સંપત્તિઓ પાત્ર મનુષ્ય તરફ આધર્મીય છે.

પામ્મુક્ષા કરે. તે પહેલાં તે મેળવવા પાત્ર થાએ. એ વાક્ય
થુલતું નેહી નથી.

અવતરણ—ન્યાયથી જ પત્તા માત્ર થઈ શકે છે એમ સી રીતે
જી સદાશ્ચ એવી સદાશ્ચ સમાધાન અર્થે અન્યાયર પાત્રે જ કરે છે.

તતો हि नियमत् प्रतिबन्धककर्मविगम इति ॥

અર્થ—કારણ કે ન્યાયથીજ નિયમે કરીને ધન મેળવવામાં પ્રતિબંધરૂપ લાભાન્તરાય કર્મનો નાશ થાય છે

ભાવાર્થ—કર્મ એ સૂર્યરૂપ આત્માના પ્રકાશને દાંડનાર વાદળ રૂપ છે જેમ સૂર્ય ઉગરૂપે પ્રકાશે એટલે વાદળાં પાતાની મેળે વિખરાઈ જાય છે તેજ રીતે જ્યારે આત્મા જેનો સ્વભાવ સત્ય અને ન્યાયી છે તે પેતાના ન્યાય સ્વરૂપમાં પ્રવર્તે, એટલે કર્મરૂપ વાદળાં નાશ પામવાનાં આ રીતે ન્યાયાચરણથી લાભાન્તરાય રૂપ કમ નાશ પામવાથી ધનસ્વભાવિક રીતે પ્રાપ્ત થાય છે તેજ વચ્ચેનાર જણાવે છે

મૂલ—सत्यस्मिन्नायस्यामयसिद्धिरिति ॥

અર્થ—લાભાન્તરાય કર્મનો નાશ થાય છે ત્યારે આત્માનીકાળે અવિખર્યા) ધન પ્રાપ્તિ થાય છે

ભાવાર્થ—જે વિખરૂપ હોય તેનો નાશ થાય એટલે તે વસ્તુ મળે તે તે સ્વભાવિક નિયમ છે તેજ પ્રમાણે ધનનો લાભ તેમાં અંતરાય (દરકંઠ) રૂપ જ કમ હતુ તે ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે ન્યાય-ગુણ અચરણથી નાશ પામ્યુ એટલે ધનની પ્રાપ્તિ થાય છે આટે ન્યાયગુણ વર્તન રાખજી

अतोऽन्यथापि प्रवृत्तौ पालिकोऽर्थसामो ।

निर्दोषयस्त्वनय इति ॥

અર્થ—તેથી અન્ય પ્રકારે પ્રવૃત્તિ કરવાથી ધનનો લાભ વિકાસે છે; પણ અનર્થ તો નિઃશય છે

ભાવાર્થ—ઉપર જણાવી ચલા કે ન્યાયગુણ આચરણ કરજું તેથી અન્ય પ્રકારે પ્રવૃત્તિ કરવાથી અર્થાત્ અન્યાયગુણ આચરણથી અલલાભ તે વિકાસે છે ધનપ્રાપ્તિ થાય પણ જરી અવધાન થયુ થાય કરાવિત્ પૂવના પુ મોદકથી તેને અન્યાયી વચન છતાં પણ ધનની પ્રાપ્તિ થાય પણ તેથી અનર માનવાનો નથી કરણ કે તે કાચથી તેનુ પૂવનું પુવન નાશ પામ્યુ અને જ અશુભ કમ

અન્યાચારસુધી જમાવ્યું તેનું અધિભારી રાજ થો અવસ્ય તેને
મોતવનું જ પાસે. હવે છે કે -

મહાપ્રયેષ ધોક્ષ્ય કુર્ત કર્મ શુમાશુમમ્ ॥

નાશુક્ત ધીયતે કર્મ કસ્યકોનીશ્ચતૈરપિ ॥

કરેલું કુલ અથવા અશુભ ક્રમ અવસ્ય મોતવનું જ પાસે,
સુકોડા કરોડો કસ્યમય પસાર થાય તોપણ કરેલું ક્રમે મોતવ્ય
વિના નાશ પામતું નથી. મારે કમન્ય નિયમમાં પ્રતીતિ રાખી અન્યાય
આચરસુધી વિરુદ્ધ રહેવું તેમાં જ અપ્રત્યેય રહેલું છે એ મનુષ્ય
વિશ્વાસ્ત્વ હોય તે તેને વાસ્તે અન્યાયસુધા પ્રતિ વંધ કરવામાં
મક્કા કરશે. છે ઠાઈ જવું સીને તેવી પ્રતિ તે સંભવી શકતી જ
નથી. હવે છે કે -

રામદશમયાત્પાર્ષ નાષરત્વપયો જન' ।

પરકાકમપાન્યધ્વા સમાપાદેશ પોષયઃ ॥

અધમ પુરુષ સેવક ના કરવી મધ્યમ પુરુષ પસંદગી
કરવી, અને હવમ પુરુષ તે સ્વભાવથી જ પાપકમ કરેલો નથી.

એ હવમ પુરુષો છે તેમનો તે સ્વભાવ જ તેમને ન્યાય તરફ
કોરે છે તેથી તે સર્વ અપ્રત્ય સત્તાએ બેઠા સરખા છે એ અવસ્ય
સ્થિતિવત્તે અનુભવનારા છે. જ્યારે અપ્રત્ય કરવા છે તે પછી
બીજા અપ્રત્યને હેતરવામાં શું આપણે આપણી બાતને જ નથી
હેતરવા? વગી અન્યાય આચરસુધી વિશ્વાસપાત થાય છે અન્યા
છવને કુલ થાય છે અને પોતે તેવી સ્થિતિમાં હોય તે પોતાને
કેટલું કુલ થાય તેનો વિચાર કરી એથી બીજા પ્રાણીને અસહનિત
થાય હેતર થાય તેનું અશુભ કાર્ય હવમ પુરુષો કરે જ નહિ. આવા
જમા વિચારો તેમના હૃદયમાં રમખાતા કરી રહે છે તેથી પાપ-
કરણુ તે તેમના સ્વભાવને જ નિરૂદ્ધ થાય છે અને તેમની પ્રતિ
અર્જનિત પરોપકારમય ન્યાયસ્વરણ તરફ જ થાય છે એ મધ્યમ
વર્ગના પુરુષો છે તેમનો સ્વભાવ હવમ ન્યાયમય થયેલો નથી
હોય અને ન્યાય સુધિ વચ્ચે તેમના હૃદયમાં જ્યારે કુલ થાય

હે સોભ તેમને તદ્દકાલિક જાણ હેજાડી અન્વાધી વતન તરફ દોરે
 હ તારે ન્યાયશુદ્ધિ કવિધ્વમાં તેથી નિષ્કળતા અનિષ્ટ પરિણામ
 તરફ વેંચાનું ધ્યાન દોરી અશુભ કાર્ય કરતાં અટકાવે છે આ
 મુદ્દમાં શબ્દુપાર સોભાશુદ્ધિ વિચ્છેડી નીચડે છે શબ્દુપાર ન્યાયશુદ્ધિ
 પાતાનું શાસ્ત્ર સ્થાપન કરે છે પણ છેવટે અનુભવદ્વારા તેમજ ઉપ
 દેશદ્વારા મેળવેલા બોધથી પરહોડના ભરથી દરીને ન્યાયમાત્ર પરજ
 તે જાણે છે વળી ત્રીજી વચ્ચે સામાન્ય મનુષ્યો, જેને આ લોક
 માં અધમ કહેવામાં આવ્યા છે તેઓ તે કદા રાજદ ના ભરથી
 અથવા લોકોમાં આજર જસે તેવા ભરથી અન્વાધી ફર રહે છે
 જ્યાં મુખી ઉત્તમ આશરથી અન્વાધને ત્યાજ જાય ત્યાં મુખી તે
 મારે પણ તે ન જાય તેવણુ છેવટ રાજદ હ જેવા કનિષ્ઠ કારણને
 પણ આજર લોક અન્વાધમુકા અપરણને ત્યાજ કરવે, ખત તે
 આત્માની વસ્તુ નથી, તે ન્યાય છે ને ભવ છે પણ અધમમુલુ જે
 મનીન જાય છે તેને સુધારનાં અનેક કારો જાણ્યા ભવ છે માટે
 આત્મકલ્યાણાર્થે અન્વાધી વતન રાજવું બીજા પુનઃ પુનઃ રેન્ધકાર
 મુલક હ દુકાલમાં જાવકેપણને યોગ્ય જવાને મ્યાવસમ્યક્કિમ્મક
 એ કુલ પ્રાપ્ત કરવા, કે જ્યાં ઉત્તરોત્તર ખચના ઉચ્ચ પદથીઆપર
 વેચક રીને પદ મુકી શકાય

માર્માનુમારીના કપ ગુણે પૈછી બીજે ગુણુ, સારી
 ગીતે યોજાયનું સંગ્.

મૂલ—તથા મમાનકુલગ્રિહાદિમિરગાધર્મર્વવાય

મન્યમ વદુચિરુદ્યમ્મ ફિનિ ॥

અર્થ — પણ લોક સાથે જ મનુષ્યોને વિષાધ છે તેમના
 શિવાય સમાન જુગઝીગવાગા અન્ન ગેષ્ટીઓની સાથે વિવાદ
 (લભ) મુલક કરવા.

બાવાધ — કવનો ઉચ્ચ દેવુ પુત્ર અને જોને પ્રેમમય માં
 જ્યાં જેડી સમ્પાર-નાકા મુખથી જલવવાનો દોષ હ અને સદ-

ધમધારિણી કહેવામાં આવે છે તે પરથી જાણાય છે કે કેવળ સાંસારિક વિચરમાંજ તેની જરૂર છે એટલુંજ નહિ પણ ધાર્મિક જાન તથા પણ તે જાન હોવાને તેમજ સાદામ્ય કરવાને યોગ્ય છે અને તેવા શ્રી પુરોહિતો સર્વથા ઇચ્છતા માતૃવિતાએ કઈ જાનવો પર ખાસ રક્ષ આપતું તે મૂળના સંસ્કૃતિરથી સ્પષ્ટ માલુમ પડે છે પ્રથમ તો રાષ્ટ્રકર્તાના મત પ્રમાણે જણાવે છે એના વિરોધી છે તેવા મનુષ્યના પુત્ર જન્મના પુત્રી સાથે વિવાહ કરે તો હિંસિત નથી કરવું કે તેમ કરવામાં અનેક અનર્થ છે એ મનુષ્યને વધુ સંતુ હોય એના વધુ વિરોધી હોય તેને કથાવિ સન્નિ હોતી નથી તેનું ચિત્ત સદા હિંસામાં રહે છે તો તેવા મનુષ્ય સાથે સર્વથા વાંધવાથી તો દાસ્ય મેળવવાની અગ્રણી રાજી સહાય છે પણ તેથી હલકું જેવો નિરપેક્ષથી હોય તેવણું તેમની સાથે સર્વથા વાંધવાથી હેતુવાન કરે છે અને હેતુવાની પ્રીતિ બિાબી થાય છે અને તે અનેક અનર્થના કારણ બૂત બને છે

હવે સમાજ કુલધીનવાળા બે વિશેષધનું તુ સર્વકપલું છે તેનો વિચાર કરીએ એ જન્મેનાં કુલ બેક સત્તાં ન હોય, અથવા તેમાં હિંસા નીચેનો કોઈ હોય અને કુલ પ્રમાણે ધનસંપત્તિમાં પણ ફેર હોય તેમાં નીચે પ્રમાણે પરિણામ નિવળવાનો સમ્ભવ રહે છે

હિંસા કુલમાં જન્મેલી નૈસર્ગવાળી કન્યા હલકા કુલમાં જન્મેલા પાતાના પતિની ખા તથા કુલના મરથી, અવરણુક કરે અને તેજ રીતે પતિ હિંસા કુલનો હોય અને કન્યા હલકા કુલની હોય તો તે પતિ કન્યાને દુરુદ મણી તેનો અનાકર કરે.

હવે કારણ સીજવાળાં પતિ અને પત્ની હોવા એકબી. કારણ કે તેમના પુત્ર હોવામાં તેમની માનસિક સપત્તિમાં અને તેમના અગાર વિચારમાં એ બહુજ તકાવત હોય છે તો જન્મેના સ્વચાત્ર મજ્જા આવતા નથી અને જન્મેને કારે દુન્ય થાય છે એક બી-બીથી તેમના કટાંગે છે અને પરિણામ અભિચાર આદિ દુષ્ટ રોગોમાં આવે છે માટે તેવા પરિણામ ન આવે તે સાથે સાથેક રાજાની

એક જોતવી એ માત્રિતાનો પવિત્ર ધર્મ છે પણ પુરોનો રૂઢ-
સંસાર જેમરૂઢ નીવડે છે તેમાં એ મુખ્ય કારણો છે એક વાજ
લગ્ન અને બીજી બ્રીજીની અજ્ઞાન સ્થિતિ વાજ લગ્ન કરવામાં આવે
જેટલે તે વાજકે સ્ત્રી પ્રતિ પાતાનો ધર્મ મું છે તે સમજવો ન
હોય, અને પ્રતિ પ્રતિ પાતાની કુરુ મું છે એ તે વાજા સમજવી
ન હોય તે પછી સદાજ વાતમાં મતભેદ પડે એ સ્વભાવિક છે-
તેવા મતભેદ છવન પર્વત શાશ્વત એવામાં આવે છે અને જ નેની
સ્થિતિ જાહેર દુઃખમય થાય છે બીજી બ્રીજીની અજ્ઞાનતા એ
એક અસાધારણ કસ્ટ છે બન્નાં સુખી બ્રીજી અજ્ઞાન દોષ ત્યાં
સુખી પવિત્રેવા કેવી રીતે સમજે અથવા વાજકોને કહેરી કેવી રીતે
મોટા કરવા એ ક્યાંથી આવે ? અથવા પાતાની સહિ કિપરાંત જ
રજ કરવામાં જવિને શુ દુઃખ વેડતું પડે તેની એને ક્યાંથી
જાણર પડે ? તે વે અજ્ઞાનના પ્રવાળમાં તણાવી આવ છે અને
અન્ન બેનપણીઓના કાળપરથી જમ તેવી માવણી કરતાં અજ્ઞાતી
નથી વિચારી અજ્ઞાતાની સ્થિતિ ઘણી શોષનીય છે, બન્નાં સુખી
બ્રીજી અજ્ઞ છે ત્યાં સુખી સંસાર બવદાર સુખમય દોવાની આજ્ઞા
રાજવી એ દવામાં વાજકા ભરવા જેવું છે માટે તેમને ઘણાની
કિલમ આશ્વવાચી વળાવી લાજક વરને સોંપવી, કથ પુરોને કન્ના
ન રવી તે સર્વથી લીકિકયાત્ર કહે છે-

મૂર્ત્યર્નિર્ધનદૂરસ્વગૂરમોક્ષામિકાપિણામ્ ।

પ્રિયુણાપિકરપાણાં તેષાં કન્વા ન દીયંતે ॥

અર્થ—મૂળ નિપત્ત દૂર રહેનાર લાવેશે વૈરાગી અને
કન્વાની કે કરથી મણ મણી કમ્પર કરતાં વધારે જ વાજાને કન્વા
ન આપવી

વગ્ની એક જોતવાળા સાથે લગ્નબવદાર ન કરવે. આ કહેતું
જણુ વિચારપૂર્વક છે તે પ્રમાણે કરવાથી જોતના પુરુષ વચ્ચે રહેવો
જોઈએ અને કનિકાનો બવદાર (મોટા નાનાનો બવદાર) નાશ પામે
છે કન્વાનો પિતા જમ તથા વૈશવમાં જોઈ હોય તે પણુ જમા

ઈના પિતાની અપેક્ષાએ કનિષ્ઠ બને છે. અને જ્યાં પ્રમાણે અવદારનો નાસ થવાથી વિનવનો નાસ થાય છે અને વિનવનો નાસ થવાથી અણુએ અનર્થ પરપસા ઉદ્ભવે છે.

આથી એક મામાન્ન કારણ ટીકાધારના મત પ્રમાણે દર્શાવું પણ તેના કસ્ટી બીજું એક અધિક પ્રબળ કારણ છે એને દાખલા મેડીકલમેન(ડાક્ટરો) પણ પૂરવાર કરી આપે છે. એકજ પ્રાણમાં વૈત્તન્ય થયેલાં પુત્ર પુત્રી અદિનો અદિમદિ પરસ્પર હવે સંબંધ કરવામાં આવે તો તે સર્વપક્ષી વૈત્તન્ય વર્તાવાનો સરીરે અસહ્ય અને નિષ્ફળ શાસ્ત્રમ પડે છે.

ટીકાધારે—લોકિક નીતિશાસ્ત્રનું કેટલુંક વિવેચન આપેલું તે નીચે પ્રમાણે છે —

વરની ઉંમર ૧૮ વર્ષની અને કન્યાની ઉંમર ૧૬ વર્ષની એકબે અગ્રિ તથા દેવગણિની સદ્ગતિ એ વર તથા કન્યાનો હરન મગ્ધ થાય તેનું નામ હવે કહેવાય, તેના આઠ ભેદ છે.

(૧) આકુમ્બ વિવાદ એમાં કન્યાને વસ્ત્રાદિ કાર પહેરાવીને તું આ મદ્ય આમશ્યામી પુરની સદૃશીશ્વરિણી થા એમ કહી વરને અપવામાં આવે તે વિવાદ.

(૨) પાતાન્ય વસ્ત્ર વાસવને કુચિત ગ્રન્થ વરને આપી કન્યાદાન કરે તે પ્રત્યપાત્ક વિવાદ.

(૩) જુ નુ એ તું આપી કન્યાદાન આપતું તે આદિ વિવાદ.

(૪) કર્ત્તવ્યને વચ્ચે (દાન પૂરવાદિક) ને અથે કન્યામદાન કરતું ન હોય વિવાદ ઉપર અભુવેશા થાય પ્રધાન્ય વિવાદ પદ્મ કુળ કહી દાખલ કરતું કે સુદસ્યાવધને ચોખ્ખા કિવાના કરતુજ્જ્વલ ન અને તમાં માન્યપિતા જ પુત્રને આદિ સ્વચ્છાશ્વરિની સમ્પત્તિ છે.

(૫) એક બીજાપર અગ્રિ થવાથી વિવાદ કરવા તે આ પર્વ વિવાદ.

(૬) કેલ પણ પ્રમાણની યતન કરીને કન્યા આપવી તે આમુર વિવાદ.

(૭) બજારમાંથી કાપડો તે ફાંસા નિવાર.

(૮) મુલેલી અથવા પ્રમાણથી રસ્તી કાપડું દરેક કરવું તે પૈશાચ નિવાર.

છેલ્લા જણાવેલા આ ચાર નિવાર અધર્મચુકત છે; પણ તેમાં પણ ખરખરની રજિ દોષ તેા ધર્મચુકત માનવામાં આવે છે. દબે નિવારનો લાભ શુદ્ધ કુશલતાથી જી છે અને સારી ઝીંઝી સુસતવિ કલ્પન થવાનો સંભવ છે; તેથી ચિતની શાન્તિની આશા રહે છે. કદરુ કે જી કુશીન હોય પોતાનો ધર્મ સમજાવી દોષ અને પુત્ર જમણા તુલ્યવર્ગો દોષ તેા તેને કેલ પ્રકારની થરની ચિત્ત રાખવી પડતી નથી, અને ચિત્ત હમિશા પ્રસન્ન રહે છે. વળી બદ્ધરથી કટાળીને ઉદ્ધેવ પામીને અને શાકીને આવ્યો હોય તે વખતે તે સુપ્રસન્ન જી પોતાના મધુર મુખેથી તેને આશાત્મક આપી તેના દુઃખમાં આવ લઈ તેનું દુઃખ અર્ધું કરી નાંચે છે. વળી કુશીન જી થરસંસ્કાર કેવી રીતે થકાવવો તે સારી રીતે સમજે છે; અને કુશીનનાં લીધે જમણા તુલ્યો તેનામાં સ્વભાવિક માધુર્ય પડે છે. વળી તે અતિથી પુર સ્વજન આદિનેા સહકાર કેવી રીતે કરવો તે બગેબર બલ્લે છે અને લેવો થટે છે તેવો આકરત્કાર આપવો જી પુરવો કરતાં ઝીંઝી સારી રીતે પીંછાલે છે. દબે આવી ઝીંઝી અશુદ્ધ માર્ગ તરફ ન હોતાય તે માટે ટીકાકાર નીચે પ્રમાણે ઉપાય જણાવે છે—

‘‘યુક્તમર્ચિનિયોગ’ પરિમિતાર્ચસયોગ’ ।

અન્વાકન્થ્યમ્ સદા ચ માતૃતુલ્યસ્ત્રીસોકાચરોપનમ્ ॥૧॥

(૧) કુ સંજર્ણથી કામકાજ સોંપવું તેમ કરનાથી તેનું મન તે કામ કામમાં રોકાયે; એટલે તેને નિશ્ચિત અથવા અવકાશનો બહુ સમય મળતો નહિ. થરનો કારખાસ તેને સોંપવાથી આ કામ માટે કરવાનું જી જીની લુક્ષિથી તે આવી રીતે કરશે; અવકાશનો સમય જોઈતા હોવાથી કુશી અથવા પારકાની નિન્દા પણ થઈ શકે નહિ. તેમજ હલકી ઝીંઝીની સોજતમાં કરવાનો પ્રસન્ન પણ આવશે નહિ.

जैनधर्मनो प्राण

लेखक
पंडित श्री सुप्रसादलाल

इ.स. १९५५ ई. १०८५ विक्रम
वर्ष १०८५ ई. १०८५ ई. १०८५

श्रीमान कनेसाजी श्रीरामजी योसेफ
जयपुर बागों की मोर से मेंद ॥

प्रसिद्धि :

गूर्जर अंतरत्न कार्यालय
आधी हस्तो : अमरावती

પતો દાને કૌર્મોગ્ય સ્તુત્ત્વી પરોપમોગ્યસ્ય,

આસક્તૌ પરિપક્વો મરણ યા ॥

મહોપકારેઽપ્યનાત્મીયસ્ય, बहुकाससम्यन्वेऽपि त्यक्तानां ।

तद्वच्च पुरुषान्तरगमनामिवि येषामानां दुष्सागतो धर्म इति ॥

વસ્ત્રા તે ધોળીને ધોવાની સિંઘા અથવા કૂતરાની ચાટવે જરો
જર છે (ધોળીની સિંઘાપર જે આવે તે પુત્ર અને કૂતરાની ચાટવખા
જે કૂતરે આવે તે મુજ થાશે) કયો કૂતરીન પુરુષ તેમાં રહે ? તેને
દાન આપવાથી દુર્ભાગ્ય આવે છે અથવા મનુષ્ય હરિત્રી થાય છે
તેણીને કહેલો સ્વકાર બીજાના ઉપમાયમાં આવે છે વણી આસ
ક્રિષ્ણી પ્રસન્ન અથવા મરણ નિપજે છે મોટો ઉપકાર ક્યાં છતાં
તે પાતાની થતી નથી

જડુ કાળનો સંવંધ કોણ લોખણુ તેનો ત્યાગ કર્યો એટલે
બીજા પુરુષ સાથે વંચ સમયે મદવાસ કરે છે ક્રત્યાદિ અન્યનાં
કારણ વિચારી સુઝકનોએ કુશીન અને શીંગરાત્રી સ્ત્રી સાથે હવે
સંવંધ બાંધવા એ વૃદ્ધ્યનો સામાન્ય ધર્મ છે આ પ્રમાણે મારાં
ગુણારિયણના બીજા કુણનું વચ્ચન પુરૂં થયું

ત્રીજો ગુણુ એતીને આવવા સંબધી

દવે રત્નકાર મીઠા કુણનું વિવેચન કરે છે —

रष्टारष्टपापाभीविशेषि ॥

અર્થ—એવામાં આવના તેમજ નહિ એવામાં આવના
અનેક ઉપદ્રવાથી ભય પામી વત લુ, એ વૃદ્ધ્યનો સામાન્ય
ધર્મ છે

ભાવાર્થ—આ જન્મમાં જે અન્ધાવ અથવા અપમાયરણ
થાય છે તેમાંથી કેટલાનાં ફળ પ્રત્યક્ષ દેવાય છે અને કેટલાનાં
ફળ અનુમાનથી જણાય છે મારે તેનાં અનિષ્ટ પરિણામવાળાં કારણથી
દૂર રહેવું એ મનુષ્યના મનમાં પાપાચરણનો જરેજરો અવરોધ તે
તેનાં કારણોનો દૂરથી ત્યાગ કરવા તે પ્રયત્ન કરે, દવે ક્યા અપરણો

અચર્ય દુષ્ટ પરિણામવાળા છે! અન્યાય અવહાર, ભુતાર પર
ઓળખન થોરી, આ સર્વે તેા આ જગતમાં પણ અનેક પ્રકારની
નિરુત્થાનના કારણસૂત થતાં દૃષ્ટિએ પડે છે

હવે કેટલીયેક ભેલી જાણતો છે કે એમાં રાજ્યતરફથી કાંઈ
પણ ભર શક નહિ પણ ધર્મશાસ્ત્રો તેમને મહાપાતકરૂપ માને છે
અને તેના ફળરૂપે સંસારમાં અનેક અવ સુધી રજાવાનું વત્તાવે છે
તેમાં કાર્યનું ફળ આપણને અજ્ઞાત નહિ, છતાં ધર્મશાસ્ત્રોપર વિશ્વાસ
રાખી સુશ્રિયૂત્તર તેનો વિચાર કરી તેના ફળથી બંદીને દુષ્ટ આચરણ
ન કરવું તેનું નામ ધર્મ છે

હઠાન્ત તરીકે અવમાસ બોજન અશુભ વિચાર, લેકોનું કુદે
કરવાના સંકલ્પ મનમાં આવે કોઈ આ વગેરે અનેક અશુભ પ્રકાર
સ્ત્રાં આચરણ છે એમાં આ જગતમાં કોઈ તરફનો ભર થોતો નથી
પણ તેથી કર્મના અવજન નિયમ પ્રમાણે મહાદુષ્ટ બોધવવું પડે છે
ચાટે તેવા જીવજનથી કર્મનિશુદ્ધ માર્ગે ચાલવું અને અશુભને મક્કીન
થવા ન દેવો! રાજ્યકલ્યાણ અથવા તેમજ પરલોકના ભરથી કરીને
વ્રત્ય દશા અથવા અશુભને શુદ્ધ રાખવો, એજ જ અર્થરેનો આ
સુધમાં આશર અજ્ઞાત છે

ચોથો ગુણ સત્પુરુષોની પ્રશંસા.

મૂલ—તથા શિષ્ટાચારમણસનમિદિ ॥

અર્થ—જગી સારા પુરુષોના આચરણની પ્રશંસા કરવી.

ભાવાર્થ—સારા પુરુષો અથવા શિષ્ટ પુરુષો પ્રથમ ઠાને કહેવા
વે અણુત્ર નક્કજ કરવું છે સદાચારમાં વર્તતા વૃદ્ધ અને યુવાની
પુરુષોની સમીપમાં સદી નિશુદ્ધ શિષ્ટા (જીવજન) એમણે માસ કરી
છે તે શિષ્ટ પુરુષો બધી સદાચાર તેમના આચારવિચાર તે શિષ્ટ
ચાર કહેવાય

શિષ્ટ પુરુષોના સર્વ ગુણોનું વર્ણન કરવું તે વે વે અશુભ છે પણ
તેમાંના સુખ્ય ગુણોનું દીક્ષાકર વર્ણન કરે છે

ઓઠાપવાદમીસ્ત્વ દીનામ્પુરુષાદરઃ ॥
 કૃત્વતા સુદાસિમ્ય સ્વાચાર મફીર્તિતઃ ॥
 સર્વમ નિન્દાસંમ્યાગો ઘર્ણનાદમ્ય સાધુષુ ॥
 આપયદૈન્યમસ્પન્તં તદ્વત્સપદિ નમ્રતા ॥
 મસ્તાયે મિતમાપિત્તમયિસપાદન વપા ॥
 પ્રલિપ્તમ્પ્રક્રિયા વેદિ કુસુપર્માનુપાસનમ્ ॥
 અસદ્વ્યયપરિત્યાગઃ સ્થાને વૈષ ક્રિયા સદા ॥
 પ્રપાતકાર્યે નિર્વેષ પ્રમાત્તસ્ય વિવ્રજનમ્ ॥
 સોઠાવારાનુવૃત્તિમ્ય સર્વમૌષિત્વપામ્નમ્ ॥
 મહાસિગર્હિતે જેવિ પ્રાપ્યે કષ્ટગૌરવિ ॥

દોષના અપવાદથી કમ ચાલવે તરીક પુરુષોને ઉદ્ધાર કરવામાં આદર કરવો. કૃતજ્ઞતા (કરેલા કુલ્લું બલુચપડું) ચાલવી સુદાસિમ્ય અજગરુ સદાચાર એવેલ સર મકાટે નિ થાને ત્યાજ કરવેલ રમ પુરુષોની પ્રશસ્તી કરવી કુલ્લમાં પણ કીનતા ધરવું ન કરવી, કુલ્લમાં નમન્ય ધરવી પ્રસૂએ ઉચિત જોતકું દોષની સાથે વિરોધ ન કરવો. બંચીકાર કહેણ કરવું. કુલ્લધર્મ ધાગવો. જોડા ધરવનો ત્યાજ કરવો. મોખ સ્થાને મોખ ક્રિયા કરવી ઉત્તમ ક્રમમાં મર્યા રહેવું પ્રમાત્તનો ત્યાજ કરવલ દોષાચાર ધાગવો. સર્વજ ઉચિતપુરુષજુઠવું પ્રાણ કહેજાઆ હોય વોપલુનિન્દિત ક્રમમાંમહત્તિ ન કરવી ત્યા આદિ બીજા અનેક શુભ કુલ્લુપાજાની પ્રશસ્તી કરવી. મનુષ્ય પ્રશસ્તી ક્યાર કરે છે તે વિચારના જેવું છે બનાટે તે કુલ્લોને પોતે ઉચ્ચ ધરવો હોય ત્યારેજ તેની પ્રશસ્તી કરે છે જો તે બેક સામાન્ય નિયમ છે કે જે વસ્તુ આપણને પ્રિય હોયે અથવા આનંદ કરક જણાય તે મેજનવાને સ્વાભાવિક મગલ માય છે, માટે ઉપર જણાવેલા સ્થિત પુરુષોની પ્રશસ્તી કરવાથી તેમના જેવો થવાને તે મનુષ્ય દોસમ છે અને પોતે કુલ્લગતી બને છે ટીકાકાર પણ તેજ કહે છે.

છુનેપુ પત્નઃ ક્રિયતામ્ ક્રિયાટાપૈઃ પ્રયોજનમ્ ॥

ચિકીપન્તે ન ઘટ્ટામિર્ગામ્ સીરચિચમિતાઃ ॥

શુદ્ધા પ્રસિદ્ધિમામાન્તિ સપચાડ્વીહ નેતરે ॥

ત્વમસ્યપિ વિદ્ધોચ્યતે દન્તિદ્વિતા ન દન્તિના ॥ ૨ ॥

ગુણ પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરવો. ખાલી આગળથી મુ પ્રયોજન છે કે કુપ નહિ આજ્ઞાથી ગાયોને ઘટ્ટ બાધવાથી નેચાલી નથી. નાના પશુ શુદ્ધ પચાઈ પ્રસિદ્ધ થાય છે એમ અર્થપાસમાં દર્શી (હજી દોવાથી) જણાવતા નથી પણ તેના અન્તઃક્રમ દેખાય છે તેમ પ્રભાણે એ ગુણવાળા હોય છે તે સવત્ર પૂર્વક છે અને બીજાને અનુભવ કરવા હાથકે થઈ પડે છે તેવા સુચીત્વ પુરવોના દરેક અલ્પજિવાઈએ સત્ર કરેલાં તેથી અનેક હાલ થાય છે તેથી પોતાના કામ થી આ છુને શુદ્ધ કરવા કરવા દોરે છે તેથી પોતાના ઉપરેસથી શુદ્ધ માર્ગે જતાથી આપણા મનની મલિનતાને નાશ કરે છે અને તેથીના વિચારથી પણ તેમના સંવધમાં આવતા પુરવોના વિચાર શુદ્ધ બનાવે છે ન જર આઘોદય હોય તેજ તેવા સ્વરૂપ પ્ર મને કે એમના દક્ષિણીય વિવિધ તાપ દળે.

પ્રાર્થનો ગુણ—અ તર મ છ શત્રુનો જય.

મૂલ—ત્વા અરિપદ્મગત્યાગેનાવિકલ્પાર્થપ્રસિપત્યેન્દ્રિયમય इति ॥

અર્થ —જયી છ પ્રકારના શત્રુનો ત્યાગ કરીને, (ચૂકસ્થ થમ ને) અચિરદ્વિપાક્ષ હન્નિવના વિવરૂપ) અર્થે અત્રી કાર કરીને હન્નિવનો જય કરવા, એ ચૂકસ્થનો સામાન્ય ધર્મ છે.

સાધાર્થ —છ પ્રકારના શત્રુ નીચે પ્રભાણે છે કામ, કોપ તેજ માન, મદ અને હર્ષ, એ છ શત્રુઓ છે તેના ત્યાગ કરવો એ ચૂકસ્થનો ધર્મ છે. હવે તે દરેકનો અનુક્રમે આપણે વિચાર કરીશું અને તેના ત્યાગ કરવાથી શા શા હાલ થાય છે તે વપસીશું.

પ્રથમ કામ—તેનો અથ જી સાથે ચમન કરવાની રૂતિ
 મેનો કાર છે હવે રૂઢચના વિષયમાં તેનો શો અર્થ કરવામાં
 આવ્યો છે તે ભેવાનું છે; કમરુ કે રૂઢચ સર્વજ્ઞા મીનો ત્યાર
 કરી શકે નહિ માટે અદિશા પરમી કુમારિકા અને વેશ્યાનો
 ત્યાર કરવાય છે હવેય છે. કમરુ કે તે ઉપરેય વિરજ વતન રાજ
 વાથી આવડે જ્ય પન જ્ય સરીર સુવાર કાર અનેક જ્યાં
 ઉત્પન્ન કાર, વગ્રી તેવા મનુષ્યો હોઠોને મવશા અગ્રિય થઈ પડે
 છે અને કેટલું તેમનો વિશ્વાસ કરતું નથી. રાજ્ય તરફથી પણ દડ
 પામે છે અને પરમવર્મા અનેક રૂપ મોતવર્મા પડે છે માટે સ્વદર
 સ્વેત્ય રાજવા થઈશે પાની કોથી સજીય રહેવું તેમાં પણ
 બધું હોશુથી થતું નહિ કમરુ કે વેથી જળ તથા શુદ્ધિ નાશ
 પામે છે જાણક ઉત્પન્ન કાર તે પણ નિજન કાર છે માટે ધીમે
 ધીમે તે કામરૂતિને નિરૂદ્ધમાં રાખતાં શિખરુ ભેદજી, અને તેને
 વાસ્તે રૂઢચામમ જવી બીજી ભેદે ઉત્તમ શાગા નથી, વસ્તુ પાત્રે
 દોવા હત્યા તેનાથી નહિ માગ્યાં તેની અસારતા જનુમવી ધીમે
 ધીમ તેના પાસથી મુજા થતું તેના ભેવું બીજું શુદ્ધતમ કાર હોઈ
 શકે ? મુજામ જ્યાં કુધી છુટે કાર નહિ ત્યાં સુધી તેનાપિપતિ થઈ
 શકે નહિ તેજ રીતે જ મનુષ્ય પાતાની અધમ પાસવ રૂતિમીને
 ત્યાર છે ત્યાં કુધી કદાપિ તે મ્વતત થઈ બીજને ત્યારે કરી શકે નહિ,
 સ્વાયુ કમરતથી પ્રજનન કાર છે મનુષ્ય સજી મ્વશાસથી
 જીતે છે અને કાલકેતો પનુ આવાજ ઉપરેય છે જનિજ
 વિહારો દોવા હતા તેનાપર મગવતો જ્ય મનુષ્યને વીર જન્યવ છે
 કામરૂતિ (મિશુન્દ્યલિજાત) સૌથી અગ્રિય વિહાર છે તેનાપર જ્ય
 મગવનાર આ જ્યતમાં દવ નમાન છે

કાંધ—આ બેક બીજે જલિજ થતું છે તને વદ થયેલો
 મનુષ્ય રમે તેનું અવિચારી કાર કરતાં જરા પણ અજાણે ખાતો

પરિપૂર્ણતાસ્વરૂપતા વા શીપુ ગુરવિમળિયા કામ ॥

તે પણ દેખ છે તેથી મનુષ્ય સન્માર્થે પાતાના ખર્ચ કરી શકે એ નથી પણ જનનું જા દેહ દેવા મળે છે માટે તે જીવિ નિયમમાં રાખી ન્યાય જીવિની એ ખર્ચ મળે તેમાં સંતોષ માની વચ્ચે સંતોષ તેનો ઉપયોગ કરે એ બીજા દિલ્લે છે

માન — પાતાને એ મોડું વાળું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવું હોય તેને સર્વજ્ઞ થઈ પાતાને સૌના કરતાં ઉચ્ચ મણુવાની એ જીવિ થાય છે તે માન એ દેહો અપરંપર હાય છે ભેદો નથી મોડું વાળું બધું છે તેમનામાં આવા વિચાર ઉત્પન્ન થવાનો વધારે સંભવ છે તેથી પાતાના સંકલિત જ્ઞાને સમુદાય માને છે જ્યાંકારી મનુષ્ય બીજાને માન આપી શકે એ નથી તેમ બીજાનો વિચાર કરી શકે એ નથી તેમજ મારી કબુલ થઈ બીજા વિચારી પાતાની સંકલિતનું પણ સમાધાન કરવા સમર્થ થઈ નથી, વિચાર વચ્ચેની વિચાર સંબંધી નથી, કહું છે કે વિચાર વિચારે જ સોમસે વિચાર વિચારથી—પ્રત્યક્ષી થાય છે જ્યાંકારી મનુષ્ય તમે તો વિદ્વાન્ હોય તેમજ મણુવાળા સર્વની મારેક શેક તેનાથી દૂર નથી છે કમિયાં વિચાર જીવિ રાખી દરેક મનુષ્ય, દરેક વચ્ચે દરેક પુસ્તક આપણને કંઈ નહિ ને કંઈ મિલે છે અને આપણા જ્ઞાનમાં જીવિ કરે છે કેવળ મનુષ્ય નહિ પણ વચ્ચે વચ્ચે પદાર્થો પણ આપણને મળું જ્ઞાન આપે છે માટે એ એ સ્વભેદી જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય તે મેળવવા કુશળ નહિ, પણ તે સ્વભેદ નિરંતર નિમિત્ત રાખી સર્વેક પુણ્ય કોઈની કિંમતિથી માનવો નથી, અને મુક્તિના અપરંપર જ્ઞાને સર્વ એ સાક્ષ્યકરોનો ઉપયોગ છે તેથી વિમુક્ત રહે છે કીંકાર પણ જણાવે છે કે —

દુરમિમિષવામ્યાસાનુક્તોત્પદ્યર્થ માન ।

દુરમિમિષા મિલેને વાસ્તે ઉત્પન્ન થયેલા (જાની પુરે) નું જ્ઞાન ન સર્વજ્ઞ મણુ તે માન તે મનુષ્ય પાતાની કુશળ જીવિમાં જણાવ તેને સર્વસ્વ માને છે અને તેથી જાની પુરે જ્ઞાન એ પુરે તેથી અપરંપરથી કંઈ જ્ઞાન મિલેનું હોય તેવા પુરેના વચ્ચેને જ્ઞાન જણવા જણી થયેલા મનુષ્યની કામનાજ્ઞાન માને છે અને સ્વે-રજાને જાણે તે જ્ઞાન છે આ માનજીવિ સાદુજ્ઞાન ઉપરેલ વિચાર

અથવા વધારે જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા વિના નહતું પામતી નથી. માટે

ઉચિત્ત્વ સાક્ષત્ત્વ વાચ્ય દરામિયોષત્ત્વ

ઈદાં । અરૂત શામી । મહાન પુરુષને સોખી ઝડો. અને જ્ઞાન મેળવે । તેવા પુરુષના બોધથી પોતાના જ્ઞાનની ખામી માફમ પડશે અને મનુષ્ય સિદ્ધિરૂપિ પારણ કરી નમતા રાખનાં શીખશે.

મદ - મદ એ પશુ એક પ્રકારનો અનન્ય ઉન્ન્યાદ છે. મનની વેદવટા છે તેથી મનુષ્ય પોતાને બીજા કરતાં હંચ મલુવા દોરાય છે. જુડી જુડી વસ્તુઓને આધારી તેના આઠ પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે. કુળમદ, જગમદ, એકમદ, રૂપમદ, લોકમદ, તપમદ, અતિમદ અને જ્ઞાનમદ. એ રીતે મદના આઠ પ્રકાર છે. આ આઠ પ્રકારમાં પ્રથમ સાત પ્રકારની વસ્તુઓ છે તે ઝડાત્તી છે તે તે હરેક ત્ત્વમાં વરલાયા કરે છે અને તેથી કલ્પે કલ્પે ગદગદાતી વસ્તુઓના મદ ઠોઈ પશુ મુક્ત મનુષ્ય કરે નહીં. પણ વધુકે પુરુષોને જ્ઞાનનો વિષાનો મદ થાય છે. આ મદ જુદા જુદા છે. હરેક પ્રકારના મદનો નાશ તો જ્ઞાનથી થઈ શકે. પણ કયાં જ્ઞાનનોય મદ થયો ત્યાં ઉપાય દોરે. કયાં પોતાની માતાજી એર આપે કયાં વા જ બીજાં દોરે ત્યાં ઉપાય દોરે. આનો ઉપાય કેવળ સદ્ગુણી પ્રાપ્તિમાં રહેલો છે. ક્યારે સદ્ગુણ મળે અને તેમના દારા વિશેષ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય ત્યારે પોતાના જ્ઞાનની અકષત્તાનો ખ્યાલ આવે અને ત્યારેજ પોતાની હવુતાનુ જ્ઞાન થાય. કદુ કદુ —

સપુતાધી પ્રભુતા મગે પ્રભુતાધી પ્રભુ દર,

દીગી લો મીસરી મુમ્, ગજ ગિર નાખે પૂજા

વગી જ્ઞાન તે જ્ઞાનનો સ્વાભાવિક ગુણ છે. સ્વાભાવિક ગુણન સાથે કોણ ઉન્ન્યાદ થાય? કારણ કે આત્માને સંતોષે જ્ઞાન સ્વરૂપમમમ નિમગ્ન જ્ઞાનસ્વરૂપી કરેલો. હા. માટે જેનું સ્વરૂપ જ્ઞાન થય છે તેવા જ્ઞાનના સ્વાભાવિક ગુણને સાથે કોઈ પણ પ્રકારનો મદ-અભિમાન રાખવા તે કવળ આત્મસ્વરૂપનું અજ્ઞાન સૂચવે છે.

વગી બીજા જ્ઞાન વસ્તુઓને ચાસે પણ કોઈ પ્રકારનો મદ રાખવો તે કલિત નથી. કારણ કે કુળ, જગ, એકમ, રૂપ, લોક, તપ, અતિ

બીજાનાં કેટલાં જાનતી પુલિ બેઈ સકત કરી સકતાં નથી અને તે સાથાં માણસમાંથી તે નાશ પામે તેવી ઇચ્છા રાખે છે અને નાશ થાવવાને અશ્વનિશ્ચ મચત કરે છે આ રીતે અશ્વિનાની માણસમાંથી પ્રયોજનાવના નાશ પામે છે અને ઇચ્છા ઉત્પન્ન થાય છે એ આખરે અનેક પ્રકારનાં અશુભ પરિણામ થાય છે માટે સમગ્ર માણસે સર્વથા આ માર્ગે ત્યાગ કરવો જોઈ છે

હર્ષ —હ્રી અને ઉદ્દેશી સુતુ હર્ષ છે આ હર્ષને અત્યંત સ્વાભાવિક ગુણ જાનવને માટે જુઓ બેઈતો નથી જાનવ તે તે પ્રેમ સ્વભાવ છે પણ બીજાની હલકી અને અપ્રમ અવસ્થા બેઈ તેમાં જોડી રીતે ગુણ થવું તેવો હર્ષ નો અર્થ થાય છે માટે માવડે જોવા હલકાઈ ઈર્ષી તથા વિમુખ સંકેત કહ્યું છે:—

‘ હસ્ત કોંપ્યાં કર્મ ત રાતાં ન છૂટર માણીયા ’

માટે હલકી જાનવોમાં તેમજ હલકા વિચારોમાં જોડી પ્રજ્ઞ માનવી એ હનિત નથી આ હર્ષની આજ્ઞા ટીકાકર નીચે મુજબ આપે છે તે ગુણ ચાહ રાખવી જોઈ છે —

निर्निमित्तमन्यस्य दुस्सोत्पादनेन स्वस्य पूव-

पाफर्द्धपापनपसंभेयस्य वा मनमीविजननां हर्षा ॥

વિના કારણ બીજાને દુઃખ ઉપજાવીને અથવા જુગારડીકાર વસ્તુવખત વગેરે બચતનેનાં જાનવ કરીને ગુણી થવું અને મનમાં પ્રજ્ઞાતું તેવું નામ હર્ષ એ આવેલો હર્ષ તો સર્વથા ત્યાગ કરવા થાય છે કારણ કે તે રથ પરીથી વિમુખ છે કારણ કે રથની વિશેષ આજ્ઞા આપે તપસ્વીએ તો આપણને અજ્ઞાન છે કે કેટલાં પણ માણસો મન આપણા મન, વખત અને ઠાણના આ પાત્રથી દુભાવ-દુઃખી થાય તથા તેના જાવ માણ હલકાઈ છે, અને હિંસા થાય છે, માટે બીજાને દુઃખ ઉપજાવવાના કારણ જુગત આ હર્ષમાં પણ હિંસા થાય છે તેમજ જુગાર વગેરે સર્વ અવસ્થામાં પ્રજ્ઞાકર જુગારી થવું એ પણ તેના અજ્ઞાનથી હલકી

સ્થિતિ મુજબ છે કારણ કે જ્યાં સુધી દુર્જલને દુર્જલ રખ નથી
 ભણે. અને તેમાં રાત રહેલો છે ત્યાં સુધી સુપરવાની આજ્ઞા
 બોલી છે. ચણીવાર સમજી માણસો પણ અમુક જગ્યા પહોં ભવ
 છે પણ રહે જાય તે પોતાની જુલને કચુદ કરે છે અને તેમાંથી
 ક્યારે કુ કુટું તેવી સાવના કરે જ પણ તેમાં આનંદ પ્રાપ્તતા
 નથી આવવા હવે પ્રાપ્તતા નથી. ખાટે દુર્જલમાં હવે નહિ રાખવો.
 બેજ ટીકાકારના કહેવાનો સાવાઈ છે

આ પ્રમાણે જાતેજ છ શત્રુઓનો ત્યાગ કરીને ખમ તથા
 અર્ચને વાપ ન આવે તે પ્રમાણે વૃદ્ધશાશ્વતને ચોખ પાંચે ધર્મિ
 ચોના વિષયમાં જાણવ જાણવિ સુખ્યા સિવાય તે જાણવનાં અને
 ખોમે ખોમે ધર્મિયો હપર નિવડ રાખતાં રાખવું કેમકે સર્વથા
 ધર્મિયોનો રોષ કરવો તેવો શત્રુ નો ખર્મ છે અર્થેથી આશાન્ય
 વૃદ્ધશાશ્વતે સ્વચ્છ વધુવાય છે મારે શત્રુખમ જાણવ વિશેષ
 વધુન જાણવ કહેવામાં આવશે

તથા ઉપખ્યુતમ્યાનમ્યાગ ઇતિ ॥

અર્થ—ઉપદ્રવવાળા મ્યાનનો ત્યાગ કરવો એ ગૃહ
 સ્થનો સામાન્ય ખર્મ છે

સાવાઈ—જ્યાં પોતાના રાજ્ય તરફથી આવવા બીજા રાજ્ય
 તરફથી હાથ લેવાનો સંભવ હોય તેવા મ્યાનમાં વસવું ચોખ નથી
 તેમજ એ સ્થાનમાં દુકાળ કે મરહી પ થા હોય તેવા સ્થાનમાં પણ
 વસવું હિત નથી. અસહન સમયમાં હાથની મારક રેલવ તથા
 સ્ટીમરોનાં સાધનો નહોતાં તેથી બીજા રેલોમાં પુષ્કળ પાક થશે.
 હોય જ્યાં અમુક ગામવાળા દુકાળની આશંકથી ખીજા મરજી પ્રાપ્તતા
 ખાટે દુકાળ પડે તે ગામથી બીજા ગામમાં જઈ વસવાને અને
 સહજ આપી છે. જગી મરહીવાળા શહેરમાં પણ વસવું બે આરોગ્યને
 પુષ્કળકારક જ કારણ કે શરીરમાં નવા જુના અણુઓની અરનિયન
 રાત રિવસ ચાલ્યા કરે છે. શરીરના ઓળખાં ઓળખા તાંતળા હાથ
 સ્નાયુ વગેરે સવ અવયવોનાં વર્ધમાનમાં અણુઓની અરનિયન બેચી

તો સંપૂર્ણ રીતે શાય છે કે શાય વર્ષમાં તે શરીરશ્ચર્યા બેઠે પણ બુનો જણ રહેવા પામતો નથી. આ ફેરફાર થવા કરે છે તેને વાસ્તે આપણે શુદ્ધ સાત્ત્વિક ખેતણ બાવો. સ્વચ્છ જળ પીવું અને શુદ્ધ કપડાં ધરવું અને વિચાર પણ પવિત્ર રાખવા. કસ્ટુ કે વિચાર પણ શરીરપર અસર કરે છે. ઘણા પિતાતુર માણસોને સંત્રાસીનો રોમ શાય છે. બે વાત ડોળાવી અડાત છે. ઉપદ્રવવાળા સ્થાનમાં રહેવાથી ચિત્તની અસાધિ થાય છે. અને તેથી ખર્ચખાસ થઈ શકતું નથી અને સંસ્કાર બદલાયે પણ જતાંજર થઈ શકતો નથી. તેથી આ ટોચ અને પસંદગી વાંચવું જિલ આપણે પેઠાંજી બીજી. યાદે બધા ઉપદ્રવ ડોળ, તેવા સ્થળનો ત્યાગ કરવો.

મૂલ—સ્વયોમ્યસ્યામયણમ્

અર્થ—પોતાને ઊભિત બેવા પુરુષનો આશય કરવે. પોતાને કોઈય ઢોલ પોતાનું રક્ષણ કરવાને સમર્થ ઢોલ, અને બાકી સંપાદન કરવામાં અને મેળવેલાનું રક્ષણ કરવામાં સમર્થ ઢોલ તેવા છે. ક્ષીણતા આપારી અથવા સખનો આશય તેવે. આશય વચ્ચે પણ કિમતવાળા મનુષ્યો પોતાનો ખર્ચ કરે છે અને રેતમાં નાથ થકાને છે પણ એ સખાત્ત મનુષ્યો છે તે આશય વચ્ચે કોઈ થકી શકતા નથી. તેથી જતા સખાત છે એને રૂકના આશયની આસ કરે છે. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—

સ્વામિમૂલા સર્વા મહત્તયા ।

અમૂલેષુ તદ્દશુ કિં દુર્વાસ્પુરુષમપત્ન ॥

મૂળનો આપાર સ્વામી અથવા છે. ઉપર રહેલો છે. મૂળ રક્ષિત રૂક ઢોલ તો પુરુષ મૂળનું કું કરી શકે. મૂળ સાઈ ઢોલ તો અમૂલે ઉઠેરવાનો કરેલો. મૂળનું સિદ્ધ થાય પણ એ મૂળજ સોરું હોમતો પરિણામ અનિદ આપ્યા સિવાય રહેજ નહિ. ત્યારે ઢોલ પુરુષે કે ઢોલ શુદ્ધવાળા સ્વામીની સેવા કરવી. તો તેના અચાનક અનાવરણું કે ખર્ચમાં, શુદ્ધ મૂળવાળો. શુદ્ધ આચારવાળો. શુદ્ધ પરિવાર વાળો, મનાવવાનું, નાથવાનું એ સ્વામી હોય તેનો સિદ્ધ સર્વ રીતે

મુખ પામે છે. માટે તેવા સ્વામિને સોખીને તેનો આશ્રય કરવો અને એક ચિત્તથી અને અનન્ય નિઃશ્ચયે તેની સેવા કરવી. કારણ કે તેવી સેવાથીજ સ્વામી પ્રસન્ન થાય છે અને ખીમે ખીમે હૃદય પાવરી-પર સેવકને જ્ઞાની છેવટે પોતાના મંથામાં તેને આગીદાર બનાવે છે. માટે સ્વામી કરતાં પહેલાં જલ્દી વિચાર કરવો. પણ કોઈ મૂઠી હો તેની જલ્દી આગથી નોકરી ઉઠાવવી કે એથી હાનિભરેલા કામ લોગ સંપરે મૂકી દે છે.

મૂલ-તથા મપાનસાધુપરિચર*

અર્થ—ઉત્તમ અને સારા આચારવાળા પુરોહતી સોખત કરવી.

ભાવાર્થ—મુખના આપણ કૃતજ્ઞતા વગેરે ઉત્તમ ગુણો પ્રદાનકાર પુરોહતી સોખત કરવી. કારણ કે તેથી ખીમે ખીમે આપણમાં જેવા હૃદય ગુણો વાત કરશે. માણસ ને પુસ્તકો વચ્ચે છે ને પ્રસ્તુતમાં આવે છે અને ને માણસના કર્મકર્મમાં આવે છે તે સર્વે તેના ઉપર સારી થા માઠી અસર કરે તેના કરતાં દેવ-નવાળા પ્રાણીનો. વધારે અસર કરે ને સ્વાભાવિક છે એક પ્રાણીનું બિંદુ તપેલા હોતકાં સમીપા પર પડે છે ત્યારે તેનું નામ નીચાન પણ રહેતું નથી તે બધારે કમળનાં પાંદડા પર પડે છે ત્યારે પોતી એવું દેખાય છે અને સ્વાતિ નક્કરમાં બધારે ઈશિમાં ઉઘડેલા માં વાગી શીખમાં પડે છે ત્યારે ખાસ મત્તીક થાય છે. માટે જનુ કરીને અધમ મધ્યમ અને ઉત્તમ ગુણ સોખતથીજ મળે છે. ઉત્તમ પુરોહતી સોખત આપણને ઉત્તમ જવાને પ્રેરે છે તેમનાં ઉત્તમ કાર્યો આપણને ઉત્તમ કાર્ય કરતાં શીખવે છે તેમનો ઉત્તમ ભોજ આપણા હૃદય અવગ્રહને ઉત્તમ બનાવવા દોરે છે આ પ્રમાણે તેમનાં વચન અને કાર્યો આપણને અસર કરે છે એટલુંજ નહિ પણ તેમના કૃત્ર વિચારો પણ આપણને કૃત્ર વિચારવાળા બનાવે છે. મદ્ય પુરવના ઉત્તમ વિનય સ્પષ્ટમતિ મળતી નથી કહ્યું છે કે -

તો સંપૂર્ણ રીતે જાણ છે કે શોધા નવામાં તે શરીરમાંના બેઠા પસ જુનો. આજ રહેવા પામતો નથી. આ ફેરફાર થવા કરે છે તેને વાસ્તે આપણે શુદ્ધ સાર્વિક શિખાકે જાણે, સ્વચ્છ બળ પીપુ અને શુદ્ધ હવામાં રહેવું અને નિશ્ચયે પણ જીવન રાખવા, મરણ કે નિશ્ચયે પણ શરીરમાં જાણ કરે છે. જાણે. વિદ્યારૂપ મારુસોને સંસ્કરણો. રાજ જાણ છે બે વાત કેળાવી અજ્ઞાત છે કે સંપૂર્ણવાળા સ્થાનમાં રહેવાની શિવની અજ્ઞાતિ જાણ છે અને તેથી ખર્ચાધ્યાન થઈ સકતું નથી, અને સંસ્કાર અવધાર પણ જરાજર થઈ સકતો નથી. તેથી આ ટોક અને ખરેખર વનિનું કિત આપણે જોઈએ છીએ. માટે જ્યાં સંપૂર્ણ હોય તેવા સ્થળો ત્યાં જાય.

મૂલ-સ્વયોમ્સ્વામયમય

અર્થ—પાતાને જાણિત જોવા પુરુષનો આકર્ષક આવે. પાતાને જાણ હોય પાતાનું રક્ષણ કરવાને સમર્થ હોય, અને જાણ સંપાદન કરવામાં અને મેળવેલાનું રક્ષણ કરવામાં સમર્થ હોય તેવા ટોક ક્રીમત, આપારી અથવા રાખનો આકર્ષક હોય, આકર્ષક વચર પણ ક્રિમતવાળા મનુષ્યો પાતાને પાર્થ કરે છે અને રેતમાં નાવ જલાવે છે પણ બે સાધાન મનુષ્યો છે તે આકર્ષક વચર હોય વધી સકતો નથી. તેથી હતા સમાન છે એને જુલના આકર્ષકની ઘાસ જરૂર છે સાંભળી પણ કહું છે કે -

સ્વામિમૂલાઃ સર્વાઃ મહત્તયા ।

અમૂલેષુ વસ્તુ કિં કુર્વાત્યુત્તમપન્ન ॥

મનને આપાર સ્વામી અથવા ટોક ઉપર રહેલા છે મૂળ રક્ષિત રક્ષ હોય તો પુરુષ મનન શું કરી શકે કે મૂળ સ્વદ્દ હોય તો અન્યને હોરવાનો કરેલા મનન સિદ્ધ થાય પણ બે મૂળજ સોફું હોમલો પરિણામ અનિદ આખા સિવાય રહેજ નહિ. ત્યારે કેટલું પુખ્તો કે કેવા શુભવળા સ્વામીની સેવા કરવી કે તો તેના અજ્ઞાનમાં અજ્ઞા નવાનું કે ખર્ચાધ્યા, શુદ્ધ ફૂલવાળો, શુદ્ધ આપારવાળો, શુદ્ધ પરિવર વાળો, મહાપવાન, ન્યાયવાન જે સ્વામી હોય, તેના સેવક સર્વ રીતે

કુળ પામે છે. માટે તેના સ્વામિને સોાપીને તેનો આશ્રય કરવો અને એક ચિત્તથી અને અનન્ય નિદાથી તેની સેવા કરવી. ઠારણ કે તેની સેવાથીજ સ્વામી પ્રસન્ન થાય છે અને પીમે પીમે ઉચ્ચ પાત્રી પર સેવાને ચઢાવી છેવટે પોતાના પંખામાં તેને આવીદાર બનાવે છે. માટે સ્વામી કરતાં પહેલાં બહુ વિચાર કરવો. પણ ક્યાં પછી તો તેની બહુજ આપણી નોકરી ઉઠાવવી કે એથી ઇચ્છિત લાભ લાંબા સમયે મળી શકે છે.

મૂઠ-તયા મપાનસાપુપરિચિદ્

સૂચ્ય—ઉત્તમ અને સારા આચારચાત્રા પુરુષાન્તી સોજત કરવી.

બાવાર્થ—મુજ્જના ૧૫જુ કૃતરાત્રા વચેરે ઉત્તમ કુલેા ખયાવનાર પુરુષાન્તી સોજત કરવી. ઠારણ કે તેથી પીમે પીમે આપ ખુમાં એવા ઉચ્ચ કુલેા વાસ કરશે. માત્રુસ ને પુત્રાદેા વચે છે ને પ્રસન્નમાં આવે છે અને ને માત્રુસના મર્વપર્થ આવે છે. તે સવ તેના ઉપર સ્થરી ના માઢી અસર કરે તેના કરતાં વાત્તવગ્ગા પ્રાણીમેા વધારે અસર કરે એ સ્વાભાવિક છે. એક પાણીનુ ત્રિ દુ તપેલા હોડાનુ સગીવા પર પડે છે ત્યારે તેનુ નામ નીજાલ પણ રહેનુ નથી. તે સ્વારે કમગત્ત પાડા પર પડે છે ત્યારે માતી એનુ રેખાવ છે અને સ્વપ્તિ નક્કરમાં સ્વારે દરિયામાં ઉપડેલા માં વાગી શીખમાં પડે છે ત્યારે ખાસ માતીજ થાય છે. માટે વધુ કમીન અ ધમ, મધમ અને ઉત્તમ કુલુ સોજતથીજ મળે છે. ઉત્તમ પુરુષાન્તી સોજત આપણને ઉત્તમ થવાને પ્રેરે છે. તેમનાં ઉત્તમ કાવા આપણને ઉત્તમ કાવ કરના શીખવે છે. વમનો ઉત્તમ કાવા જા. ૫. ૮. જન અજારને ઉત્તમ બનાવવા હોરે છે. આ મપાણુ તેમનાં વચન અને કાવો આપણને અસર કરે છે. ધરત્રુજા ત્રિ પાણુ વમના દુઃક વિચારો. પણ આપણને દુઃક વિચારવગ્ગા બનાવે છે. મહા પુ વના ઉદય ત્રિયા સમુદયનિ મગ્ની નથી. કહુ છે કે:-

મૂઝ-સસળોપેલો સૂર્યાસ રૂપિ

અર્થ — વાસ્તુશાસ્ત્રમાં કહેલા લક્ષણવાળું શર વસાવતું

ભાવાર્થ—અંતે દુર્ગાવાસના અંકુર વસાવેલા અને કુસ્તુર નામની વનસ્પતિ વણી હોય અંતે સ્વાયં રમની વેમજ સારી રૂપ વાળી માટી હોય અંતે સ્વાયંદિષ્ટ વળની ઉત્પત્તિ હોય તો તથા રૂપમય અને ગુણ ગુણની ઉત્પત્તિ, સારા વાસ્તુશાસ્ત્રના નિયમસર વાપરવામાં આવેલ હોય. કસ્ટુર કે તેવું લક્ષણ સંકેત કરતાં વસવાટી વૈભવની દાનિ થાય છે એમ ટીકાકાર કહે છે અને તેથી ઉત્પત્તિ થતાં કરતાં વાસ કરવાથી ખાસુસ વૈભવ રહે મુખી થાય છે.

આપણા વિચારો ટીકાકારને મળે દર્શાવ્યા હોયે હોયનાં વિચારો પ્રમાણે શર વાંધવામાં થી વાનવની ખાસ સમવકતા થાયવી તે તપસ્યોત્તિ બીજી નથી જાણતો મને વેમ હો વેમવતુ શર થીવી રીતે વાંધવું બેધર્મ છે સૂર્યના પ્રકાશ કરતાં સિંધા આવી રહે એવ વનસ્પતિ માનને પાવતી વૃદ્ધિ અર્થે પ્રકાશની બહાર છે વેમ મુખ અને પશુ પેતાના કરીને નીરિતી થાયવાને સૂર્યના કિરણો બહાર છે અંતે પ્રકાશ આવી રહેતો નથી ત્યાં કોઈકે આપવું જ બેધર્મ છે. બીજા કુદોમાં કહીએ તો એ કરતાં સૂર્યના પ્રકાશ આવી રહેતો નથી તે કરતાં ખાસુસે બેધર્મ મોટા મોટા થાય છે, થાય વિના રહેવા જ નથી અને તેથી વેમ કરતાં ખાસુસે વાસ્તવે વેમને બેધર્મ વળતી બહાર પડે છે વળી ગુણી હવા એ સ્થાનમાં આવી રહે વેમ સ્થાનમાં શર વાંધવું બહાર પડે છે ખાસુસને બેધર્મી જોવાની બહાર છે વેમ મતાં વધારે બહાર પાણીની છે અને પાણી મતાં પશુ વિષેય બહાર હવા અને વેમ પશુ ગુણ હવાની છે પ્રકાશના બેધર્મોમાં પ્રસંગેલા ૧૪૧ ખાસુસમાંથી બીજો સવારે ૧૩૨ ૨૩ ખાસુસ લખતાં ખાસુસ પાયા, તેનું કસ્ટુર સારી હવાની ખામી સિવાય બીજી કંઈ નહતું હવાની જગત્તર આવજા થઈ રહી ન હતી કસ્ટુર કે તે બંધારી કોઈકેને ૧૩૨ થી નાનું બળીતું હતું. પાટે ગુણ હવા આને વેમ સ્થાનમાં વસવું અને તેટલા સાથે કરતી ખાસ

પાસની ઢેલેલી જમ્યા પુલ્લી રાખવી અને બની શકે તો ત્યાં બેઠા
નૂનો સરખો બમીયા કરવો, અને સુવાણ ચીરદામાં બીજા વસ્તુઓ
રાખવી નહિ.

મૂઠ્ઠા-નિમિત્તપરીક્ષેતિ

અર્નોદ્રિય પદ્યયોના જ્ઞાનના દેવુભૂત સકુન સ્વપ્ન અને ઉપકૃતિ
વગેરે નિમિત્તથી થતાં બધાંજોની પરીક્ષા કરવી સકુનશાસ્ત્ર અને
સ્વપ્નશાસ્ત્ર તો કોઈને બળીતાં છે અને કોઈને સઙ્ગ સાંભળીને કપન
કરી તેને ઉપકૃતિ કે છે તો કોઈમાં પણ કહેવન છે કે સકુન ક્રમ
કે દ અધિક તેનું વધારે વળુન અવિવામાં કહેવું છે ત્યાંથી બળી
તેવું વગી ધર સર્વથી બેઠા મૂળના કરતાં વધારે બળુકા છે —

મૂઠ્ઠા-તથા મનકનિગમાદિવર્ગનયિતિ ॥

મૂઠ્ઠા—વગી જ્યાં આપવાના મનકે સ્વાસ્થ્ય ધર બંધાવવું

બાવાર્થ—મનક કરવાના અને જાર નીકળવાના બધા જા
રખાં થરને ન રાખવાં કરખું કે તેથી થતી જરાબર રીતે રક્ષા થઈ
શકે નહિ અને જો વગેરે થરના માત્રુસોને તેમજ વિભવને ઉપગ્રવ
થરનો મુંજવ રહે ન થરના બારખૂલી રક્ષા કરવાથી બીજા માત્રુસો
થરમાં ઘણા થઈ શકના નથી કરખું કે અમુક બારખૂલાનું રક્ષાનું તરત
થઈ શકે નહિ અને તેથી થરમાં રાખેલી વસ્તુઓ કોઈ તેજ જ્યાં
દક્ષિણમાં થયું નથી જ થરને બહુ જારી થરમાં આવવ બળુકાં
દેવ તેના તારાં દરેકજ સવ તથામથાં પડે છે અને કદાચ પુરથી
બેઠા બારકુ ઉપાડું રહી થયું તો ચેરીને બધ રહે છે માટે ઉપ
રના માત્રને કહેને દધને થાને બધુ જારીયા દેવ પણ આવવા
બળાતુ તો બકજ પોદુ બારકુ રાખવું બેઠા શાસ્ત્રકારના અધ્યયન છે

આ રીતે સ્થાન સગથી આપણે વિચાર કરી વગ.

૧૧ ૧૧ કેવા પ્રકારે રાખે તે વિચારીએ તે મર્મપદા
રાખવારજ કહે છે કે —

વિવેચન.—દેશાચારુ ઉદ્ભવન કરવાની તોડોત્તી અર્થેતિ ચાર
 ૭ અને તેથી અકસ્માત્તુ થવાનો ભય રહે છે. દેશના આચાર વિચાર
 ૧૬ પુરવેતિ અનુભવથી ક્ષાપણથી તેમજ વિવેક સુદિથી વાપર્યા,
 માટે તેનો અનુદર કરતાં અથવા તે અદ્યત્ત પેદાં વદ્ધન વિચાર
 કરવાની આવશ્યકતા છે. નતું ચદ્ધત્તુ કરતાં પેદાં ભુગનો વદ્ધન
 વિચાર કરવો થટે છે. તેમાં અચારે જામી દાગે ત્યારે જાહે તેનો
 ત્યાર કરવામાં આવે. પણ નવા તેમજ ભુગ શીવાળના ગુણોત્તુ
 પરિપક્વ અવલોકન કર્યા પછીજ ક્ષર્ષ પણ ચદ્ધત્તુ કરતું અથવા
 કોણુ ભેદજિ ક્ષમિત્તસ ક્ષમિત્તુ છે કે 'જુનું કોટત્તુ નપું સર્ષ
 અને નતું કોટત્તુ નપું ચોટ્તુ ક્ષમ ક્ષી સક્ષવ નક્ષિ, મૂદ મુખ્યો
 માત્રીના પ્રચક્ષની મદ્યક બીજાની સુદિથી કોણક અથ કે, પણ
 સ્વપુરવો. તે પરીક્ષા કરી જાનેમાંથી સર્ષ કાને તે ચદ્ધત્તુ કરે
 છે. લીક્ષિત્તુ પણ ક્ષેવાન છે કે —

यद्यपि सङ्घर्षा योगी छिद्रां पश्यति मेदिनीम्

तवापि सौक्ष्मિકचारं मनसापि न संशयेद् ॥

ચાત્રપુત્ર ભે કે સમય પૂર્વાને હિયવળી જેને છે. અર્થાત્
 નપા પુરવેતિ રોત્તુકત્તુ ભુમિ છે. તે પણ મનથી પણ લીક્ષિ
 અવ્યક્તો ત્યાજ કરવો નથી.

માટે કેટલાક દેશાચાર આપણને નહિના લાગતા હોય. તે પણ
 અર્થ સુધી આપણા અનુદર માર્ગમાં નિશ્ચય ન હોય ત્યાં સુધી તે
 પાળવા એક સાર છે.

सूत्र—तथा मर्दितेषु गाढयमहाचिरिति ॥

અર્થ—અ તોલે તથા પરલોકમાં જ ત્યાજ કરવા ચોગ્ય અને
 નિંદા પાત્ર છે, એવા મધ્યમાસ સેવન, પરસ્ત્રીગમન, જુગાર,
 ચોરી પ્રાણીહિંસા એવા પાપસ્થાનમાં મન, વચન અને કાવાને
 પ્રક્ષાંતથી નહિ, જાવી રીતે મુદ્દાચાર પાળવાથી સામાન્ય
 જુગમ્મ દત્તપત્ત કચેલો માણસપણુ લખી મદ્ધતા મેળવે છે.

ન કુલં હૃદયીનસ્ય પ્રમાણમિતિ મે યતિ* ।

અન્તર્યેષ્વપિ જ્ઞાતાનાં હૃદયમેવ વિશિષ્યતે ॥

સદાચાર રહિત પુરુષનું કુળ પ્રમાણરૂપ નથી એમ કહી શકાય છે કે હૃદય કુળમાં હૃદયના જેવે હૃદય પુરુષનો સદાચાર મેટાઈઝને પામે છે તેવું એજ માણસના હૃદય નીચપણની કસોટીનો ખુબર છે એનું ચત્ત હૃદય નથી તે જમે તેનો ખુબવાન કે હૃદય કુળવાળો હોય તેપણ તે સદાચારી પુરુષ આવળ કસોટિસાબમાં નથી બહારિયે કહી શકાય છે -

શ્રોત્ય શ્રુતેનૈવ ન તુ કુટ્ટસેન યાનેન પાણિર્ન તુ કઠુષ્ઠેન ॥

વિમાત્રિ કાય* કલ્યાપરાત્મા પરોપકારેર્ન તુ ચન્દ્રનેન ॥

માણસનો કાન કાન સંબળવાથી શોભે છે પણ કુળથી શોભતો નથી હાથ કંઠથી નહિ પણ દાનથી શોભે છે તેમજ ઇશ્વર હૃદયના પુરુષોનું સરીર ચન્દ્રનથી નહિ પણ તે પરોપકારથી શોભે છે માટે નિન્દ આચારનો ત્યાગ કરી સ્વર્ગમાં પ્રવૃત્ત એજ સાર છે

મૂઢ—વપા સર્વેષ્વર્ષમાદત્યાગો વિશેષતો રામાદિષ્વિતિ ॥

અર્થ—વળી સર્વ માણસના દોષ કલનનો ત્યાગ કરવો અને વિશેષ કરીને રામજ્યોદિ માનનીય પુરુષોના દોષ તે હદાપિ પ્રકટ કરવા નહિ.

વિવેચન—કોઈ પણ માણીનું માહું બોલવાથી તે માણી સાથે દેવ થાય છે દેવ કે પત્ત કરવાનું પારકાની નિંદા એવું બીજું કોઈ મોહું કદરુ નથી. ઉપદેશરૂપ કોળમાં લખ્યું છે કે -

કુળાની પણ નિંદા કરવી નહિ. (નિંદકર્ષક દુષ્કર્ષણ વિ ન કથાવિ) આ સખોપર આસ લજ રાખી વિચાર કરો તેમાં કેટલું હૃદય સ્વસ્થ રહેલું છે તેનો ખ્યાલ થાવો એને આપણે જરાજ મનુષ્ય ખરતા કોઈએ તેની પણ કદાપિ નિંદા કરવી નહિ. કદરુ કે નિંદાથી આપણને તેમજ તેને કોઈ પણ પ્રકારનો હાજ થવો નથી તે તે પાતાની નિંદા થતી બધી પાતાના અવગુણ કલુષ કરે છે નહિ,

પણ આપણા પર કબરો મેંપે કરાશે અને આપણાથી વિમુક્ત થશે. તેના બદલે તેને જાનગીમાં સલાહ આપી હોય તો તે પોતાની મુઠ મુઠ કરી સુધારવા પોતાથી જનવો પ્રયત્ન કરશે. દરેક મનુષ્ય હોયને પાત્ર છે. મોટા થયું. અવતુણથી સર્વે કરેલાં છે. જ્યાં કુપી કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું નથી, ત્યાં કુપી સર્વ મનુષ્યોમાં કેળવે કેલ્લ પ્રકારનો હોય તો અણગાનેજ તો. પછી પરકાની નિંદા કરવા કરતાં આપણા અવતુણની નિંદા કરી તે સુધારવામાં વળત ગાળીએ તો તેના જેવું રડું કામ બીજું કોઈ પણ નથી. નિંદાથી સખો મુખરો નથી, પણ નહેર વને છે પણ જાનગીમાં સલાહ આપવાથી સુધારવા સંભવ છે. કયેલાં તુલુ દર્શિ રાખવી દરેક મનુષ્યના તુલુની પ્રતિષ્ઠા કરવી અને જે તુલુ પોતાનામાં ન હોય તો તે ઘીલવવા પ્રયત્ન કરવો. તુલુમાંથી પુરુષોને સર્વજ્ઞ કાંઈને મહાં દિવ્યવતું તથા અલુગતું મળી આવે છે. જ્યતમાં કોઈ કોઈ પણ વસ્તુ નથી કોઈ કોઈ પણ માણસ નથી અને કોઈ કોઈ પણ સંભેવ નથી કે જે આપણને મહાં પણ પ્રકારનો લોખ આપી શકે નહિ. પરકાન્ય ચેલમાં કપાં મોનાથી કેલ્લ દિવસ તે કલ્પાં જઈ શકે નહિ. તેજ રીતે પરપુરના અવતુણપ મહીનવાના વિચારોમાં મન પરોવવાથી આપણે અજ્ઞા પ્રકાપિ નિમળ થઈ શકે નહિ. સામા પુરુષની નિંદાના વિચારો કરતાં તેનામાં જે અવતુણ ન હોય તે પણ આરોપવામાં આવે છે. આપણને તેથી કાંઈ પણ લાભ થતો નથી, પણ તે આપણે શરૂ થાય છે. તેવા નિંદાના વિચારો ખતમાંથી મહી નાંખવાને સોમી સારો ઉપાય લેના તુલુ સચ્ચી દર્શિ રાખવાને છે. જેમ કાઝ પુરો કક્ષિતના આવેશમાં કક્ષિતના પાવમાં કેલ્લ અવતુણ હોય તે પણ ચણત્ર નથી. તેજ રીતે આપણે પણ અવતુણ તરજ દર્શિ ન રાખતાં તુલુમાંથી થવું. કેલ્પના પણ અવર્ણવત લોકવાનું મન થાય ત્યારે મનને મુક્ત કરવાની જરૂર પડે છે.

જ્યારે કોમ થાય, જુદું લોકવામાં આવે ધીધના હોય નિર્મર્ષક પુણી કવવામાં આવે, પુણામતને સાથ મહાં પણ લોકવામાં આવે અથવા કરવામાં આવે, અથવા અમ્યાદિક વચન કે

કામથી ઠાઠાને છેતરવામાં આવે ત્યારે મનને શુદ્ધ કરવાની જરૂર પડે છે " કારણકે ઉપર જણાવેલા પ્રસંગોમાં મન અપવિત્ર બને છે પાતાનું કર્તવ્ય જુદી બાબ છે અને અશુભ અભ્યવસાયવાસુ થાય છે માટે નિહાનો સવચ્છ ત્યાગ કરવો એ જ ઉત્તમ બનેલું લક્ષણ છે

તેમાં રાજ્ય પ્રધાન વગેરે રાજ્યાધિકારીઓની નિંદા તો ખાસિ કરવી નહિ અસહ્યથી આપણું આર્થોર્થ રાજ્યસંસ્કૃતિને પ્રખ્યાત છે અને રાજાઓ પણ પ્રજા તરફ પાતાનો ધર્મ વધાર્થ રીતે બજાવતા હતા,

‘રાજા પ્રજારક્ષણ સમ્યક્ધર્મ’ રાજાને પ્રજાને રક્ષા કરીને કૃતિ મેળવી હતી આવે રાજ્ય પ્રજા વચ્ચેનો ઉચ્ચ તર્વંધ સંબંધ શું? જોઈ આપણી દૃષ્ટિ પડે છે એ આપણને કર્મના અવળ અને સ્થાથી નિવર્તન પ્રતીતિ હોય તો આપણે ક્યુર કરવું પડે છે એ રાજ્ય આપણા ઉપર રાજ્ય કરવું હોય છે તે આપણી આંતર સ્થિતિને માન્ય હોવાથી જ મનુ હોય છે સમગ્ર પ્રજાના કર્મ પ્રમાણે રાજ્ય તથા રાજ્ય મળે છે.

મૂલ—દયા અસદાચારૈરસર્ગ સર્ગ સદાચારૈરિવિ ॥

અર્થ—દુરાચારોની સોજત ન કરવી અને સદાચારોની સોજત કરવી; જે ગૃહસ્થને આશાન્ન ધર્મ છે

વિચેદન—જેમ સામાન્ય રીતે લોકો અતિથી બળતા ઉપદ્રવથી હેરાન થતા અને દુકાળથી પીડા પામતા હોય તો ત્યાં કરી અન્ન રચણે જમ વસે છે તેમ આ લોક તથા પરલોક ઉભય લોકમાં અનીતિમરી આવરણે લગાને દુરથી જ નમસ્કાર કરવા અર્થાત્ તેમનો વિલકુલ સંત ન હોય. ખરાબ માણસોની સોજત ત્વજી ભેટલેથી જ પશુ એમ સમજવાનું નથી. સત્તા માણસોની સોજત મેળવી લેવાને પણ જુદા જુદા નેહને નહિ તેથી તમારા આચાર અને વિચારો જુદા જુદા ઉત્તમ પ્રકારના થઈ સમાન ધર્મોમાં ભાગે તેથી જોવાથી પરીણાવના સહેલાઈ રહે છે અને તે બાવનામાં શુદ્ધિ

જાન છે સ્વર્ગનું માર્ગદર્શક બિટકું જાણુ છે કે આખો પ્રાણ લગીએ
 વેળાનું સંપૂર્ણ રીતે તે જાણી શકાય નહિ અને જાતુંદારિ અને જે —
 જાણ્યું પિયો દરિ સિંધાવે જાણે સર્વ ।

માનોન્નર્તિ વિશ્વતિ પાપપાપકરોતિ

યેવઃ મસાદયતિ વિશ્વ વનોતિ કીર્તિ ।

સત્સંગતિ કથય કિં ન કરોતિ પુસામ્ ॥

સ્વર્ગનું જીવિની અજ્ઞા હરે છે જાણીયાં સ્વર્ગ સિંધે છે જાન
 અને હલસિને માર્યું જાણે છે પાપને દૂર કરે છે વિશ્વને નિર્મળ કરે
 છે વિશ્વનામાં કીર્તિને દેવાને છે, અને કે સ્વર્ગનું નથી કરી શકે એ
 વગી દીક્ષા કરે છે કે —

યદિ સત્સંગમિરહો મયિપ્યસિ મયિપ્યસિ ।

અયાસઙ્ગનોષ્ઠીષુ પસિપ્યસિ પસિપ્યસિ ॥

એ સ્વર્ગ પુરુષની સેનાવળાએ વધારે છે અર્થવાળા વધારે
 અને એ તું અસંગપુરુષની સેનાવળા પડીશ તો તું સર્વ અર્થની
 પવિત્ર વધારે બિટકે મુજ મેળવી શકીશ નહિ, માટે સ્વર્ગ જેવને

મૂળ—વથા માતૃપિતૃપૂર્વેતિ ।

અર્થ—વગી માતા પિતાની પૂજા કરવી

જ્ઞાનાર્થ—અસ્તબ્ધિ કે એ અર્થ આચારને વાસ્તે અસ્તિત્વ છે
 વેળા માતૃપિતાની અસ્તિત્વ ની સંચય આચાર છે એ દિવસે પાતાના
 સ્વર્ગસિંધેને વાસ્તે સત્વગી તૈયારીએ વધારે છે વારે વાળુએ
 અર્થ આપી રહેલો છે તેજ દિવસે પાતાના પિતાનું વચન રાખવાને
 સ્વર્ગપદ મુઠી વનવાસના વીઠ વર્ષ મુખી જાણું હર્ષ સામે કુલ
 કરે એવા નિરુપાદ વાચનનું અપ્રાપ્ત તમે જીવે કયા દેશના પ્રતિ-
 હસંમાંથી શોધી શકો છો કે જરમ તીર્થે પૂજ્ય સમવાન થી અર્ધવીર
 સ્વામી અવારે ત્રિસદા દેવીના હરમા અર્ધા પછી પેટાની માતાને
 કુલ ન જાન એમ પારી કેટલોક સમય અવગ રહ્યા, તે વખતે
 વેળની માતા કહ્યાંક કયા કાળા અને વેળને મૂળ આવી ત્યારે

જનવાને મન સાથે હૃદય સંકલ્પ મેં કે "અહો! માતાનો પ્રેમ કેવો અપૂર્વ છે! હજુ મને એવો નથી તે પહેલાં તેનામાં આપેલો સ્નેહ વર્તે છે તે પછી મને એવા પછી તો સ્નેહનું પુષ્પવૃક્ષ મુઠા ત્યારે હું હીંચા દેખીશ તે તેનાથી કેમ સ્થાન મળી શકે? માટે મારે માથા માતાપિતા સ્વર્ગે જશે ત્યારે હું હીંચા દેખશ." આ વિચાર તરફ — જનવાનની માતાપિતાની અસ્તિ તરફ—જરા સ્થિર ચિત્તથી દષ્ટિ લાવે. એ જનવાનને આપણે પૂજનમાં પૂજન ચણીએ છીએ અને જેમના દરેક બોલને આપણે માન આપીએ છીએ તેમણે એ જાણેલો પોતાના છત્તનચરિત્રથી ભેજાડ્યો છે તે ઉપર એ આપણે દુર્લભ આપીએ તો આપણે જરેજરા જનવાનની આજ્ઞા વિરૂદ્ધ વર્તવારા કહેવાઈએ. માટે માતાપિતાને ઉપકાર હૃદયમાં લાવી તેમને એવી મુજબ ઉપકાર વેળ વર્તવું તેમનું પૂજન સી રીતે કરવું. ટીકાકાર લખાવે છે કે —

પૂજન વાસ્ય વિઙ્ગ્ય પ્રિસખ્ય નમનક્રિયા ॥

તસ્પાનવસરેપ્યુર્વમેતસ્યારોપિકસ્ય સુ ॥ ૧ ॥

પ્રાતઃકાળે મધ્યાહ્નકાળે તથા સાયંકાળે માતાપિતા વગેરે પૂજન વર્તેને નમસ્કાર કરવા તેનું નામ પૂજન કહેવું છે અને જવ સર ન મળે તોપણ વિવિધ તેમનું ઉચ્ચ પ્રકારે આરાપણ કરી નમસ્કાર કરવો. પરંતુ જ્યાં વખતે અને આવીને પણ વિનયપૂર્વક નમસ્કાર કરવો. માતાનું હૃદય બહુજ પ્રેમાળ હોય છે અને તેણે આ પેલી અર્ધસુ પુત્રના અર્ધની સિદ્ધિમાં જન્યનેનાં આર નબ્બે છે. તેમના ઉપર દોષ કરવો નહીં અને તેમના કાણી ઉદ્ધવ મધ કહું વચન ભેદ લવાં નહિ તેમની આજ્ઞાનું કહું જન કરવું નહિ તેમની હુઆસિયને પાત કદાપિ જનું નહિ. તે આપણે જાસ્તે એ દુઃખ સહન કરે છે આપણને કહ્યાવચાને અપ્પ સાધન છતાં એ પ્રવાસ કરે છે તેમજ દુઃખ વેદિને આપણને મુખી કરવા તદ્દપર રહે છે તેમજ પ્રેમનું કરણો. આપણા કલ્યાણ જાસ્તે પોતાના હૃદયમાંથી બેવરાવે છે જી સર્વ સ્મરણમાં રાખી તેમનો ભેદલો જાજાર માનીએ વેદલો બાળો છે સ્થાનનંત્ર સૂચનાં લખવું છે કે તેમને પ્રસન્ન કરવાને રૂપે તેવું

કર્મ કરીને લેખણુ લેખના કાપકારનો બદલો વળી સહે લેખ નથી લેખને ધમસ્તનની પ્રાપ્તિ કરાવી આપવાથી અને કેવળ એજ સુખ નથી લેખના કાપકારનો બદલો વળી સહે માટે જ્યારે શાળાના વરણર કાપના એટલી સક્તિ આને ત્યારે ધમ આપતપા વર્તતા માલખિતાને લે કાપમાં સ્થિર કરવા "આજથી થરનો સુખનો કર્મકાર માટે સ્થિર છે વધારે લે આપતની વિદ્યા કરવી નહિ તમે નિશ્ચિત થઈ ખર્ચ ખ્યાન કરો. એવાં એવાં સુખાન્યોથી લેખને ધર્મ કાપમાં વધારે ઉત્સાહ આપવો. ટુંકમાં લેખનું ચિત્ર એથી પ્રસન્ન રહે તેવાં કર્મો લેખની અભ્યાસરૂપ કરવા એજ કુપુનનું બહુલ છે. ગુરુવર્ગની વચ્ચેના પદ્ય સાક્ષ્યકારે આ વિષયમાં કરેલી છે. બહુ છે કે -

માતા પિતા કલાધાર્ય પતેર્વા જ્ઞાતયસ્થપા ॥

હૃદ્યા વર્મોપદેશરો દુઃસ્વપ્ન સર્વા મત્તા ॥ ૧ ॥

મહાત્મા, પિતા કળા શિલ્પવન્ય કલાધાર્ય, લેખની શક્તિ, હૃદ્ય પુરશે. તથા વર્મના કાપકારકો. એ લેખના સુપુરણને સંતાપે ગુરુ વર્મ આવેલો છે.

કેવર અધ્યાત્મિક ગુરુવર્ગનો વિનય તથા બહુધાન લેખ કરના લેખ પદ્ય સાક્ષ્યકાર અધ્યાત્મિક છે.

અમ્બુસ્પાનાદિયોગથ સવન્તે નિમૃતાસનમ્ ॥

મામગ્રહર્થ નાસ્વાન નાથર્થશ્રવર્થ વચિત્ ॥

ગુરુજન આને ત્યારે કલા થઈ સામા બધું આસન આપવું અને સુખશક્તિ પૂરવી તથા લેખ પ્રસન્ન થાય તેમ વતવું. લેખની સમીપે નિશ્ચયપણે આસન બાળી બેસવું તથા અથાગ સ્થાને લેખનું નામ પ્રદલ્ય કરવું નહિ. પરિત સ્થાને રહી કરેલો મયાકાર હવીમૂળ થાય છે તેમ ગુરુવર્ગનું નામ પદ્ય પરિત રાખવું. વળી પ્રાપ્તિ સ્થળ લેખને અવલુચક (નિશા) ન શ્રવણનો. એ સક્તિ હોય લેખ પ્રગુણ આથી નિશા કરનારને મોક્ષલો બધ કરે. અને એ સક્તિ ન હોય તે લેખ સ્થાનેથી ઉઠી જીએ થામ્યા બધું આ સર્વ થામ વિનય

તુલ્ય છે; પણ આ વધાની છાએ જહુમાન રાખવું વટે છે જહુમાન
 એ દરાનો અંતરન કાઢિશાય છે એ જહુમાનને કપર જહુમાનેલાં
 સાધનો છે માટે કહાજ કોઈ ક્રમજુ અસરે વિનયમાં ખામી આવી
 અથ પશુ જહુમાનમાં તે ખામી ન આવવી ભેષજી કરણ કે
 ગુરુજી આપણી જાણ કિયા કરતાં આપણા કાવને વધારે જુએ છે
 અને પાસળી પણ રહે છે માટે માતા પિતા તથા ગુરુજનો વિનય
 અને જહુમાન છાજ સંદિત કરવા એ જહુમાનો સામાન્ય ધર્મ છે

મૂઢ-તયા મનુદેજનીયા મહાચિરિતિ

જાણી—વળી કોઈને ઉદેજ ન થાય તેવી પ્રવૃત્તિ કરવી

ભાવાર્થ—જો અથવા પુણ્ય કેતનના પણ મનને આપણી
 પ્રવૃત્તિથી અશાંતિ-ઉદેજ થાય તેવું કાવ કરવું નહિ અથવા તેવું
 વચન બોલવું નહિ કરણ કે તેથી પોતાના મનની શિશ્યતા જતી
 નથી એવું કમી તેવું જા માટે બીજને ઉદેજ કરાવનાર પ્રવત્તન
 સવધા તજજા થાય છે નિરતર કાવ કરતાં અથવા વચન બોલતાં
 અશાંતિ પોતાનાં કાંઈ તથા વચનોની શી અસર થઈ તે પર લક્ષ
 આપવું ધરિત છે આ વાસ્તે પોતાની હલ્દાને વિનયમાં રાખવી
 અનુન અથવા અર હલ્દામાં રહેલું છે એ હલ્દા મિત્રતા કરાવે ત
 તેજ હલ્દા રહુતા કરાવે છે હલ્દામાં વચીકરણમય રહેલો છે
 અને મિત્રતા તે વાત કરણે પણ વેમાન રહેલો છે બીજનું
 બુદ્ધિ બોલી મનુષ્ય આ હલ્દાકેષુ કુ ધાવતી પોતાનોજ નાશ કરે છે
 અથારે આપણામાં કોષ આપી રમ્યા હોય ત્યારે તે સવધા મોનવન
 પારણ કરવું કારણ કે તે મનમાં મેવા રહ્યો બોલી જવાય છે કે
 જા ખામી હલ્દા મુખી તે જ રો સાથે છે જાનો થા અ
 રુદાથ છે પણ વચનનો કારી થા હલ્દા મનન્ટ કાવે નથી
 માટે બાહ્ય પેલાં વિચાર કરે આપણુકિ રાજતાં રિજે કે જેથી
 હલ્દા સવધા મિત્ર થઈ પડે આવીજ રીતેકાર્ય કરતાં પણ વિચાર
 કરવાની જરૂર છે “મનઃપુનઃ ચરેત્કાર્યમ્” મનથી પવિત કરેલું
 કાર્ય કરવું.

આ જનતામાં એ જનની વાત છે તેમાંના વણખરા જનિયા
રને લીધેજ વાત છે વણા માણસો અમુક કાર્ય કરી પછી તેનું
અનિષ્ટ પરિણામ આવશે એવો ભય યાત્રી નીચે મનાયે મોઢાવા
સ્વભાવવાળા આવે છે એ પ્રે વિચાર કરી હોત તો કું કરી તે
કાર્ય કરત નહિ, એ એ જ્યાં પણ વિચાર કરી હોત તો કું ક્યારે
તે રીતે ચલેત નહિ, એ પ્રે એક હણકાર પણ મનને વિચાર કર-
વાની તસ્લી આપી હોત, તો તે મૂર્ખતાબરેલો સબ કું હજારેત
નહિ, અને તે અસમજ કાવ કરી પણ જાણત નહિ. ચાટે જાન-
પણથીજ વિચાર કરી સિવાય નહિ બેઠાવાને તેમજ વિચાર માં
સિવાય કાર્ય નહિ કરવાને તખાલી બાતને ડેવરેડ, તો સરીર તેની
મેલેજ મનને અનુસરતાં કિલશે અને અનિચારીપણું એને લીધે
બીજાને હિંદેજ કોઈકની મરુતિ વણે કાઢે વાત છે તેના નામ વસી.
કેનસાજમાં કોઈકા થોત નિશામાં આ પણ એક ઉચ્ચ હિંદેજ રહે-
લો છે જ્યારે માણસે નિશા કરેલો હોય છે ત્યારે મનુષ્ય હરેક કાર્ય
કરતાં વિચાર કરે છે કે અમુક કાર્ય કરવાથી મારા નિશાનો તો
જાત નહિ વાત એ વિચારથી તેને મથાદ રહિત અવસ્થામાં રહેતું
પડે છે આ મનની અમથત અવસ્થા મેઘપણે જડુજ હપ્પેલી વર્ષ
પડે છે ચાટે આવી રીતે મનને ડેવરવું, અને બીજાને હિંદેજ વાત
તેનું કાર્ય કરતું નહિ અથવા વચન મોઢવું નહિ એ સાર છે

મૂઝ-વયા મર્ત્યમરણમિતિ

અર્થ — વળી એ જાણુપોણુ કરવા એજ હોય તેનું
જાણુ પોણુ કરવું માતાપિતા, પિતાને આસનીને સ્તેવા
મુખ સળખી અને એવજ નર્મતું પોણુ કરવું એ જુદસ્થ
નો સામાન્ય ધમ છે તેમાં માતાપિતા, પિતાની સાખી
સતી સ્ત્રી અને પુખ્ત ઉમરે નહિ પહેલિયાં બાગડોનું અ
વસ્થ રક્ષણ કરવું આ સળખમાં લીકાકાર મનુસ્મૃતિનો મોઢા
લાઈ જણાવે છે કે —

હદો પ માતાપિતરૌ સર્ત્તા માર્યૌ છુદ્ધાન્ વિગ્નૃ ।

મપ્યર્થમે શતં કૃત્વા ધર્ત્ત્વ્યાન્ મનુરમનીન્ ॥

તે કોઠા અડધે કરીને ૫૫૫૬ માતાપિતા, સતી સૌ અને
માના જાગડોનું રક્ષણ કરવું એમ મનુ કહે છે અને એ પાતાની
પાસે પનમુપતિ સારી હોય તો બીજા ૫૫૫ પાત્રનું કરવા રાખે ॥
એમ દાક્ષીનાર જણાવે છે વગી મદ્યજ્ઞારત્રમાં જીમ મુખિરિને
કહે છે કે —

વન્ધારિ તે વાત શુદ્ધે વમન્તુ । ધિવાધિતુષ્ટસ્ય શુદ્ધસ્યર્થમે ॥

સસા દદિદા મગિની વ્યવન્ધા । જાતિય હદો વિષન ફૂલીન ॥

તે જાકે ૨ મ્મ પર્થમાં રહેલા અને લક્ષ્મીવાળા ત્યારે વાચ
કરમાં આ વાર માનુષીને ૫૫૫૬ પાત્ર લેમનુ પાત્રનું કરવું —

દુષ્ટો વિષ મ્મ વમન્તી પાતાની બદેન પાતાની બલિને
કેલ ૫૫૬ અને પન રક્તિન કરતો કુળવાન પુરુષ, એ વાર પ્રકા
રત્ર માનુષીનું લક્ષ્મીવાળા રૂપેન રક્ષણ કરવું કહે છે

માનુષી બ્રહ્મચારી પાત્રાળ્ય દિર હેતુ પહેલાં બદુજ વિચાર
કરવા અને બ્રહ્મચાર લીધો તો ૫૫૬ લેવો નિર્વાક કરવો એ લેવો
થાય ॥ અને જો તે કોઠા બ્રહ્મચારી કહીને જણાવે બધા કરવા નથી
અને કરે ૫૫૫૬ કરવા વચ્ચે કુટુમ્બ નિ નિરાધાર રિવિત્તિ મુકે
કે લેવા રક્તિનબધી કુલે જ કહે બ્રહ્મચારીને કુલ સુ ન જ
રીને અને ૬ ગ્રામ કુલને એ જ આપીને ૫૫૫૬ પિત્ર સૌ બ્રહ્મ
અને ૬ ગ્રામ આપે પોતા મગજનેનું રક્ષણ કરવું એ ૨ રક્ષણ
સુ ૫૫૬ જ આવીશ મગજ વાચક કે કુલ લેવને જા જાણ
આપી જાણ અને નિરુપધી બ્રહ્મચારી લેવો બ્રહ્મચાર દાક્ષીનાર
જાણે છે

દ્વિ-કથા વ્યાપિત વિનિયાગ

અર્થ — જો દિવિત કાર્યમાં રક્ષણ વચને લેવા

જાવાબ—હરેક માણસે કાંઈ કાર્ય કરવું જોઈએ જાણ શું થઈ શકેવત છે કે નવરો જોડા નજોર પાળે જાણવું જોઈએ નહીં. શરીરમાં રહેલો કોઈ શુભ છે? અને જીવન સમયનું કાંઈ વધુ નથી. ખાટે તેમને કાંઈ પણ પ્રકારના જીવનમાં જીવવાવાળું કુદરત પાત પિતાને પૂર્વ કાર્યમાં જીવવાવાળું અને જીવન સૌને જીવિત કાર્યમાં જોડવાં છે. માણસને કાંઈ પણ કાર્ય કરવાનું હોતું નથી, તે પાતાની શક્તિ જુદા વચે જીવનમાં વાપરે છે. જાણી વર્તણૂકથી તે માણસ નક્કી થાય છે અને પાતાના સ્વામી ઉપર હેતુ લાગે છે. જાણી પ્રકારના જીવન તે અપ્રકાર સમય છે. કદરુ કે તેને પાતાની જીવનપાલિકાથી વિદ્ય રહેતી નથી. તેથી પાતાનો સમય જોઈ તેથી અકાર્યમાં વાળતાં જિજ્ઞે છે અને તેથી તેની કુર્તિ થાય છે. જાણી નિમિત્ત કદરુ તેને સમય જાણનાર હોય છે. ખાટે તેથી માણસને જાણી કાર્યમાં જોડી તેનું કદરુ પાલિકા કરુ. જે કુદરતના સમય જાણી.

મૂલ—તથા સમયયોગનેષુ કદલસત્તેતિ

જાણ—વળી તે પાળ-જીવનના વચ ના પ્રયોજન સ જાણી કદરુ રાખવું.

જાવાબ—પાળ વચને છે છે કાર્ય જોઈતું હોય તે તે કાર્ય તે જાણનાર હોય છે કે નહિ તેની જાણનાર વચના રાખવી સાચું કાર્ય કરનારની કદરુ જુદી. કોઈની કુદરત જાણી હોય તે કુદરતી તેને જિજ્ઞે ખાટે જીવનના, જાણી કરીને તેથી. પાળને જીવનના કાર્યમાં વધારે કદરુ અપાતા જાય. કદરુ કે જે સ્વામી કાર્ય જોઈને જાણી તે પર કદરુ ન આપે તે તેથી. જિજ્ઞે જાણી રહેત જાણ છે. જાણના તેમને જાણી જાણનાર કદરુ ન રાખે તે તેથી. જાણની કુદરતી જાણ છે અને તેથી પ્રસન્ન થઈને જોઈ કાર્ય કરુ જોઈ તેથી. કદરુ નથી અને તેથી કુદરત જાણનાર પાળનાર જાણ છે. ખાટે તેમને જીવનના કદરુ તરફ સ્વામીની જાણ રાખવું.

મૂલ—તથા અપાયપરિણોયોગ ફિ

અર્થ — વગ્રી તે પોષ્યવર્જની અનર્થ થકી રથા ઠ
રવા પ્રયત્ન કરવો.

ભાવાર્થ — આ લોક તથા પરલોક સંજ્ઞાથી એ કાંઈ આપતિ
પોષ્યવર હપર બાપી પડે તેનો નાશ કરી તેમને મુખ કરી આપવા
સ્વામીએ પેલાથી બનતો ઉદ્યમ કરવો. આરે વખત આવે સ્વામી
આ રીતે સેવકોનું દુઃખ દુર કરવા પ્રયત્ન કરે છે ત્યારેજ સેવકોના
મનમાં ખરેખરો અભિભાવ ભરત શકે છે. 'યોગ ક્ષેમકર' સ્વામી
સ્વામી 'યોગ' અને 'ક્ષેમ' નો ઇન્કાર છે ન મગેસી વસ્તુ મેળવી
આપે તે 'યોગ' અને મેળવેલી વસ્તુનું રહ્યું કરે તે 'ક્ષેમ' માટે
આ જન્મે કાંઈ સ્વામીએ કરવા થટિત છે ત્યારેજ જઈ સ્વામિપણ
મળે છે અને ત્યારેજ ખરા ક્ષેત્ર સેવક આવ લીધી નીકળે છે.

મૂલ-વ્યા ગર્થ જ્ઞાનસ્વર્ગારણ્યસેનિ

અર્થ — પાપ્ય વાંનું વનન નિ રનીય થાય, ત્યારે
તેનો જરાતરનિધાર કરવા અને પોતાના મૈત્રવની રક્ષા કરવી.

વિવેચન — કોઈપણ કારનથી આપણે ધેમ સાંકડીએ કે જે
વસ્તુ આપણે પોષણ કરીને કીધે તે વસ્તુ વનન નિન્દાગુજ થયું
છે તે પ્રથમ તે જાતનું યોક્ત યન મળવડું; કાચા કાન રાખવા
નહિ, તેમજ કેવળ સાંકડેથી વાત કુપરથી યોક્ત અભિમાન બાંધી
લેવા નહિ જન્મે આપણે સાંકડેથી જવાબમાં તેણે શું કહેવાનું છે
તે જરાજર પ્ય નમાં રાખવું અને પછી મન બાપવો. જનનમાં
મણ મહારાત્રી નિધ્યાગ્રાન છે સમય વિપર્યય અને અનધ્યવસાર
આ મળે નિધ્યાગ્રાન રહિત તે અન્યગ્રાન કહેવાય છે.

આ આમ છે અથવા જા આમ નથી બે રીતે બે
વિરુદ્ધ પ્રકારનું જ્ઞાન બે વસ્તુના સંજ્ઞામાં શાય તને સંદેશ જ્ઞાન
કદ છે અદિ કહો છો બેટું વિધાન જ્ઞાન તે વિપર્યય જ્ઞાન કહેવાય
તે આ કાંઈ પણ છે પણ શું છે તેનો નિર્ધાર ન કરવા તેનું નામ
અનધ્યવસાર જ્ઞાન કહે છે આવી મળે નિધ્યાગ્રાન રહિત તે સમયનું
જ્ઞાન તેનાથી સેવકનો દોષ છે કે નહિ તેનો નિર્ણય કરવો.

નિર્દુન કરતાં આપણને તે નિર્દોષ જણાય તેા તેને તેના જાત-
કના સ્થાન ઉપર સ્થાપવે, પણ એ દેવકુલ જણાય તેા તેણે તથા
પરચેણ સર્વથી કાળીયાં તેને જાણેલરણ્યું ન આપવું. પિતાનું ચૌરવ જાણવા
યાન પ્રતિજ્ઞા જાણવાઈ રહે તેમ નવતું. ચૌરવની રક્ષા કરવી એને
જીએ પણ જાણ જાણ છે. પાને પ્રથમ કરેલા તેના ચૌરવની—માન
પ્રતિજ્ઞાની રક્ષા—જાણ કરવી એટલે નાજ કરેલ. જીએ સમજોઈ ક-
હીએ તેા તેને જીવવાનરી પરથી નીચે જીતારી પુરવેલ. મરણ કે
નિન્દનીવ વર્તનવાળાને જીવવાન આપવાથી પિતાની ઈચ્છા આજરને
ધકો થાય છે.

દૂત—તથા દેવાસિધિદીનમનપ્રતિષ્ઠિ

અર્થ—દેવ, અતિથિ અને રક્ષા કરવાની સેવા કરવી.
વિવેચન—એક જાણ કરનાર કમીના સિદ્ધા વિષાદથી મુક્ત
થયેલા, અને એમની દેવતાઓ નિરતર સ્તુતિ કરે છે. એમનામાં
જનત વીરો અને જનત કુળ છે. અને એ જાણતી મૂર્તિ છે તે
દેવ એવાય છે. તેમને જાણ જાણે જાણે જાણત કુલ. એક
ઈત્યાદિ નામ આપવામાં આવેલા છે. પણ સર્વ નામ પરમાત્માના
પુણ્યને સ્થાવરમાં છે. માટે એવા દેવની નિરતર કલ્પિત કરવી.

એણે સર્વ વિવિધને એક સરખા યાને છે. અને સુદક્ષિની
પર વિવિધતા એક સરખા નથી તે અતિથિ એવાય છે.
મુ છે કે—

વિધિઃ પર્વોત્સવાઃ સર્વે સ્વચ્છા યેન મહાત્મના ।

મતિર્ધિ ત વિગામીયાષ્ઠોપયમ્યાગત વિદુઃ ॥

એ મહાત્મા પુરોષે પર્વ ઉત્સવ આદિક વિશેષ વિવિધ
ત્યાગ કરી છે. તેમને અતિથિ સાધુ અણુના અને જાણનાને
આવ્યામત એવા.

આવા સાધુ મુનિશ્રેણી સ્વાસ્થ્ય થઈ જાય છે. અને જ-
નના આપી આદરસત્કાર કરેલ; કરણ કે તીર્થકરે. અને દેવ-
જાનીમિત્રા જાણે તેણે જાણના રક્ષણ કરનાર અને પરમને

સાચવી રાજનયરા છે જ્ઞાન મેળવવાના તથા રસ્તા છે. ખન, વિદ્યા અને પુરુષાર્થ શુદ્ધિ-પુરુષ શક્તિ, તેમાં ત્રીણે સૌથી ઉત્તમ છે. આરે શિખની શક્તિથી પુરુષ પ્રસન્ન થાય છે ત્યારેજ તેમના હાથમાંથી જ્ઞાનપ્રવાહ વહે છે અને ત્યારેજ અદ્ય સમયમાં શિખ પણ જ્ઞાની બને છે. આરે પુરુષના મેળવવાને તેમની તન મન અને ખત્રી શક્તિ ઈત્યાદિ ને રૂઢસ્થનો સામાન્ય ખન છે.

વળી ને લોકોની શક્તિ સીધી મધ મધ હોય, અને એજા મરીત સ્થિતિમાં આવી તથા હોય તેવા દીન-રૂઢ અને ખન આ-પણુ ને રૂઢસ્થનો ઉચિત પરી છે. આત્માનો આનંદ સ્વભાવ ખીણવવાને જ્ઞાન એવો એક પણ ઉત્તમ માર્ગ નથી જીવનું દુઃખ દેખીને તથા મનમાં ઇચ્છા વધે ત્યારે તમે તે દુઃખનું દુઃખ દૂર કરવા પ્રયત્ન કરો છો. તેથી તમને તથા જ્ઞાન લેનારને બંનેને આનંદ થાય છે. જ્ઞાન તે લોકો દેવી પુણ્ય છે, શાસ્ત્રમાં ખનની તથા શક્તિના કહેલી છે. જ્ઞાન ભોગ અને નાશ એજા પરોપકારાર્થ ખનને જ્ઞાનમાં ભવ કરતા નથી. અથવા સ્વાર્થે ખન ખસવા નથી તેમના ખનની ત્રીણ શક્તિ બેટલે નાશ થાય છે. આરે પ્રસન્ન મનમાં તથા શક્તિ જ્ઞાન કરણુ કરણુ કે ખન મરણુ તમને આપણી સાથે આવણું નથી પણ ખન આપવાથી વૃદ્ધિ થાયેલી ઇચ્છાવૃત્તિ તે સાચા આવે છે. આરે દીનનો વિરક્ત નહિ કરતાં સ્વશક્તિ અતુ સાર તેને ઉદ્ધાર કરવા.

આ રીતે દેવ અતિથિ અને દીનની સેવા કરવી તેમાં પણ—
મૂલ—વશૈવિસ્થાપાપનમુક્તમનિર્દર્શમનેતિ ।

અર્થ—દેવાદિના આચારનું ઉદ્ધારન ન કરણુ અને ઉત્તમ પુરુષના ઉદ્ધારણે આત્મ

ભાવાર્થ—સેવા કરવી એમ આપણે જણાવી તથા કીધું પણ તે ઉપરથી તથા કીધું એક રીતે સેવા કરવી એમ ન સમજણું. ખનમેદે શક્તિને એક સમજવેલ સેવાના ઉત્તમ મધ્યમ અને જ્ઞાન એમ તથા માર્ગ છે. દેવની ઉત્તમ માર્ગે અતિથિની મધ્યમ માર્ગે

અને હીનની જાજન પ્રકારે સેવા કરવી એનો આ સુચનો રહિત્ય છે. રરેક ટેકાણે ઉચિતપણું તો વિષયનું જ્યાં ઉચિતતા નથી ત્યાં અનેક સફાઈથી પણ હલુપારમાં નાહ જાય છે. બીજા સંદેશમાં કહીયે તો એના એના વિનય કરે તો તેનો તેવો વિનય કરે. ઉચિતપણના સંલંબમાં સાચા પ્રકારે છે છે —

ઔચિત્યમેકમેકમ ગુણાનાં રાશિરેક્ય

વિદીર્ષિતે ગુણગ્રામ ઔચિત્યપરિચક્તિ ॥

એક જગ્યાએ એકનું ઔચિત્ય પડે, અને એક જગ્યાએ સર્વ ગુણોના સમૂહ મૂકી, જ્યાં ઔચિત્ય રહિત ગુણોના સમૂહ નાહ જાય છે. પાટે જ્યાં એને થટે તેવું તેને સન્માન આપવું એજ સાર છે.

આ જાગત આપણે શી રીતે જાણીએ ? તો તેના જવાબમાં કહ્યું છે છે કે ઉચત પુરુષના દયાન્વયી એ પુરુષો બીજા લોકોની જરૂરિયાત જોઈ રીતે વર્તે, તથા પરોપકારી અને પ્રિયવચનવાચી હોય તેમને ઉચત પુરુષ કહેવાય છે. શબ્દો બહુકારિ નીતિસ્થિતિમાં હોય છે કે —

મનાસિ રથસિ કાયે શુભ્યપિયુષપૂર્ણાં

નિરુપનદુષકારણેભિર્મિ પ્રીત્યન્ત ॥

પરશુપરમાણુન્ પર્વતીકૃત્ય નિર્ભ

નિમ્નદિ ચિક્ષન્ત સન્ત્વં સન્ત્વં કિયન્ત ॥

મન નયન અને ક્રિયાથી સુદૃઢ કરી પુરુષ રૂપી અમૃતથી ભરેલા અને ઉપકારી કરી તોણે સુખનને જાગત આપનારા, પારખના સ્વરૂપ ગુણોને પવત દુષ્ટ થઈ, પીડાના હાથમાં પ્રસન્ન થઈના સન્ત પુરુષો. આ જગતમાં નિરક્ષા છે. આવા ઉચત પુરુષોને અનુસરવાથી આણસનું મન ઉદાર થાય છે અને તેની પ્રકૃતિ વિકાસવાળી થતી નથી, થાટે એવા સ્વપુરુષોનો સમાવેશ કરી ઔચિત્ય શિષ્ય અને શિષ્યા પછી તેનું રક્ષણ કરવા પ્રયત્ન કરે. એ જુસ્સવનો સાધાન થઈ છે.

દવે મોક્ષન કેવી રીતે કરવું તે જણાવે છે

મૂલ—ત્વયા સાત્ત્વયઃ ફાલમોમનમિતિ ॥

અર્થ—વળી પોતાની પ્રકૃતિને અનુકૂળ આવે એવી રીતે મોક્ષ કાળે મોક્ષન કરવું

ભાવાર્થ.—જે પુરુષ પોતાની પ્રકૃતિને અનુકૂળ અવધાન લે છે તેજ સુખી થાય છે જે અવસરે કુખ લાગી લેત્ય તે અવસરે મોક્ષન કરવું તેને કાગમોક્ષન કહેવાય છે પ્રાપ્તિ અનુકૂળ અવધાન હોવું તેને સાધ્ય મોક્ષન કહે છે લૌકીક સત્ત્વમા ભેગ કહેણું છે કે જન્મથી આર્જી સાત્ત્વયથે આધેતું વિષ પશુ પચ્ય થાય છે અને અસાધ્યયથે આધેતું પચ્ય પશુ પ્રકૃતિને પ્રતિકૂળ થાય છે મા-લ્યસની પ્રકૃતિને આધાર વચ વળ, રેશ કાળ વગેરે ઘણી બાબતો પર રહેલો છે માટે આ બધાનો વિચાર કરીને જે અવધાન લેવામાં આવે છે તે સવ વરાળર પચી જઈ શરીરને મજબૂત બનાવે છે વળવાન પુરુષને તમે તેવી આધેતી વસ્તુ પચ્ય થાય છે જેમ ધારી કાઠકૂટ એર ન ખાતું કારણ કે એરને ઉતારનારો માલ્યસ પશુ કાઠક સમય એરથી મરણ પામે છે જે માલ્યસ બુખ્યો નથી તે અમૃત થાય તે પશુ વિવરણ થાય છે બુખનો સત્ત્વ વીત્યા પછી ખાવામાં આવે તે આશ્વિ ઉત્પન્ન થાય છે અને વરાળર ખવાતું નથી અત્રિ કાંત પડવા પછી લાકડાં શું કરી શકે ? કાંઈ પશુ કરી શકે નહિ તેમ વખત તમે જાહેરજિ મા પડવા પછી આધેતું મોક્ષન કાઠ્યપ થાય છે અને અવગુણ કરે છે માટે જે વખતે વરાળર બુખ લાગે તે જ વખતે મોક્ષન કરવું બે સાર છે

આ સર્વધર્મા ભાવનિષ્ઠ તથે છે ૩-

સુત્તમવતિ પચ્યેષુ રસદોષમલેષુ ચ ।

કાસે ચા યદિ યાકાસે સોમકાસ વચાહવાઃ ॥

મોમનેષ્ઠાધિપાતાસ્ત્યાર્દગમર્દોદયિન્નમ ॥

તન્દ્રાભોવનદોર્વસ્ય પાતુદાહો વચસય ॥

રસરોષ અને મળ પાકી બન ત્યારે બુખ લાગે છે માટે સમય

જ્યેા હેમ કે ન જ્યેા હેમ તે પશુ જુમ હાવે ત્યારે જમવાનો સમય
જ્યેા છે એમ સમજ્યુઃ આ પ્રમાણે જુમ હાવે ત્યારે ન જાણ્યા
આરે તે શરીર તોડાય છે અશ્વિ અને ડાહ્યો ખાને છે, આશ્વ
આરે છે અશ્વિ નજળી પડે છે ખાતુ જમવા હાવે છે અને જમને
નાશ થાય છે આ પ્રમાણે જુમ્યા રહેવાથી જતી પીડા ન થાય
તેમજ અર્ચ્ય પશુ ન થાય તેના સમયે ખાતુ

મૂઝા—તથા કૌસ્પયાત્પાત્ર ઇતિ ।

અર્થ—જમી લોહપત્રનો ત્યાગ કરવો.

ભાવાર્થ—મૃત્તિને અત્યુક્ત પડે તેમ વેળાસર કોમળ ઝર
વામાં પશુ અધિક લોહપત્રનું ન રાખતું, બીજા સંયોગમાં મૃત્તિ તે
જાણતા જમવા અપોલીઆની પછે ઢાંસી ઢાંસીને શરીરમાં ન ભરતું
સામાન્ય જોતા હેમ કે મિટ હેમ તે પશુ નિયમ પ્રમાણે મિટ
હતે મરે. દુનિયામાં એ શયે જાણા સર્વથી ઉત્તમ થાય છે
તેમાંના ચલાવણ અધિક કોમળથી થાય છે. અધિક જામથી ઉ-
છડી વડો કે મરણ ની વચ્ચેનું બેઠું પરિણામ આને છે એટલે તે
જમ પશુ નથી માટે મિટાવણપણે જમતુ સવારમાં બેવી રીતે
જમતું કે સાંજે જમરાત્રિ મેંદ ન પડી જાય અને સાંજે બેવી
રીતે જમતું કે બીજે દિવસે સવારે જમરાત્રિ મહીદ રહે. સાંજે
તે અવસ્ય રૂચિ કરતાં પશુ ઢાંકી નૂન જમતું મરણ કે રાત્રિ
જમન કરવાથી સ્વંજરે જાણેલા જાનને પચવાને અવસર મળે
નથી, કેમકે હાથમાં સર્વ જાનવને સ્વંજ્ય થઈ જાય છે તેથી તેમને
આપર વલે નથી માટે જમ પચાવવામાં હરમત આરે છે અને
નિરા પશુ વરાવર આવતી નથી માટે એ લોકો રાત્રિમેજાન કરે
છે તેમને આ જામતથી ચેતવાની જરૂર છે કોમળના પરિમાણ
વિષે કેમકે પશુ જાણ સિદ્ધાંત નથી એટલું પાતાની જમરાત્રિ પચાવી
છે એટલું જમતું, એટલે કુચેથી એટલું પચી શકે એટલે. આશ્વ
હેમકે મરણ કે હા ઉપરાંત જમવાથી જમરાત્રિ તથા શરીર જમડે
છે તે જ રીતે બેવી જમરાત્રિ મહીદ હેમ તે ને થાતું જમે તે

પણ તેહ દુર્જન થાય છે એ માણસ થાકી ગયો હોય તેણે જરૂર થોડું મોક્ષન લેવું; નહિ તો હલકી થાય છે અથવા ત્યાં આંતરે છે જ્યાં થકેલા માણસે કોઈક અન્નપાન ન લેવું, કાંઈક કે તેથી જાનેક પ્રકારના રોગો ફાટીને છે માટે ક્ષતરાત ક્યાં પછી અથવા કેઈ પણ પ્રકારનો જમ થયા પછી અથવા દુરથી થાકીને આપ્યા પછી થોડીવર વિજાતિ લેઈને પાણી પીવું અને મોક્ષન કરવું.

મુદ્ધ — તથા—મમીર્ષે જમોમનમિતિ ॥

અર્થ —સ્ત્રી અણ્ડર્થ મમે મોક્ષન કરવું નહિ.

ભાવાર્થ —મદ્ય ખાધેલું ત્યાં સુધી અણ્ડ ન થાય એટલે જરાબર પહે નહિ ત્યાં સુધી બીજા વચ્ચે નજા જમવું ત્યાં સુધી જાન જરાબર પશુ નથી ત્યાં સુધી એ મોક્ષન લેવામાં આવે તો સ્વ રોગનું મૂળ એ અણ્ડ છે થાય છે જેમ અગ્નિ ઉપર એક લાકડાનો કકડો મુકવામાં આવ્યો હોય તે લાકડાનો કકડો જરાબર જળી રહે તે પહેલાં એ બીજો મોટો લાકડાનો કકડો ઉપર રાખવામાં આવે છે તો તે અગ્નિ એટલા જાળાને જાળવાને અસક્ત હોવાથી મદ પડી બધ છે તેવીજ રીતે ઉપરા ઉપરી વધારે મોક્ષન ખાવાથી જઠરાગ્નિ મદ પડે છે અને જઠરાગ્નિ મદ પડી એટલે ખાધુ પચે નહિ. અને તેથી ખાધેલાનું લોહી થાય નહિ લોહીનું વીર થાય નહિ વીર એ જઠરાગ્નિ પ્રકીરત થાય છે તેના અભાવે જઠરાગ્નિ વધારે મદ થતી બધ આ પ્રમાણે અનર્થની પરપરા ઉત્પન્ન થાય એક છે કે—

અમીર્ષમમથા રોગાસ્તથાગ્રીર્ણં ચતુર્ષિષમ્ ।

આમ વિદર્ષં વિદૃષ્યં રસદ્યોર્ષં તથાપરમ્ ॥ ૧ ॥

આમે તુ દ્રવ્યગન્ધિત્વ વિદર્ષ્યે ધૂમગાન્ધિતા ।

વિદૃષ્યે માત્રમગોષ રસદ્યેપે તુ જાદ્યતા ॥ ૨ ॥

રોગો અણ્ડથી જ જાન થાય છે, તે અણ્ડર્થ પાર પ્રકારનું છે આમ અણ્ડ વિદર્ષ્ય અણ્ડ, વિદૃષ્ય અણ્ડ અને રસ અણ્ડ, ઝડો નરમ આવે અને ઠોઢેલી વસ્તુના જેવો મધ આવે ત્યારે આમ અણ્ડ થવું થીમ સમજવું. કેઈ જરાબર વસ્તુને જાળવાથી

નીકળતા પુખ્તની દુર્લભ એવી એની વિદ્યામાં રૂપ હોય તે વિદ્ય
અલ્પ અલ્પ બધારે સરીસા અપવેગ દીધા પછી અત્ય તારે
વિદ્યમાં અલ્પ છે એમ માનવું બધારે સરીસા આજ્ઞા આવી
અત્ય અને અપવેગ ન રહે તારે રસ અલ્પ થવું છે એમ અલ્પ
આ રીતે અલ્પ આપણા અલ્પવામાં આવે છે

અલ્પ થવું હોય તારે નીચે લખેલાં વિનંદો પણ ભેવામાં
આવે છે —

મસપાત્તયોર્વિગ્ધો વિદ્યેદો ગામગૌરમરુષ્યમ્ ।

અવિદ્યુદયોદ્ગારઃ પદ્મીર્વિષ્ણુસિંગાનિ ॥

(૧) મનને વધે વિવરિત થાય (૨) શત્રુની રૂપ વિવરિત
થાય (૩) વિદ્યામાં મેદ પડે (૪) સરીસા બધારે બધારે (૫)
એકાદશી અર્ધિ થાય (૬) અરાધ્ય બિદ્યાર આવે આ ૭
લક્ષણો અલ્પ થવું છે એમ સૂચવે છે અને અલ્પ નાં શાં પરિણામ
આવે છે તે જણાવે છે—

મૂર્છા મહાપો વમણુઃ મસેકઃ સવન સ્વમ્ ।

અપદ્મવા મનસ્વલે મરણ કાપ્યમીશ્વરઃ ॥

મૂર્છા આવે લગભગે થાય નક્કરી થાય અતિશય ખરસેવે
થાય સરીસા દીધાપણ થાય કે એવી કાલા ભેસવામાં વિદ્ય લાગે
નહિ, થમ (અધરી) થાય, વગેરે અપવેગ અલ્પ થી થાય અને
એ વેળાસર ભેતવામાં ન આવે તે અલ્પ થી થવું થયે થાય છે.
આવું અલ્પ થવું હોય તારે ન આવું, અલ્પ કે થવા રેગેને નામ
અવધાનુ સામ્ય લક્ષણમાં રહેલું છે તારે આવનાં અવધાનુ થવે છે
એવી આપણને શી રીતે સમજવું પડે તે સંવર્ધી શાસ્ત્ર લખે છે કે —

મસ્ટે વિષ્ણુએ હૃદિ મુવિમસ લોયે સ્વપવગે ।

વિદ્યુદે ચોદ્ગારે હૃદુપગમને લાલેશ્ચુસરવિ ॥ ૧ ॥

તથાસ્નાણુદ્રીક વિદ્યદકરણે દેદે ચ મુસપૌ ।

મયુઝીવાશારં વિધિનિયમિત્ કાશ્મ સ દિ મત્ ॥૨॥

રાખ છે એમ રાખ વચ્ચે રાખ નિર્બંધ છે અને તે રાખમાં
અપાપુંથી થાકે છે તેમ રીતે વીર વચ્ચેના મુખ્ય નિસ્તેજ રોગ
છે અને તેના આવા સરીરમાં અનેક પ્રકારના રોગો ફાટીને છે
સાત પાતુષામાં વીર પ્રધાન છે તેનાથી સરીરના સર્વ વજો થાકે
છે અને વીર જાત્રાગિને મહીત રાખે છે થાકે તેના અવદિત
જ્ય ન થાય તે ઉપર દરેક જાત્રાક્રિયાથીના કાલ આપતું, વાજ
કાળી, કુસંઘી મુગારી અને ક્રમીતેજક કાળો તથા નાટકોથી
આ પરિણામ આપ્યું છે થાકે તે વાવડમાં ચેતવાની જાણ કરે છે

મૂલ—તથા અદેશકાલ્પયપરિહાર इति ।

અર્થ—વગી અવદિત રોગ તથા ઠાગમાં ચિત્તરતું નહિ

જ્ઞાવાર્થ—એ રોગમાં ચેત વજેરોના ઉપદ્રવ રોગ એ રોગમાં
કાલક થાકતી હોય એ રોગના આવા વિચાર વધુજ મહીન હોય
તેવા રોગમાં હતું નહિ તેમજ એ સમયમાં દુઃખ વર્તેલા હોય આ
વચ મરઠા જાણે અવધ રોગોના રોગો થયે હોય તેવા સમયમાં
તે સ્થાનમાં વચ્ચે નહિ, પણ જ્યાં દુઃખ હોય અથવા જ્યાં રોગોના
ઉપદ્રવ ન હોય તે સ્થાનમાં જઈ વચ્ચે ઠાવે છે એ વેળ ન ઠરી
એ તે જાન મુકને ગુઠાન થવાનો જર રહે છે આ ઉપરથી એક
જાનત એ સિદ્ધ થાય છે કે અસવન સમયમાં એ કે સમીકરો સરીરને
દુઃખ વચ્ચે હતા તે વચ્ચે થઈતું ઉત્તમ સાધન હોવાથી તેનું રક્ષણ
કરવાને સતત ઉપદેશ કરતા હતા “Light on the Path” એ
જરની પુસ્તકમાં લખ્યું છે કે—

“Half our desire of life but respect life as
the one do who desire it” એવન લખ્યાનો નાદ કરે, પણ
એમને લખ્યાના છે તેથી એ રીતે લખ્યાને મહત્વની વચ્ચે છે
તેમ તમ પણ મહત્વની વચ્ચે. સરીર ઉપરથી મૂળી ઉત્તરવા જતાં
પણ તેનું રક્ષણ કરે. ઠાવે છે આ જાણમાં સરીર એક થઈતું
પ્રથમ સાધન છે

મૂલ—તથા યયોચિતા કોઠ્યાએતિ ॥

રાખવે, કારણકે વધારે સંવર્ધ રાખવાથી આપણને પણ દુઃખરસના પડવાનો સંભવ રહે છે. આ સામાન્ય વૃદ્ધસ્વધર્મને આશરો લેવેલું છે એ સુઘટ બેઠતું નથી.

મૂલ—તથા અતિસંગપર્જનમિતિ ॥

અર્થ—જાણી અતિશય પરિચયનો ત્યાગ કરવે.

ભાવાર્થ—સર્વેની સાથે અતિ પરિચય કરવો નહિ, કારણ કે અતિશય પરિચયને તિરસ્કાર કરવો જોઈ છે એ વસ્તુ આપણને પ્રથમ રહને આનંદકનકે લાગે છે તેના સંવર્ધમાં આપણે અચારે વધારે આગળે પડીએ ત્યારે તે વસ્તુ ઉપરની આપણી પ્રીતિ બાંધી જાય છે. તેથી જ રીતે માણસના સંવર્ધમાં પણ બને છે. સૂચીત તેના નોખરે આત્મ સુરવીર નથી, અપી રીતે અતિ પરિચય થવાથી ઉણીબળ વિશેની આપણી અક્ષિત નૂન થાય એ કહ્યું છે કે —

અતિપરિચયાવશઃ પ્રવતિ વિશિષ્ટેષુ વસ્તુને પ્રાપ્ત ॥

શ્લોક—મયામલાલી કૂપે સ્નાન સદા કુસ્તે ॥ ૧ ॥

અતિશય પરિચય બનાવી સારી વસ્તુ વિશે પણ થઈ જાયે અવગણના થાય છે. હાથલા વરીકે પ્રવાય લીધમાં રહેનાર બેઠો. મથામાં સ્નાન કરતું બાપી રહને નિરંતર ફાળના પાણીથી સ્નાન કરે છે ખાટે અતિ પરિચય ન કરવેલું એવો એની સાથે થટે તેવો સ્વચ્છ બનેલો એ વૃદ્ધસ્વનો સામાન્ય ધર્મ છે.

મૂલ—તથા વૃદ્ધસ્વજ્ઞાનવૃદ્ધસર્વતિ ।

અર્થ—વૃદ્ધમાં રહેલા અને જ્ઞાને કરી વૃદ્ધ માણસોની સેવા કરવી.

ભાવાર્થ—સામાન્યરમાં પ્રજ્ઞા અને દુઃસવારથી નિરૂત્તિ, તેને મત કહે છે અને આ ત્યાગ કરવા થોડા છે અને આ મદલુ કરવા થોડા છે તે બેના વિચાર કરવો તેનું નામ જ્ઞાન તેનું મત અને જ્ઞાન પરાવગારા પુરવેની સેવા કરવી. આ જીવતમાં બીરો નિયમ છે કે માણસ એવી કંઈ આવના સજે તેવો તે થાય, એવી

ધર્મ સાધી શકે તો નથી. કામચૂકે ખન વિના પાતાની ખનેજીચિને અનુ-
કૂળ પદાર્થો મળી શકે નહિ, તેમજ દાન પણ કરી શકાય નહિ, અને
આલ્પવિકાસને વાસ્તવે અર્થનિષ્ઠ વિતાવુર રહેવું પડે. તેથી તેનું પ્રતિ-
ધ્વાનમાં પણ મન લાગે નહિ. માટે પરસ્પર બેઠા બીજાને હરખા
ન આપે તેમ તથા પુરુષની સાધવા. એ પુરુષ ધર્મ અને અર્થનો
ઉપચાર કરી કેવળ કામના-નિપચાસક્રિયા તરીકે રહે છે તે વન-
દાથીની માટે દુઃખ થાય છે. જળી એ માણસ અન્યાયથી ખન
પેદા કરે તો તે ખન સર્વ સચાંચો ભોગવે છે પણ જાપનો થાય
શકે. પાતે અને છે, માટે ધર્મનું ઉદ્ભવન ન થાય તેથી રીતે ન્યાય
રીતિથી એ ખન મળે તેમાં સંચિત માનવે; પણ અન્યાય માર્ગનું
સેવન કરવું નહિ. કામચૂકે તેથી પત્તવમાં મહાદુર ભોગવવું પડે
છે વાવવા માટે સચેતું બી જાણ અનાર કણની એમ દુઃખ થાય
છે તેમ જા મનુષ્યજન્ય રૂપ બીજાને પાપકૃત્ય કરી ગુણવન્દ્ય
રૂપી થાય છે માટે પરસ્પર સંબંધી અથવા આચારિ કાલ સંબંધી
કુળને વિરોધ ન આપે તેમ જા લેકમાં કુળ ભોગવે છે તે પુરુષ
નિશ્ચયે કુળી થાય છે. માટે ધર્મ સ્થાપનને હરખમાંથી વિચારી
સિવાય કુલિમાત્ર પુરુષોએ જા અને કામને સેવવા.

સસારના રહીને એ ખન અને કામની ઈચ્છા ન રાખે તો
તેને ચતિજત અંગીકાર કરવું એજ અન્યાયકારી છે પણ વૃદ્ધસ્થ-
વાસમાં રહે તો તે ખન પેદા કરવું અને પ્રચલિત પદાર્થની વૃદ્ધિ
કરવી એ સેવકારી છે.

જા ઉપરથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે વૃદ્ધસ્થે ખન ન્યાય માર્ગે
પેદા કરવું અને નીચે જણાવેલા વધુ પ્રકારના માણસોના અનુ-
ગ્રહથી દૂર રહેવું. તે વધુને તાત્કાલિક મુદ્દકર, અને કાર્ય કહે-
વામાં આવે છે, તેમના પર વડ આક્રમિત જાવી પડે છે.

(૧) એ માણસ કંઈ પણ વિચાર કર્યા સિવાય ઉત્પન્ન થયેલા
દમ્બનો અશરિત વ્યવ કરે છે તે તાત્કાલિક કહેવાય છે. વાપરાવાની
બેઠા કરેલું રમ્ય એ અન્યાય માર્ગે ઉદ્ભવી તે છે તે મુદ્દકર કહે-
વાય છે. અને એ માણસ સેવકાને ખીણ કરીને, તથા પાતાને પણ

દુઃખ ઉપભવીને ધનનો સ્વપ્ન કરે છે પણ કોઈ સ માર્ગે વાપરવો નથી; બીજા કુબ્ધોમાં કહીએ તો—એ ધનનો જ્ઞાન કે ઉપભોગ કરવો નથી તેને કર્મ (ક્રિયુષ) કહેવાય છે. પ્રથમ જન્માનેલા ત્યાગત્વિક તથા મૂળજ્ઞને ઉપર અવસ્થામાં જહ્નુજ દુઃખ જમવું પડે છે અને તેમનું ક્રમણુ થતું નથી. કારણ કે આપણે ઉપર વિચાર કરી તથા તેમ ધન વિના ધર્મ તથા કામ રૂપ ને પુરુષાર્થ સાધી શકતા નથી. અને એ રૂપણ છે તેનું ધન કાં તો જાતીદારના હાથમાં જશે કાં તો ચોર હુટી જશે કાં તો અગ્નિ નાશ કરશે માટે આ ત્રણ પ્રમત્તના પુરુષોના હોય વિચારી ધનનું જરાજર રક્ષણ કરવું અને તથાશક્તિ સન્માને વાપરવું.

હવે એ પુરુષ કેવળ કામાસ્કત છે નેની ઇચ્છા. પોતાને વશ નથી તેના કર્મની સિદ્ધિ થતી નથી. કારણ કે જેવા પુરુષનાં ધર્મ ધન ને સ્તરીર પરવશ હોય છે, એમાં અત્યંત આસક્તિવાળા વિષય હોતુપી છવો સત્વર નાશ પામે છે કામ (રેકુનાસિદ્ધાણ) ઉપર નિરૂહ મેળવવો ને કામ સરલ નથી. પણ રૂઢસ્થવાસમાં રહી ધીમે ધીમે તેનાપર નિરૂહ મેળવવા પ્રયત્ન કરવો. ને મનુષ્યે તે વૃત્તિને છોડી તે જનતામાં હેવ સમાન છે.

માટે ધર્મ, અર્થ અને કામને પરસ્પર જાણ ન હોયે તેવી રીતે વૃદ્ધસ્થાને પ્રવૃત્તિ કરવી બીજ સાર છે અને ને પરસ્પર જાણ હોયે તેમ હોય તો કોનો ત્યાગ કરવો ? ને જન્માવર્તા તથાકર હોયે છે કે—

તથા-અન્યતરવાધાસમયે મુક્તાવાપેતિ ॥

અર્થ—વળી ધર્મ, અર્થ અને કામ, એ ત્રણમાંથી હરકોઈને હરકોઈનો સ્વભવ જાણ તો મૂળ પુરુષાર્થને હરકોઈ ન જવા દેવી.

જાણ—ધર્મ અર્થ અને કામ એ રીતે ત્રણવર્ગ છે તેમાં ને કામને હરકોઈ આવવી હોય તો જાણે આવે પણ ધર્મ અને અર્થનું રક્ષણ કરવું. કારણ કે ધર્મ અને ધન જશે તો કામ તેની મેળ સમાપ્ત કામ અને અર્થને હરકોઈ થતી હોય તો તે બેના ત્યાગ કરીને ધર્મનું રક્ષણ કરવું; કારણ કે પ્રથમજ આપણે જણાવી તથા

હોય કે ધર્મ ધનના અર્થો પ્રાપ્તીમાને ધન આપનાર છે અને કામી પુરુષોના સવ ઈચ્છિત પ્રાપ્તિને આપવાવાળો છે, અને ધર્મ તેમ પર પરાએ સ્વર્ગ અને મોક્ષને આપનાર છે માટે જો તેમ કરીને ધર્મનું રક્ષણ કરું તો જી કહું છે કે —

ધર્મમેષાત્વસીદત્ત કપાલેનાપિ જીવતિ ॥

આદ્યોઽસ્મીત્પ્રવમન્તવ્ય ધર્મચિન્તા દિ સાધય ॥

જોય માત્રીને પોતાનું પાતણ કરનાર માણસ એ ધર્મ સહિત હોય તે સિદ્ધિઓ નથી, તે વિચારે છે કે હું ધનવાન છું માટે મારે શું માટે કુળી થવું એકાએક સાધુપુરુષોને ધર્મ એટલું ધન છે તોય પદપુરુષ થરિતથાં કહું છે કે —

પુંસાં શિરોમણીયન્તે ધર્મામમપરા નરા ॥

આર્મીયન્તે ચ સપત્ત્રિચ્છતામિરિચ પાદપાઃ ॥

ધર્મોના સત્ત્વ કરવામાં વત્સર પુરુષો દેહોના શિરોમણીરૂપ થાય છે એમ કહ્યો પુણેના આચર્ય છે તેમ કામી-સંપત્તિ ધર્મિક પુરુષોના આચર્ય છે છે માટે ધનને ગ્રાહ્ય આરે તો કહો કામને ગ્રાહ્ય આવે તો કહો પણ જન્મેના મૂળરૂપ આધારરૂપી ધર્મને ગ્રાહ્ય ન આવે તેમ વર્તવું એ વૃક્ષવનોના સામાન્ય ધર્મ છે

તથા વસાવકાપસ્યમિદિ ॥

અર્થ — તોય પોતાનું જળ અને જલસહિતનો વિચાર કરવેલ

ભાવાર્થ — કોઈ પણ કાર્યના આરંભ કરતાં પહેલાં સુચિન્તા પુરુષે રમ્ય હોય, મજા અને શાવ સહિત પોતાનું સાધર્મ્ય કરવું છે અને પોતાનું અસાધર્મ્ય કરવું છે તેનો વિચાર કરવેલ કેમકે એ મનુષ્ય પોતાના જવનો વિચાર કરી સિવાય કાર્યના આરંભ કરે છે તેની વળસંપત્તિનો કશો શાવ છે અને તેની કશી સિદ્ધિ થતી નથી. કામમાં પોતાની કશી દસ હાથર રૂપિયાની હોય અને શાવનો આપાર કરનારા થણા માણસ પડે છે જોય રૂપિયાના આપારમાં કાશ વીસ હાથર થાય પણ તે પોતાના દસ હાથર રૂપીયા તો તેમાં તણાઈ જાય છે અને દસ હાથરને વાસ્તે રેવાનું મળતું પડે છે તેથી પોતાની કશીને

હાનિ પહોંચે છે અને તે માણસ બીજા કામને વાસ્તે પશું નાહાંચક ઠરે
 છે માટે તબ કપરાંતનો આપાર તેમજ બીજી કાંઈ પણ કામ ન કરે
 કઃ કાસઃ કાનિ મિથામિ, કો વેદઃ કો વ્યવાગમો ॥

કથાહ કા મે શકિરિતિ ચિન્સ્ય મુદુર્મુદુઃ ॥

કાજ કેવો છે ? મારા મિત્ર કહ્યું છે ? કયો દેહ છે ? ખરવ
 અને આવક કેટલા છે ? હું કોણ છું ? મારી સંકિત કેટલી છે ? એ
 વધી પડતો વિચાર કરવા કરવા

આ વધાનો વિચાર કરી એ માણસો વર્તેલા હોય તે અનેક
 મહત્ત્વનાં કુત્તરનાં કારણોનાં સ્વર્ગસ્થ નાશ થાય માટે પાતકનાં સાધનો
 તથા સંકિતનો વિચાર કરીકરેક કાર્યમાં મગતરું બે રૂઢમ્બનો સા
 માન્ય થર્મ છે

તથા અનુક્રમે પ્રયત્ન

અર્થ—અનુભવને વિશે પ્રયત્ન કરવે

સામાર્થ—ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિને અનુક્રમે શક્તિ થતી જાય તેમ પ્રયત્ન
 અને કામ બે તરફે પુરેણાની અનુક્રમે શક્તિ થતી જાય તેમ પ્રયત્ન
 કરવા અને આર્થિકતા કાર્યને વળગી રહેવું કહ્યું છે કે કાંઈ પણ
 કામને પ્રારંભ ન કરવા બે શક્તિનું પ્રથમ લક્ષણ છે પણ પ્રારંભ
 કરે તે અન્ત સુધી તે કામને લઈ જવું બે શક્તિનું બીજું લક્ષણ
 છે, માટે તમે હેતુનાં વિષય આવ તોજણ પ્રારંભે કાર્ય મુકવું નહિ
 એ માણસ સતત ઉલોમી છે તે પ્રાચી સિદ્ધિ પામ્યા વિના રહેવો નથી

તથા કાસાપિતાપેલેતિ ॥

અર્થ—વળી કાજને ઉચિત-યોગ્ય હોય તેની અપેક્ષા
 રાખવો

સામાર્થ—એ મળ્યાં એ વસ્તુ ત્યાગ કરવો થોમ્સ હોય તેના
 ત્યાગ કરવો અને રોકવું કરવા થોમ્સ હોય તે રોકવું કરવી જાણે
 નિપુણ શક્તિથી વિચાર કરનારને લક્ષી સ્વર્ગસ્થ આવી મત્રે છે

યઃ કાકિણીમપ્યપયમપમાધન્વેપતે નિષ્કસદસનુન્દ્યામ્ ॥

કાસેન કોટિવ્યપિ મુક્તદસ્તસ્તસ્યાનુશ્ચય ન જહાતિ સમ્પત્તી ॥

એ પુરુષ ક્રમાર્થમાં પડેલી શકે છે અને હજાર સેના પહેલે
તુલ્ય થઈને તેની ચરેચલા કરે છે તેજ માનુષ વચ્ચત અને
કરોડો રાખી આપણને હાથ લગાવે છે કેમકે તેના સમક્ષ
અણુનાર પુરુષનો સર્વથા હારથી તજવતી નથી, માટે કાળને બીજા-
ખાતે અને સમય પ્રમાણે વાલું.

તથા—મત્સ્યહ વર્મચ્ચવળમિતિ ॥

અર્થ —વળી પ્રતિરિતિ ધર્મનું વચ્ચત અને

ભાવાત્મક—એમ કરીશના પાતણને વાસ્તે યોગ્યની જરૂર છે તેમ
જાતમશિક્ષિને સાર પ્રતીતી જરૂર છે અને તે જસુ ધર્મનું વચ્ચત જસુ
જાત અને શિવ-સચિત અને પદ સંભળવામાં તેની શિવ રાજની ર
તેના જવાબમાં ટીકાકાર કહે છે કે સુદર રાજની કુવતી જેની પાસે
ઢોંઢી હોય, એ ભરેલાવનના મર્યાદામાં મહાલો હોય, બિદ્યત હોય અને
તેના સમક્ષમાં કિસ્મતું અણુરેખક ચાલ જાણતું હોય તે સંભળવાની
જેની શિવ તે કુવતીને જાય છે તેની શિવ ધર્મચરણમાં રાજની,
ધમસાચમાં કુવતીને જાય છે અને તેનું જસુ ભરવાની જાત
જીવ કુદ મને છે કહું છે કે—

હાન્તમુપોહ્યતિ સેદ્ વર્ષ મિર્વાસિ શુષ્પતે મૂદમ્ ॥

નિરવોમેતિ વ્યાહુસમુપયુક્તમુમાપિત વેદઃ ॥

અર્થ —ઉપરોક્તી માણસનું કુવતીન બાળિ પામેલા
પુરુષના ચિત્તના જોને દુર કરે છે તાપ પામેલા ચિત્તને
વ્યાધ અપિ છે અને બ્યાહુજ ચિત્તને સ્થિર કરે છે. બહા!
કુવતીનો પ્રતાપ વર્ષની શકાય તેમ નથી.

સબો. જસુ થઈવાર દિવાસિ આપે છે અને નામ જનાવે છે
જાન કરે વધારે છે દુષને જાત કરે છે સબો જાતમ આપણના
જાતના છે તેમને રાખી મુકવા બે દુઃ કાર્ય છે. માટે જાવા કુ-
વાસો. એ જાતમાં કહેવા છે તેના જાતો નિરવર સંભળવાની રેવ
રાજની, સપુરુષના સમાજમાં સંભળેલા શકે જરૂર જસુ દુષના
સમયે એવે જાતમાં જાય છે કે તે એને જાનુજનું હોય તેજ

સમજી શો માટે નિરંતર જ્યાં જ્યાં જાય ત્યાં જાય જાય જાય અને
સુવંધી જ્યાં જાય ત્યાં જાય ત્યાં જાય અને જ્યાં જાય ત્યાં જાય
જે જુદાજુદા સમયે જાય છે

તથા સર્વજ્ઞાનધિનિષેધ इति ॥

અર્થ—વળી સર્વ જ્ઞાનધિનિષેધનો અર્થ આમ જાય છે

આવાર્થ—જેથી જાણત વિષેનો આજ્ઞા તેને જાણત જાય છે

વાર્થ—જેથી જાણત વિષેનો આજ્ઞા તેને જાણત જાય છે
ત્યારે જાણત વિષેનો આજ્ઞા તેને જાણત જાય છે
વિચાર જાય નથી જાણત વિષેનો આજ્ઞા તેને જાણત જાય છે
જાણત તે નીચ પુરુષને જાણત જાય છે આ જાણત જાણત જાય અને
જાણત જાણત જાય જાય જાય છે માટે જાણત જાણત જાય
મજા જાય વસ્તુને જાણત જાય તે જાણત જાય જાય તે
જાણત જાણત જાય જાય જાય જાય જાય જાય જાય જાય જાય
જાણત જાય જાય જાય જાય જાય જાય જાય જાય જાય જાય
જાય જાય જાય જાય જાય જાય જાય જાય જાય જાય જાય
જાય જાય જાય જાય જાય જાય જાય જાય જાય જાય જાય

वर्षाः अमयति मीषाक्षिण्डकनयपिण्डदुष्करारम्भैः ॥ १ ॥

स्रोतो विष्णोमत्तरगैर्भ्यसनिमिरायास्पते मस्त्यैः १॥

જેમ જાયતી માણસો જાણતી પ્રવાસ સમયે જાયતી
ત્યાં જાયતી નિમજ પ્રવાસ જાય છે તેમ નીચ પુરુષને જાયતી
જાયતી જાયતી જાય છે અને તે જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી
જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી
જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી
જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી
જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી

तथा धूमपसपादितेति ॥

અર્થ—વળી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી
જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી
જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી
જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી

આવાર્થ—જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી
જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી
જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી
જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી જાયતી

સત્યગુણાનુરાગો નિવસ્ય રિપર્થયિ જસ્ય પુરિષસ્ય
આ વિષ્યવરપવામો ન દુઃસદા સસ્ય રિદ્ધિમો ॥

જે પુરુષના હૃદયમાં ઉત્તમ ગુણુવાન જનો તરફ અનુરાગ ન-
સતો. હોય તેને તીર્થંકર પણ સુખીની કેમકે પણ સિદ્ધિ દુર્લભ નથી;
અર્થાત્ તેવો માણસ જઈતે જઈતે તીર્થંકરની પદવી માત્ર કરવા
સમર્થ થાય છે.

આ જગતમાં ગુણી પુરુષ વિરલ છે. છતાં આપણને તેમનો
સમાવેશ થઈ શકે. પણ ગુણાનુયાયી પુરુષો તો તેથી પણ અધિક
વિરલ છે.

મનુ કે યત્સર-પ્રધાનુદિ તેમને બીજાના ગુણુ દેખી પ્રેમીત
ખેલતા અટકાવે છે. માટે ગુણુગ્રાહી પુરુષોએ તો સર્વેશ્વર મદનો ત્યાગ
કરી ગુણુ ઉપરજ રાત રાતનો, પત્ની નિંદા કરવી એ ખતિયા
દુરુણીની સીમત ક્યાં જરોજર છે, એ આપણે પચાસ રોજ તરફ જ
દષ્ટિ રાખી અર્ધનિંદ્રા તેનાજ વિચાર કરીશો તો તે દોષો ધીમે ધીમે
આપણા પેતાના જાંઠાંસૂઠાં વાસ યેજને અને જાંઠે આપણે
તેજ દાળના પાત્ર થઈશો.

ગુણી પુરુષોને દેખી યાલ દોષો જાણી એના મનમાં ગુણુ
શ્રદ્ધિ પ્રેમજાવ હોય અને જે ગુણુ મેળવવા પ્રયત્ન રાખતો હોય
તેવો પુરુષ જ ગુણુવાળાને દેખી યાલ જાય ગુણુ ઉપર પ્રેમ જવાથી
તેવા ગુણુ આપણના છે કે નહિ તેવો વિચાર સ્વઝાનિક રીતે
અનુભવ થાય છે અને વિચાર કરતાં પેતાના ગુણુ દેખતો પેતાને
જગત પડે છે અને પેતાના રોજ અજવાળામાં અડખડાઈ અણપડું
તેને દૂર કરવાને પ્રયત્ન ઉત્સાહ દર થાય છે. ક્યાં સુધી ગુણી ગણુસન
ગુણુ કેમકે રાત નહિ ત્યાં સુધી તેનાથી પેતાના રોજ અણી સમાતા
નથી, અને ક્યારે તે અણુજ નહિ ત્યારે તેમનો ત્યાગ પણ સી
રીતે થઈ શકે. માટે પેતાના ગુણુઓ અણુજ એ દરેક મુઠ્ઠા
પુરુષનું પ્રથમ આગરવક કર્તવ્ય છે. ગુણુ પાતે કદ સ્થિતિમાં છે
અથવા ઉત્તરિ કમન્ય ક્યા પચવીઆપર જોતો છે તે ક્યારે અણુ
છે ત્યારે આગળ ક્યું પગડું તેડુ તે સંગ્રહ જરોજર સમજે છે.

અને બીજા સાધનથી માણસોની મારફત અંધારતામાં દારૂ મારવાને બદલે સિંધે અને ચોખ સાધનો દ્વારા જઈ શકે છે. આ ઉપરથી સદાજ નિહાળું હશે કે આત્મનિરીક્ષણ થઈ જઈ રહ્યું છે. અને તેને સાચું મુલીન્નપર રાજ રાખી તેમના કુલો મેળવવા અર્થનિષ્ઠ થીમે થીમે મથ્યા કરવું. આ સંવર્ધન દીકાકારના અભિપ્રાય નીચે પ્રમાણે છે.

હાલમાં મુજબતા, સ્થિરતા મિત્ર માનસ ઇત્યાદિ પાતાને તથા ખરે જાણકારી આક્રમકર્મમાં પશ્ચાત રાખવો તેની પ્રશ્નસા કરવી વગેરે સાધનોથી જેમ કુશળો જાણ ન થાય તેમ પ્રવૃત્તિ કરવી કરવું કે કુશળો પશ્ચાત કરનારા પુરોહ, જુદાના દ્વારા મેળવેલા પ્રશ્નાનુર્વધી પુણ્યના પ્રશ્નવધી આ લોક તથા પરલોકમાં સરસ્વતીના જગત્ત્રિસુ સરોહો પવન કુશળો સમૃદ્ધ નિષ્ઠે પામે છે. કારણ કે કુશળપુરત્વ વિતામયિ રત્ન કરતાં પશુ અધિક રત્ન આપનારો. કહેવાય છે વિતામયિ રત્ન તે આ લોકની ઇચ્છિત વસ્તુને આપનારો છે. પશુ કુશળપુરત્વ તે અનુકૂળે મેળવે મુજબ આપનારો છે. માટે કુશળ ઉપર અનુરાગ-પશ્ચાત કરવો એ વૃદ્ધ સ્થને સામાન્ય જન છે.

મૂલ-તથા કહાપોહારિ યોગ ઇતિ ॥

અર્થ—વગો ઉદાપોહ (તર્ક તથા તેનું સમાધાન) વગેરેનો સમાવેશ કરવો.

સાવાચ—જુદાએ શુદ્ધિશાળી થવું, જે માણસની શુદ્ધિ જીવેલી નથી તે સવ ઠેકાણે હેરાન થાય છે. માટે શુદ્ધિને જીવવધી શુદ્ધિ આજ જન સાક્ષી કહેતાં છે. શુદ્ધિ અવધુ ત્રદધુ ધારણા વિજ્ઞાન, દૈદ અપેક્ષ અને તત્વાભિનિવિન, હવે આ પહેલે તે આજની જગલો વિચારીએ (૨) સાક્ષ્યવાની ઇચ્છા તે શુદ્ધિ (૨) સ્પષ્ટજનું તે જવધુ (૩) સાક્ષ્યેલી વસ્તુનો જવ સમ અને અગ્રીકર કરવો તે જ વધુ (૪) તે જાહ સાજવા તે ધારણા (૫) મેદ સરોહ અને વિપરિતવાચકિત નિયમ જ્ઞાન તે વિજ્ઞાન (૬) આ પ્રકારે જમુક જાજતનુ ચોક્કસ જ્ઞાન મેળવીને બીજા પદાર્થમાં તે જાજતનો અધિક જ્ઞાન સચિત તક કરવો તે જીદ કહેવાય, જેટલે જેમ કરને

નિવે રસોદ્યમાં નીકળતો પુખ્તો ભેગો તે કપરથી બના પુખ્તો
 હોય ત્યાં જાત્રી હોયો ભેગથી થતું નિયમ જ્ઞાન થતું તેને ન્યાય
 સમ્યક્ સ્થાપરથી આશ્ચિદ્ધાન કહે છે પછી પર્વતમાં પુખ્તો
 દેખી ત્યાં પણ અગ્નિ કહે ભેગો તક (વિચાર) થાય તેમ પર્વ
 સંમંથી કાર્યમાં પણ કોઈ લગ્નની વિસ્તાર કરવાથી પણ થાય છે
 ભેગો પ્રથમથી નિયમ કરેલો હોય તે પછી કોઈ લગ્નને કુપર કોઈ
 તે પણ કાર્યે ભેગો નિતક થાય તેનું ન્યાય કહેવાય (૭) આ
 ગમ તથા કુદ્ધિ પડે વિસ્તારો હોય છે એમ જાત્રી કાત્રી તેનું
 ન્યાય કહેવાય.

પત્રી સ્થાપન જ્ઞાને કહ અને વિષેય જ્ઞાને કથાક કહે છે
 (૮) આ એમજ છે એવા પ્રકરનો એ પૂર્વાપર અવિરોધી
 નિયમ તેને તત્ત્વજ્ઞાન કહે છે આવી રીતે કોઈ વસ્તુનું વ્યવર્થજ્ઞાન
 મેળવવા પ્રયત્ન કરેલ તેવા જ્ઞાનવાલો ખાતરીથી પેલાનો અભિપ્રાય
 જણાવી શકે છે અને વીચ્છ મુખ્યોને પણ પેલાના કુદ્ધિ થાય
 હોયો કહે છે કહુ છે કે -

બીવન્તિ સ્વસ્થ યાદા મદ્ધયા વિવસન્તયે ॥

મદિ મદ્ધાસયે કથિદ્ધિયે સસ્યપિ બીવસિ ॥

સે કોઠો યજ્ઞ પુરોઠા મનને નાહ થાય તેપણ સુકિનો નાહ
 નહિ પેલાથી લેને છે પણ સુકિનો નાહ કરે ખન જ્યાં પણ કોઈ
 લગ્ની સજ્ઞ નથી.

માટે ખન જ્યાં સુકિ કીધમ છે સુકિધાન પુરુષ પરોક્ષમાં
 અસુખપુષા મુદ્ધમાં અને અસુખપુષા પુરોક્ષમાં પત્રેસારો કરી
 કહે છે અને પોતાની આલ્પિદ્ધ મેળવી કહે છે, અને સથામાં
 પણ અસ્થાન મેળવે છે માટે સુકિર્થખન થવા પ્રયત્ન કરેલ
 એજ કુદસ્થનો સ્થાપન પર્વ છે આ પ્રમાણે કુદસ્થના સ્થાપન
 પર્વનું વિવેચન પુરી થયું. આ કુદ્ધો એ માણસ મેળવે છે તે, કુદ
 સ્થના વિષેય પર્વને વાસ્તે અધિકારી થાય છે અને કોપરોપર કુદ્ધિ
 પદ્ધતી વર્તપદ્યે અંગીકર કરી ચોક્ષ પદને કારક થાય છે એજ
 જાણતને સિદ્ધ કરતાં સામ્યકર સુસ્થિયસરિ જણાવે છે કે -

एष स्वधर्मसमुक्तं सद्गार्हस्थ्यं करोति यः ।

लोकद्वयेष्यसौ धीमान् सुखमाप्नोत्यनिन्दितम् ॥

આ પ્રમાણે સ્વધર્મસુધ્ધ ચૂદસ્વ ધર્મ એ ફરી રીતે પાળશે તે સુધિમાન પુણ્ય આ લોકમાં તથા પરલોકમાં અનિન્દિત સુખ મેળવશે તે સુખ પુણ્યાનુર્ભવિ પુણ્યના કારણસૂત હોવાથી અનિન્દિત કહેવું છે. માટે રહેલ જાણે આ પ્રમાણે ચૂદસ્વ ધર્મ પાળવાને ઉપમવન્ત શુભ વંધુઓ. આપણે ધમની યોડી યોડી વાલો કરીએ છીએ નવતત્ત્વ અને છવ વિચારના ભેદો. આપણે યુને રાખીએ છીએ આપણે ધર્મ સૌથી ઉત્તમ છે એમ જાન્યને. આજન અભિમાનપૂર્વક કહીએ છીએ પણ જ્યાં સુધી આ પ્રકરણમાં જાગ્રવેલા ચૂદસ્વના સામાન્ય ધર્મ પાળવાને કમરબધ આપણે થતા નથી ત્યાં સુધી ઉપર જણાવેલી જાણવો કાચા પાયા ઉપર કમારન બાંધવા ટુસ્ય છે. આ ઉપરથી માટે કહેવાનો આશય એવો નથી કે ધમના ઉચ્ચ તત્ત્વો ન અણુવાં, પણ સરખાત જ્યાંથી કરવી ભેષમે ત્યાંથી કરવી થટે છે નહિ તો પરિણામ એવું ભેષમે તેવું સાઈ આવતું નથી. માટે વાંચી વિચારીને અનજમ્માં મૂઘમ વેટલેજ દાસ છે તેજ જાગતને સિદ્ધ કરતાં સાચાકાર આ પ્રકરણની સુમાસિ લે સ્તોકથી કરે છ—

दुर्लभं प्राप्य मानुष्य विषेयं हितमात्मनः ॥

करात्यकाण्ड एवेह मृत्युं सर्वं न किंचन ॥ ૧ ॥

सत्येवस्मिन्नसारासु सपस्परिदिवाग्रह ॥

पर्यन्तदास्यामूर्ध्वર્ધ્વ-कार्यो महात्मयि ॥ ૨ ॥

દુર્લભ મનુષ્ય જન્મ પામીને અધ્યાત્મનું હિત કરવું એજ થટિત છે. કારણકે મૃત્યુ અચાલક જાણી આ દુનિયામાં વસ્તુ માત્રને દલી નક્કી કરી નાખે છે. આ પ્રકારની સ્થિતિને વિચારીને પરિણામે દુઃખ દેનારી અસ્થર સપત્તિમાં બહુ આગલ રાખ્યા સિવાય અધર્મથી પુરોગે છે. ઉચ્ચ પ્રકારે ધર્મસેવન કરવું

આ રીતે ધર્મજિનંદુના સામાન્ય ચૂદસ્વ ધર્મને રજાવનારો પ્રથમ અધ્યાય સંપૂર્ણ થયો.

પ્રકરણ ૨ શુ

મુદત્તમને ઉપદેશ

જ્યારે જેન બરાબર હોય ત્યારે તેમાં વાનેહું બીજ સારી રીતે
હજે છે એમ બીલ યાત્રી અને સ્વાધિકાર બનાવવામાં આવી હોય,
ત્યારે તે ઉપર કરેહું વિગતમાં જાણે છે તેમ પ્રથમ પ્રશ્નમાં જે
જાણેલા મુદત્તમનાં લક્ષણો જે માણસમાં આવેલાં હોય છે તે ખરેખર
જરૂરેહું મુદત્તમને એમ અધિકારી વચ્ચે છે સત્કાર દેવ
બાબતને સાબીત કરતાં બચાવે છે કે—

માપ્ય સદ્ધર્મીગાનિ શારેવ્યેવચિયેવ્યસ ॥

રોહન્તિ ત્રિવિનાશાનિ યથાવીગાનિ સત્તિવૌ ॥

અર્થ —સારી પુખ્તીમાં ચિધિ સહિત વાવેલા બીજ
હજે છે, તેમ ઉપર જણાવેલા લક્ષણવાળા મુદત્તમમાં ચિધિ
સહિત વાવેલાં સદ્ધર્મના બીજ વહે જાણે હજે છે

સમગ્રાન્દ, સમગ્રદર્શન અને સમગ્ર ચારિત્ર્ય સદ્ધર્મનાં
કારણો નીચે પ્રમાણે છે

દુઃસ્તિવંદ્ય દયાસ્પન્દ્યમદ્રેષો યુગવત્સુ ચ ॥

ઔચિત્યાસેવનં ચૈવ સર્વમેવાવિશેષવા ॥

કુળી પુરોહિત ઉપર અત્યંત દયા કરવી, ગુણી પુરોહિત ઉપર
દેવ ન રાજવા અને સવ સ્થળે બરા સહિતપણે એવું આર્ચનું
સેવન કરવું.

જે પુરોહિત કુળક્રમથી જાણતા આવેલા, નિરાસહિત, અને
ન્યાયસહિત આર્ચમાં વિશ્વરે છે તેવા ગુણુ પાત્ર મુદત્તમમાં ધમનાં
બીજ હજે છે, તેવા માણસોને ધમ જવણુ કરવાની ક્રિયા થાય છે
ધમનાં વત્તોનું ચિન્તવન કરવા તેઓનું હૃદય હોતાવ છે મારણુ કે
તેવા પુરોહિત ગુણુવાળા બહુજ હોય છે, અને ગુણુવાળા તેમને

તુલ્લી પુરુષ તરફ જોયે છે પછી તુલ્લી પુરુષોનાં વચનો સંજ્ઞાની
અંગીકાર કરે છે અને તુલ્લી પુરુષોનાં વચનો તે ધમના સુએ
સમ્માન હોવાથી ધમ તત્ત્વનું ચિન્તવન જણાવે છે રીતે જાય છે માટે
તુલ્યપુરાન બીજા સર્ગમાં બીજા છે કથુ છે કે -

ધપનં પર્મશીમસ્ય સત્પર્મસાદિ તદ્વતમ્ ।

તત્ત્વિન્તાયજુરાદિ સ્યાત્ પદ્મસિદ્ધિસ્થુ નિર્દાશિ ॥

સત્પુરુષોની પ્રશંસા તે ધર્મનું બીજા છે અને ધમ
તત્ત્વથી ચિન્તવન કરવું તે બીજાનાં અંકુરા રૂપ છે, અને પદ્મ બી
ધર્મની રૂઝ સિદ્ધિરૂપ છે

બીજા ઉપમાને વધારે ખુબી રીતે બતાવી બી તે -

ચિન્તાસચ્ચુસ્ત્યનુષ્ઠાનદેશ્યાનુપસપદ્ ।

ક્રમેણાકુરસત્કાષ્ઠનાભપુષ્પસમા મતા ॥

ધર્મનું ચિન્તવન અંકુરા સમાન છે ધર્મજવણ તે કળ સમાન
છે ધર્મનું અનુષ્ઠાન તે નાભ (મધ) સમાન અને દેવતા મનુષ્યની
અપ્તિ તે પુષ્પ સમાન છે

બીજા વાળા પછી પ્રથમ અંકુરા પુટે પછી ઝગડ થાય પછી
પત્ર આવે પછી પુષ્પ આવે અને પછી ફળ આવે તેમ ધર્મમાં પણ
ક્રમ સમજવેલ સમ્માન્ય મનુષ્યો તે પત્રથી પત્રથી થઈને જ
ફળે જઈ શકે છે તે માટે ધર્મશાસ્ત્રમાં તુલ્યપુરાનનાં ચાર પદ્ય
બીજા કહેવા છે માટે આમાન્ય નિયમ તે કમવાર ધર્મના ઉચ્ચ
પત્રથી જ વાનો છે એ સાફ પાત્ર ન હોય તે ધર્મજોઈનું શુ
થાય છે તે શાસ્ત્રકાર હવે બતાવે છે

મૂલ-વીમનાથો યથાઽપ્યયૌ મરોહો યેદ નિષ્કસ ।

તથા સદર્મશીમાનામપાત્રેષુ વિદુષુષા ॥

અર્થ - અપૂર્ણિ (ઉપસ્મૃતિ) આ વાવેલાં બીજનો નાશ
થાય છે અથવા અંકુરો થાય તે તે નિ કળ થાય છે તેવી જ

રીતે અપોખ્ય પાત્રમાં વાનેલાં સદ્ધર્મના બીજનો નાશ થાય છે. અથવા અકુરો કુટી નિષ્ફળ બને છે.

આવાર્થ- ખાતવાઃ આદિ દેહની વસનભૂમિમાં વાનેલા બીજને અકુરો થવા પામતો નથી, અને દેવગોત્રે અકુરો કુટી નીકળે તોપણ પાન્નદિગ્દી નિષ્પત્તિ રૂપ રજ મળતું નથી. તેજ રીતે અજ્ઞાનરૂપ ખારી જમીનવાળા હૃદયમાં વાનેલાં સદ્ધર્મનાં બીજનો નાશ થાય છે અને કદાચ અકુરપીઠેઈ સદ્ગુણબલકારમાં પ્રગ્ન થઈ શકે. પણ પ્રેક્ષારૂપ રૂપ તો મળતું નથી. આમ થવાનું કારણ શું ? ન સાચવતિ યા સમ્યગદ્ઃ સ્વત્ત્વ વિકીર્ણમ્ ।

અયોગ્યતાસ્ત્વર્થ મુદ્ધ સ મહત્સાધયિવ્યતિ ॥

અર્થ - મુદ્ધ માણસ પાતાની અપોખ્યતાથી થોડું જણ કરવાને ધારેલું સર્જ કામ કરવા સમર્થ થતો નથી, તો પછી મોક્ષ પ્રાપ્તિરૂપ મોટું કાર્ય કરવાને તે કેવી રીતે શક્તિમાન થઈ શકે ?

આવાર્થ - મુદ્ધ માણસ કોઈપણ કામ કરવાને લાગ્ય નથી. પાતાને કિત્કારી શુ છે અને પાતાને દુઃખધરી શું છે તેને ત્યાગવ નહિ સમજાવે. પુરુષ પાતાની અસત્વિદ્યા લક્ષણવાને પણ શક્તિ માન થતો નથી. એ સર્વે આમ ખાતણુ કરવાને સમર્થ નથી તે મેર પક્ત કેમ ખાતણુ કરી શકે ? અર્થાત નજ ખાતણુ કરી શકે. તેમ એ માણસ કોટલા ભોળને ચોખ્ય ભોળ લેટશે. આપણે, નહીં તો પરિણામ લાક્ષણી થવાને લાગે શાનિહારક નીવડે છે કહું છે કે -

દુષ્ટા દુષ્ટગ્રેણુ દુષ્ટા મથન્તિ

તે નિર્દુષ્ય માપ્ય મથન્તિ દોષાઃ ।

માત્રાષ્ટકોયા મથન્તિ નય

સમુદ્રમાસાથ મથન્ત્યપેવાઃ ॥

કુણ અણુનાર પુરુષને કુણ કુણાપે પરિણમે છે અને તેજ કુણે નિર્દુષ્ટી પુરુષના સંભવમાં આવતાં રોગરૂપ અણુના છે નહીં.

બોલાં જળ બધેજ સ્વાદિત દોષ છે પણ તેજ નહીં. આરે સ
મુત્રને મળે ત્યારે ખાણી પિવાને મોઝરહેતું નથી. માટે અધિકારીના
વિચાર કરી બોધ આપવા. વળી કહ્યું છે કે —

उपदेशो हि मूर्खाणां प्रकोपाय न तु द्वाक्ये ।

पथ-पानं ब्रूमद्भानां केवल विपवर्धनम् ॥

સર્પને પાણેશુ દુધ કેવળ તેનું વિષ વધારે છે તેમ મૂખને આપણે
ઉપદેશ દ્વારે ભ્રમને જરૂરી તેનો કોષ (કોષને) વધારે છે માટે
રેશન્ય (ઉપદેશ) આપનારે પાત્યાપાનનો બહુજ વિચાર કરવા બેઠેલો છે
મૂઝ—ઈતિ સદ્યે દેશનાઈ રક્ત ।

इदानीं तद्विषयानुवर्तयिष्याम इति ॥

માટે અત્યાર સુધી પ્રથમ પ્રકરણમાં સર્વરેશન્યને મોઝ પુર
વનુ વનુન કર્યું હવે પરીરેશન્યના કમને વધુવીશુ

मूढ-तत्प्रकृतिदेवतापिमक्तिशानमिति ॥

અર્થ — પર્મ રેશન્યને મોઝ પુરવની પ્રકૃતિનુ તથા
તેને કયા દેવ ઇદર તે જીવની જ્ઞાન મેળવવું

ભાવાર્થ—જે પુરવને ઉપદેશ કરવાનો છે તેની પ્રાણિ પ્રથમ
અણુની ભેદજ તે પુરવને ગુણીજન ઉપર સચ છે કે નહિ તેના
આચાર વિચાર કેવા છે તે સચ ઉપદેશ આપનારે અણુ જરૂર
છે તેની પ્રાણિ અણુવામાં આવેલી દોષ તેને કયે રમ્ને
પર્મનુ જ્ઞાન આપવું તે સમબર્ધ થકે (૧) જે આણુસમા પ્રાણિ
બહુ દોષ તન કિયા માર્ગથી કિમ્મ માર્મ શ્દલાવી શકાય
(૨) જ આણુસમા પ્રિમ બહુ દોષ તને બકિન મામથી
સિદ્ધિ રસ્ત વાળી શકાય, અને (૩) જેનામા જ્ઞાન પ્રત્યે
રૂમિ દોષ તને જ્ઞાન માર્મથી પર્મ મામ આણી શકાય
માટે ઉપદેશ ન હુ કરવારમાં કયા કેવા ગુણો છે અથવા કયાઅવ
ગુણા ॥ તે પ્રથમ વિચારવું બેઠવે

જત્રી તેને ક્યા તેમ જાણવા શાસન વાસ્તે વખારે રાજ છે તે
 જિજ્ઞાસુના બહુવામાં જ્યારે તેા તે શાસનમાં વસુ જાવા હવે મ માયો-
 નુસ્પારિખાના તુલોનું વર્ણન કરેલું છે તેમ જ્યાંની તેની પ્રીતી
 પ્રથમ સંપાદન કરવી. પછી તેનામાં અને જાણવા શાસનમાં શી શી
 જાણવામાં મતમે છે અને તે શા કાલજીથી છે અને તેમાં વખારે
 ક્યા તત્ત્વો કોનામાં છે તે સમજાવવું કે જેથી કરીને તે સમજાવે વને.

મુજ-તથા-સાપારણાણમર્થસેતિ.

અર્થ—વળી સાધારણ ગુણોની પ્રશ્ન સા કરવી.

સાધાર્ણ—જે ગુણો તેના સાધારણને થાય અધિકારી
 જાણતા હોય તેના જાણ પ્રથમ તેા જોઈએ અને જોડાવે સા-
 માન્ય ગુણની પ્રશ્ન સા કરવી, કે જેથી કરીને તે તેાક તમતો માથ
 સાધારણને લક્ષણ. હવે તે સાધારણ ગુણો ક્યા તેનું ને જોઈથી
 વર્ણન કરે છે —

મદાર્ન મષ્કર્ન સુદસુપમથે સંસપથિથિ ।

મિય કૃત્વા મૌનં સદાસિ કવનં વાપ્સુપહૃતે ॥

મનુષ્યેષ્ઠે સસ્મ્યાં મિરમિયસારા સ્વકયા ।

સુતે વાસંતોપ કથમનમિમાતે નિષ્કસિ ॥

તૃપ્યાં ધિન્ધિ મજ જ્યાં જરિ યદ પાપે રર્તિ વા કૃપા ।

સત્યં સૂરિ મનુષ્યાદિ સાધુપદર્શી સેવસ્વ વિદ્વજ્ઞનાન્ ॥

માન્યાન્માનય વિદ્વિપોપ્યનુનય મધાદય સ્વાન્ ઇગાન્ ।

કીર્તિં પાઠ્ય દુર્ગસિતે કુલ દયાં દત્તસર્વા સદાયમ્ ॥

અર્થ—સાધારણને જાન જાણુ તે જાનું જાણુ પણ તેાક
 પ્રશ્ન સાને સાથ ન જાણુ જાણુ હાથ ને કરે તે હાથ હાથ ન
 જાણુ તેમ જાન જાણુ કેવળ અતિથિ કે પરોક્ષે, જાણવા સત્પુરુષ
 પાતાને જો જાણે તેા જાણ મોટું જાણવું એમ નિશ્ચારી જીવ
 નાથ હાથ જાણ મૂળી પ્રીતિ હવે તેમ તેની જાણવાજાણવા

કરવાને તદ્દપર જર્ણુ કોઈનું બર્ણુ કરીને મૌન કરેવું પણ અત્યુચિત્ત માણસ ઉપર મેં આવેા ઉપકાર કરેો છે એમ પોતાના મુખે કદાપિ કરેવું નહિ, કારણકે તે તો હજી આસક્તિનો સ્વભાવ સૂચવે છે પારકાને એ પોતાના ઉપર ઉપકાર કરેો હોય તો સત્તા સમક્ષ તેના ઉપર વર્ણન કરવું કારણ કે તેથી આમા મનુષ્યનો વિનય સચવાય છે અને અનૈત્તિક પ્રીતિ વધે છે તથા તે માણસ બીજાને તેવો ઉપકાર કરવા વધારે ઉત્સુક બને છે હજી મને અભિમાન ન ધારણ કરવે, કારણ કે સ્વભાવે તે અસ્થિર છે હાથેા સમય બિઠ સ્થળે કરીને બેસતી નથી. બીજાની સ્થરી વાતો કરવી, પણ બીજાને પરાક્ત વાચ દેવી વાત કદાપિ કરવી નહિ. જાપી બાજતમાં સતોષ ધારણ કરવે. પણ શાન્તિવલ્લુ કરવામાં કદાપિ સતોષ કૃતિ રાખવી નહિ. આવા ગુણો જીમદા કુળના પુરોહિતિવાળા બીજામાં સી રીતે વાસ કરી શકે. વળી જોખનો નાશ કરવે. ક્રમા અંગીકાર કરવી અભિમાન દૂર કરવે. પાપના કાચમાં આત્મ પામવે. નહિ સત્ય બોલવું સાધુ પુરોહિતમાં મારે બાલવું, બહેલા પુરોહિતી સેવા કરવી મનુષ્ય જોમ માણસોને માન આપવું દુષ્ટનોને મનાવી લેવા પોતાના ગુણો ગુન રાખવા કીર્તિનું રક્ષણ કરવું દુષ્ટી પુરોહિત ઉપર દયા કરવી આ સર્વ સ્થાન માણસોનાં લક્ષણ છે

આ પ્રમાણે પ્રથમ સામાન્ય ગુણોના ઉપદેશ રાખવા. વસીલો સંક્ષિપ્ત આપવા.

મૂલ-વશા સમ્યક્વાદધિકારવ્યાનમિતિ ॥

અર્થ — વળી સમ્યક્પણે અધિક ગુણનું આગ્યાન કરવું

બાવાર્થ — ઉપર પ્રમાણે સામાન્ય ગુણોનું વર્ણન કરતાં એમ બતાવ કે તે રેશન સાંભળવાને ઉત્સુક બનેલો. પુરવ આવા ગુણના વર્ણનમાં રસ લે છે તો પછી હજી ગુણોનું વર્ણન તેની સમુખ કરવું.

વજ્રેતાનિ પરિજાણિ સર્વેપાં ધમપારિણામ્ ।

અર્હિસા સત્યમસ્તેય ત્યાગો મૈષુનર્મનમ્ ॥ ૧ ॥

હિસા ન કરવી સત્ત્વ મોખવું, ચોરી ન કરવી, દાન ઇચ્છુ (અથવા પરિક્ષકની મનોહા રાજવી) મૈત્રુન ન સેવવું, આ પાંચ બાબતો સર્વે પ્રમીલાજા અગ્રીકાર કરે છે એટલા આર્જ પ્રમો છે તે સર્વે આ પાંચ વાતને અગ્રીકાર કરે છે. છુદ્ધ પ્રમીમાં તેને પચ્ચટ્ટીય (પાંચ સ્ત્રીય) કહે છે. વેદાન્તમાં તેને પૂંજ્ય યમ કહે છે. માટે પ્રથમ તેનો ઉપરેશ આપને પશુ મોતા (સાંભળનાર)ને આવી જાણતામાં રહ્ય ન પડે તો ઉપરેશને શું ઇચ્છુ તે જાણકાર કહે છે.

મૂલ—સ્વા અશોષેપ્યનિન્દેતિ ॥

અર્થ—જી કુણનો મોખ ન યાચ તોપણ નિન્દા ન કરવી.

સાવાર્થ—ઉપરેશને ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે મીતા આત્મન સ્થાન્ય તથા વિશેષ કુણનું વર્ણન કરે. છતાં મોતાનું થન ઉપર અસર ન થાય, અથવા મોતા જણનાર ન સમજે તો ઉપરેશને મીઠાઇ જવું નહિ. તેમજ તેની નિન્દા કરવી નહિ. તું મેં કુલિવારો છે. અમે તને સમજવવાને આટલોઃ જમો. ચૂન કર્યો છતાં તું જલ્દર દુઃખ રહ્યો. તું તો મિથ્યાત્વી જુ ' તને કાંઈ સમજણ પડતી નથી. ' આવા અથવા બીજા અર્જવાળા જાણના સાંભળનારનેા તિરસ્કાર કરે છે. ઉપરેશને ઉચિત નથી, કરણ છે તેમ કરવાથી તે મીતાનું મનમાં રહેલી છટાસા દૂર જતી રહે છે. અને હું ઉપરેશ રહ્યું કરવાને થામ નથી બીજો નિષાર વેનું મનમાં થાય છે. અને તેથી સંભળવા તરફનો વેનો આવ કબી થાય છે તો તેવા સમયમાં ઉપરેશને શું ઇચ્છુ તે જણાવે છ—

શુદ્ધપામાત્મકરણમિતિ

અર્થ—સાંભળવાની ઇચ્છા થાય તેવો જ્ઞાન મોતામાં ઉત્પન્ન કરવો.

સાવાર્થ—તે જાણને સાંભળવાની ઇચ્છા થાય તેવી રીતે પ્રમીલાજા સજ્જાનના ઉપરેશને પ્રથમ કરવે, કરણ છે જના મુખી મુખીય બિરહે સાંભળવાની ઇચ્છા નરૂત થઇ નથી ત્યાં મુખી ઉપરેશ આપવાથી અનર્થ થવાનો સંભવ છે. કહુ છે કે—

સ સહુ પિણાચકી વાલકી થા યા પરેઝર્ચિનિ યાચમુદીરપતિ ॥

તેને સ્વંભજવાની ચરણ નથી તેની સન્મુખ ભ્રાત્રનાર
બહેનર પિણાચકી અથવા વાલકી તેવો છે એમ કહેના શરીરમાં
જૂત અથવા પિણાચે પ્રવેશ કર્યો હોય તે ચમે તેમ બહે તે સવ
નિમ્જ છે તેમ સ્વંભજવાની ચરણ વિનાના પુરુષને ઉપદેશ આપવો
તે 'વેંસ આચળ શાગવત' સમાન ॥ વળી તેને કોઈ પક્ષ પ્ર
કરવો વાગુનો ॥ માદ (વેદાદ્ય) થયો હોય તેનું ભેદનું અથ વ
ચરનું ॥ તેમ છતાંય વચરના માણુમને બોધ આપવો તે નિમ્જ
છે માટે પ્રથમ તો ધર્મશાસ્ત્ર સ્વંભજવાની ઇચ્છા ઉત્પન્ન કરી
વર્તેદિ નહિ થો-

આખળા આચળ આરથી બહેરા આચળ ગીતડ

મૂરજ આચળ ધર્મકથા ચલે બેઠક રીત ।

માટે સ્વંભજવાની ઇચ્છા પ્રથમ અસ્ત કરી પછી બોધ
આપવો એ ઉપદેશનું ઉચિત કામ છે

મૂલ—તથા ચૂયો ચૂય ઉપદેશ્ય इति ॥

અર્થ —વળી ચારેવાર ઉપદેશ આપવો.

બાવાર્થ —તેમ કહેને અનિષ્ટાત વશે હોય છે તેને જ્યાં
સુધી તે માટે નહિ ત્યાં સુધી વારંવાર કરીઆતા વચરેને કલાક
આપવામાં આવ છે તેમ જ્યાં સુધી અપિયા ઉપદેશની વાત સ્વંભ
જનારના હૃદયમાં છે નહિ ત્યાં સુધી વારંવાર બોધ આપવો બેઠક
છે એ ઉચિત અર્થવાત વાચક જાણે છે કે —

यद्विषयातार्थं मश्रपद् न पुनस्तदोपोऽस्ति ।

तदुतागमिपन्न पुनस्तमदुष्टमर्षपद्म् ॥

वृक्षर्ष कम यथा तद्व शोकः पुन पुन कुन्ते ।

एन मिरागवानदितरपि पुन पुनधिनस्य ॥

તેમ ઝેરને નાશ કરવા માટે મચવદ વારંવાર બોલ્યા છતાં તેમાં
પુનઃજિવેને હોય ચળાવો નથી તેમ શમરૂપી ઝેરને નાશ કરવાને
વારંવાર કહેલું આજ્ઞાન પુનઃજાત ચળાવુ નથી.

એવી રીતે જુલ્મના સાથે લોકો મીઠું મીઠું કાપ ફરી ફરીને કરે છે, તે મધ્યસ્થ નૈરાશ્ય વાતોનાં ધરણો પણ ફરી ફરી ચિન્તનનાં ભેદને, માટે ન્યાં સુધી મીઠા સમને ત્યાં સુધી વારંવાર ઉપરેક આપવો જોઈ છે.

મૂલ—તથા વાપે પ્રજોપવર્ણન મિતિ ॥

અર્થ—વગી વેપા વાવ ત્યારે તેમની જુદીની પ્રશ સા કરવી.

આવાર્થ—મીઠું વાર સાંભળવાથી કે અનેકવાર સાંભળવાથી જ્યારે મોવાને મોખ વાવ ત્યારે નીચે મધ્યસ્થ તેમની પ્રશ સ્વ મની.

એ લોકો મુઝિબની સમીપમાં હોય, એમનાં કમી જુદું મોઢું રજાં હોય તેવજા પુરવો આવી સૂક્ષ્મ વાતો સમજી શકે આવી જાનવો સાંભળવાની રશિ થવી તે પણ મધ્ય પુરવોજાથીજ સંભવે છે. માટે વજા રેકને સાંભળવું આજ મવાથી સાંભળનારનાં મનમાં ઉત્સાહ થવે છે.

મૂલ—તથા ઉચ્ચાવવાર રશિ ॥

અર્થ—વગી શાસનમાં પ્રવેશ કરાવવો.

આવાર્થ—મધ્ય તે મોવાના પનમાં સાત્ર—અન્ય વસ્તુ જુદાના ઉપર મરાવતું. ન્યાં સુધી અમુક વસ્તુ જુદું સારી છે અથવા અમુક વસ્તુનું જ્ઞાન જાતમરરી છે એવું જ્ઞાન થય નહિ ત્યાં સુધી તે વસ્તુ અથવા તરફ લોકોની રશિ થાય નહિ. માટે અન્યમ વિશે મોવાના મનમાં જુદાના—પૂજનશાન ઉત્પન્ન થાય તેવો ઉપરેક આપવો મોવાને કહેવું છે—

પરલોકવિષયો જ્ઞાતાત્ પ્રાપ્તો નાન્યરપેક્ષે ।

માસપ્રવચ્ચો મસિમાન્ મદ્રાપનસમાનિત ॥

મોહની પ્રજાવાળો જુદિમાત્ અને જાત્રાપ પનવાળો મજાન પરલોક સંબંધી કાર્યમાં જલુ કરીને સાત્ર સિવાય નીજ ક્યા ઉપર અપર સમવો નથી. સાત્રમાં કહેલા ઉપરેક મધ્યસ્થ તે વર્તે છે. પરલોક સંબંધી જાનવો એ ઉદિપિતથી અલ્પી સદાય તેમ નથી.

એની રીતે સુખના સાથે લોકો પોતું એક કામ કરી કરીને કરે
 છે તે પ્રમાણે વૈરાગ્ય વાળાનાં મરણો પણ કરી કરી વિનંતનાં બેઠમ.
 માટે જનાં સુખી મોટા સામને ત્યાં સુખી વાર વાર ઉપરેસ
 આપવેા થાય છે

મૂલ—તથા વાપે યથોપવર્ણન મિતિ ॥

અર્થ—જ્યો બોધ થાય ત્યારે તેમની જુદીની પ્રજા સાકરવી
 સાવાર્થ—એક વાર સાંભળવાથી કે અનેકવાર સાંભળવાથી
 જ્યારે મોટાને બોધ થાય ત્યારે નીચે પ્રમાણે તેમની પ્રજા સાકરવી
 એ લોકો મુઝિની સમીપમાં લેાય એવાં કમૈ જુદાં લોકો રજાં
 લેતે તેવાજ પુરોજા આવી સૂક્ષ્મ વાલો સમજા સહે આવી જાનલો
 સાંભળવાની રૂચિ જની તે પણ મજા પુણ્યેતરથીજ સંજરે છે
 માટે લોકો રેઠને સાંભળવું આપ કરવાથી સાંભળનારનાં મનમાં
 ઉત્પન્ન વધે છે

મૂલ—તથા તન્માવશાર રૂચિ ॥

અર્થ—જ્યો શાસ્ત્રમાં પ્રવેશ કરાવવેા

સાવાર્થ—મનમાં લોકોના મનમાં સાક્ષ-આચર વાસ્તું
 જુદાં જુદાં ઉત્પન્ન થાય. જનાં સુખી અધુક વસ્તુ જુદાં સારી
 અવધ અધુક વસ્તુનું જાન લાભકારી છે એવું જાન થાય નહિ ત
 સુખી તે વસ્તુ અલગ તરફ લેકોની રૂચિ થાય નહિ. માટે આ
 વિષે મોટાના મનમાં જુદાં જુદાં-પૂર્વજાન ઉત્પન્ન થાય તેને જ
 આપવેા મોટાને કહેવું છે -

પરબોધવિષયો હાસ્યાત પ્રાયો માન્યવપસ્યે ।

માસત્તવમ્પ્યો મતિમાન્ મદ્રોપમસમાન્વિતઃ ॥

મોટાની ઉજાવાયો તુદિમાન્ અને જુદાં પ્રજા
 પરલોક સંબંધી કાર્યમાં પણ કરીને સાક્ષ વિવાદ
 આપાર રાજલો નથી; સાક્ષમાં કહેવા ઉપરેસ ય
 પરલોક સંબંધી જાનલો એ ઉદ્દિગાથી અજી

યઃ શાસ્ત્રો મન્યતે માન્યાનર્હકારવિષર્જિતઃ ॥

શુભરામી મહામાત્રસ્તસ્ય પર્વક્રિયા પરા ॥ ૭ ॥

અહીં સ્થિત કુણ્ડાશ્રમી (પુણીબળ કપર પ્રેમ રાખનાર) અને યોદ્ધા સ્થિતિવાળો જે માનક શાસ્ત્રમાં કહેલા મનનીય પુરોહિતરૂપ માન દ્રષ્ટિથી જુએ છે તેવા માનની પર્વક્રિયા કૃષ્ણ અણુથી

યસ્યસ્ત્વનાદરઃ શાસ્ત્રે તસ્ય શ્રદ્ધાદયો દુષ્ણાઃ ॥

અન્મત્તગુણદુષ્યસ્થાષ મન્નસાસ્પર્શ સ્તદામ્ ॥ ૮ ॥

જેને શાસ્ત્રને વિશે આદર-અકુમાન નથી તેના મહા વજેરે પુણી કૃત્ય પુરુષના કુણ્ડાશ્રમ છે પાટે સારા મનુષ્યો તેની મહત્ત્વ કહેતા નથી

મહિનસ્ય યથાસ્પર્શ મહા વક્ત્રસ્ય ધોષનમ્ ॥

અન્તાકરમરત્નસ્ય તથા શાસ્ત્રં વિદુર્ધુષાઃ ॥ ૯ ॥

અન્નન્ત મહિન વક્ત્રને શુદ્ધ અન્નાર જેમ કળ છે તેમ અન્તાકરત્વની મહિનતાને શુદ્ધ અન્નાર તત્ત્વ છે એમ પદ્ધિ પુરુષો કહે છે

શાસ્ત્રે મહિર્નમદ્ધ પૈર્ધુર્કેર્દૃષી પરોક્ષિતા ॥

અર્થમેયમતાં ન્યાય્યા તત્માપ્ત્યાસન્નમાપતાઃ ॥ ૧ ॥

અવતરને વહન અન્ના ચોખ્ખા લીધેલે અવધાને શાસ્ત્રઅર્થિને મેલકશી જો (સિવકશ્મી) મેલવવાને હિતિ સમાન વહેલી છે પાટે સુક્રિયની પ્રાપ્તિના અર્થપ્રાપ્તિવાળી શાસ્ત્રઅર્થિને હિતિ મણુવી તે ન્યાય-સુક્રત છે આ રીતે શાસ્ત્રનું મહાત્મ્ય મનાવ અદ્ભુત સામર્થ્ય બતાવી ચોતાવરના મનમાં શાસ્ત્ર વિશે પૂજ્યધ્યાવ કૃત્ય અગત્યની અરી વાત છે કે અન્નાર જ્ઞાની પુરુષો નિવરતા હોય અન્નાર અર્થાર્થિવ વસ્તુઓ અને કાર્યોના અણુનારા મહા પુરુષો અવતરમાં નિવરતા હોય ત્યારેતો તેમનું વચન એક શાસ્ત્ર મણુવામાં આવે તેવા સમયે પુસ્તકમાં કહેલા વચનોની મરજ રહે નહિ તેવા જ્ઞાનીઓ આ કૃત્યમાં નહિ તે બીજા કૃત્યમાં પણ આ નિવરતા સદા મહાત્મ પડે છે પણ તેમને મળવાને ચોખ્ખા અધિકારીઓ પાદ્મ અન્નેક પડે છે પાટે તેવા લીધેલે અવધા તેમની પાસેથી જ્ઞાન મેળવી શકે તેવા અર્થ

યાઃ શાસ્ત્રો મન્યતે માન્યાનાર્થકારવિર્મિત* ॥

દુષરાગી યદામાગસ્તસ્ય ધર્મક્રિયા પરા ॥ ૭ ॥

અરુઢર રહિત ગુણગુણથી (ગુણીબન કપર પ્રેમ રાગનાર) અને મેટ્ટી સજિતરાગેા ને નાવક શાસ્ત્રમાં કહેલા માનનીય પુરોહિતના પાન દરિયાી જુએ છે તેવા નાવકની ધર્મક્રિયા કહ્યું જાય છે.

યસ્પત્નનાદરાઃ શાસ્ત્રે વસ્ય મદત્વયો દુષા* ॥

વન્યવગુણતુલ્યસ્ત્વામ મદ્વસાસ્પર્શ સ્વામ્ ॥ ૮ ॥

એને શાસ્ત્રને વિશે આદર-અજ્ઞાન નથી, તેના મદદા વગેરે ગુણો કન્યવ પુરુષના ગુણ સમાન છે માટે શાસ્ત્ર મનુષ્યો તેની મદદ કરતા નથી.

મક્ષિનસ્ય યથાત્પન્નં ધર્મં વક્ત્રસ્ય ધોધમમ્ ॥

મન્વાકરવરત્નસ્ય તથા શાસ્ત્રં વિદુર્નુષાઃ ॥ ૯ ॥

અત્યંત મક્ષિન વક્ત્રને શુદ્ધ મનસ્સે એમ જણ છે તેમ અત્યંત રણની મક્ષિનતાને શુદ્ધ મનસ્સે શાસ્ત્ર છે. જેમ પદ્ધિત પુરુષો કહે છે.

શાસ્ત્રે મક્ષિર્મમગ્નર્થકેર્દી પરોરિતા ॥

અર્થવ્યવસ્થા મ્યાવ્યા સમ્યાપ્ત્યાસન્નમાવતાઃ ॥ ૧૦ ॥

અત્યંતે વક્ત્ર કન્યા મેામ તીર્થકર કમવાને કાલકાલિને મેાકરથી જી (દિવકરથી) મેલવવાને હવિ સમાન મહેલી છે માટે સુદ્ધિની પ્રક્રિયા સામીપ્યવજાથી શાસ્ત્રકક્ષિતને હવિ મહુની તે ત્વાન-ગુણ છે આ રીતે શાસ્ત્રનું મદદકરમ, પ્રભાવ આશ્રુત સ્વામ્યં જતાથી મેાત્યવર્તના મનમાં શાસ્ત્ર વિશે પૂજનકાવ કૃતજ્ઞ મેાવવેા, ખરી વાત છે કે અવારે કાલી પુરોહિત વિષયના હોય અવારે અર્તાવિય વસ્તુથી અને અવેનાના અજ્ઞાનના મદદ પુરોહિત અવતમાં વિવચન હોય ત્યારેતો તેમનું વચન બિજા માત્ર મણુવામાં આવે, તેવા સમયે પુસ્તકમાં કથેઈ વચનોની મરજ રહે નહિ, તેવા કાલીથી આ સેવમાં નહિ તેા બીજા સેવમાં પણ આ વિષયમાં કદા મદદ પડે છે પણ તેમને મગધને મેામ અધિકારીથી મદદ આ મેજ પડે છે માટે તેવા તીર્થકરો અથવા તેમની પાસેથી કાલ મેલવી જાય તેવા અધિ

કરીએના વિરુદ્ધના સમયમાં તેમણે ઉપરોક્તો વચનો એ શાસ્ત્રમાં
લખાતાં હોય તે શાસ્ત્ર માણસોને આધારસ્થ છે માટે તેવાં શાસ્ત્રોને
અનન્ય અકિંતથી અને મુદ્ધ વિષયી અભ્યાસ કરવો, અને બીજા
મનુષ્યોને તેમનો અભ્યાસ કરવા મણી દેરવા.

મૂલ—તથા પ્રયોગ આસેપમ્યા इति

અર્થ—વળી આસેપણી કયાનો પ્રયોગ કરવો.

ભાવાર્થ—જે કયાથી માણીએનાં મન ધરિયેનાં વિષયથી
મિલનાં વિધારોથી વિમુક્ત થઈ તત્ત્વ મણી વળે તેવી કયાને આસે
પણી કયા કહે છે આસેપણી કયા ચાર પ્રકારની છે (૧) આચાર
કયા (૨) અવહાર કયા, (૩) પ્રતિમિ કયા (૪) દષ્ટિચાર કયા. તેમની
દુઃક આખ્યા નીચે પ્રમાણે છે

૧. હોય કરવો. ૪૨ હોય રહિત આચાર મદલ્ય કરવો, ઇત્યાદિ
સાધુની ટિથાએ આચાર કહેવાય છે

૨. માત્ર કયેલા હોયનું નિવારણ કરવા પ્રાયશ્ચિત્ત લેવું તે
અવહાર કહેવાય

૩. સંસ્કરવાળા પુરોને મનુર વચનથી અને મુદ્ધિસર સ્થળ
કયાવું તે પ્રતિમિ કહેવાય.

૪. મોનાની અપેક્ષાએ મુદ્ધ લવાદિક કાવ કહેવા તે દષ્ટિ
ચાર કહેવાય

તથા જ્ઞાનાધ્યાત્મચરણનમ્ ॥

અર્થ—વળી જ્ઞાનાદિક આધ્યાત્મનું કથન કરવું

ભાવાર્થ—આચાર જાવ પ્રકારના છે જ્ઞાનાચાર, ઈર્ષ્યાચાર,
અદરિયાચાર તથાચાર અને વીર્યાચાર, તેનું વણન કરવું એકથી તેમાં
પ્રથમ જ્ઞાનાચારને લખવો એકથી. એ આચારથી જ્ઞાનવરણીય
કરવો હવ ચાર અને આત્માનું સ્વાભાવિક જ્ઞાન પ્રકટ થાય તેને
જ્ઞાનાચાર કહે છે તે જ્ઞાનાચારના આઠ ભેદ છે તે આખ્યા સહિત
અને કહેવામાં આવે છે

૧. જે વળતે મત કમુવાનુ કરમાનેર્થુ હોય તે વળતે તે મન

૧) જો મનમાં ન આવી શકે અને તેનું લક્ષ્ય કેવળ આપણે
તો તેના સમયમાં તેનું મન હવે વિચારો તરફ ફેરવવું એ
આપણે વધેલા પુરોષેનું પ્રયત્ન કરવું છે; તેમજ તેને કેટલું
ની સમજણ ન પડતી હોય, સંકટ હોય તો તે સંકટનો દુર
રૂને ધર્મ માર્ગમાં સ્થિર રાખવો.

(૭) પોતાના ધર્મજન્યુષાને પોતાની શક્તિ પ્રમાણે સમજ
વી તે સ્વામીવચ્ચસ (સ્વધર્મો વાતસત્ય) કહેવાય છે. પોતાના
જન્યુષાને બચાવવા એવા સંકુચિત અર્થમાં સામીવચ્ચસ સમજ
વશવાય થાય છે. એ કે તે પણ તેનો એક સાચ છે પણ
સમજે નહીં. અર્થ વિચારીએ તો એથી પોતાના સમાન ધર્મો
કરવાનું કાર તેની મદદ તન, મન અને ધનથી આપવી તેનું
સ્વામીવચ્ચસ સમજવું. દુનિયાના બીજા સુધર્મી કશુંક છે
કરના. ધર્મજન્યુષાનો સંબંધ તો આ જવ તથા જરૂર વૃદ્ધોના
કર્તુ છે કે—

સ્વામીના સમયસુ સમે. અવર ન સમયસુ હોય,

કશ્ચિત્ કરે. સ્વામી ટણી, સમજીત નિર્ભય હોય.

માટે સ્વધર્મો જન્યુષાને વચાસક્તિ મદદ આપવી એ પોતાનેજ
અર્થ જરૂર છે. સ્વધર્મો જન્યુષા વડે થય છે. માટે તેમને
આપી હવે મારે વચાવવાથી થય પણ હવે સાચને પામશે.

(૮) પ્રજાવના એ વર્તનપ્રણાલિ આપણે એક છે એથી ધર્મની
કાર તેમાં કમ કરવાં તેનું નામ પ્રજાવના. હાલમાં તો બનારે
તે પુરુષાચાર તરે પતાસાં વચેરેની જાણી કરવાની જિજ્ઞાસે પ્રજા-
વેવામાં આવે છે; આ રીત પણ કીક છે પણ જરી પ્રજાવના તો
વધ કહેવાય કે બનારે થય પાળનારા પોતાના પરાપકારી કુલોથી
જાણી તથા ધર્મનાં સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે ન્યાય નિર્દેશર વર્તી
ઉપર સારી જાણ પડે. જ્યાં કુધી બીજાઓમાં આપણા વિષે
અસિદ્ધાચ વર્ધાન, એવાં કુલ આપણે કરીએ ત્યાંકુધી ધર્મનાં
વચેરેની જાણ આપણે બીજાપર કરવે પાડી સમજાવું નહિ. માટે
પતામી ધર્મની પ્રજાવના કરવી એ હવે કરવું છે.

વિચારેજ મનમાં ન આવી શકે અને તેનું છત્તન કેવળ પ્રાપ્તિક વને, તો તેવા સમયમાં તેનું મન હવ્ય વિચારે તરફ રોત્તુ એ પર્વમાં આગળ વધેલા પુણ્યોનું પ્રથમ કર્તવ્ય છે- તેમજ તેને કેઈ વાળતની સમજણ ન પાડી હોય, ક્રોધ હોય તો તે હીમચો કુર કરી તેને પર્વ માર્ગમાં સ્થિર રાખે.

(૭) પાતાના પર્વવપુણ્યોને પાતાની સક્તિ પ્રમાણે સદાજ આપવી તે સ્વામીવચ્છેદ (સ્વપર્માં વાત્સલ્ય) કહેવાય છે. પાતાના સર્વવર્વપુણ્યોને જાગૃત્ત એવા સંકુચિત અર્થમાં સ્વામીવચ્છેદ કહ્યું હોય વળતવા હોય છે. એ કે તે પશુ તેના બીજા જાત છે પશુ આ કહ્યુંનો ખરો અર્થ વિચારીએ તો એથી પાતાના સમગ્ર પર્માં જોતું કંપણુ થાય તેવી મદદ તા મળે અને પનથી આપવી તેનું નામ સ્વામીવાત્સલ્ય સમજવું. કુનિવાના બીજા સંવર્ધિ કશ્ચિત્ છે પશુ સરખા પમવાળાનો સંબંધ તો આ જવ તથા પત્તવ દુરતોજ નથી કહ્યું છે કે—

સ્વામીના સમજણ સમે. અવર ન સમજણ કેવલ

સ્કિત કરે. સ્વામી તણી સમજીત નિમળ હોય.

માટે સ્વપર્માં વપુણ્યોને વચાસક્તિ મદદ આપવી એ પાતાનેજ મદદ કરી જરોતર છે. સ્વપર્માં વપુણ્ય વડે પમ છે. માટે તેમને સદાજ આપી હવ્ય મારે વહાવવાથી પર્વ પશુ હવ્ય થાવને પામશે.

(૮) પ્રસાવના એ કર્તવ્યજારનો અહમિ ભેદ છે એથી પમની આપ્તિ થાય તેવા કમ કરવાં તેનું નામ પ્રસાવના. કાકમાં તો જ્યારે આખ્યાન પુર્વ થાય ત્યારે પતાસાં વચેરેની બાણી કરવાની કિવાને પ્રસાવના કહેવામાં આવે છે. આ રીત પશુ ક્રીક છે. પશુ જરી પ્રસાવના તો ત્યારેજ થઈ કહેવાય કે જ્યારે પમ પાળનારા પાતાના પરોપકરી કુત્રાથી વન હોવાથી, તથા પર્વનાં સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે ન્યાય નીતિસર વર્તી બીજા ઉપર સારી છાપ પાડે. જ્યાં મુખી બીજાએમાં આપણા વિશે હોય. અભિપ્રાય વંધાય, એવાં કુલ આપણે કરીએ ત્યાંમુખી પર્વનાં હવ્ય તરવેની છાપ આપણે બીજાપર કાઢી પાડી સજીતું નહિ. માટે પાતાના વતનથી પમની પ્રસાવના કરવી એ હવ્ય કર્તવ્ય છે.

વિચારેજ મનમાં ન આવી શકે અને તેનું છવન કેવળ પ્રાપ્તિ
જને તે। તેવા સમયમાં તેનું મન હવ્ય વિચારો તરફ રેલતું એ
ધર્મમાં આગળ વધેલા પુરુષોનું પ્રયત્ન કર્યું છે તેમજ તેને કોઈ
માનવની સમજણ ન પડતી હોય, કોઈ હોય તે તે સીધાં દુર
કરી તેને ધર્મ માર્ગમાં સ્થિત રાખે।

(૭) પાતાના ધર્મવર્ણપુષ્પોને પાતાની સક્તિ પ્રમાણે સજ્જ
આપવી તે સામીવચ્છેદ (સ્વધર્મો વાત્સલ્ય) કહેવાય છે પાતાના
સર્વધર્મવર્ણપુષ્પોને જગ્યાડવા એવા સંકલિત અર્થમાં સામીવચ્છેદ સબ્દ
હવ્ય વપરાવા હામો છે એ કે તે પણ તેના એક કારણ છે પણ
આ સબ્દનો ગરો અર્થ વિચારીએ તે એથી પાતાના સમાન ધર્મો
એણું ક્રયાણુ થાય તેવી મદદ તન મન અને ધનથી આપવી તેનું
નામ સ્વામીવાત્સલ્ય સમજવું, દુનિયાના બીજા સંજોગો દ્વિષ્ટ છે
પણ સરખા ધર્મવર્ણોનો સંજોગ તે આ કારણ તથા પત્તવ્ય દુરવેળ
નથી કહું છે કે —

સ્વામીન્ય સમયસુ સમે। અવર ન સચપણુ કોર,

સક્તિ કરે। સ્વામી લણી સમકીત નિમજ હોય

માટે સ્વધર્મો વર્ણપુષ્પોને વચ્ચેસક્તિ મદદ આપવી એ પાતાનેજ
મદદ કરી ગરોતર છે સ્વધર્મો વર્ણપુષ્પો વડે ધર્મ છે, માટે તેમને
સજ્જ આપી હવ્ય માર્ગે વચ્ચેવવાથી ધર્મ પણ હવ્ય કાવને પામશે.

(૮) પ્રજાવના એ દર્શનાચારનો આદ્યો કોર છે એથી ધર્મની
અર્થિ થાય તેવાં કાર્ય કરવાં તેનું નામ પ્રજાવના હવ્યમાં તે ક્યારે
આખ્યાન પુરૂં થાયત્યારે પતાલ્ય વમેરેની લક્ષણી કરવાની ક્રિયાને પ્રજા-
વના કહેવામાં આવે છે, આ રીત પણ કોઈ છે પણ ગરી પ્રજાવના તે
ત્યારેજ થઈ કહેવાય કે ક્યારે ધર્મ પાળના પાતાના પરીપકારી કૃતૃઓ
જન સેવાથી તથા ધર્મનાં સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે ન્યાય નીતિસર ગદી
બીજા ઉપર સારી ડાપ પાડે જ્યાં સુધી બીજાઓ આપણા વિશે
હવ્યે। અભિપ્રાય બંધાય, એવાં કૃત્ય આપણે કરીએ ત્યાંસુધી ધર્મનાં
હવ્ય તરવેલી ડાપ આપણે બીજાપર કદાપિ પાડી સકીતું નહિ માટે
પાતાના વતનથી ધર્મની પ્રજાવના કરવી એ હવ્ય કર્યું છે

વિચારેજ મનમાં ન આવી શકે અને તેનું છાવન કેવળ પ્રાપ્તિ
જને તો તેજા સમયમાં તેનું મન કમ્ય વિચારે તરફ ટોરતું એ
ધર્મમાં જાતજાત વધેલા પુરુષેતુ પ્રથમ કર્તવ્ય છે તેમજ તેને કોઈ
બાબતની સમજણ ન પડતી હોય, સૂક્ષ્મ હોય તો તે સંક્રાંતિ દુર
હરી તેને ધર્મ માર્ગમાં સ્થિર રાખેલા.

(૭) પાતાન્ય મર્મજંતુઓને પાતાની સક્તિ પ્રમાણે સદાય
જાપવી તે સ્વામીવચ્ચક્ષ (સ્વધર્મી વાત્સલ્ય) કહેવાય છે પાતાન્ય
સર્મજંતુઓને જગ્યાદવા એવા સંકુચિત અર્થમાં સ્વામીવચ્ચક્ષ સમ્મ
હક વપરાયા હાઓ છે એ કે તે પશુ તેના એક જાત છે પશુ
આ સમ્મને ખરે અર્થ વિચારીએ તો એથી પાતાન્ય સમાન ધર્મી
ઓનું ક્ષણજુ શાય તેવી મદદ તન જન અને બનથી જાપવી તેનું
નામ સ્વામીવચ્ચક્ષ સમજાવું. દુનિયાના બીજા સંબંધો કશુંક છે
પશુ સરખા ધર્મવાળાનો સંબંધ તો આ સવ તથા પત્નિદ વૃટ્ટિઓ
નથી કહું છે કે —

સ્વામીન્યા સતપણુ સમે. અવર ન સતપણુ કેમ,
સક્તિ કરે. સ્વામી તણી, સમજીત નિમજ હેમ.

માટે સ્વધર્મી જંતુઓને વચાસક્તિ મદદ આપવી એ પાતાનેજ
મદદ આપી વરેવર છે સ્વધર્મી જંતુઓ વડે ધર્મ છે. માટે તેમને
સદાય આપી કમ્ય મારે વચાવવાથી ધર્મ પશુ કમ્ય થાવને પામશે.

(૮) પ્રભાવના એ હર્ષનિવારનો જાદુનો ભેદ છે એથી ધર્મની
આતિ શાય તેવા કામ કરવા તેનું નામ પ્રભાવના હાલમાં તો જ્યારે
આખ્યાન પુરૂ શાયત્યારે પતાસાં વનેરેની જાણી કરવાની કિયાને પ્રભા-
વના કહેવામાં આવે છે, આ રીત પશુ કીક છે પશુ ખરી પ્રભાવના તો
ત્યારેજ થઈ કહેવાય કે જ્યારે જમ પાળનારા પાતાન્યા પરોપકારી કૃત્યોથી
જન સેવાથી તથા ધર્મનાં સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે ન્યાય નીતિસર વર્તી
બીજા કંપર સારી કાપ પાડે આ કુપી બીજાઓમાં આપણા વિશે
હકો. અભિપ્રાય વંધાય, એવાં કૃત્ય આપણે કરીએ ત્યાંકુપી ધર્મનાં
કમ્ય તત્ત્વોની કાપ આપણે બીજા પર કદાપિ પાડી સહીતું નહિ માટે
પાતાન્યા જાતથી પક્ષની પ્રભાવના કરવી એ કમ્ય કર્તવ્ય છે

સ્વયં સ્વરૂપ સમજના વિના, ચૈતન્ય પ્રથમ જે પચવીઆ (પમ અને નિપમ) તેને પ્રાપ્ત કર્યાં સિવાય, પ્રાણુચામ આદિ બાહ્ય ક્રિયાથી કાઈ સરીરના પ્રાણુને નિરોધી શકે અથવા સરીરને ક્ષયવત્ બનાવે અથવા આકાશમાં ફરી શકે તેવા વાહ્ય શારીરિક જેલોથી લેભાઈ જતું એકંદ્ર નહિ. તે એક પ્રકારનો હક ચૈત્ય છે. સમગ્ર હક ચૈત્યી આક્રમકાન્તી હોવા નથી, રાજ્ય ચૈત્યનો માર્ગ તેથી જુદાજ પ્રકારનો છે, તેમાં આક્રમકાન્તી સક્રિયથી સરીર ચાલનારો અને મનને વશ કરવામાં આવે છે અને તેથી આક્રમકાન્તિ પાતાની યેજે પ્રકાશી નીકળે છે. માટે રાજ્યચૈત્ય અને હાચૈત્યને એક સમજવે. એથી રાજ્યચૈત્યના માર્ગે છેક મુખી પહોંચેલા હોય છે તેથીની નર્વ સક્રિયતા ખીલેલી હોય છે એ નિર્વિચલિત સ્વયં છે, પણ એથીની સક્રિયતા ખીલેલી હોય છે તેથી આક્રમકાન્તી હોય થા ન પણ હોય. માટે વાહ્ય જન કારથી નહિ લેભાઈ તે કેવાં વત્તેનો કપરેસ કરે છે તે વત્તેના સુદ્ધિમ્ય છે કે નહિ તે કપર જાણ વહ આપતું કે એથી ચમત્કારને લીધે અગ્રાન્ય હાસ્યામાં હાસ્યકર્તા નહિ.

કપર જણાવેલા ચાર કર્મકાર મુલ્કીને આગવી કહેવા છે. હવે વાહ્યના ચાર એમુલ્કને આગવી કહેવા છે તે કહેવામાં આવે છે

(૫) ઉપજુલ્લુ એ ધ્યનચારનો પાંચમો મેદ છે

સમાન કર્મચાળ પુરોવામાં એ કુલો હોય તેા કુશની પ્રસંસા કરવી તેનું નામ ઉપજુલ્લુ અથવા વૃદ્ધિ કહેવાય. કુલની પ્રસંસા કરવાથી તે કન્યાર કુલાનુરાગી બને છે અને એના કુલની પ્રસંસા થઈ હોય તે તે કુલુ વધારવાને કૃત્યાહી થાય છે અને બીજીના તેના કામ્બો લેઈ તેવો કુલુ મેળવવાને દોરવાય છે. માટે કુલની કુલની સર્વજા પ્રસંસા કરવી

(૬) કર્મપાર્વથી પતિત થતા છત્રોને કર્મમાં સ્થિર કરવા તેનું નામ સ્થિરીકરણ અથવા. એકવાર માણસને કર્મ કપર થઈ હોય અને વહનુસાર વતલો પણ હોય, પણ મોટા સમયના મુશ્કટો તેન બેવા યેરી હો કે તે માણસ ખરી કાસાઈ મુઠી પામર માણસની માફક સંસારભવદ્વારની ગટપટમાં મદમોજ રહે ઉચ્ચ બાબતોના

વિચારોજ મનમાં ન આવી શકે અને તેનું છવન કેવળ પ્રાપ્તિ
વને છે તેવા સમયમાં તેનું મન હમ્મ વિચારો તરફ ઠોસ્તું બે
ધર્મમાં આચર વધેલા પુરોષનું પ્રથમ કર્તવ્ય છે; તેમજ તેને કોઈ
માનવની સમજણ ન પડતી હોય, સમા હોય તો તે સંકલ્પો દુર
કરી તેને ધર્મ માર્ગમાં સ્થિર રાખેલા.

(૭) પાતાન્ય ધર્મગ્રંથોને પાતાની સ્થિતિ પ્રમાણે સમજ
આપવી તે સામીવચ્છેદ (સ્વધર્મો વદસત્ત્વ) કહેવાય છે. પાતાન્ય
સર્વધર્મગ્રંથોને જાણ થા એવા સંકુચિત અર્થમાં સામીવચ્છેદ કહ્યું
હાલ જણાય છે એ કે તે પશુ તેના બેક કાલ છે પશુ
આ સમજનો ખરો અર્થ વિચારીને છે એથી પાતાન્ય સમાન ધર્મો
બોલું કલ્યાણ થાય તેવી મદદ તન મન અને ધનથી આપવી તેનું
ન્યાય સ્વામીવચ્છેદ સમજનું. દુનિયાના બીજા સંપત્તિ કલ્પિત છે
પશુ સરખા ધર્મગ્રંથોનો સંબંધ હો આ કાલ તથા પરમવ વૃદ્ધોજ
નથી કહ્યું છે કે—

સ્વામીન્ય સમપણુ સમે। અવર ન સમપણુ કોય

કલ્પિત કરો સ્વામી વણી, સમજીત નિમળ દોય,

માટે સ્વધર્મો ગ્રંથોને વચ્ચેસજીત મદદ આપવી એ પાતાનેજ
મદદ કરી જરો, જર છે સ્વધર્મો ગ્રંથોના વડે ધર્મ પ્ર. માટે તેમને
સમજ આપી હમ્મ માટે જગતનાથી ધર્મ પશુ કલ્પ આપને થાય છે.

(૮) પ્રજ્ઞાવન્ય એ દશનાચારનો આક્રમ્ય મેદ છે એથી ધર્મની
આવૃત્તિ થાય તેવાં કામ કરવાં તેનું ન્યાય પ્રજ્ઞાવન્ય હાલમાં છે જ્યારે
આચ્છાન્ય પુરુષાવત્વારે પત્યસાં વચરેની જાણી કરવાની કિયાને પ્રજ્ઞા
વન્ય કહેવામાં આવે છે; આ રીત પશુ ઠીક છે પશુ જરી પ્રજ્ઞાવન્ય હો
ત્યારેજ જક કહેવાય કે જ્યારે જમ પાત્રનાથ પાત્રનાથ પરોપકારી કૃત્યોથી
જન સેવાથી તથા ધર્મનાં સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે ન્યાય નીતિસર વર્તી
બીજા ઉપર સારી છાપ પાડે. જ્યાં મુખી બીજામાં આપણા વિશે
દલો, અભિપ્રાય બધા, સર્વાં કૃત્ય આપણે કરીએ ત્યાંમુખી ધર્મનાં
ઉચ્ચ ના વાની છાપ આપણે બીજાને કલ્પિત પાડી દઈશું નહિ માટે
પાતાન્ય વત્તની ધર્મની પ્રજ્ઞાવન્ય કરવી એ કલ્પ કર્તવ્ય છે.

આ રીતે આઠ નિયમો ખાતરનાં યજ્ઞો વર્તવાથી ધર્મનાં બનિ
જન મહા રહે છે. સ્વધર્મી વંશુઓનું ઇચ્છ્યુ થાય છે અને આપણા
ધર્મનાં તત્ત્વોની સારી અસર બીજાનાં હૃદય પામવાને આપણે સમર્થ
વધારે હીએ.

પાપબળી અણુનેલા વાર મેઠ ગુણને આગથી છે ગુણ-ગુણિમાં
જરા મેઠ છે એમ જણાવવાને આ કમ લીધો છે એ મેઠ ન કુલ
કરીએ તે ગુણનો નાશ થવાથી ગુણનો જલ નાશ થાય અને પરિ
ણામ રૂપ આપે, માટે દર્શનાચાર મુખિને અર્થે વાવેએને હૃદય
અણુનેલા ગુણો મહત્ત્વ કરવા.

હવે તપાચારનો વિચાર કરીએ.

તેના મૂળ જે મેઠ છે આશ અને અશ્વત્થા અને તે રૂપે
આ ક્ર મેઠ હોવાથી તપના વાર મેઠ કહેવાય.

આજ તપના ક મેઠ નીચે પ્રમાણે અણુવા.

અપસન્નમુખોપરિયા વિષીસસેવ્યં રસદામો ॥

કાયકિલ્લેસો ઈલીતયા ય વસ્યો ભ્યો રોદ ॥ ૧ ॥

૧ અતરુણ વાર પ્રકાસના અધારનો ત્યાગ કરવો. તે, તે
જે પ્રકારે થાય છે, એક થોડા કાળ મુખી અને બીજે પ્રકાર અના
મુખી માણસ અને ત્યાં મુખી અનુભવ કરે. થોડો કાળ અધારનો ત્યાગ
કરવા તે મહાવીર સાક્ષના તીર્થમાં ક મહિના મુખી સ્વપ્ન દેવના
તીર્થમાં એક વર્ષ મુખી અને અલગતપણ વગેરે વાળીશ અને વરોના
સાક્ષનાં આઠ મહિના મુખીને. વખત સમજવો એમ ટીકાકાર કહે છે.

અ્યારે કરીતી સ્થિતિ એવી થાય કે અધ્યાને તે કરીત
ઉપચારનું ન રહે અથવા અધ્યા એવી સ્થિતિએ પહોંચે કે આ કરીત
તેને ઉપચારમાં ન આવે ત્યારે અનુભવ કરવું, એવો અથ સાક્ષનાંથી
નીકળે છે.

(૧) ઉપચારી તપનું વજન નીચે પ્રમાણે છે.

વતીસ કિર કવલા આદારો કુષ્ઠિપૂરમો મણિમો ॥

પુરિસસ્થ મરિષપાપ મહાવીસ મરે કવલા ॥ ૧ ॥

પુરુષને બચીસ કવજ (કાઝીઆ) નો આઢાર પેટને પાનુ કર
નાર હયા છે એટલે પુરુષને બચીસ કવજનો આઢાર હોય છે અને
ત્રીને અઢાવીસ કવજનો આઢાર હોય છે આતું ને ખાવાતું માપ
હોય તેના મર્યા બોમું જાયુ તે ઉજોદરી તપ આ રબ્બ તપ છે
અને કોપ જરેરેનું પરિભ્રામ થયાડુ તે કાવ ઉજોદરી તપ તમજને.

૩ પૂતિ સદૈય—આજ તો મારે આઢારાજ ખાવાના પદાવ
જપે, અવધ અમુક સેવધાં ને ખાવાનુ પડે તેદમુંજ મ નુકસેનુ
એવા અભિરૂઢ મેવા તે સ્તિમુંહેવ કહેવાય.

૪ રસાત્થાન—ત્રી દુપ થી જરેરે રસના પદાર્થોના ત્યાગ
મેવા, તે રમ્બાન કહેવાય.

૫ કાલકલેશ—બુદ્ધ બદા ખાનનો વાચીને અવધ કહેસ મુવેન
જરેરેથી સરીરને કષ્ટ આપયુ તે કાલકલેસ તપ કહેવાય.

૬ સદ્વીનતા—અત્રોપન ઝીંઝીને મુઠ રહેનુ ઈ રો
કપાવ અને રાનુ રોગને વસ રાજવા અને જી પધુ નપુતકે જરેરેથી
રૂઢિત સ્થાનમાં વસયુ ને સદ્વીનતા તપ કહેવાય.

આ છે પ્રકારે માધ તપના છે હવે અન્નતર તપના છે પ્રકાર
કહેવાય છે —

વાપચિત્ત વિષમો વપમથ તદ્વત્ સઠ્ઠામા ॥

દ્વાપ્તં ઉમગ્ગારિય માર્થિતરમા તવો દાદ ॥ ૧ ॥

માર્થિત તવન વેન તુલ સ્વાધ્યાસ ખાન અને કારેતત્તમ
અ રીતે અન્નતર તપના છે પ્રકાર છે.

આ રીતે તપના છે જ જ તથા છે અન્નતર પ્રકારેનુ દુઃ વિવચન
કુનુ હવ તે કવચાં દો હેનુ તપરેહો છે તે કરા કષ્ટ પુતકે
વિવરીખ જ જ તપનો હેનુ સરીરને તવધાં રાજવનો છે અને
અન્નતર તપનો હેનુ મનને કવચાં રાજવનો છે અરે દહ
અઢાનવરેવામાં દહ ત્યારે નોકરો સવતપા પે.નુ.ન દહનું કષ્ટ કષ્ટ
તેજ રીતે સરીર અને મન જ અપના નોકરો છે તપનો છે.

તેણેએ આશ્ચર્યને પસંદ નહીં કરી. કે આશ્ચર્ય પાતળી સજ્જિત
 મુક્તી જેવું હૃદયેએ અને મનનેએ નવાને તેમ નથી કે તે તે સરીર
 અને મન આશ્ચર્ય સમયમાં આવે એ માટે સાક્ષાત્કારેએ તપને
 માર્ગ બતાવે. કે હૃદયેએ રૂપી શોધવાના નિયમ બહુ દોડે કે તેમને
 મન રૂપી સમામવતી સમયમાં રાખવા. એ કે બહુ વચ્ચેથી દાવ
 કરેલી સવાને પાછી આપવા પ્રયત્ન તે હૃદયેએ તરુણ મરે, પણ
 બધારે તેમને બહુસે કે મન આપવા અમાફે કંઈ માટે તેમ નથી.
 ત્યારે શોધવાર મનપ્રયત્ન કરી લાગે શકે. માટે હૃદયેએ જાણવા
 સરીરને તેમની હૃદય પ્રયત્ને વર્તવા તેમને જલદે મનના પ્રયત્ન
 રાખવા. હૃદયેએ મનને માટે ન શકી મેલે અને મનને સ્વાધીન
 રહે તે માટે જાણવાસ આનિદ આદિ વધે મરવાને સાક્ષાત્કારે પ્રયત્ન
 કે એ શોધો મરેમનત વધે મરે હૃદય તેને વધે રાખવાને આપણે
 મુખે. રાખીએ હૃદયેએ અવધ તેની હૃદય વિશ્વ રોગીએ હૃદયે,
 પણ તેને આપણે ચારી નાખતા નથી, મરણ કે તે શોધો આપણને
 જાણે. કે તેમ જાણવાસ આનિદ આદિ જાત કરીને આપણે આ-
 પણા સરીરને આપણા લાગે મરણ કે પણ સરીરને ચારી નાખ-
 વાનું નથી, મરણ કે સરીરનો વધે મરવાથી મુક્તિ મરે તેમ નથી.
 માટે હૃદય રૂપી મત મરણે એ મરણ કે સરીરમાર્ગ જાણુ મરેસામર્ગ
 સરીર એ પ્રયત્ન પર્યસમય કે, માટે તે મરી બધે તેની સ્થિતિમાં
 જાણવાથી કંઈ પરી વધે શકે નહિ, પણ આપણે તેના દાસ બધાર
 કંઈ કરી શકીએ અને એ આપણું સ્વાધીન ન અને માટે તેને મરણ
 કેવળ અને વધે મરણ એજ જાણ તેમને મુખ કરે. કે સરીર
 કેમ વધે વધે શકે તેના સમયમાં નિદ્રા સ્થિતિની બીજે-ટ વધે કે —

Make yourself do a thing against the desire
 of the senses, and choose a time when the sense
 is rampant, when it is longing for that particular
 gratification eager to have it when the thing is
 right in front of you and you are just putting
 out your hand to grasp it stop and say I am

stronger than you you shall not gratify that desire," keep on doing it and practise until the body is no obstacle at all keep on doing it till you realize that your body is only your servant, your slave acting or not acting as you like and feel the sense of shame when the body is able to make you do what the mind condemns, feel that to do that is to be less than man less than really human

હિંદુઓની ઇચ્છા વિરુદ્ધ કાંઈ પણ બિંદુ કાર્ય કરવાને નિષ્ફળ કરે. અને જ્યારે અમુક હિન્દુ પ્રબલ આવેશમાં હોય, પોતાના વિષયની દૃષ્ટિને વાસ્તે ત્યારે થઈ રહી હોય તે મેળવવાને હિંદુ કોઈ હિંદુઓ વિષય સંમુખ હોય અને તમે તે રહસ્ય કરવાને તમારે હાથ લેવાવવાની હેતુથી પણમાં હો તેને સમય પસંદ કરે, તે વખતે બેઠકમ તે કાર્ય કરતા વધુ રહો અને તે હિંદુઓને જણાવો કે “હું તારા કરતાં વધારે સચાવાળો છું, તને તારી વાસના પૂરી કરવા નહિ હશે. આ પ્રમાણે સુરે સુરે પ્રસન્ને સુદી સુદી હિંદુઓના વિષયમાં મહાવરો પાડતા બધા અને પછી તમારી જીન-સિમાં સરીર વિગ્ર રૂપ નહિ તમને જેમ ન લાગે કે સરીર તમારે નાશ છે તમારો કુલામ છે તમારી ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલનારો હિંદુ છે ત્યાં સુધી હિંદુ જણાવેલી રીતને અનુસરવામાં પડે અને જે વસ્તુને મન પિછારે છે તે વસ્તુ સરીર તમારી પાસે જ્યાં ત્યારે સરખાવે અને હિંદુઓની સમગ્ર જગત તે પોતાની માણસાઈ ખોવા જાયબર છે જેમ હવેથી પારે. “હિંદુ કોઈન તપ પાસે.” એ સમજવામાં પણ આ સ્વર્ણ વિષયનું બેઠક નથી, આ રીતે બાજ તપથી સરીર અને હિંદુઓ મનને સ્વાધીન નહિ, પણ હેતુઓ સવ કરે સુરે નહિ જેમ મન સરીરનો શબ્દ છે તેમ આત્મા મનનો શબ્દ છે, મારે આત્મસક્રિયથી મનને વશ કરવા પ્રયત્ન કરે. મનને વશ કરવાના જે માર્ગ છે એક આસ્વાસ અને બીજો વૈરાગ્ય. આ તે

સાધનથી તે કેવી રીતે વસ થઈ શકે તે તપ્પત્તીએ, ખાણુચું મન
 ચડુજ ચપલ, અસ્થિર, અને નેરવાતુ છે. પદામ્બા ૫૮ એનું,
 કુચરના મન એનું અને કસર મળુનાચાણએનું અસ્થિર છે કહે
 કહે વિચારનો ફેરાર થાય છે તેવા મનને વસ રાખતુ એ કમ
 દુષ્ટ છે. પણ અભ્યાસ પાઠી પ્રથમ એક વસ્તુ તરફ દોરવતુ એકદમ
 ચર્ચાચર મન નથી કહી. પણ એ વિચાર કંપર આપણે મનને સ્થિર
 કરવા ધર્મ હોય તે સિવાયના અન્ય વિચારને હાંકી મુકવાને તેમ પડે.
 ધીમે ધીમે જુદા ધીમે ધીમે આપ અભ્યાસ કરવાથી મન એકત્ર
 થઈ અને અદ્યક્ષવા કુચક કરશે.

અર્થ કુધી મનુષ્યને સદ્ગતિદાનું જ્ઞાન નથી થતું ત્યાં કુધી તે
 સ્વાની આસન્નિ અસદ્ગતિથી થઈ ચાર રોડે છે. પણ પાછળથી અસુખ
 છે કે એ વસ્તુઓમાં તે કુચની આજ્ઞા રાખવે હવે તે કેવળ કુચ
 નથી પણ તે દુઃખ અર્જિત છે.

તે મનુષ્ય આવી રીતે જ્ઞાન મેળવીને તે વસ્તુને દુઃખઅર્જિત
 સમજીને તે વસ્તુ પ્રતિ વિરોધ થાય છે. થઈ વસ્તુઓના
 સ્વરૂપમાં તે આવે છે અને તેમાં કુચ મેળવવા અવ છે પણ તેને
 અસુખ છે કે અકારથી કુચરૂપ અસુખથી વસ્તુઓ દુઃખ વિનિત છે.
 આ રીતે અપારે વિનાશી વસ્તુઓ તરફ વૈરાગ્ય થાય છે ત્યારે તેનું
 મન તે વસ્તુઓ તરફ રોધતું અટકે છે. વસ્તુની ખરી કીમત તે
 સમજે છે. સદ્ અને અસદ્ અથવા નિત્ય અને અનિત્ય વસ્તુ વચ્ચે
 વિચેક કરતા ઠીકે છે. વિચેક અને વેચન રૂપ બે કુલે. અપારે
 આ રીતે આત્મામાં ધીમે છે. ત્યારે મનસ્વરૂપ અથવા સમ સ્વાચ્છ
 વિક રીતે આવે છે. તેનું મન જહાસની વસ્તુઓ થઈ રોધતું બંધ
 થવાથી અંતર્મુખ થયે છે અને આત્માકણી આકર્ષોઈ તેની સાથે
 એકત્ર થાય છે. વસ્તુઓ પ્રતિ વૈરાગ્ય હોવાને કીમે તે મળે. તેને
 કુચ થતું નથી, તેમ તે ન મળે તેને દુઃખ થતું નથી. આ રીતે
 કુચ દુઃખની શાંખા વિનાનું અંત સ્વંત અને નિમજ થાય છે. અપારે
 મન હલોલ વિનાના સરોવરની માફક સ્વંત અને નિમજ થાય છે.
 ત્યારે અદ્યક્ષરૂપ અપારિત્ત કિલ્લો માનસિક સરોવરને પ્રકાશિત

કરે છે અને અતશક્તિ તે પરમાત્મા અને છે આ સ્થિતિ
એકદમ પ્રાપ્ત થઈ શકે તેમ નથી પણ માણસ પ્રજ્ઞા કરે તો તેની
સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી શકે આવી રીતે જાણ તપથી સરીર તથા હૃદયમાં
અને અર્ધતર તપથી મનને સંયમમાં લાવવા પ્રજ્ઞા કરે તો તેને
તપશ્ચર કહે છે

૬૧ અસ્તિત્વાચારનો વિચાર કરીએ તેના આઠ ભેદ છે ૫૫
સ્થિતિ અને તથા કૃતિ. ૫૫ સ્થિતિનાં નામ દેહી આખ્યા સાથે
નૈવ પ્રમાણે છે —

૧ ઈર્વાસિમ્ભિતિ—સ્થાનાં જ્યાં આવતાં કોઈ પણ હવેનો
વિચાર ન થાય તે હેતુથી થત્યા પૂર્વક પુત્રી જેવી દૃષ્ટિથી જાણતું
તે ઈર્વાસિમ્ભિતિ.

૨ ક્ષપ્ત સ્થિતિ—કોઈ પણ હવેના વસ્તુ અથવા જાણ-
પ્રાણનો આપણા વચનથી વિચાર ન થાય તેવી રીતે ક્ષત્ર વચન ભો-
લું તે ક્ષપ્ત સ્થિતિ.

૩ એપણ સ્થિતિ—ભેતાળીસ રોગ રહિત અપ્પચરિકની
વચનના (કોઈ) કરી તે

૪ આદાન નિર્લેપણસ્થિતિ—ભેસતાં લેતાં ભેતાં ને
મૂકતાં પુજવા પ્રમાણ વાનો ઉપચાર રાખવો તે

૫ પારિપાષ્ણિકા સ્થિતિ—મળમુત્તરિકને પરકવતાં કુદ
જુમિ ભેવાનો ઉપચાર રાખવા તે

તથા મનકૃતિ વચનકૃતિ અને કાવકૃતિ એ રીતે તથા કૃતિ-
એ અભુજી

મનકૃતિ—મનમાં જે પદ થતા વિચાર-તરંગોને રોકવા અને
મનને શાન્ત બનાવવું અને સંયમમાં લાવવું તે મનકૃતિ કહેવાય છે
પ્રથમ મનને કુલ અપ્પચરિકમાં રોકવું અને પીમે પીમે તેને એકાગ્ર
બનાવી રક્ષ કરવું તે મનકૃતિ.

વચનકૃતિ—મનુષ્ય પાતાનાં વચનો જેમ પૂર્ણ નિરૂપ રાખવા
એકએ જગ્યાએ મનુ રો મનના પ્રજ્ઞા આવરમાં રમે તેવું બોલી બન

હે પાછળથી જસ્ટાવ છે પણ જુનું ન, જુનું જુનું નથી, માટે વચન
કેવર કાણુ રાખવો અને કાણું પણ સમજવે યુગમાંથી ઉત્પન્ન થયે
તે પહેલાં મેળેલા જવનનું શુ પરિણામ આવશે તેનો સમજા મળ્યો
નિષ્કાર કરવો અને જરૂર કદાચ નિષેધ મેળવું નહિ.

કાવ્યમુક્તિ—સરીરને અશુભ અપારાધો કરતાં રાક્ષસ અને પ્રદિ-
ગેને નિરૂદ્ધમાં રાખવી

અ આપને સ્વપ્નમાં પ્રવચન આપ્યા કહેલ જરી છે એ
માતા પિતાના બાળકનું રક્ષણ કરે છે. તેમ પંચ સમિતિ અને વ્યવ-
સ્થિત વાસ્તવનું રક્ષણ કરે છે

હવે વીરોચિતનો નિષ્કાર કરીએ.

વીરો એટલે અક્રમશઃ, એ મનુષ્યને અક્રમશઃમાં નિવાસ
નથી તે પર્વત ઉચ્ચ પર્વતોમાં જસ્યને લાગે નથી. અક્રમમાં
પ્રવેશ પ્રવેશે જનવી કરી વચસુમિતિ લાગેલી છે અને સ્વપ્નમાં
સાંભળી શકાય મનુષ્યો નાસીપાસ થાય છે. અક્રમથી જમી કરીવર્ત-
ણમાં છે અને નવી કર્મ ફલે ફલે ઉપજાવે કર્મમાં આવે છે તે
ખબી સર્વ કર્મનો જાત સી રીતે આવશે. આ વિચાર શુદ્ધ થાય
છેને નિજા અને ક્રમ જમાવે છે. પણ તે સાથે સાથે અસુને છે
કે અક્રમનો. એક પ્રવેશ જનવી કરી વર્તણૂકને એક ફલમાં નાથ
કર્યા સમર્થ છે તે બાબત પણ નિસરવી મેળવી નથી. સૂર્ય પિતાના
વેળાની સ્વરૂપે પ્રવેશ છે ત્યારે તમે તેવા જારે વાળના સમજને
મેલમેલમાં વિવેચી નાથે છે તેમજ અક્રમ કાળ દર્શન અને વાસ્તવના
પિતાના શુદ્ધ સ્વભાવમાં નિષ્કાર છે ત્યારે તેની શક્તિ બેટાની બચત થાય
છે કે તે એક સમયમાં સમજ કમ કરેલા નાથ કરે છે કહું છે કે

મહોઽન્તર્યયોઽધ્યાત્મા વિષયદ્વયકઃ ॥

મૌલોર્વ વાચ્યત્વેદ ધ્યાનશક્તિમાત્મકઃ ॥ ૧ ॥

અર્થઃ સમજ નિષ્કારે પ્રવેશ કરનાર અક્રમ જનવી વીર
(શક્તિ) નાથ છે અને ધ્યાનશક્તિના પ્રભાવથી મનુ જનવીને
જમાવી રહે છે. માટે તે શક્તિ ઉપર નિવાસ સખી કરવું. તમે તેના

જ્યારે સંકટ સહન કરવા પડે ત્યારે તેણે નિશ્ચય મસરો. અનુભવજી
પડે તેપણુ અત્યંત વિશ્વાસનો કદાપિ ત્યાગ કર્યો નહિ, તપાસી
જાંચ રહેલા અત્યંતની જીવિતની કોવટની ફેરફારમાં વિશ્વાસ રાખે,
કરજી કે કોવટે તેને કોઈ પણ વિચારપણ વળતું નથી. ક્યારે જીવનવાર
મેઘરાખ, તથા દુનિયાના બુદ્ધ બુદ્ધ વિષયો રૂપ મેઘરાખના
સુખદો અત્યંતને પાતાની બળમાં રસાને, પણ કોવટે સિદ્ધિપણ અત્યંત,
તે પાતાનું જીવ સાથે કુદીને પાતાને હાથમાં જામ્યા સમયન મળે
કે તે જ્યારે પાતાનું જીવ સિદ્ધિસ્વરૂપ જતાવશે, ત્યારે સર્વ બંધન
પાતાની મેલે વૃદ્ધી કરશે માટે અત્યંતની અનંત સક્તિ કે રહેલા
કુદ્ધ રહેલી કે તેમાં દર વિશ્વાસ રાખશે. અને પાતાનું અત્યંતની
ફોરવીને જ્ઞાનાચારના આઠ મેઘ દર્શનાચારના આઠમેઘ ચારિત્રાચારના
આઠમેઘ અને તપાચારના જાર મેઘ જે રીતે જીવિત મેઘો જંગીકર
કરવા અને તેજનું વચાર્ પાત્રન કરવું તેનું નામ વીર્યચાર મહેવાય
કે કે સક્તિ જીવ તેના સ્વર્ગમાં જીવેલા કરશે નથી તેને તેની
સક્તિ ફરીથી મળવી પુરોજી છે, માટે કુદ્ધ કર્યા પાતાનું અત્યંતની
તેમજ ફરીતેજી વાપરવું જેજી જીવન કે જેજી સ્વર્ગે કરેલું કે કે
જીવિત સક્તિને જીવના કાળમાં કે જીવ કરેલો નથી તે જીવના કાળમાં
જીવ કે કે જેમ જીવ સક્તિ કે પદ વીર્યજી માત્ર કરી સક્તિ,
તે પદ માત્ર કરવાનું સામર્થ્ય આપણા અત્યંતમાં રહેલું કે કરજી
સર્વ અત્યંતની સત્યાને સરવા છે માટે પુર્યાર કરશે જેથી જીવપદ
માત્ર કરે, જેજી સ્વર્ગ છે

મૂલ—તથા નિરીદ્યવ્યવચારનેતિ ॥

અર્થ—વળી ધર્મી રહિતપણે સક્તિ અનુસાર
(પચાણાનું) પાત્રન કરવું.

સાવાર્થ—આ સૂત્રમાં જે જાણતો જીવનવામાં જાણી છે પ્રથમ
તે દરેકે પદે કરી કરવું તે જીવની ધર્મી જગત કરવું. જીવ જે પ્રકારના
કરેલા કે જેજી તે જીવેલા અને જીવું જીવેલા. રાખ જીવની,
જીવેલી જીવની નામક જીવની ધર્મી રાખવી તે જીવેલા જીવ અને

દેવદોષ સંજ્ઞા સ્થિતિ મેળવના હિંમત રાખવી તે હેતુસર ૧૭. આ
 વળે પ્રકાશના રૂબરૂ આપ્યા રાખ્યા સિવાય ખર્ચ કરવું; કારણ
 કે હિંમતવાસના માણસને કર્મથી વાંધે છે અને તેથી જ્યાં તેની
 હિંમત વૃદ્ધ થાય તેવા સ્થાનમાં તેને જન્મ લેવો. ૧૮ છે. આ રીતે
 હિંમતથી કરેલું કર્મ મનુષ્યને જન્મમરણના ચક્રમાંથી મુક્ત કરવા
 સમર્થ થતું નથી. વળી બીજા જાણત એ છે કે સક્રિય અનુસાર ખર્ચ
 માર્ગમાં પ્રવતવકું કારણ કે પાતાની સક્રિય પ્રમાણે કર્મ કરવાથી મા
 ણસને પાતાનામાં વિશ્વાસ આવે છે. અને ધીમે ધીમે ક્રિય કર
 વણ તે કરી શકે છે. પણ જે માણસ પાતાના સ્વામ્યની વિચાર કર્યા
 સિવાય બેઝમ મોટું કામ ઉપાડે છે તે તેમાં પ્રાણવશ્ય છે અને
 નાસીયાસ થાય છે અને પછી નાનુ સરકું પણ કર્મ કરવાને હોમત
 પરી શકે. નથી. જે માણસને બેઝ ઉપવાસ કરવાની સક્રિય છે તે
 બેઝમ અનુમત પ્રચાલના કરે તે પછી તેનું સરિર કુશળ થઈ
 તેનું મન વધુ રહે નહિ અત્યંત થાય અને તેને કૃત્યક
 કરવી બચ-રીથી લેવો. માણસ બેઝમનું પણ પ્રચાલના લેતાં
 કા થાય પણ એ તે માણસે વણી વાર બેઝ ઉપવાસ કર્યા પછી
 છૂટ કરી દેવા અને વણીવાર છૂટ કર્યા પછી તે અનુમત કરે તે તે
 સહેલાઈથી કરી શકે અને તેને કૃત્યક વધતો રહે. માટે સક્રિય અ-
 નુસાર ખર્ચ કરવામાં પ્રવર્તવું બેઝ સિદ્ધિદાયક છે.

મૂલ—તથા અણકયે માત્રમસિપથિઃ ॥

અર્થ—વળી અણકય જાણવમા જાણના રાખવી.

ભાવાર્થ—પાતાની પીરજ સરિર વૃદ્ધિ કરવું, તથા જન
 વિચારમાં બેઝ લાગે કે અનુક જાણત મારાથી થય શકે તેમ નથી
 તે તે ન કરવી પણ તે કરવા વિશે રહે. જાણ રાખવું અને તે
 મારાથી થય શકે બેઝ સંભવે અને મને બેઝ સમજાવ કર્યા કરવો.
 બેઝ માણસ વિચાર કરે છે તેને તે થાય છે માટે જાણના અર્થનિશ
 હવે રાખવી, હવે જાણનાવાળાને તે જાણનાથી સિદ્ધ થાય
 તેવા સંભવે આ જાણના નહિ તો જાણના જાણમાં પણ આવી મને

હે. માટે કદાપિ પ્રવૃત્તિ ન થાય તેપણુ વિચાર જને જાવના તે।
હવે પ્રકારનાંજ રાજવાં માણુસો સક્રિય વિચારી સિવાય કાંઈને
આરથ કરે છે તેઓને આર્તખાન થાય છે. માટે સક્રિય પ્રમાણે થમ
કાર્યમાં પ્રવૃત્ત થવું એજ આ સૂત્રનો સાર છે

મૂલ—તથા પાણનોપાપોપદેશ इति

અર્થ—વગી પાળવાના ઉપાયનો ઉપદેશ કરવે।

સાવાર્થ—જાન્યાર વગેરે જંતુ આચારનું વિવેચન આપણે
વિચારી જતા પણુ તે પાળવાનો ઉપાય સમજાવવો। એકથી તે
વાસ્તે તેને પાતળા સરખા તુલુવાળા અથવા અધિક તુલુવાળાની
સાવતમાં રહેવાનો ઉપદેશ આપવો। એકથી કદાચ કે અન્યને તેમના
આચારમાં પ્રવર્તતા એઈ તે પણુ તે પ્રમાણે વર્તવાને દોશાય છે વગી
ઉચ્ચતિકમના—કુણુ સ્થાનકના જે પત્રવિશાપર ઉસતો હોય તેને ચે।
અ કિંચા જતાવવી તેથી તે આચાર વધી શકશે. જે માણુસ તદન
સ્વાર્થ વૃત્તિનો છે તેને પરમાર્થમાં દાન આપવાનો ઉપદેશ આપીએ તે।
નિરજક અથ માટે પ્રથમ તે। તેને તેની સ્ત્રી અને કમરુદિન સાથે થન
વાપરવાનો ઉપદેશ આપવા આ રીતે જ્યારે બીજાને સાથે થન વા-
પરતાં સિમ ત્યારે તેના કુટુંબીઓનું કારણપીણુ કરવાનો ઉપદેશ
આપવો। તે સ્થિતિ માત્ર થયે તેની નાનના મનુષ્યોના કસ્યાનું અર્થ
થનનો ઉપયોગ કરવાનું કહેવું આમ જલતાં જલતાં તે પરોપકારી થઈ
શકે માટે અધિકારી એકને જાણ આપવા એ નકરુરનું ઉચમ કક્ષણ
છે તુલુસ્થાનકના જુદા જુદા પત્રવિશા ઉપર જમેલા બધા મનુષ્યોને
એક કરતાં ઉપદેશ લાભકારી થઈ શકેજ નહિ; માટે થાનનો વિચાર
કરી તેની સક્રિય વિચારી તેને પાળવા થોમ થાય ને ઉપાય તૃપ્તવો।

મૂલ—તથા ફલમરૂપણતિ

અર્થ—વગી ફળની પ્રતીક્ષા કરવી

સાવાર્થ—સામાન્ય મનુષ્યો દોઈ પણુ ફળની આશા સિવાય
પ્રવૃત્તિ કરવા લક્ષ્યાત્મ નથી. અણુક પ્રાપ્તુ લાભદાશી ફળ છે તેમ
જ્યારે તેમના અણુવાર્થ આવે છે ત્યારે તેઓ તે ફળ પેલવવાને થોમ

મર્મ મરણરોક્ષક છે, માટે ખરી માર્મમાં લાગણીને વાળવાને હજારી વાત કહેવી. વેપને કહેવું કે સ્વામી રીતે પાતેલા અપચત્તું હજારી વાત કહેવા મનસુબ થાય છે. મનસુબ તે સર્વ પ્રકારના ઉપવચનો. નાશ થાય છે હજાર પ્રકારના થાય અપચત્તું હજારમાં હજાર થાય છે. અપચત્તું અન્યથા માને પ્રવૃત્તિ કરી નથી જે વિચાર અપચત્તું સંતોષ પત્રી સાથે અન્યથા આપે છે, અને કોઈમાં પણ સમાચારી મનુષ્ય પ્રિય વને છે. વળી સત્કાર્યથી પ્રસન્ન થઈ સારી વર્તિમાં અન્ય, હજાર સ્થાનની પ્રવૃત્તિ અને કોઈ પર પરાયણ થઈ શકાય તેવું થાય છે. આવી રીતે હજારી અપચત્તું કરી વેપને સન્માન વાળવા જે સહજીને હજાર આચાર છે.

રેવર્દિવર્જનવિતિ ॥

અર્થ — વળી રેવર્દિવર્જન સમજાવતું વર્ણન કરવું.

સાધાર્ણ — હજાર રૂપ, સંપત્તિ, સારી સ્થિતિ, મહાન સુખ, ક્ષતિ રોક્ષક સુખ ક્ષતિરોગ. અવધિ જ્ઞાન તથા કૌતુહલ સ્થાન તથા રિત્તિ વિમ્બ વગેરે અનેક પ્રકારની હજાર સમૃદ્ધિ રેવર્દિવર્જન સમજાવતું છે જે પ્રમાણે રેવર્દિવર્જન સિદ્ધિનું વર્ણન કરવું જે મનુષ્યો. સત્કાર્ય કરે છે. સારી વચનો કહે છે. સર્વ પ્રકારી થાય તરફ પ્રેમવૃત્તિ રાખી પરીપ્રકાર કરે છે. ક્ષતિરોગ હજાર નિરુદ્ધ થાય છે અને મનને કમલે કરે છે. તેથી આવી હજાર સ્થાનની પ્રવૃત્તિ કરી શકે છે. માટે અન્ય સુખની કમલવચનો આ કહેવા, અને સત્કાર્યો મરણ વનતો મરણ કરેલા આ કહેવાનો. પરમાર્થ કોને છે કે અજ્ઞાનને. અનાદિકાળથી નીચીક વિપ્ર સુખમાં આજ્ઞાત થયેલા છે અને તેથી ખરી વિમુક્ત રહે છે. એવા પુરુષને આ કોઈના સુખની અસહિત ઊદયવચ હજારેકે રાજ્યવચ રેવર્દિવર્જન સુખનું વર્ણન કરવું જે બીજાનું મોહન સુખની વાત કરે તો તે કોઈને જાતું દુર્લભ જ્ઞાન અને તેથી વેને શાન્ત પ્રવૃત્તિ કરે તથા માટે મનસુબ પરીપ્રકાર સુખ રેવર્દિવર્જન ખરી અપ્રિય સુખને વચ્ચે વેને શાન્ત જનાવનો, આનો અભિમાન રાખી આ અજ્ઞાન કોઈ છે. હજારાધિવચનમાં પણ મનસુબ રેવર્દિવર્જન

મુખનું વળુ વ ઠરી પછી તે મુખને પલુ કુખપરેખાડવામાં આવ્યું
 છે અપ્રમાણ સ્વાભાવિક મુખની અપેક્ષાએ દવલોડનું મુખ પલુ ડ-
 વટે અત્યંત હ પલુ બાદલનોને પર્વે પર્વે રોલવામાં તેને ઉપરેક
 કરીને હ

તથા સુકુષ્માગમનોક્તિરિતિ ॥

અર્થ — વગી સારા કુખના જ મ સાથ એમ કહેવું

ભાવાર્થ — દેવનાના સ્થાનથી વળિને તે હવ સાથ રહ્યાં

કહ્યું રહિત સારા આવરજવાગ અને પછીજ અવરિવાગ કુલમાં
 ઉત્પન્ન થાય છે અનેક મનોરથ એ જન્મમાં પૂર્વ સાવતેય જન્મ
 મને હ આ સવનુ કારણ મધ્યમના ભવમાં ધીરેથી પર્વે છે બધ
 જણાવી બાજલ એ પર્વે પર્વે વગવા

તથા કન્યામ્પરંપરામ્બાનવિતિ

અર્થ — વગી તેવા પ્રાણક્રમે કન્યાજન્મ પેરપરા થાય

છે તમ કા કું

ભાવાર્થ — ઉપરના મૂલમાં કહ્યું કે જ રવ સ્થાનથી વરે છે

તે રતમ કુડ જ મ સીધા પછી તેને દુર રવ મને હ અર્થ
 કહેવોવારી તે થાય હ અને રહીને નીરાગી તે રોવક તેની બધી
 હરિયો સપૂર્ણ દક્ષિણથી રોવ છે સર્વ પ્રાણક્રમે તે દિવ રહ
 પડે છે બાં ભવ હ ત્યાં ને મ માન થાય હ આ સર્વ પર્વેય
 રોવનથી મને છે જન ઉપરેક અપરે

તથા અસદાવારમર્તેતિ ॥

અર્થ — વગી અતઃ આનારની નિદા રરદી

ભાવાર્થ — જ આવર અદમ હ જ અપરે ઉચ્છિધ
 વિશાળ હ અને બધે તરફ રાત નિદા રે છે હ અતઃવાર
 અનુરો તે રહ માલને હ કુડ હ રે-

દિમાનુગદય વધ રમ્પાખદાનરવ વ

સાધાદય વત્તાર રિવિ વવસ્ય રતઃ ॥

હિંસા, અસત્ય ચોરી, મૈથુન અને પરિક્રમ જે પાંચ વત્તમાં
અવદા, અને દોષ, માન, માથા અને દોષ જે ચાર કપાલની રીતે
દસ પાપનાં કરશે। છે

તે દસ પાપનાં કરણની નિંદા કરવી તે અસાધ્યાર નિંદા
અણુની આ સર્વનાં વિધ્યત્વ અર્થાત્ વત્તમાં અવદા સમાન કરી
શુદ્ધ બીભે એક પણ નથી.

સત્યને અસત્યરૂપે, પર્મને અપર્મરૂપે, અસત્યને સત્ય-
રૂપે, અને અપર્મને પર્મરૂપે બાણવે તે વિધ્યત્વ અસત્યને
સત્ તરીકે માનવાથી વિચાર પણ તેવો થાય છે અને કર્મ પણ
તેવું થાય છે આટે વિધ્યત્વને ત્યાગ કરવેલ જી છે કે—

ન વિધ્યાત્વસયઃ હર્ષુર્ન વિધ્યાત્વસયં શિર્ષ ।

ન વિધ્યાત્વસયો રોમો ન વિધ્યાત્વસય ઈય ॥

દ્વિપદ્વિષકમોરોગૈર્દુઃસ્વમેકમ વીપવે ।

વિધ્યાત્વેન દુરમ્ભેન જન્તોર્મન્યમિ જન્મનિ ॥

દર્શં જ્ઞાસાક્ષુકે સિષ્ઠો દેશિનાત્મા દુવાજન ।

ન દુ વિધ્યાત્વસયુક્ત જીમિવન્યં કરાપન ॥

વિધ્યત્વ સમાન બીભે શુદ્ધ નથી, વિધ્યત્વ સમાન બીભું ઝેર
નથી, વિધ્યત્વ સમાન બીભે રોગ નથી, વિધ્યત્વ સમાન બીભું અંધકાર
નથી. શુદ્ધ ઝેર અને અંધકાર પાતુલને એકજ જનનમાં દુઃખ દે છે
પરંતુ દુરંત બીભું વિધ્યત્વ પ્રણીને જન્મેજન્મ દુઃખ દે છે તેદધારી
પ્રણીને પાતુલે આત્મા જન્મજન્મજન્મ અગ્નિમાં નાશવે એ ઉદય
છે પણ વિધ્યત્વસંનિત છવતું એ દોષ પણ કાલે સાફ નથી આ
પ્રકારે વત્તમાં અવદાનાપ વિધ્યત્વની નિંદા કરવી અને દોષ, માન
ચોરી કરાવે પણ અનિદ પરિણામ જાનનાર છે એમ સમજવું.
દોષ પણ રિવસ તેમની તરોણમાં બોલવું નહિ

તથા કલ્પકલ્પજનમિદિ ॥

અર્થ — જગી અત્રત્ આખારના સ્વરૂપનું કલ્પન કરવું

ભાવાર્થ — દિસા વતેરે અસહાયાર છે એમ કહેવા માત્રથી થોડાં તેના ત્યાગ કરી શકે નહિ માટે તેનું સ્વરૂપ સમજવવું બેઠબે.

૧ પાંચ ઉગ્રિય વસ્તુ બળ, શાસ્ત્રશાસ અને આયુધ્ય એ દસ પ્રાણી આત્માને વિચોલત કરેલાં તે દિસા.

૨ જુદું મોલવું, પોતે જે બણવો હોય તેનાથી જુદું કહેવું તે અસત્ય—મુપાયાદ.

૩ કોઈએ નહિ આપેલી વસ્તુ ગ્રહણ કરવી તે સ્તેચ—ચારી કહેવાય.

૪ મૈથુન જેટલે સ્ત્રીભાગ મોલવવા તેનું નામ અગ્રજ કહેવાય.

૫. કોઈ પણ વસ્તુ ચારી છે એવી તે વસ્તુ પત્ની મૂઠાં તે પ્રતિમહ કહેવાય કોષ, માન માયા અને દોષનું સ્વરૂપ પહેલાં પ્રકરણમાં આપણે વિચારી ચલા છીએ આવી રીતે તેનું સ્વરૂપ કહી તેના ત્યાગ કરવાનો મોખ આપવા.

ઠયા—સ્વયં પરિહાર इति ॥

અર્થ — વળી પોતે તે અસહાયારનો પરિહાર—ત્યાગ કરે.

ભાવાર્થ — સહાયારના ઉપદેશકે બધે અસહાયારને ત્યાગ કરવો. એમ નહ વૈરાગ્યનું વખૂન કરે પણ તેના હૃદયમાં વૈરાગ્યની અસર ન જણાય તો સામા મનુષ્ય ઉપર તેની અસર થતી નથી, તેમ ઉપદેશકના ઉપદેશની આવી અસર થતી નથી.

ઉપદેશથી જે અસર થાય તેના કરતાં તેના દાવજાથી વધારે અસર થાય છે આ બાબત બહુજ ઉપદેશી છે થોડો ઉપદેશની સાથેજ ઉપદેશ કરનાર તરફ રહિ કરે છે જે ઉપદેશકમાં પોતે બી બને જે બાબતનો ઉપદેશ કરે છે તેનો ગુણ હોય તો તેના ઉપદેશની અસર થાય છે નહિ તો “પ્રાચીનના રીઝણા આ મતિ થાય છે. માટે જે બીબને આપણે મોખ આપવા ઇચ્છા રાખતા હોઈએ તે પ્રથમ આપણે વર્તનમાં ગુણ બેઠબે. પાશ્વરને ઉપદેશ આપવાનું પાતિય તો સર્વ સ્થળે દેખાય છે પણ કહેણી પ્રમાણે રહેણી રાખનાર

દુર્લભ હોય છે. આપણા ઇશ્વર અપહરણી આપણા પતનથી આપણે સ્તુતી બીજીને અશક્યપણે કરી નેહથી. બાપી કેવળ હવે દેહથી કરેલી અશક્યપણે કામો નષ્ટ થઈ નથી. માટે ઉપદેશકોએ આ વિષય ઉપર અત્યંત વિચાર કરીને ઉપદેશ તરીકે બહાર પાડ્યું નેહથી છે.

તથા—પ્રજ્ઞામાસેવનમિતિ ॥

અર્થ—જગી (ઉપદેશકે) સરસ્વતી રાખવી.

આવાર્થ—ઉપદેશકે પાતાનું એ પદ હોય એટલી રૂપની સ્થિતિ હોય તે અશક્યપણે, પણ પોટી મનથી ન રાખવી. ઇન્દ્રિયો પછે જતાનેકું ભૂતું જણાશે. આ સમયમાં ક્રિયાઓ બહુવાળી જાને છે અને તેથી તે અશક્યપણે છે એમ જાણવું પડતું તેના ઉપરથી જાણ કરીને બચે છે અને તેના ઉપદેશકની જાણ પણ થઈ નથી. આ સંવંધમાં જી ઉપદેશકનામાં કહ્યું છે કે—

સમયશક્તિ પાપાનિ લીલામિ હરિલાલિ ॥

અર્થ—સમય શક્તિ પાપસમયેષુ જુદા ॥ ૧ ॥

એ ક્રિયાને વચેરે પ્રણીત, બીજીને લીલા શક્તિને કરીને જાણે અને આ પ્રણીતે અસ્ય થઈ જાણે છે. તેથી સાધુ પેલાને સંજમથી જાણે છે તેને પાપસમયે જાણે.

માટે પેલાનું જાણ સ્વરૂપ કરી રેવું પાતાથી અત્યંત જાણવું જોઈતી હોય છે. કહેવું કે આથી આ કામ થતું નથી, પણ એક વખત પરી રહેલો છે. જાણી સરસ્વતીથી નેહાબિને તેનાપર વિશ્વાસ થાય છે. વળી પાતાનાથી વધારે ગુણની પ્રજ્ઞા કરી પણ પાટે રહેલો. પણથી જિવા પોટા કરીને તેથી ગુણીના ગુણને જાણ પાડવા પ્રજ્ઞા કરે છે.

તથા અપાયેતુસ્વદેવનેતિ

અર્થ—જગી દુ. જાના કાલગુની દેવના અપાવી.

આવાર્થ—આ લોકમાં તથા પરલોકમાં એ અર્થ થાય છે.

તેનું કારણ અસદાચાર છે એમ જોવામાને લેખ આપવેલ અસદા
ચારનું મુખ્ય કારણ પ્રમાદ છે

માણસો આરે પાતાનું સ્વરૂપ ભુલી ભય છે અર્થાત્ પ્ર-
માદ દશામાં પડે છે અને અન્ય લોકો તે પાતાના લેવાજ છે એ
સ્મરણને વિસરી ભય છે ત્યારે તેઓ અનેક પ્રકારના અસદાચાર સેવે
છે અને તેથી પ્રમાદજ દુર્જિતનું મૂળ છે કહ્યું છે કે —

यस प्रयन्ति पुरुषाः स्वर्गं यच्च प्रयन्ति विनिपातम् ।

तत्र निमित्तमनाय प्रयाद इति निधितमिदं ये ॥

પુરુષો સ્વર્ગને નથી પામતા અને દુષ્ટ ચિત્તથી પડે છે તેનું
નિમિત્ત કારણ અનાય પ્રમાદજ છે એવો મારો લોકસં નિર્ણય છે.
અસદાચારથી આ લોકમાં અનવની પરપરા ઉદભવે છે
એટલુંજ નહિ પણ તેને લીધે માણસને નરકમાં અનેક પ્રકારનાં દુઃખો
અનુભવવાં પડે છે

नारकदुःखोपवर्णनमिति ॥

અર્થ—નારકીના દુઃખનું વર્ણન કરવું

આપાર્થ—નરકમાં ઉત્પન્ન થયેલા તે નારકીના દુઃખનું વર્ણન
કરવું વગી તિર્થંગના દુઃખનું પણ વર્ણન કરવું કે જેથી માણસો તે
દુઃખના કારણભૂત અસદાચારોના ત્યાગ કરે

નરકમાં લોકો પાતાની ઇચ્છાનુકૂળ પદાર્થો તથા મનવાંચી અને
મિત્રકૂળ પદાર્થોના સંચોગ થવાથી અનેક પ્રકારનાં દુઃખ ભોગવે છે
ત્યાં પાતાના જવાબ આપે કોઈ લેખની દૃષ્ટિએ પડતું નથી વગી
કુખ તરસ ટાક તકો પરવશપાત્ર થયેરે દુઃખોથી આકુળઆકુળ
થયેલા તિર્થંગ યાત્રીઓને જે દુઃખ મળે છે તે દુઃખ છે કહેવામાત્ર
છે બીજા સંજોગ કાળે તે લેખો દુઃખી છે

વગી મનુષ્યભવમાં પણ પ્રાણીને દરિયતાનું રોમનું દુર્ભોમતાનું
શોકનું મૂળતાનું દીન ભવિતનું દલકા કુળનું લાજ પત વગેરે શરી-
રના અવયવદીન થવાનું અંધાપાનું સુષા ભયગ્ર થવાનું દુઃખ છે
જરી વાત ■ કે મનુષ્યભવમાંથીજ મોટા મેળવી સકાવ, ઇત્યાં મનુષ્ય-

પણમાં જ્યાં સુધી જન્મ મરણ થતાં હશે તે ત્યાં સુધી તે જીવ સુખ મળતી શકે નહિ.

દેવતાઓને જો કે અનેક પ્રકારનું સુખ છે જે આપણે પ્રથમ જાણવી મળે. પણ હવે તે તો તે સુખનો પણ જલ્દી આવે છે ઉપરથી જોઈ શકાય તેવો જાણી શકાય તેવો છે ત્યારે તેને કુલ જાણ છે આપણી અપેક્ષાએ તેમનું સુખ વધારે સ્થાયી નથી સહન પણ અનંત કાળની અપેક્ષાએ તે સુખ પણ ક્ષણિક છે જેમ જીવે તે તમામ જાણુ નથી માટે દેવતાઓનો સવ પણ સુખમય છે જેમ જીવે મહાન નહિ.

આ પ્રમાણે ચારે રીતે કુલથી પૂર્ણ છે કેલ્પના શેષ કુલ તો કાલમાં વધારે કુલ, પણ કુલ તો જઈ અને જો સુખ કુલ વિશિષ્ટ હોય અથવા ૭ સુખના રીતે કુલ હોય તે જઈ સુખ નથી શકાય નહિ.

તથા દુઃસ્વપ્નમ્પ્રવૃત્તિરિતિ ॥

અર્થ—વળી (અસદાશ્વર્યવાન) પરાણ મુગ્ધા જ મ જાણ ૬ જેમ જાણવું

ભાષા—પરાણ આપણે જાણવાની જાણ જાણી શકે નહિ, જો જાણી શકે તેને ત્યાં જાણ છે અને તેથી તે જાણ ના પ્રથમ આપણે વિચાર શકાય છે કે અને તેથી કુલ જાણ ૪ આવી ૫ છે અમ જાણ કરી કુલમ કરતાં અટકાવવા

દુઃસ્વપ્નપરાનિવેદનમિતિ ॥

અર્થ—દુઃસ્વપ્નના ઉત્પાદન થયેલાને કુલની પર ૪ ૫ જાણ ૭ તમ જાણવું

ભાષા—તમા કુલમાં કે પાન જાણી મન વધારે કરીર ત્યાંથી અનેક પ્રકારનાં કુલો પ્રાણીને સહન કરતાં પડે છે. કુલ જાણથી અપ્રમ કુલમાં કે પાન થયેલાને દલકા પણ મળે, રસ અને સ્વપ્નવાળા કરીર મળે છે અને તેથી કુલોનો નાશ થવાને તમ જાણવા મન સ્વપ્નમાં પણ પ્રાણ થતો નથી પ્રાણ ૭ તે

સંપાત્ત પશ્ચિત્ત કુર્મ્મ પૂમપા પ્રતિબુધ્ધયે ।

મૂઢસ્તુ કુપ્પમાસાધ્ય વિષેપામ્મસિ યજ્ઞસિ ॥ ૩ ॥

એ અમિત્ર (સતુ) ને મિત્ર કરે મિત્રનો રોગ કરે મિત્રને
હવે દુઃખ ધરના આરજ્ય કરે તે મૂઢ ચિત્તવાળો કહેવાય

એમ મરવાને તેમજ વચેતો પુરુષ ઔરધને માનતો નથી તેમ
પેત્રાને કહેવામાં આવેલા સ્પર્શક અને તુલ્યવાળા વાક્યને મૂઢ પુરુષ
ભણી શકતો નથી જીવ સંબોધમાં કહીએ તો મરતુ પચાસીએ પોતા
મનુષ્યને ઔરધની અસર થતી નથી, તેમ મૂઢ પુરુષને સદુપદેશની
અસર થાયતી નથી.

પશ્ચિત્ત પુરુષ ક્ષ પાપેસો રોગ રોગસુ પૂજ્ય ભક્ષારથી પ્રતિ
ભોષ પાપે છે પણ મૂઢ પુરુષ તો દુઃખી અવસ્થામાં આવતાં પાણીમાં
સિંચાની પેઠે છુટે છે, અર્થાત્ તે સ્થિતિમાં તું મનુ તે ન બહુચાચી
કહ્યા કર્મ કરવાને રોગભ છે પશ્ચિત્ત પુરુષ તો સમજે છે કે
કુળ પાપે દુઃખ આવે છે કોઈને આ અવસ્થામાં મૈકાન્ત કુલ વેપલ
મૈકાન્ત દુઃખ નથી. માટે કુલ આપ્તે મચર ન થતું, તેમ દુઃખ
આવે જિનન ન થતું પણ મનનુ સમાધાનપણું બનતી શકતું.

આ રીતે મૂઢવાળા વેરલાજ વળાવી તેનો ત્યાગ કરવા
જપરેક કરેલ.

મિત્રને! અજ્ઞાન કે મૂઢતા સિવાય બીજો પણ અર્થ થાય છે
એને કીપે સસારના પદાથી વેપલ અજ્ઞાની જીવદિ અને રત્ન થાય
છે તે અજ્ઞાનલાવને સાક્ષકરો મેઢ ૩૩ છે અજ્ઞાન અને રત્ન
જિનન છે બની જાતી મેઢને કીપે થતી નથી, અને તેથી અજ્ઞાન
પરવસ્તુને અજ્ઞાન પેઢાની માનવા રોગભ છે અને અંતે દુઃખ પાપે છે

નિવરણ નિવ વરતુ છે પશ્ચાત્ત પરવસ્તુ

હવે અરુપો પેલ બે તેલે બણતું સપસ્ત.

ચિત્તથી પુરુષક રથ અભિપ્રાયી તું આપ

અપાઅપ વિચારતાં મટે પુરુષ ને પુર.

આરા વિચાર મેઢને કીપે આવતો નથી, અને તેથી સંસ્કરમાં

આ અજ્ઞાન તેજ મોહ છે. માટે મોહને પિઠાર પોદ માહ્યું કુવની
લાલમે છુલવા રસના સ્વાદ અર્થે મંદામાં મોસેસુ માંસ તેવા લલચાર
છે. પણ માંસ મોમાં લેતાની સાથે તે મંદો તેના તાળવામાં મોંઝાન
છે અને તેને જલ્દુજ દુઝા થાય છે. સસારના વિપદા દુઝામંડિત
છે. જેમ બહુવા છતાં માહ્યુસો તેની પાછળ દોડ છે અને દુઝા
મોઝવ છે. પણ સારી કાર્યો કરવા લલચાતા નથી કે ને કાર્યથી
સ્વર્ગ અને પરપરાથી મોહની માહિતિ થાય. આ સર્વ અજ્ઞાનનું પરિ
પુષ્ટ છે અને અજ્ઞાન જેજ મોહ છે. માટે મોહનું આ સર્વ અનિદ
ફળ છે. જેવા પ્રતિજ્ઞાપ આપી તેના થાય કરવાનો સદુપદેશ આપવેલ.

તથા સંવૃજ્ઞાન પ્રશ્નસનમિતિ ॥

અર્થ — વા. સંજ્ઞાનની પ્રશ્નસા કરવી.

બાવાજી — સમજતું જ્ઞાનની તેમજ પાપની બીજ રાખનારા
અજ્ઞાનીઓની પ્રશ્નસા કરવી. કરજુ કે તેમ કરવાથી માતાવર્તમાં
જ્ઞાન તથા જ્ઞાની પુરેથી તરફ પૂજ્યસ્થાવ થાય છે અને તેનું જ્ઞાન
મેળવવા કાંઈ થાય છે. સંજ્ઞાન સ્વયંદાને છે પણ કર છે અને
તત્ત્વજ્ઞ તકાર્થને ન. છે. માટે સંજ્ઞાન મેળવવું ને જ્ઞાની છે. તે
કલ્પવલ્લભ જ્ઞાનાત્રિથી કર્મજળને વિજેની નાંવ છે ને સમર્પિયુક્ત
નુકિતવળ પાં ન પુરેથી અંતરહરિવડે ભેષ શકે છે. તેને કર્મ
નાનાના હલ્લર લક્ષુવડ પણ ભેવાને શ્રદ્ધાનાં કરે. નથી અને
આ. ૧. જરૂર માનવા નેત્રા મર્ચા કરી ભેવામાં આવ તેપણુ ભેષ
શકાય. કિ.

૧૫૭૧ ના તેજ પાત્ર વચેરે જાણ સ્થાપનની જરૂર ॥ પણ
આત્મમર્કીય વ સ્વયમેવ અદર્શિય મકારી છે. તે માટે જ્ઞાનમાં આત્મ
ત્વમર્કીય પુણુ કળાએ મકારીયો છે. તેવા માહ્યુસો લલચ પૂજ્ય છે.
કારણ કે જમણું જક વાર પણ આત્મસ્વરૂપ આપુ તેમ. મમે તેવા
હીક નથવા હનના સમયમાં સમજાવ અને ચિત્તની સ્થિરતા જ
જવી શક છે. કારણ કે બદારની કાપાપિ તે કુ નથી. જેવા તેમને
સંદેશ કે પદ થયો હોય છે. ક્યુ છે કે —

નાં પ્રાપ્યમિવાંચ્છન્તિ, નદૃ નચ્છન્તિ ઘાસિનુમ્ ॥

આપસ્ય ધ ન મુચન્તિ, નરા પશ્ચિત્તયુદ્ધય ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—વળી સદ્આચાર વિચાર વડે આત્મવીર્ય, અને સ
રીર વળ વૃદ્ધિ પામે છે એમ જણાવવું જે માણસો શુદ્ધ આચાર
પામે છે એટલે જે પાતાની ઇચ્છાને નિમ્મલ રાખે છે અને
પાતાની સંસ્કૃતિનો અવશિષ્ટ બચ કુમારે કરતા નથી તેઓમાં વીર્ય
વૃદ્ધિ થાય છે અને તેઓ સરીરે બહુજ જળવાળા પરાક્રમી થાય
છે તેજ રીતે એવાના વિચારો શુદ્ધ અને સિદ્ધ થાય છે અને
રાત્ર દેવ કપાલથી પછીન થયેલા નથી તેઓનું વિચાર બળ વિ-
અચાલ જતું નથી પણ વૃદ્ધિ પામે છે અને તેઓ અનેક કાર્યો
આ માની વિચાર સંસ્કૃતિથી કરી શકે છે આ ઉપરથી આપણને
જણાય છે કે શુદ્ધ આચાર વિચારથી અદ્યત્તવીર્ય વેત્તજ સરીર-
વીર્ય વૃદ્ધિ પામે છે અને તેઓ માણસ દુનિયાને પાતાના વજ્રથી
ખુબ્બે છે તે માણસ જ્યાં જાય છે ત્યાં સમાન પામે છે તેની
સુખાકૃતિ જન્મ બને છે અરે તે બીજા ઉપર પાતાના ગુણોની છાપ
પાડે છે માણસ વીરની સ્મૃતિથી શુ કરી શકે છે તે વતાવતા
ટીકાકાર થાય છે કે -

મસ્તુજ ધરાછમ, વલ્કેષિત્કર્તુમીદ્રવ ॥

વત્સલાચારકલ્પદ્રુફસ્માદુર્મરપયા ॥

ટેટલાકે ઠોક (ટેલો) મેર પવતને દહ કરવાને અને પૃથ્વીને
છત્ર કરવાને સમય થાય છે તે તદાચારરૂપ કલ્પદ્રુફનું રત્ન છે એમ
મિટ્ટા સ્વપિયા વડે છે માટે સદાચારનું સેવન કરવું એજ ઉચ્ચ
ચોપ છે

વયા—વરિણતે ગમ્મીરદ્વનાયોગ રૂતિ ॥

અર્થ—વળી જ્ઞાન પશ્વિભ્યા પછી સ્ત્રીર દેશના
દેવાનો વિચાર કરવો

ભાવાર્થ—જ્યારે જોતાંજોને ઉપર જણાવેલા ઉપદેશનું વચાવ
જ્ઞાન થાય પછી તે જાણતી સદા થાય અને છેવટે તે ઉપર
જને આચારમાં મૂકે ત્યારે તે જોતા વધારે સ્ત્રીર ઉપરજને વારતે
વારક થાય છે સત્તિમાં પણ ઉપદેશ કરવાની રીત આ પ્રમાણે

અથ તે સુવાળી જગર દાને એ રહેવત આવા મનુષ્યોને ઘણુ
પડે છે વાઘી પુરુષાથ ઇન્દ્રાણ પુરુષો વિને તેા ઇહુ છે કે -

દુર્ગાં તાવદિવં સમુદ્રપરિસ્તા, તાવન્નિરાકમ્બન ॥

ઓપૈઠન્નત્તુ તાવદેવ વિપદઃ, પાતાલ્યામામયઃ ॥

દત્ત્વા મૂર્ધનિ પાદમુખ્યમિદો, દવસ્ય કીર્તિમિયૌ ॥

કીર્ત્યોપદહો ન સારસ્તુસા, -મારોપ્યથે બીચિત્તમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ સુધી ઈર્તિમિત્ર સુસ્તીર પુરુષોએ ઉચ્ચનો વાસ ઇન્દ્રાણ
દેવ (નસ્તીત્ર) ના માથા ઉપર પગ રક્ષીને પાતાળા દરિયાને સા-
દસના તાલપામાં નથી મુક્યું ત્યાં સુધી આ સવળી સમુદ્રથી વિ-
દાયેલી પૃથ્વી દુર્ગમ્ય દાને છે ત્યાં સુધી આકાશ આપર નક્કું
જેનાવ છે ત્યાં સુધી પાતાળના જડું વિષય થાય છે; દુઃખમાં આ
ઓઠનો સાર એ છે કે મનુષ્યોએ દેવના અથવા કર્મના ઉપર આ-
પર રાખી નેત્રી રહેવાને વગરે પુરુષર્થ કરેા એ ઉચ્ચો પુરુ-
ષ છે તેને દક્ષી વરે છે દેવ આપણે એમ કહી બેસી રહેનારા બાક-
લાલો છે માટે દેવને તિરસ્કારી પાતાળી સક્રિય મથાણે પુરુષર્થ
કરેા, ઇહુ છે કે -

વિદાય પૌરુષ કમ યો દેવમનુર્ચકે ।

તદ્દિ સામ્યસિ તે યાપ્ય ક્લીષ પથિમિવાજ્ઞના ॥ ૧ ॥

એમ નપુત્ક (પુરુષાવન વચરેા) પતિ પાત્રીને ઓ નિમ્ન
(પુત્ર વચરેા) થાય છે તેમ એ પુરુષ પુરુષર્થનો ત્યાગ કરી
દેવને અનુસરે છે તેનું દેવ ઉચ્ચ વિના નિમ્ન અથ એટલે પુ-
રુષર્થ વિના દેવ કાંઈ કરી શક્યું નથી મનેસવથી કર્મ સિદ્ધ થતું
નથી, પણ પુરુષર્થથી થાય છે; ઇત્યુકે કુલેવા સિદ્ધના પુત્રર્થ
અપીને મુનર્થ પડ્યા નથી, માટે આત્મસક્રિયમાં વિશાલ રાખી
પર્થકર્મમાં ॥ મથાન કરેા તેા સવ આગત મળી જશે.

તથા રીયર્થિર્વર્ષનયિતિ ॥

અર્થ - રીયર્થની ચિદિત્ત વર્ષન કરવું.

ભાવાર્થ—વળી સદ્આચાર વિચાર નટે આત્મવીર્ય અને સ
રીર બળ વૃદ્ધિ પામે છે એમ જણાવવું એ માણસો શુદ્ધ આચાર
પામે છે એટલે એ પાતાની પ્રવિચારને નિબળમાં રાખે છે અને
પાતાની સક્રિયતા અશક્તિ બળ કુમારે કરતા નથી તેઓમાં વીર
વૃદ્ધિ થાય છે અને તેઓ સરીરે બહુજ બળવાળા પરાક્રમી થાય
છે તેજ રીતે એઓના વિચારો શુદ્ધ અને એકાગ્ર હોય છે અને
રાત્ર દેવ કથારથી મહાન થયેલા નથી તેઓનું વિચાર બળ વિ
અરાધ્ય હતું નથી પણ વૃદ્ધિ પામે છે અને તેઓ અનેક કાર્યો
આત્માની વિચાર સક્રિયથી કરી શકે છે આ ઉપરથી આપણને
જણાય છે કે શુદ્ધ આચાર વિચારથી આત્મવીર્ય તેમજ સરીર
વીર્ય વૃદ્ધિ પામે છે અને તેથી માણસ દુનિયાને પાતાના બળથી
મુબત્તે છે તે માણસ ક્યાં બળ છે ત્યાં સમાન પામે છે તેની
સુખાકૃતિ બમ્બ બને છે અરે તે બીજા ઉપર પાતાના પુણ્યની છાપ
પાડે છે માણસ વીરની ક્ષત્રિયથી શુ કરી શકે છે તે બતાવતાં
ટીકાકર લખે છે કે—

મેરુન્દ પરાક્રમ, યત્કેષિત્કર્તુમીધતે ॥

તત્સદાચારકલ્પદ્રુપસમાદુર્મરપયા ॥

હેટલાક લોક (દેવ) મેરુ પવતને જ દેખાને અને પૃથ્વીને
છત્ર કરવાને સમર્થ થાય છે તે સદાચારરૂપ દ્રુપદુષ્ટનું દેવ છે એમ
મેટ્ટા ક્ષત્રિયો વહે છે; માટે સદાચારનું સેવન કરવું એજ ઉત્તમ
મોખ છે

તથા—વરિષ્ઠે મમ્મીરદેહનાયોગ રૂપિ ॥

અર્થ—વળી જ્ઞાન પરિણમ્યા પછી જ જીર દેશના
દેવાનો વિચાર કરવો.

ભાવાર્થ—જ્યારે જોતાંજીને ઉપર જણાવતા ઉપરેશનું વચાવ
જ્ઞાન થાય પછી તે બાળકની જેવા થાય અને છેવટે તે ઉપરે
શને આચારમાં મૂકે ત્યારે તે જોતા વધારે જ જીર ઉપરેશને વાસ્તે
લાગે થાય છે શાસ્ત્રમાં પણ ઉપરેશ કરવાની રીત આ પ્રમાણે

કહેલી છે પ્રથમ સામાન્ય ગુણની પ્રશ્નસાનો ઉપરોક્ત કરવો, પછી
 વિશ્વપ ગુણની પ્રશ્નસાનો લોખ આપવો, આ લે પ્રશ્નસાનો લોખ આપે
 મોત્યાના પડિદુમે ચીરલે મોત્યાના હરખમાં તે લોખ પ્રવેશ પામે
 અને તે લોખ અનુસાર કાર્ય કરવાને તે પ્રેક્ષક ત્યારે વધારે
 સૂક્ષ્મ બાળતાનો લોખ આપના ઉપિત છે એક વખત ખાસિલું અથ
 પછી ત્રણ પછી બીજી વખત જમાણ લોખ કરીર સુખમાં રહે
 છે તેમ સામાન્ય લોખની અત્તર દરખમાં કરાબર કઈ હોય લોખ
 વિશેષ લોખને વાસ્તે તે હાથક બને છે મોત્યાના મનપર આપેલા
 લોખની અત્તર કઈ છે કે નહિ તે બાધુવાનું લેખ્ય લક્ષણ છે તે
 બે છે કે પોતાની મઠિ અનુસાર તે લોખ મુજબ તે વડે છે કે
 કેમ બે તે વતલો હોય લોખની અત્તર કહેલી બદલવી અને
 બે તે વતલો ન હોય લોખની સ્થાપ વસર નથી કઈ
 બ્રહ્મ પાત્ર

નેત્રવાળા છે જાણી જમ જણુ તો સર્વને છે બેટલાં દસન છે તેટલાં
સિદ્ધાન્ત છે અર્થોવ તેટલાં મુત પમી છે તો ક્યો મુત પમી અં
ગીકાર કરવા ? તે પ્રશ્ન સ્વાભાવિક રીતે ઉત્પન્ન થાય છે તો તેના
જવાબમાં શ્રાવ્યકર કહે છે કે—

પદુત્પાત્પરીસાચતાર ॥

અર્થ — મુત પર્મ ૧૭ છે માટે પરીક્ષામાં ઉતરવું
સારાર્થ સુજ સામાન્યથી આ ખર્ચ ૥ આ નિધ્યા છે
એમ કહી સુકાચ નહિ માટે તેની પરીક્ષા કરવી એમ મુવર્ણની
પરીક્ષા ૧ ૬ અને તપથી થાય છે તેમ પર્મની પણ ત્રણ રીતે
પરીક્ષા થા પર્મની મળતમાં ક૧ છઠ્ઠ અને તાપ શુ છે તેને
આગળ લેવર કરીશુ પ૧ મળત બર મગી ૧ વધાય તે માટે
કાકાર કહે ૭ ૬ —

ઠ સ્વદ્માપ્તિ વરન્તિ પમ ચિન્મયિ જ્ઞાતા ન ચિન્મયન્તિ ।

પ સ્વદ્માપ્તિ પિ પિચિન્મયિવાપ્યત ધીરધિરામનાય ॥

સમ્યા । રપાનુ સમ્યા સમય મુદ્ધુભય ચિન્મયીનિવેનમ્ ॥

પરીમ્ય દહન્તિ । રપામ્ય તા મુવર્ણવદ્ધનમીતિચિષ્તા ॥

કહેલી છે મધ્યમ સામાન્ય ગુણની મજા સારો ઉપદેશ કરે. પછી વિશેષ ગુણની મજા સારો મોખ આપવો. આ એ પ્રકારનો મોખ આપે મોતામાં પુનિભૂતે બેઠે મોતામાં હલકામાં તે મોખ પ્રવેશ પામે અને તે મોખ અનુસાર કામ કરવાને તે પ્રેરણા ત્યારે વધારે સૂક્ષ્મ બાળતોનો મોખ આપવો ઉચિત છે એક વખત જામિયું ખાઈ પછી જરા પછી બીજી વખત જમાન તોજ સરીર સુખમાં રહે છે તેમ સામાન્ય મોખની અસર હલકામાં વરાવર થઈ હોય તોજ વિશેષ મોખને વાસ્તે તે હાથક બને છે મોતામાં મનપર અપિહા મોખની અસર થઈ છે કે નહિ તે બધુવાનું બેચ્છા હલકુ છે તે એ છે કે પોતાની મઙ્ગિ અનુસાર તે મોખ યુક્ત તે વર્તે છે કે કેમ એ તે વતવા હોય તો મોખની અસર જાણી બધુવી અને એ તે વતવો ન હોય તો મોખની વચાવ અસર નથી થઈ એમ માનવું.

તથા—શ્રુતર્પર્મફળનમિતિ ॥

અર્થ — ૧લી ૮ ધન નું કલન કરવું

જાનામાં નધમ બેઠે સિદ્ધાંત, તે સિદ્ધાંતનું કલન કરવું બેઠે ઉપદેશ કરવું વનુ હલકુ વાચના, પૂચ્છના, પ રાવતના અતુચિદ્ધાતમ પર્મકલન છે આ પાંચના હલકુનીયે પ્રમાણ છે ગુરુ મહારાજ પ્રથમ ૮ ઉપદેશ આપે તે નાચના કહેવાય. સદે ૫ થી ગુરુ મહારાજને વિનય સહિત પ્રુ ગુ તે પૂચ્છના પૂછીને । નવ ૭ સુ સુવ ન જુલાય માટે કરીથી વને સંભારવું તે પર વતના મુતની પેઠે અવનું પાણુ વિનયન કરવું તે અનુનંદ્યા અચ્છાત કરેલા મુતને બીધને ઉપદેશ આપવો તે ધન કષા કહેવાય ૭

વધુપ્યન્તસ્તા પતેદ ય શ્રુતજ્ઞાનચતુષા ॥

સમ્યક્ સદય પશ્યન્તિ માગન્તુ જેયેતરાન્નરા ॥ ૧ ॥

એ પુરેપો ત્યાન કરવા ચોખ અને વહનું કરવા ચોખ પરા મોને શ્રુતજ્ઞાન રૂપ વધુ વડે સમ્યક મધ્યરે જુએ છે તેજ પુરેપો

નેવવાળા છે. બાકી ચર્મ ચણુ તેા સર્વને છે એટલા દર્શન છે તેટલા સિદ્ધાન્ત છે. અર્થાત્ તેટલા મુત ધર્મે છે તેા ક્રમેા મુત ધર્મે જ્ઞાતીકાર કરવા. તે પ્રમ્ત સ્વાભાવિક રીતે ઉત્પન્ન થાય છે તેા તેમજ અવલમ્બી શ્રાવ્યકાર કહે છે કે—

ઘટુત્વાત્પરીણામસાર ॥

અર્થ — મુત ધર્મ બહુ છે માટે પરીણામ ઉત્તરણુ

જ્ઞાપાર્થ — મુત આમાન્યથી આ બધું છે કે આ મિથ્યા છે એમ કહી સકાય નહિ માટે તેની પરીણા કરવી એમ મુવર્ણની પરીણા કય મ અને તાપથી થાય છે તેમ ધર્મની પદ્ધતિ રીતે પરીણ થાય ધર્મની જાણતમ્બા કય છેક અને તાપ હુ છે તેના આગળ નિવાર કરીશુ પણ મનન બાવ મરી ન વેચાય તે માટે તીકાકાર કહે છે કે—

ઠ સ્વદ્માપ્ત્ય ચદાન્તે પર્મે વિષેડપિ કાકા ન વિચારયન્તિ ।

સ સ્વદ્માપ્ત્યડપિ । ચિચિદ્મન્યેવામયમ ધોરમિવામનીય ॥

સર્વ્યા વિષાતુ મ્ભા સમથ મુદુસર્મ વિષ્વાતીનમેતમ્ ॥

પરીણ્ય દહન્તિ । વધારકલા સર્વવ્યવસ્થાનભીતિપિષ્તા ॥

ત ના માત્રથી તરે મુત ન મુત કયા સ્વભાવ
ત નિ ક મ મ ક ન પદ્ધતિમાં બેદ
પ થી ર ધર્મની ર વી મ નધર્મન
સમ મ ન ક ની બ દ પુક ૧
પરીણા કરે ન મ ક તમ મડગ થ કા ૧ નનધ
રમ્બ ક મળ વ ન નિ ક મ મ ડીકા કરીને
કે ક વા ક પા ગ ૧ પદ્ધતિ પ
ક ક રીત કવી ર ન કરવ ને ક ક —

કપાદિમરુચ્યામિ ॥

અર્થ — કાપડિકની ૫ ૧૫૧ ૫ વી

જ્ઞાપાર્થ — મુત મ માદુસને મુ પરીણુ વાગ ૫ મા આ મુવર માત્ર છે કે તેમાં કાંઈ જાદ છે તે બદલુવ ને અર્થ કય છેક

અને લાપશી પ્રથમ તેની પરીક્ષા કરે છે અને પરીક્ષામાં સુધ્ધ નહીં
કરે છે તો ખરીદ કરે છે તેમ જુદા ધમને પણ કમ છે અને લા-
પશી કસોટી કરાવતી. હવે ધર્મની વાતમાં પ્રથમ કમ છું છે તેના
લગાવમાં સમાવેશ કરે છે —

વિધિનિયમેષૌ કપ ઇતિ ॥

અર્થ — વિધિ અને નિયમેષ તે કપ છે

સાવાર્થ — અવિરલ બિરતે અનુક્રમ કરત્ય વલ્લવનાઈ વાક્ય
તે વિધિવાક્ય કહેવાય. એમકે રાત્રી બેસી સૂઈ પાળવું, જગી સ્વર્ગ
તથા કેવળજ્ઞાનના અર્થો લેવાને તપ તથા ધ્યાન કરવું અને પંચ
સમિતિ અને ત્રણ ત્રણ સમિતિ સુદ્ધ ક્રિયા કરવી; તે વિધિ કહેવાય.
કોઈ પણ પ્રકારનું સુદ્ધ કરત્ય કરવાની અગ્રા તે વિધિ માર્ગ; અત્યુક
કાર્ય ન કરવું એવા એ માર્ગ તે નિયમેષ માર્ગ. રાત્રીના તરફે એક
પાણીની હિસા ન કરવી, અસ્થન ન લેવવું, ચોરી ન કરવી વગેરે
એ વિધિ અને નિયમેષ તે કપ કહેવાય છે એમ સુવર્ણની પરીક્ષા
કરવાને કસોટી ઉપર સુવર્ણનો અકિા કરીને બીજા તેમ ધમની
પરીક્ષા કરવામાં વિધિ નિયમેષ વાક્ય કસોટીનું કામ સાર છે

એ ધમમાં કરત્ય અને અકરત્યનો ભેદ પાડી કરત્ય કરવાને,
અને અકરત્યનો ત્યાગ કરવાને કરમાવવાને આજુ દેખ તે ધર્મ
કપ સુદ્ધ કહેવાય. કોઈ ધર્મ એમ કહવાને કે અન્ય ધર્મ જાણવો
હોય તેને મારી નાંખવો તો તે ધર્મ સુદ્ધિની પરીક્ષામાં યતી કહે
નહિ. આજુ કે હિસાઈપ અકરત્યનો ત્યાગ કરવાને મરતે અકરત્ય
કરવું એનો ચોટો વિધિ માત્ર વલ્લવનો. એમાં ઉપર પ્રમાણે બન્ને
સુદ્ધ માર્ગ વલ્લવના હોય તે માર્ગ મરતુ કરવો એમ સાર છે હવે
એનું સ્વરૂપ દર્શાવે છે

તત્સમયપાઠમાપણોકિષ્ણેદ્ ઇતિ ॥

અર્થ — વિધિ નિયમેષની ઉત્પત્તિ તથા પાલન કર્મની
ક્રિયાનું કહેવું તે ઉદ અવગણ.

સાવાર્ધ —આલુસ સોનાને કસોટીના પત્થર ઉપર ઉપર વસીને તેની પરીક્ષા કરે છે તે કસોટીમાં સોનું શુદ્ધ આલુમ પામ્યું તેપણ તેટલાથી સંતોષ નહિ પામતાં તેને કાપીને ભુને છે કે રમીને ચંદરના કાગમાં કોઈ પણ પ્રકારનો ભેદ હોય તેમ ધમમાં પણ કમ શુદ્ધિ હોય પછી છેલ્લે શુદ્ધિ કરવી જરૂરી છે ધમની બાબતમાં છેલ્લે મું છે તે વિચારીએ છેલ્લે તે વિશુદ્ધ બાકી થયેલા રૂપ છે વિધિ અને પ્રતિષેધ માર્ગને અનુકૂળ છે વાલ કિંમત તે છે છે તે બાલશુદ્ધ કિંમતી અતિવાર અને અનાવાર રક્ષિતપણે વિધિ અને પ્રતિષેધ માર્ગને ઉત્તેજન મળે છે માટે છે ધર્મમાં ઉપર જણાવેલા વિધિ પ્રતિષેધ માર્ગને સદ્વ્યવહારી શુદ્ધ પર્યાય કિંમતું વર્ણન ચર્યર્થ રીતે કરેલું હોય તે છેલ્લે ધમ બલુનો.

સોનાની કમ અને છેલ્લી પરીક્ષા કરી અને તેમાં શુદ્ધ નીકળ્યું તેપણ તેની નરાબર પરીક્ષા કરવાને સોની અગ્રિમાં નાખી તેની પરીક્ષા કરે છે અને બ્યારે અગ્રિમાં પણ તેના રમ વહવાતો નથી, ત્યારે તે શુદ્ધ-કેવળ શુદ્ધ માનવામાં આવે છે તેમ ધમની પણ તાપમાં પરીક્ષા કરવી. હવે ધમની બાબતમાં તાપ કયો ચલુનો તે શાસ્ત્રકાર જણાવે છે.

વમયનિવન્યનમાવમાદસ્થાપ इति ॥

અર્થ—કમ અને છેલ્લે બે બે નેના કાણુરૂપ દવાદિ તત્ત્વોની પ્રરૂપણા કરવી તે તાપ.

સાવાર્ધ —કમ અને છેલ્લેનો પ્રથમ આપણે વિચાર કરી ચલા, પણ કમ અને છેલ્લે મૂળ કરણ બલુરૂપે ભેદબે કમ અને છેલ્લેનો આધાર તાપ ઉપર રહેલો છે. બે સુવલુનો રમ તાપ આપવાથી વહવાઈ ચલે. તે તે સુવલુ નિરર્થક છે તેમ ધમની તાપથી પરીક્ષા કરી અને તેમાં બે તે ન ટકી શકે તે કમ અને છેલ્લી વિશુદ્ધિ નિરૂપણથી છે વસ્તુઓમાં કણે કણે ફેરફાર થાય છે, જે સોનાનું કુદ્ધ બનાવવામાં આવે છે તેજ સોનાની શોધ સમય પછી માળા (કદી) બનાવવામાં આવે છે આ પ્રમાણે તેનો આધાર વહવાય

ચાટે તાપશુદ્ધિ ૬૫ પર્વના મધ્યે તત્તો ઉપર ૪૫ અને
 હેતુના ૬૫નો આધાર રહેલો છે એ ૪૫ અને હેતુ ૬૫ આપનાર
 નીચે લે લેખી સ્વયં વધુવા નહિલે,

અન્યથા યાચિત્કમમ્ભમમ્

અર્થ — નથી તે માગી લાવતા મરેણા સમાન ૪૫
 અને હેતુને બધુવા.

જાણી — વચાર્થ તત્તો ઉપર સ્થાપેલા વિધિ પ્રતિષેધ ચાર્થ
 અને તેને પાળવાને સહાયકારી શુદ્ધ ક્રિયા સમજ થાય છે નહિલે તે
 ચાર્થ અને તે ક્રિયાને પારકા માગી લાવેલા અપૂર્વસુ સમાન વધુર્થ
 અથવા કરેલો એ પ્રકારે ઉપયોગ થઈ શકે નહારે પાતાનું તુલ્યતાન
 અન્ય સાધનોથી સારી રીતે થાકતું હોય ત્યારે કદા કુદા કદી
 વગેરે અપૂર્વલો માધુસના સરીકેને લેવા આપનાર મધુવા છે
 અને અપવિ વખતે નિર્વાહનું અન્ય સાધન ન હોય ત્યારે તે અપૂર્વલો
 તુલ્યતાન મહાવવામાં પણ ઉપયોગી થાય છે, પણ માગી લાવેલા અપૂર્વ
 વલોથી આ લેખાથી એકે પ્રકારનું ૬૫ મળતુ નથી, કારણ
 કે તે પારકા હોવાથી તેના ઉપયોગ મન માનવી રીતે થઈ શકતો
 નથી, તેમજ કુદાના પ્રસંગે તે લેખી સહાય નથી, આ ઉપરથી
 કહેવાનો જાણી એ છે કે ૬૫ અને પર્વાવની અપેક્ષાએ છપ વગેરે
 તત્તોને નિરુપાનિરુપ માનીએ લે વિધિ નિષેધ ચાર્થ લેખાં વચાર્થ
 થી શકે છે અને લેખી તે પાળવાને સહાયકારી ક્રિયાને પણ ૬૫
 થી થાય છે, પણ એ કેટલાક માને છે તેમ બેદર્શિત નિત્ય કે બેદર્શિત
 અનિત્ય માનીએ લે ૬૫ અને એ લેખાં લાગુ પડી શકતા નથી.

ચાટે તે માગી લાવેલા અથવા સમાન બધુવા કારણ કે તે
 સમાન વસ્તુ યેજ્ઞ તેને સિદ્ધ કરનાર તે થતા નથી, ચાટે તે ૬૫
 અને હેતુ શુદ્ધ હોય લે પણ પ્રમાણુષ્ટ મનાય નહિ, આ ઉપરથી
 કહેવાનો સાર એ છે કે એ પરી ૬૫, હેતુ અને તાપથી શુદ્ધ હોય
 તેને વચાર્થ માનવો, હવે કોનો કહેલો મુત પર્વે પ્રમાણુષ્ટ માનવો
 તેના ઉપરથી જાણનાર કદા છે —

નાતત્ત્વવેદિવાદ* સમ્યગ્વાદ* इति

અર્થ — જે તત્ત્વને બળુનાર નથી તેનો વાદ (ધર્મ)

સમ્યન્ન ધર્મ કહી શકાય નહિ.

ભાવાધ — જેણે તત્ત્વને પોતાની વહુબાઈથી ભેરેલું તે પુરુષ જે ધર્મની તત્ત્વો કહે તે સ્ત્રી માની શકાય; પણ જેણે બલે તત્ત્વ ભેરા નથી તેણે અજાણી પુરુષ જે બાબત કહે તે વચાર્થ માની શકાય નહિ. જન્મથી અંધ પુરુષે જિજ્ઞેષી છબી દખત્યા જિજ્ઞાસના જેવી ન દોષ તેમજ અંધજાની પુરુષોએ કહેલું વચન જેમની અંતઃદૃષ્ટિ ખીજેલી છે તેવા પુરુષોએ કહેલા સ્ત્રી વચન જેવું વચાર્થ ન દોષ; માટે જાની પુરુષોના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખવો. કારણ કે લોકના સામાન્યવચન જેવો ધર્મના તત્ત્વોનો ઉપદેશ કરે છે તેવો કદાપિ અસત્ય કહે નહિ. પણ સમ્યગ્વાદ આ છે એ સી રીતે બહુવાર તેના ઉત્તરમાં કહે છે —

बन्धमोक्षोपपादितस्तत्त्वमिदमिति ॥

અર્થ — જ બંધ અને મોક્ષની નિદિ શક્તિ સમ્યન્ન વાદની શુદ્ધિ મળવી

ભાવાધ — જ ધર્મમાં આ મા બંધાય છે અને મુક્ત થાય છે અને જેવા કારણથી તેનો બંધ થાય છે અને જેવા કારણથી તે મુક્ત થઈ શકે છે એ બાબતનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન કે પુ દોષ તેને સમ્યગ્વાદ જ્ઞાન. જમ અર્થ અને જ્ઞાનના વાગ્યાના પરસ્પર સંબંધ બંધ છે બેટક તપાવવા લોહાના રાગાના અર્થ રહેલો છે અને જેમ કોર અને નીરે અંધ બીજા નામ બિહમક થકને રહેલ છે તેમ હવે જન કવનો સર્વથ થવતો છે સિમ્બલ અર્થરતિ કાવ પ્રમાદ અને વાચ વચરે કારણથી હવેને જમ નથાય છે અને તત્ત્વને જ્ઞાન દક્ષત અને કારિતથી, હવે કનથી મુક્ત થાય છે અટલે સકત જમ તાલ થઈ અજ્ઞા પાત્રની સિથિ પ્રાપ્ત કરે છે. આ પ્રમાણે અજ્ઞાને બંધ અને મોક્ષ છે જમ જ ધર્મમાં કહેલું દોષ તેનો પ્રમાણ તવર માનવા; અને જે દાસા વધ માફને કલ્પના માને છે તે

સાક્ષને પ્રવેશ કરવાર્થવાદી તથા સમય નહિ એ અપ્રમાણે કેવલ મુદ્દલ માનીએ, તે પછી તેને મુદ્દલ અપ્રમાણે સાક્ષમાં જણાવેલી બિના વગેરે નિરર્થક વસ્તુવામાં આવે. નિશ્ચયનરથી તે અપ્રમાણ મુદ્દલ છે પણ જ્યાં કુપી તે સ્થિતિ આપણે સ્વાર્થ અનુસરી નથી, ત્યાં કુપી તે સ્થિતિ ગ્રાહ્ય અપ્રમાણે પર્વ માનમાં કહેવા કિંમ અનુદાનું એવન મનું એ અનદાર માર્ગ વધુ ઉચિત છે.

इय वध्यमानवन्धनमात्र इति ॥

વળી—અ (જ્યાં મોક્ષની મુક્તિ)નો અપ્રમાણ વેધાત્મા એવ અને વન્ધન ઉપર છે

ભાવાર્થ—અવ વેધાત્મા છે અને કંઈ તેને જાણે છે, જેમ માનીએ તેજ વિશ્વાત્મા અપ્રમાણ વગેરેથી કંઈ જાણે છે એ વાત સ્વયં કહે અને તેવા કંઈથી મુદ્દલ અપ્રમાણે અપ્રમાણે ઉપોદ્ધ મપ્રમાણે વધુમાં; એ અપ્રમાણ વેધાત્મા ન હોય તે પછી તેને મુદ્દલ અપ્રમાણે હું !

कल्पनायाप्यन्यथेति ॥

અર્થ—(એ અપ્રમાણે વેધાત્મા ન માનીએ તે) ઉપસ્તી મુક્તિ કલ્પના માત્ર છે

ભાવાર્થ—અવ કંઈથી વેધાત્મા છે જેમ ન માનીએ અને તેને સ્વયં સિદ્ધ સમાન મુદ્દલ અપ્રમાણે તે વધી મુક્તિ અને અપ્રમાણે અપ્રમાણ માત્ર છે એટલે નિરર્થક છે, માટે અવદાર નથી અવ વેધાત્મા છે અને અવ મુદ્દલ વસ્તુ માત્ર છે જેમ માનું એકેએક.

वध्यमान व्याप्त्या बन्धन वस्तु सुत्कर्मेति ॥

અર્થ—વેધાત્માત્ર અપ્રમાણ, અને કંઈ વન્ધન, સાક્ષી વસ્તુ છે.

ભાવાર્થ—વેધાત્મા સાક્ષી—અપ્રમાણ સહિત દમણે અપ્રમાણે પસંદગાને પામેલો અપ્રમાણે તે કંઈથી વેધાત્માત્ર અપ્રમાણે અને વિશ્વાત્મા, અસ્થિતિ આદિ કારણો પામીને એ કંઈથી વેધાત્મા છે તે વેધાત્મા આ અપ્રમાણ એક ને વધુ, વાર જેમ કુપી કુપી અપ્રમાણે મુદ્દલ અપ્રમાણે વેધાત્માત્ર આવે છે, અવ દમણે તેવા કોઈ એક પડે છે

(૧) સૂક્ષ્મ ચેત્ત્વિય (૨) બાહ્ય ચેત્ત્વિય (૩) નેરિત્રિય
 (૪) દેરિત્રિય (૫) ચક્રિત્રિય (૬) ચંદ્રાચ્છન્ન પચેત્ત્વિય; (૭) મહાજ
 પચેત્ત્વિય એ રીતે સ્વાત મેદ વગા એ સ્વાત પર્વાશા અને સ્વાત
 અપર્વાશા મળી થોડ મેદવાનો એવ અવગર નવથી કમી નાધે છે,
 અને આ અવગતમાં રહેલા અનેક પ્રકારના પરમાણુઓમાંથી જેવા
 કમી કરે તેને શેષ પરમાણુઓ તેના તરફ આકર્ષીત થેનું બંધન
 કરે છે કમી વધુ છે પણ કલ્પના નથી એમ સમજવું. જેવી રીતે
 સૂર્ય વચ્ચેને બાહ્યના પરમાણુઓ ચોટતા નથી અને ચાટે છે તે
 ખગોલજ્ઞ ઝા ખરી પડે છે તેમ આત્મા જ્યારે પિતાના સ્વભાવમાં
 વિચરે છે ત્યારે કમીના પરમાણુઓ તેને ઘોટી શકતા નથી; પણ
 જ્યારે વચ્ચેને બીજાક જાનથી દોષ છે ત્યારે પરમાણુઓ તેને બહુજ
 ઘોટી અથ છે તેમ જ્યારે આત્માને રાગ દ્વેષ વગરે અશુદ્ધ જાવની
 બીજાક જાન છે ત્યારે કમીના પરમાણુઓ આત્મા તરફ આકર્ષીત
 થેને અધિ છે કેટલાક મતવાળા એમ માને છે કે આત્મા ગણાયે
 નથી તે માત્ર આ રીતે અંગીકાર કરવા જાયક કરી શકતા નથી,
 એક મતમાં એમ કહાયું છે કે—

આત્મા ન કલ્પયેતે નાપિ મુષ્યત નાપિ સસરતિ ।

કલ્પિત્સસરતિ વપ્યત મુષ્યતે નાનાભયા મહુર્વિ ॥

આત્મા જાતા નથી નુકસ થતા નથી અને નસારમાં
 રખાયો નથી પણ વિવિધ પ્રકારના આત્મવચાતી કોઈ પ્રતિ રખા
 છે બધામ છે ન એ પ્રતિભેદાજ વધુ જન મિલ્લ થયો દોષ અને
 આત્મા કેવળ નિર્લેપ છે પણ અંગીકાર કરીએ તો આત્માની નસાર
 અવસ્થા જન માફ અવસ્થા જાને તમાનજ ગણાય અને તેથી
 કરી રોગદાહમાં રોગો પુરવાને મોજ બનવજા મારે રહેશા વધ
 નિવમ વગેરે કિંવા અનુપાત નિરવક થાય

આપણે ઉપર જણાવી મયા કે કવલજ છે આ કેવલથી જ
 થયો પણ આત્મા દોષ કે કન જેવી વસ્તુ નથી અને આત્માના

રાત્ર દેવ દેવ જીવજી આત્માને વાંધનારા છે એમ કહેનારની વાત સત્ય હતી નહીં, એ આમ માનીએ તો સર્વ પાતાની મેલે આટી નાખીને બંધાય છે એમ આ બંધન માનવું પડે. પણ વસ્તુસ્થિતિ તેમ નહીં. પુરુષ અને મેરી સિવ છે. પણ એમ મેરી પુરુષને બંધે છે તેમ કમ આત્માને વાંધે છે. જરી વાત છે કે જ્યારે આત્માના રાત્ર દેવ દેવ વગેરે કલ્પિત જીવ જીવજી વાળ છે ત્યારે કર્મસંપ્રમાણથી જેવાં આત્મા તરફ આવી આત્માને વાંધે છે. પણ રાત્ર દેવ વાંધવાને સમર્થ થતા નથી.

ત્યારે બધા અને મોક્ષના હેતુ કેટલું તે હવે વિચારીએ—

हिंसास्वयस्वयोगोदेवस्वदिवरे सवितरस्येति ॥

અર્થ—બધે મળવું કારણ હિંસાદિ છે અને મોક્ષનું કારણ અહિંસાદિ છે.

આવાર્થ—વસ્તુ સ્થિતિ વિચારતાં એમ જણાય છે. હવે સત્યાર્થ પરિષદમાં કલ્પનાર વાળ છે અને તેનું કારણ હવેનો અનુભવ પરિણામ છે. હિંસા, ધોરી બધા અસિવાર અહિંસા અને કમ કરવાને હવેને જ્યારે વિચાર થાય છે ત્યારે પણ બંધન થાય છે અને તે પણ બંધન હવેને સંસારનાં સ્વભાવ છે. કહેલું છે કે—

हिंसानृणादया पश्य तन्वाभ्युદयानमेव य ॥

क्रोधादयस्य चत्वार इति पापस्य हेतवः ॥

હિંસા, અક્રોધ, ધોરી મિત્રન અને પરિવ્રદ એ પાંચ અપરાધ, તત્ત્વમાં અવગણ અને કેટલું, માન માથા અને કેટલું દમ વાર કપાલ એ દસ બંધના હેતુ છે. આ હિંસાદિ વગેરેથી વિરક્ત થાવથી અને કમથી મોક્ષ થાય છે. એનું કર્મ તેનું શબ્દ એનું કારણ તેનું કર્મ વધનું કારણ મળવાથી બધ થાય છે અને મોક્ષનું કારણ મળવાથી મોક્ષ થાય છે.

બધનું સ્વરૂપ જાતાવતાં સાચાકાર કહે છે—

प्रवाहोऽनादियामिति ॥

અર્થ—બધ પ્રવાહથી અનન્દિ છે.

ભાવાર્થ—છવ કમળી ક્યારે વધાયો. એનો કોઈ પ્રશ્ન કરે તો જૈનશાસ્ત્રની અપેક્ષાએ કમળો વધે અગાધિ કોળથી છે, એટલે કોઈ દિવસ આત્મા કમળી મુક્ત થતો એની સ્થિતિ ન હતી પણ અમુક કર્મ ક્યારે વધાયું તેનો કાળ માધી સમય; છવ જ્ઞાતી કર્મે વિચેરે છે અને નવાં કમ બાધે છે આમ ચાલ્યા જ કરે છે તેથી પ્રવાહની અપેક્ષાએ અગાધિ કાળથી છવ કર્મ સાથે વધાયો એમ કહી સમજાવે કોઈ ચાહી લીધા પછી એક વખત જ્ઞાની જગ્યાથી પૈડાં નવાં નજાવીએ બીજા વખત વેપન નવું કરાવીએ ત્રીજા વખત મધ્ય સાય નવો કરાવીએ એમ એકઠરે ચાહી વલસાઈ જાય છે પણ આપણે તો આદી લીધી હોય ત્યાંથી જ જઈ ચલ્લીએ બીજે, તેમ કર્મની બાબતમાં પણ જ્ઞાતી કર્મ વારંવાર પડે છે નવાં કર્મ રહસ્ય થાય છે પણ છવ અને કર્મનો સંબંધ તો અગાધિકાળથી ચાલે છે કારણ કે છવ તે અગાધિ અનન્ત છે; અને કમ તેને કા-મેલાં હોવાથી પ્રવાહરૂપ બધે પણ અગાધિ કહી સમજાવે.

કુતકત્વગ્વતીતકાસ્વદુપપાતિરિતિ

અર્થ—જ મનુ ઠારણ છતાં પણ અતીતકાલની પેઠે તે પ્રવાહને ઘટાવેલો.

ભાવાર્થ—અમુક કર્મ કર્યું તેનું કારણ આપણે બહુએ બીજે પણ તે કારણ તો કેવળ નિમિત્ત કારણ છે પણ તેનું ઉપાદાન કારણ તો હૃદયમાં રહેલો અમુક ભાવ જે અતીતકાલમાં રેતેલા કારણેનું કારણ છે આમ વિચારતાં કાળમાં પાછા જતાં અગાધિ મુખી જુગ પડે તેથી પ્રવાહની અપેક્ષાએ વન્ય અગાધિ છે એમ બહુનું.

વર્તમાનકાલન્ય કુતકત્વમિતિ ॥

અર્થ—વર્તમાનકાળ જનું કરેલાં પણ છે.

ભાવાર્થ—જની રીતે અતીત કાળને વર્તમાન કાળ સાથે સંબંધ છે તેવી રીતે જ મનુ કરેલાં પણ તે કારણેનું છે કારણ કે નિયમનન્યા અભિપ્રાય પ્રભાવે કિંચકાળ અને નિઝા (કાચ સમ્યક્ષિ)

ભાવાર્થ—હવે કમળી ક્યારે બધાનો ભેનો કોઈ મધ કરે
 તે બેનજાનની અપેક્ષાએ કમળો બધ અગાદિ કોળથી છે; બેટલે
 કોઈ દિવસ આત્મા કમળી મુઝ દલો ભેની સ્થિતિ ન હતી. પણ
 અમુક કમ ક્યારે બધાણુ તેનો કાજ આપી સકાય; હવે ભૂત કમ
 વિષેરે છે અને નર્ત કમ જામે છે આમ વાત્સા જ કરે છે તેથી
 તથા ની અપેક્ષાએ અગાદિ કાળથી હવે કમ ક્યારે બધાનો ભેમ
 કહી સકાય કોઈ ગાદી લીધા પછી એક વખત જાની જગ્યાથી પેડ
 નર્ત નજાતીએ બીજી વખત રેપન નહુ ક્યારીએ, ત્રીજી વખત
 મધ જામ નવો ક્યારીએ ભેમ એકરે ગાદી બદલાઈ બધ છે
 પણ આપણે તે ગાદી લીધી હોય ત્યાંથી જ કરે યજ્ઞીએ બીએ,
 તેમ કમની વાજતમાં પણ ભૂત કમ વારવત ખરે જ નર્ત કમ
 રે હુ જાય છે પણ હવે અને કમનો સંબધ તે અગાદિકમળી
 થાશે છે કસણુ કે હવે તે અગાદિ અનન્ત છે; અને કમ તેને જા
 રેલાં કોવાથી પ્રવાહ્ય બધ પણ અગાદિ કહી સકાય.

કૃતકૃત્યગ્ન્યવીરકાન્તવગુપ્તપારિતિ

અર્થ—જખનુ કાસણુ છતાં પણ અતીતકાલની પેટે
 તે પ્રયત્નને ધરાવવા

ભાવાર્થ—અમુક કાલ કર્તુ તેનું કામનું આપણે બહીએ કીએ
 પણ તે કામનું તે કેવળ નિર્મિત કામનું છે પણ તેનું ઉપદાન કામનું
 તે કુલેખમાં રહેલો અદ્ભુત કાલ જ અતીતકાલમાં રેલેલા કાસણુનું
 કાલે છે આમ વિવાસ્તા કામમાં પાછા જતાં અગાદિ કુખી જનુ
 પાછા તેથી પ્રથા ની અપેક્ષાએ બધ અગાદિ છે ભેમ બહુજી.

વતમાનવાદ્ય કૃતકૃત્યમિતિ ॥

અર્થ—વર્તમાનકાલ નહુ કરેલાયનુ છે

ભાવાર્થ—જવી રીતે અતીત કાલને વતમાન કાલ કાલે
 સમજ છે તેવી રીતે બધનું કરેલાયનુ તે કરવાયનુ છે કામનું કે
 નિધવનવન્ય અભિપ્રાય મધ્યે કિષકાન અને પિય (કેવ સમ્યક્ષિ)

મગન થઈ નથી. એ જોય ન હોવામાં આવે તો વર્તમાન કાળને
 મનાવવાનો કાળ કહી સમજ, પણ કહેવાને કરવા માંડ્યું જોય ન
 કહી સમજ, કેટલાકે પદાર્થો તત્કાળ મર્જા હોય અને કેટલાકે કાળ
 હોય તો અવકાશનકળી અપેક્ષાએ તે જાણે વાત છે જોય કહેવાય અને
 નિશ્ચયનકળી અપેક્ષાએ તો કરવા ગડિલાને પણ કહ્યું જોય કહી સમજ
 કહી પણ નિશ્ચયનકળી અપેક્ષાએ કરવા ગડિલા નાખેને ક્યો જોય
 કહ્યું છે નરનો વાત અતિ દુર્લભ છે તે સમગ્ર પ્રાણી સ્વાસી સંતે
 સમજવો એકલે

परिषद्भिस्तपानि हिंसादयो विनामिन्ने च देहादिति ॥

અર્થ:—દેહથી અભિજ્ઞ લિંગ અને અભિજ્ઞ અભિજ્ઞ
 પ્રતિષ્ઠાથી અપ્રમાણે વિષે હિંસારિક મ પતી જાતના મર્જા થઈ છે.

ભાવાર્થ:—અત્યા પરિણામી છે અત્યા રમ્ય તે બેને જોય
 હો છે પણ ઉપાધિવચ્ચ પરિણામ પામવો અત્યા છે, અત્યા
 બેકો બેક કાળ ઉપાધિ બેકથી પરિણામી મજાવામાં આવે કિ
 સેતુ બેકુ બેક કાળ કાળ રૂપે નરવાય, કહી રૂપે નરવાય, આ
 રીતે તેના પરીણામ દેહાર વગાથી તે પરિણામી કહેવાય છે સાચમાં
 કહ્યું છે કે—

परिषद्भ्यो दृष्टान्तरमयनं न च सर्वेषां व्यवस्थानम् ॥

न च सर्वेषां विनाशः परिषादस्तद्विदामिदा ॥

બેક સ્વરૂપ મુઠી બીજું સ્વરૂપ પામતું તેનું નામ પરિણામ
 કહેવાય, પણ તેમાં સર્વેશ બેક મહત્ત્વની અવનિષ્ઠિત રહેતી નથી
 તેમ સર્વેશ નાશ પામવો તેનું નામ પરિણામ ન કહેવાય, જોય
 તે નિષ્કને અવનિષ્ઠા કહે છે આવા પરિણામવાળો અત્યા છે માટે
 તે પરિણામી કહેવાય છે. વળી તે દેહથી લિંગ છે અને અભિજ્ઞ
 પણ છે અને પરિણામી અને દેહથી લિંગલિંગ અપ્રમા પાતીને
 તેજ ઉપર અપ્રમા દિશ્વારિક તેજ તેને વાતુ પતી થઈ

અન્યથા કલ્પયોગ इति ॥

અર્થ—આથી ઉદ્ધતી રીતે માનીએ તો હિસાદિક થતી રહે નહિ.

સાવાચ —એ આત્માને પરિણામી ન માનીએ તેમજ દેહથી અલિપ્ત જિવ અને અલિપ્ત અલિપ્ત ન માનીએ તો હિસાદિક રોગ થતી રહે નહિ, કેમ ન થતી રહે એ સ્વાભાવિક પ્રશ્નને ઉત્તર સામ્યકર પાલેજ આપે છે—

ક્લિષ્ઠ પદાધિકારતોઽસમવાસિત્તિ ॥

અર્થ—નિત્ય એવા અધિકારી આત્માને વિશે હિસાદિક થતી રહે નહિ.

સાવાચ—કોઈ દિવસ નાશ ન પામે અને કોઈ દિવસ ક્ષત્રવ ન થાય પણ નિરંતર એક સ્વભાવમાં રહે તે નિત્ય આત્માને એ પ્રકારે નિત્ય માનીએ એટલે આત્મા બન્નવો નથી, મરતો નથી એમ માનીએ, તો પછી એવા આત્મામાં હિસાદિક સ્થાવતા નથી; એટલે પર્માવર્તિક નમને કલ્પમાં ન રહે આત્માને અર્થદર્શિક નમની અવિદ્યાએ નિત્ય સ્થાપીએ, એટલે તે તથ્યે કલ્પ દેશને દેશેજ રહે અને તેના પરિણામમાં કંઈ પણ ભેદ પડતો નથી એમ સ્વીકારીએ તો હિસાદ વગેરે વેને લાગુ પડી રહે નહિ. કમણુ કે પર્માવને નાશ તેનું નામ હિસાદ એમ સામ્યકર કહેછું છે આપણે કલ્પને માત્રવાને કલ્પ કલ્પાએ તે વખતે તેનામાં કાલિના પર્માવ કલ્પ તે જરૂરમાં થવા અને કોષના પર્માવ બાધી થવા; હવે એ આત્માને કેવળ નિત્ય એક સ્વભાવો માનીએ, અને તે પરિણામ પામી છે એમ ન સ્વીકારીએ તો આમ જનનું અસકલ થાય પણ જામ જને છે તે તો આપણે બોધીએ છીએ માટે આત્માને પરિણામી માનવો, અને આત્માને પરિણામી માનો એટલે તેમાં હિસાદ વગેરે થતી રહેતી રહે છે કે—

तत्पर्यायमिनाद्यो दुस्तोत्पादस्तथा च संक्षेपः ॥

एव वषो भिनममितो यर्मपितम्पः प्रयत्नः ॥

અક્રાન્ધ પર્વાવનો વિચાર કરે, અક્રાન્ધે દુઃખ હૃદય મેલું,
અને ક્ષેપ કરે. તે સવને છન જગવાને દિસા કહેલી છે. માટે
તેનો મજાલથી ત્યાગ કરે. ત્યારે અક્રાન્ધે મું જનિત્ય માનવો !
ના, કેવલ જનિત્ય માનવામાં પણ રેલ આવે છે તે કહે છે—

તથા જનિત્યે જાપરાદિસન્નેતિ ॥

અર્થ—કેવલ જનિત્ય માનીએ તો બીજાથી દિસા
શક્ય મો નહિ એમ સિદ્ધ થાય છે.

સાધાર્ણ—અક્રાન્ધ પર્વાવ નહાવ્ય છે, ખર્ચ રાખ રપે તે
મેલ્ય રહે છે આ કુખ્ય સિદ્ધાંત છે. હવે અક્રાન્ધે નિત્ય માનીએ
તો મું પણ આવે તે આપણે વિવાદી થઈ પણ કાઢી કહે છે.
ત્યારે કેવલ જનિત્ય છે તે કહે કહે નહ પણ પાપે છે માટે તે જન
જનુર કહેવાન માટે તે પાતાની પ્રેક્ષા કહે કહે પરે છે તો પછી
તેને માન્યાર કોણ ? અને ચારી નીમવાની વસ્તુ આ સ્ત્રી ! એક
પાસપિએ હતકને મારવાનો વિચાર કરો પણ બીજા કહે તે હતક
નહ પણ તો પછી માનવાનું મું રહ્યું અને તે પાસપિ પણ જનિત્ય
કોણથી બીજા કહે નહાવ્ય થયો તો પછી માન્યાર ક્યા સ્ત્રી !
આ રીતે અક્રાન્ધે જનિત્ય-કલુષજનુર માનવાથી દિસારિક થઈ
છે નહિ માટે અક્રાન્ધે જનિત્ય માની કમવ નહિ.

અક્રાન્ધે જનિત્ય જણાવ્યા પ્રમાણે નિત્ય પણ ન માનવો, અને
જનિત્ય પણ ન માનવા ત્યારે કેવલ માનવો ! તેના અન્યથા સ્થાપના
કહે છે કે નિત્યાનિત્ય માનવો. અક્રાન્ધ વસ્તુરૂપે નિત્ય છે પણ
તેના પર્વાવમાં કહે કહે ફેરફાર થયા કરે છે. જનિત્ય પર્વાવ કહે છે,
અને નવા મદ્ય કરે છે માટે તે અપેક્ષાએ તે જનિત્ય છે માટે તે
અપેક્ષાથી કમવદિક અને પર્વાવદિક અપેક્ષાથી—તે સાબરો નિ-
ત્યાનિત્ય કહી સમજ.

દેહ અને આત્મા ભિન્ન છે કે અભિન્ન તેની સાબીતી.

तथा विभ्र एवदेहात्म स्पृष्ट्वेदनमिति ॥

અર્થ—જળી દેહથી ઠેવળ સિન્ન આત્મા માનીએ
તો સ્પર્શ કરેલા પદાર્થનો અનુભવ ન થાય.

ભાવાર્થ—આત્મા પોતાની નૈર્લઘ્ય સ્થિતિમાં દેહથી સિન્ન
છે અને શરીર તે આ સ્વૃજ જ્ઞાનમાં તેને ક્ષર્ષ કરવાનું સાધન
છે પણ જ્યાં સુધી આત્મા કમથી જાગ્યેલો છે ત્યાં સુધી દેહથી
ભિન્ન ન માનવો. કસ્ટિયુ કે તેમ માનીએ તો પાંચ ઈન્દ્રિય દ્વારા
આત્માને જે અનુભવ થાય છે તે ન થયે એમથી, હાજર તરીકે
પુરુષના શરીરને પુરુષની માળા સ્થળ આસન વગેરે પદાર્થોના સ્પર્શ ઇદ
લાગે છે અને કાંટા જાનિ ચોર વગેરેનો સ્પર્શ અનિદ લાગે છે,
જે આત્માને દેહથી તદન અલગ માનીએ તો આવો સ્પર્શિતરને
અનુભવ તેને થાય નહિ તેજ રીતે દુઃખ વગેરે તેને સ્પાદિત લાગે
છે અને કરીવાતું વગેરે અસ્પાદિત લાગે છે આવો રસેદ્રિવને
અનુભવ પણ થાય નહિ. માટે જ્યાં સુધી સ્વૃજ જ્ઞાનિનો ત્યાજ
કરી જન્મ જ્ઞાનમાં રહેતા યોગમાર્ગ દ્વારા આત્મા અલ્પ નહિ
ત્યાં સુધી દેહથી અભિન્ન માનવો શટે છે

तथा निरर्थक्यानुग्रह इति ॥

અર્થ—ઉપકાર વગેરે નિષ્ફળ થાય.

ભાવાર્થ—જે આત્માને દેહની સાથે જ્યાં પણ સજવ નથી
એમ કલુષ કરીએ તો દેહ ઉપર કરેલો ઉપકાર નિષ્ફળ થવ
પુ પમાળા વદન, મુસીબિત વગ અનિદેપન વગેરે શરીરને સુખ
આપવા ચાલેલા સાધનો આત્માને કાઈ રીતે સંતોષ આપે નહિ,
તેમજ અત્રિ વગેરેનો સ્પર્શ આત્માને દુઃખ આપે છે તે આપે નહિ,
શરીરથી આત્માને તદન અલગ માનતાં શરીરને બેટકું મુખદુઃખ
થાય તે આત્માને અલસ કરનાર થવું ન એમથી, પણ આપણા

અનુભવમાં આવે છે કે સરીરને આપેલું કુલ કામ આત્માને જોવા
કે અર્થતોષ હવેલવનાથી નીવડે છે, માટે આત્માને સરીરથી તદન
ખિન્ન ન માનવો, પણ ભવહાસનવથી સરીર સાથે સંબંધ પ્રાપ્ત
આત્મા છે એમ માનવું. સરીરથી તદન અલગ આત્માને માનવામાં
વળી એક બીજું પણ કામ આવે છે, કેમકે સરીરનો સંહાર કરે છે
તે કિંમત કહેવાય નહિ, કારણ કે સરીર અને આત્મા તદન અલગ
છે, પણ સરીરના વધથી આત્માને કુલ થાય છે માટે તદન અલગ
ન માનવો એક સાર છે.

અધિષ્ઠાણવાચરણ વૈકલ્યાપોમાવિતિ ॥

અર્થ—રોક અને આત્મા તદન અખિન્ન માનીએ તો
મરણ પણ ન સંભવે, કારણ કે સરીરમાં રેણુકાર થતો નથી.

સાધારણ—રોક એક આત્મા છે, અને આત્મા એક રોક છે
એવો રોક અને આત્માનો જોડ થાવીએ તો વૈતન્ય સહિત સરીર
તેજ આત્મા ક્યો અને તેથી મરણ સંભવેજ શી સિદ્ધિ આત્મા
સ્વયં સરીર છોડીને જાયો. ભવ છે ત્યારે મરણ થવું એક કહેવાય
છે પણ સરીર તેજ આત્મા એમ પણ કહી શકીએ તો પછી મરણ
કું ? જગત મરણ તો કેમકે અલગ નથી, અને સરીર એને આ પ્રક-
રના આત્મા માને છે તે તો તેમનું તેમ પડી રહેલું અણગ છે તો
પછી અલગ અને મરણમાં જોડ શી રહી ?

કહ્યું પણ આ મતને માનવામાં કેટલાક પાશંદાન દેશોમાં વિવ
ધાન છે તેથી સરીરને સર્વસ્વ માને છે અને સરીરનો નાશ થયે
સર્વનો અંત આવ્યો એમ તેથી સ્વીકારે છે, અર્થશુદ્ધિમાં તેના
મતને માનવામાં થાવીક કહેવાય છે અને પાશંદાન દેશોમાં તેમને
અકલાહી ની હવથા મળેલી છે જડ સિવાય વૈતન્ય એવી વસ્તુ
જ નથી એમ તેઓનો મત છે, અને તેથી મરણ થયે સર્વસ્વનો
અંત આવે છે, પાશંદાનના લેખ થવાથી વૈતન્ય સહિત અલગ
થયેલી છે અને મરણ સમયે પાશંદાનના વસ્તુના અંત
ભવ છે એમ તેઓ કહે છે કે એ અવસ્થાવિષયક છે આ મત

જગતની જનોએ પ્રશ્નપેઠો છે, આ મતની અસત્યતા સિદ્ધ કરવા જતાં
 રાજનૌરવ થાય માટે અને આત્માની હવાતીની સાબીતી* જે
 નામનું અંગ્રેજી પુસ્તક વાંચવાને સલામતુ કરીએ છીએ. દીક્ષાકર
 તેનું એ સુક્તિથી ખદન કરે છે તે અને નીચે જણાવીએ છીએ.

પૂર્વપક્ષ—સરીર તેજ આત્મા છે, આત્મા સરીરથી જુદો નથી.

ઉત્તરપક્ષ—મરણ સમયે સરીર તેડુને તેડું દેખાય છે માટે
 એ સરીર તેજ આત્મા હોય તો અત્યુક્ત માણસ મરણ પામ્યા બેમ
 ખેંચાય નહિ, તેથી આત્મા સરીરથી ભિન્ન છે અને સરીર તે તે
 તેડું સામન છે. છતાં વજન નાહ પામવાથી તેના પહેરવાર નાહ
 પામતો નથી તેજ રીતે છતાં સરીર નાહ પામવાથી તેને ખાણુ મરણ
 આત્માનો નાહ થતો નથી માટે આત્મા અને સરીરને ભિન્ન માનવું.

પૂર્વપક્ષ—મરણ સમયે એ કે સરીર તેડુને તેડું હાથે છે પણ
 તેમાંથી વાડુ જતો રહેલો હોય છે, તેથી મરણ થતું બેમ મા-
 નીએ છીએ.

ઉત્તરપક્ષ—મૃતક સરીરમાં વાડુ તો છેજ એ વાડુ ન હોય
 તો સરીરનું મરણિયપણું ન જણાય.

પૂર્વપક્ષ—ત્યારે તેજના અધારે મરણ થતું બેમ માનીશું.

ઉત્તરપક્ષ—એ તેજનો અધાર હોય તો સરીર મરણ પછી
 તરતજ દેહવા માડે છે તેમ થાયજ નહિ. માટે તેજના અધારથી
 મરણ થતું બેમ માનવું એ જાણી શકા શકે છે માટે દેહ અને
 આત્મા ભિન્ન છે.

પૂર્વપક્ષ—પૂર્વે કતા તેવા વાડુ અને તેજનો અધાર થવાથી
 મરણ થતું બેમ અમે સ્વીકારીશું.

ઉત્તરપક્ષ—કલ્પ આ પ્રમાણે સમુદ્યાં કુળતો માણસ જેમ
 વૃક્ષનો આધાર થોળે, તેમ તમે ચારે તારથી રસમ્યા જુદી જુદી
 સુક્તિઓનો આધાર લેશો તો તે જણ દલીલ સમજે નહિ.

પૂર્વપક્ષ—તેમ દલીલ સમજે નહિ.

ઉત્તરપક્ષ—તેનો જવાબ સાચાકાર જ આપે છે.

મરણ પરજોડામાવા ॥

આર્થ—મરણ કબુલ કરીએ તો પરજોડાનેા જાણ સિદ્ધ થાય.

ભાવાર્થ—ને રેહ્યા મરણથી આ માતું મરણ મરું એમ તમારા મત પ્રમાણે કબુલ કરીએ તો પરજોડામાં જન્મર ડોણુ રહું ! કમણુ કે રેહ તો જ્યાંજ પડી રહે છે અને રેહ અને જાત્યામાં મેદ નથી તો પછી પરજોડા અને વસ્ત્રવમાં જન્મર ડોણુ રહેશે ?

પૂર્વપક્ષ—પણ અમે તો પરજોડાને જ માનતા નથી ત્યાં વળી તમે પરજોડામાં જન્મની છી વાત કરો એ ?

ઉત્તરપક્ષ—સર્વે સિદ્ધ પુરુષોએ પ્રમાણના જગથી પરજોડાને સ્વીકાર કર્યો છે વળી પરજોડા છે તેના પુરાવા તરીકે એક દલીલ રજૂ કરી શકાય. અભિલાષાભિા એક બીજાથી સંજ્ઞાવેલી છે એ એ અભિલાષ હ પુન થાય છે તે પ્રથમ હતપ્તન થયેલા અભિલાષ પૂર્વકે હોય છે એમકે શીવનાવસ્થામાં હ પુન થયેલા અભિલાષ વાસ્તવાવ વસ્થામાં હતપ્તન થયેલા અભિલાષ સાથે સંબધ રસાયે છે તેજરીવે એકજ દિવસના કામેલા વાળકને અગ્નિ હવાદ્રાત્ પાતાના સ્તનમાં રહેલા દુધની ઈચ્છા થાય છે તેનું કારણુ તે સંબધમાં થયેલા પૂર્વ જન્મના સંસ્કારજ છે માટે વાળકને થયેલો અભિલાષ તે જન્મ અભિલાષ પૂર્વજ છે અને જન્મ અભિલાષ તો જા અવમાં હતપ્તન થયે નથી, માટે તે જન્મ અભિલાષ પૂર્વજવમાં થયેલો હોવો એકલે માટે પરજોડા છે એમ સિદ્ધ થાય છે આ સંબધમાં થયેલા પુરાવા આપી શકાય પણ એકજ પુરાવો આપી આ વિષયને વંધ કરીએ છીએ પ્રોફેસર મિહામ્બુલર લખે છે કે—

“ એ મનુષ્યોના સંબધમાં આપણે પહેલાં વહેલી જ વાર જાણીએ છતાં તેના પ્રત્યે હરવામાં એ પ્રેમની દ્રાશ્યી હ પુન થાય છે તે પુરુષોનેા ને આપણો પ્રથમ પૂર્વજવમાં પ્રેમમય સંબધ થયેલો હોવો એકલે વેપજ એ મનુષ્યોના સંબધમાં પ્રથમ જ આવતાં તેના હપર દેવ જગજા સિરધાર હતપ્તન થાય છે તે માન્યુસીની

અને આપણી વચ્ચેનો પૂનભવનો સર્જન હવાનું બનેલો. તેનો
લેઈએ આ રીતે પૂનભવ પુનર્જન્મની સિદ્ધિ તેને પ્રત્યક્ષ
રાખી હતી. માટે રેડને આત્મા અસ્તિત્વ નથી પણ કિન્તુ છે.

તથા દેહદૃવસ્થાત્મનાનુપમોગ્નિરિતિ ॥

અર્થ — જોશન લેઈ માનવાથી રેડે કરેલા કર્મનો

આત્માને ઉપલોભ થાય નહિ.

સાવાર્ધા:—આત્મા અને રેડને જોઈ માનવાથી જે દૃષ્ટ
આવે છે તે ઉપર આપણે વિચારી ચલા. ત્યારે હવે કોઈ એમ કહેવા
નહિએ કે આત્મા અને રેડ તદન કિન્તુ છે. તેમાં પણ અનર્થપતિ
આવવાનો સંભવ છે. તદન તર્જન દિસ્યા અર્થવિચાર વગેરે અત્યુક્ત
મ્, અને રેડને નમસ્કાર સ્તુતિ તુરં સેવા વગેરે શુભ ક્રમ કરીને
દાસ થાય છે. તે તે શુભ અને અત્યુક્ત ક્રમથી વચેલા શુભ દુષ્ટનો
મોક્ષ આત્મા બની શકે નહિ; કારણ કે આત્મા અને રેડ કિન્તુ
છે અને કોઈએ કરેલું શુભ અને અત્યુક્ત ક્રમ બીજા મોક્ષથી શકે
નહિ; જે જનું કરે તેનું તે મોક્ષને માટે કરીને કરેલા શુભ અત્યુક્ત
ક્રમનું કલ કરીને મોક્ષવતું લેઈએ અને આત્મા તે અલગ રહેલો.
લેઈએ પણ આપણું લેઈ એ છે કે આત્માને શુભ દુષ્ટ થાય છે.
માટે જ્યાં સુધી આત્મા ક્રમ સ ત છે ત્યાં સુધી આત્મા રેડમાં
જોડેલો છે; કેમકે આ માત્ર સ તથા વિન્ય કેવલ રેડ કોઈ પણ કરવા
સમર્થ નથી. માટે જો કે નિશ્ચયનથી તે આત્મા અને રેડ કિન્તુ
છે પણ અવગતનથી આ માટે થી નવલા અલગ કહેવાય નહિ;
ધિમ લે ન માનિએ તે કુલનારા (કર્મકાનો નાશ) અને અકૃતા
ક્રમ મ્ (નહિ કરેલાનું આવતું) એ જ દાસ આવડ.

કરીને જન આત્મા તદન કિન્તુ બનીએ ના કરીને કરેલા શુભ
અત્યુક્ત ક્રમનો માર્ગ સમય કરીનેથી સાધે નાશ થક નવ, અને તથી તેને
કોઈ એમ નહિ; જો ક્રમનું પુનર્જન્મનો રો. આપણું મજ સાધવા
તરુ કરીને કિન્તુ થી તદન રેડે પણ અત્યુક્ત ક્રમ પુ નથી જ્યાં આવડા
વરમા આત્માને કરીનેથી રો કરેલા શુભ અત્યુક્ત ક્રમનું પુ નથી મોક્ષવતું
પોરે આ રીત નહિ. જો ક્રમનું પુ નથી આવડું વિચાર થઈએ રો. અવ
છે જન આત્માનેથી રો કરેલા કરે છે.

તથા આત્મકૃતસ્ય દેહેનેતિ ॥

અર્થ — જ્યાં આત્માએ કરેલા કાર્યનો ઉપયોગ દેહથી થઈ શકે નહિ.

ભાવાર્થ — આત્મા અને દેહ તરફ અલગ યાત્રીએ તે આત્માએ કરેલા કાર્યનું ફળ સરીકે ભોગવી શકે નહિ, તેમજ કંઈ જાણતી તથા તેમ સરીકે કરેલા સુખઅસુખ કાર્યનું ફળ આત્મા ભોગવે નહિ. કેઈ એમ કહેવા નીકળે કે એમ શાવ તો તેમાં શું વાધા છે? તો તેના પ્રતુજ્ઞામાં સત્ત્વદ્વય જવાબ આપે છે કે—

દ્યૈષ્ટવાપેતિ ॥

અર્થ — ભોયેલી અને ઇંદ વસ્તુને બાધ આવે.

ભાવાર્થ — દેહે કરેલા કુલ કાર્યનો અનુભવ આત્માને થાય છે અને આ યાત્રીએ કરેલા કુલ કાર્યનો અનુભવ દેહ ભોગવે છે એ અવસ્થામાં જ્યાં સક્રમ નજરથી તથા સત્તા અવગત આવે છે તે દેહે કરેલી ધૈર્ય, યોગી સત્ત્વ, વગેરે જાણ્ય કાર્યોથી બંદીબાન વગેરેમાં સત્ત્વ બેદ અને દોષોના અનુભવ કરેલા આત્મા ભોગમાં આવે છે અને કેઈ પણ પ્રસંગથી કે પાન વગેરેના મનના સંસ્પર્શ અથવા વિતરથી સરીરમાં જસ સમઘટી વગેરે રાગે. હવેના જ્યાં ભોગમાં આવે છે એ આત્માને દેહથી તરફ અલગ યાત્રીએ તે આ ભોયેલી વસ્તુઓને બાધ આવે છે, તેમજ ઇંદ વસ્તુ ભેદે પ્રક્રિય અને તે મિત્રવચને ક્રમમાં અવગત ક્રિયા અનુભવ તેને પણ આથી બાધ આવે છે; પ્રસંગ કે એ આત્મા સરીરથી વિન્ન યાત્રીએ તે તે નિર્દોષ અને મુક્ત કરે. તે પછી તેને મુક્ત કરવાને કરવામાં આવતાં તત નિયમે નિમિત્ત ચક્રવાત આવે; એના બીજા કોણે તે મુક્ત થાય પણ મુક્તને પુટવાનું શું થાય? આ રીતે હમ્—એકને પણ બાધ આવે. માટે આત્માને અધર્મિકત્વથી નિરત પર્વાતવદ્વચથી અનિશ્ચય, અવગતવથી સરીરથી અભિન્ન, અને નિમિત્તવથી સરીરથી વિન્ન યાત્રા એ સામ્યકારનો કાર્યનો અલગ છે.

મતોઽન્યથૈવસિદ્ધિરિતિ વચ્ચવાદ ઇતિ ॥

અર્થ — આ એકાંતવાદથી અન્યથા પ્રકારે બધા મોક્ષની સિદ્ધિ થઈ શકે તેને તત્ત્વવાદ કહે છે.

ભાવાર્થ — આત્મા નિત્યજ છે અનિત્યજ છે દેહથી સિન્નજ છે દેહથી અસિન્નજ છે એ રીતનો એકાંતવાદ છે તેનાથી વિરુદ્ધ આત્માને નિત્યાનિત્ય અને સિન્નાસિન્ન માનવાથી હિસાહિ પાપકર્મ થી શકે છે; તેથી આત્માનો બધા પક્ષ સ્વીકાર્ય છે અને તે બધથી મુક્ત થવાનું અનુષ્ઠાન પક્ષ વચાર્થ કરે છે; માટે એજ ખરો તત્ત્વવાદ છે તેને વરાબર સમજવો, આ પ્રમાણે તત્ત્વવાદ સમજવાથી મું પરિણામ આવે છે.

પરિણામપરીક્ષેતિ ॥

અર્થ — પરિણામની પરીક્ષા થાય છે.

ભાવાર્થ — આરે આ તત્ત્વવાદ વરાબર સમજ્ય છે ત્યારે એકાંતવાદ તરફ અશ્વિ ઉપન થાય છે અને બનેકાંતવાદ તરફ અશ્વિ થાય છે અને તેના વચાજુ કરવાના પરિણામ થાય છે આ રીતે પરિણામની પરીક્ષા કરી પછી મું મરવું.

મુદ્દે વચ્ચમેદક્યનમિતિ ॥

અર્થ — પરિણામની મુદ્ધિ એક બન્ધ એકનું કથન કરવું.

ભાવાર્થ — ઉપર પ્રમાણે તત્ત્વવાદ તરફની રૂઢિ એકને મંદના બેદનો ઉપદેશ કરવો. કમની મુદ્ધપ્રકૃતિ બાક છે અને તેની ઉપર પ્રકૃતિ ૧૫૮ છે તેનો વરાબર જોખ કરવો. મનથી કેવા કર્મ વંધ્ય છે વચનથી કેવા કર્મ બધાય છે? અને ક્રયાથી કેવા કર્મ વંધ્ય છે તે કમ કેવી રીતે કુટી શકે? નવાં કર્મ બધાયજ નહિ તેને માટે મું કદા રાખવું? ઉદયથી આવેલાં કર્મ મોતવર્તા પરિણામ કેવા રાખવા? આર પ્રકરણ કર્મના જાત બધા ઉદય સળા અને ઉરીણી વચેરનું સ્વરૂપ સમજવવું કે એથી મુદ્ધ વિચારો અને મુદ્ધકારો નિષ્કામ મુદ્ધિથી કરતાં તે સિને

તથા વરમોપિલાયમરૂપ્યેતિ ॥

અર્થ — એક જોધિ બીજના લાજની પ્રરૂપણા કરવી

ભાવાર્થ — સ્વત્વ વસ્તુને સ્વત્વ રૂપે, અને અસ્વત્વ વસ્તુને અસ્વત્વરૂપે ઓળખવાથી, અને તેની વચાઈ મધ્ય વચાથી સમજિત પ્રાપ્ત થયું કેવળ છે. તીર્થકર નામ યોગ કૃપાઈન કરવાના કરજુશૂવ વર્ણિનીજ તે સામાન્ય સમજિત કરતાં હવમ છે એમ જણાવવું, અથવા તેા રમ્ય સમજિત કરતાં જાન સમજિત વધારે હવમ અને નેમ છે એ પ્રમાણે હેણ, સ્વરૂપ અને ફળનો મુખ્યમો આગળ જાહેર કરતા એ સમજિત કે એવિ બીજા સી રીતે પ્રાપ્ત થઈ શકે તે જણાવે છે.

તથા મધ્યસ્વાદિવોઽસાવિતિ ॥

અર્થ — સમ્યક્વાદિ સામગ્રીથી સુમજિતની પ્રાપ્તિ માત્ર છે.

ભાવાર્થ — સમ્યક્વાદિ એ સમગ્રી સ્વભાવ, કાળ, નિશ્ચય, કર્મ અને પુરૂષ આટલી વાતોએ સમગ્રી હેવાળી છે જાન લેટલે યોજના જવાને યોગ; યોજ મેળવવું તે જાત્યાનો સ્વભાવ છે. કરજુ કે અક્રમા સ્વભાવથી જાનકર્મ અને વાસ્તવ્યોએ, પણ કમના જાનવસ્તુથી તેનો સ્વભાવ હાઈ રહે છે. આ મા યોજ મેળવવાને યાગ છે. પણ તેને માટે યોગ કાળની પણ હેટલેક અંતે જરૂર છે. કાળના બે ભેદ છે એક હિત્સર્પિણી બીજે બીજે અવસર્પિણી. હિત્સર્પિણી કાળ યોજ મેળવવાને વધારે અનુકૂળ છે. એમ વસ તજગુમા વનસ્પતિ વિશેષ જાનક મુલિલવ જાન છે તેમ હિત્સર્પિણી કાળમાં માફ મેળવવાને વધારે અનુકૂળ સંભેરો મળી આવે છે. કરજુ કે એવા હિત્સ અધવસાય તે કાળમાં વધારે સહેલાઈથી થઈ શકે છે. કાળ અનુકૂળ હોય તોપણ નિશ્ચયની જરૂર છે. બેટલે નિશ્ચયથી એમ જાનવાનુ હોય તોજ નને છે. નહિ તો મોટા જાનક આવશે. કાકુ યોગ મુકાઈ હાઈર વિજ આવે છે, તેમ વિજ આવે; નિશ્ચયનો અથ જાન કાળ, જાનવા જવિતભતા એનો જાન છે. આ સમ અનુકૂળ ખતાં પ્રુપ્તકમના હિત્સ વિજ યોજે જવાન નહિ. માટે કહેલ રહિત અને દુઃખ જાનવાવાકુ પ્રુપ્તમુકાઈ પ્રુપ્ત યોજ પ્રાપ્તિ પરમ કરજુ છે. આ કૃપાઈત અને પ્રુપ્તવાને સ્વા.

એકાદ્ય છતાં રાગદેવની વિગત પ્રથમ એવી પ્રાપ્ત નહીં પડે,
કરતુકે તેને આત્મા સિવાયની અન્ય વસ્તુઓ તરફ વેતન સહજ
અનુદ થાય છે

ન મુપસ્થાન્યનામિતિ ॥

અર્થ—હરીશો તે અશિનુ બંધન થતું નથી

ભાવાર્થ—જોકણર કનિષેઠ થયા પછી એટલે રાગદેવના
પરિણામની નિષિદ્ધ ગાંઠ તુટયા પછી હરી હરીશો તે બધાની નર્મક
એટલે એ સમયે કનિષેઠ થાય છે તે વખતે આત્મકમ દિવાન બીજા
કમની એટલી સ્થિતિ રહે છે તેટલોજ બંધ સમ્પ્રતર્જન પામેલો બધો
છે તેથી વધારે કંપ થતો નથી એવો સિદ્ધાન્તનો મત છે. બ્યારે
જ્ય માને આત્મા તરીકે બોલખો અને આત્મા સિવાયના અન્ય
પદાર્થોનિ નિ ડાહી અને જગ તરીકે માન્યા ત્યારે કનિષેઠ થાય છે

તથા અસત્યવાયે ન દુમતિરિતિ ॥

અર્થ—વિનાશ ન થયે દુર્ઘટિ ન થાય

ભાવાર્થ—જ્યાં કુપી સમ્પ્રતર્જન છે ત્યાં કુપી હલકી રતિ
ન થાય એટલે જ્યાં કુપિ સત્ત્વ તત્ત્વો હાજર થયા છે અને કેટલુંક પદ
કરતુકો તે કમ્પાર્થ થવાનો પ્રયત્ન નથી આવ્યો ત્યાં કુપી તે
જીવની રતિ કમ્પ પ્રકારની છે તેવો પ્રાપ્ત સ્થાને તેવ અવગ
સારો મનુષ્ય થાય અને ખીને ખીમે સહન કરીને થાય કરી આ
માની કુપ રહેલી સ્થિતિમાં પ્રકટ કરી મોઢ મેળવી રહે છે

તથા વિશુદ્ધ્યારિણમિતિ ॥

અર્થ—સમક્રિતની વિશુદ્ધિથી આરિત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ભાવાર્થ—સમક્રિતની વિશુદ્ધિ એટલે તત્ત્વોને વ્યર્થ રીતે
અણુવા બ્યારે તત્ત્વોને વ્યર્થ રીતે અણુવામાં આવે છે ત્યારે તત્ત્વ
દુત્તરપાપાવરણનો ત્યાગ કરવાનો અને કુલ આકરણુ એવવાનો
વિચાર થાય છે તે વિચારને આચારમાં મૂકીને તેનું નામ આરિત્ર
બ્યારે કાલ પ્રમાણે આચરણુ થાય ત્યારેજ કાલની દુરવસ્થા અસટ

બાપ બાવનાનું સ્વરૂપ.

(૧) અનિત્ય બાવના.

આ જગતમાં સર્વજી અનિચિત વસ્તુમાં એક વાત નિચિત છે, અને તે એ છે કે “વસ્તુભાવના પચાસી થયે થયે ફરે છે” જગતની કોઈ પણ વસ્તુ નિત્ય નથી. કોઈ કાંઈક કાળ થાયે કોઈ દુઃખ સમય રહે પણ જલ્દી સર્વ વસ્તુઓ વિનાશી છે, માટે અનિત્ય છે. પદ્માર્જી થાવ અનિત્ય છે. બેટપુજ નહિ પણ સંભવ પ્રાણીઓની કબાદિશ સરીર એને ભુલથી માલુમ હું પાતે હું એમ માનવાને તે દોરાવ છે. સરીર પણ નાશવત છે. આદ્યમાં સિવાયની સર્વ વસ્તુઓ અનિત્ય છે. દેવોના આકુખ કાંઈક સમયના હોય, અને તેથી તેમને મળતું કુલ થકુ થકુવામાં આવે પણ અનવધાનથી અપેક્ષાથી તે પણ અનિત્ય છે. દુઃખમાં સર્વ પ્રફુલ્લિત થાયે છે તેના પચાસીમાં થયે થયે ફેરાર થાયે કરે છે. માત-કાળમાં ૭ માનુસ આપણી નજરે પડે. હવે તે ખરે પામ્યા છે. એવી સ્થાન કાળે આપણને જનર પડે. અથવા એ પ્રાણ સર્વના પ્રિયથી વિસ્મર થયેલ સવારમાં દેખાતું તે સ્વપ્નર સ્વપ્નમાંથી નજરે પડે છે. સરીરને પણ જાગવલ, સુવાવસ્થા રૂઢપણું વગેરે અનુભવાવ છે. હકીકતે જાણ્યું કહેવામાં આવે છે. બેટ તે એક જગ્યાએ ફરી બેસતી નથી પણ સમયે સમયે સ્થાન બદલે છે. આવી રીતે તન મન, બોધન ભજ, વિષયકુલ પ્રિયજનસમાયમ અને સંસારના સર્વ પદાર્થો અસ્થિર અને અનિત્ય છે. થાવ આદ્ય અમર છે. નિત્ય છે. સાચત છે. તેનો કોઈ દિવસ જલ્દી આપવાનો નથી. પણ તે સિવાયના અન્ય પદાર્થો ચાકુના આવેનથી થાવતી વિચળ થઈ એવા અસ્થિર છે. કુલરના કાન એવા થાય છે. સરખાવુની થાવતીની કાવા એવા થાયે જાયે છે. અને વિજુરના થમકાસ એવા થાયે વિનસર છે. પણ અમનતાથી માલુમ છે. તે વસ્તુને નિત્ય સમજાવે તેનાપર થાય પડે છે. અમર કરે છે અને જા થઈ છે એવા થાટો થાય સ્વીકારે છે. ખરડ તરખ

દષ્ટિએ આ સર્વ પદાર્થો અનિત્ય છે, અને પરમાત્માપદને મેળવી
આપનારા અક્રમાના જ્ઞાન, ઇશ્વર, પારિત્ય અથવા સદા પ્રિય અને
આનંદ એ ત્રણેય નિત્ય છે. કમરુ કે તે સ્વાભાવિક ત્રણેય છે, આ
રીતે નિત્ય અને અનિત્ય વસ્તુ વચ્ચે વિવેક કરવા સિદ્ધાન્ત અને
કેમ અને તેમ અનિત્ય વસ્તુના સંબંધમાં ઉદાસીનભાવ ખરડા કરવે.
વિવેકથીજ ખરે વૈરાગ્ય અનુભવ શક્ય છે એ વસ્તુઓ. અનિત્ય છે
તે પરમાત્મા દષ્ટિથી મારી નથી એજ શાવના તે વસ્તુ ઉપર વૈરાગ્ય
ઉત્પન્ન કરાવે છે અને સામસ્ય પક્ષે વિરાસિ જ્ઞાનનું ઈશ્વરને વિરતિ
એ કુવ ખર્ચ પડે છે અનિત્ય શાવનાના સંબંધમાં ઠંડુ છે કે -

સાધિત્તણપણજીવનરસ્યપક્ષાદઠસમોગા ॥

મદ્દસોસા ધમપણાદપાત્તપક્ષપક્ષા ॥

પ્રમુત્ત પન ભોજન રીતે, રૂપ વળ આગુભ્ય ઈદસંચાર, એ
સર્વ વસ્તુઓ સખત પવનને: અપાટે: શારેલાં જુદાનાં પાકાં પાંદડાં એવી
બહુજ થયે છે. એમ તે પાકેલાં પાંદડાંને પવનને: સખત અપાટે:
હોતે તે: પાંદડાં વાર લાગતી નથી તેમ આ સર્વ અનિત્ય દોષથી
નાશ થતાં વાર લાગતી નથી આવી રીતે સંસારમાં સર્વ પદાર્થોની
અનિત્યતા અનુભવવી અને વને વેટવો. રુચ તે ઉપરથી ઉદારવે.

(૧) બીજા અંશરજી શાવના

જગતમાં હવે અનેક પ્રકારનાં ચતુષ્કો: પર આધાર રાખે છે
અને તેમને પોતાનાં શરણરૂપ માને છે. પણ ખરી રીતે અક્રમા
સિવાય અક્રમાનું કોઈ આધારભૂત નથી. અક્રમા જ અક્રમાને: શત્રુ
છે અને અક્રમા જ આત્માને: મિત્ર છે. ભવકાલેનથી થતા પિતા,
સ્વજન વાંધવ શ્રી, પુત્ર ગુરુ વગેરે આધાર રૂપ બધી સમય પણ
નિશ્ચયનથી અથવા ખરી રીતે કોઈ પણ માણસને શરણ આપે તેમ
નથી. મરણ સમયે પોતાનું પારિત્ય પોતે કરેલાં શુભ અશુભ કર્યો
તેની સાથે જાને છે. કોઈ પણ માણસ તેને મરણના દૂર પશ્ચાત્તથી
વચાવવા સમર્થ થતુ નથી. એ વસ્તુઓ અનિત્ય છે તે અક્રમાની
સાથે જાણી શકે નહિ. કમરુ કે અક્રમા નિત્ય છે તેના નિત્ય

કુલેજ તેની સાથે આવે. માટે આત્માના કુલેજ એ ઘણું અગત્ય સ્થિતિમાં છે તે એથી પ્રથમ જાણ તેવાં સાધનોના આશય હોય. જાણી જીવુ કોઈ સરખું નથી જાણી રીતે અસરખું જાણના સાવચી આત્માના કમવળને વિચેરી નાખવા સમર્થ છે; આત્માના પરમાત્મા અવસ્થા પ્રાપ્ત કરવા સક્તિ ધરાવે છે. ગુરુ દેવ માત્ર જતાની શક્તિ તે વાસ્તે ખરેખર લેખનો ઉપકાર માનવા અને લેખના ઉપર અત્યંત સક્તિ રાખવી જોઈ છે. પણ તે માર્ગ ઉપર જાવલે અલેખ જાણવાનું છે એવો વિચાર કરી સ્વામીની જતાં સિધ્ધિ, એ પણ મધ્યમ પુરોષ પ્રાપ્ત કરી સદા તે પણ પ્રાપ્ત કરવાનું સાધન આપણા આત્મામાં રહેલું છે એવો વિચાર કરવો અને ક્યારે પણ ઘણું એટલી રેવને માથે રાત્રી મુઠી આજસમાં-અપાઠમાં અમૂલ્ય સમય કુચવવો નહિ.

(૩) સંસ્કાર જાણના

સંસ્કારની પ્રકારના નિર્ધાર કરી છે કાળજીના અને કાર્ય કરેલુંના અવજ નિયમ પ્રમાણે સર્વે લવ પાતપાત્કાર્ય કર્યાં રૂપ રૂપે કોઈ કુળી લે કોઈ કુળી કોઈ રૂઠ લે કોઈ રૂઠ કોઈ વિદ્વાન લે કોઈ અજ્ઞાન કોઈ કુલુકુળી લે કોઈ કુલુકુળી લેવી રીતે અનેક પ્રકારના સ્વરૂપ આપણી રક્ષિત પડે છે. જુદા જુદા આત્માના સાથે લવ જુદા જુદા સંપર્કમાં આવે છે અને તેમજની આ લવ અજ્ઞાન અવસ્થામાં અને લવ ન હોયના લક્ષણના સલા રમાં પરિધાન કરે છે અને તે જિન જિન લવમાં પ્રાપ્ત, વિદ્યા પુત્ર, પુત્રી, સ્ત્રી, નેત્ર, સ્વચ્છ, સત્ત્વ, મિત્ર વગેરે અનેક પ્રકારના સંપર્કમાં અનેકવાર અનેક લેખની સાથે એકાદ છે; છતાં કોઈ કોઈનું જુદું નથી કારણ કે આ સર્વ સંપર્ક સરીર આજથી છે અને આત્મા તે દેહલીત છે. માટે આસક્તિ વિના પણ પ્રેમ સક્તિ આપણા સંપર્કમાં આવતાં લેખનું ક્રમાલું કરવું. માણસને સંસ્કારમાં જાંબ નાર રાત્રી મમત્વ જાણના છે આ પુત્ર મારો છે આ સ્ત્રી મારી છે એવા વિચારથી લેખના ઉપર એ આસક્તિ જાણ તે રાત્રી અને તે રાત્રી માણસને તે કદ જાણના વિચારથી અજવા મરણથી દુઃખ ઉત્પન્ન કરે છે પણ પુત્ર અજવા સ્ત્રી તે આત્મા છે અને આત્માનું

ક્રમશઃ કરવું તે મારો ખમ છે અને બીજા માણસો કરતાં મારા સંજયમાં આવેલા માણસોનું ક્રમશઃ ૫ વખારે કરી શકું એવા વિચારથી તેમના ઉપર પ્રેમ રાખવો તે ઉત્તમ છે અને તે પ્રેમ કરેક મદ્યન આ માનો સ્વાભાવિક ખમ છે પોતે નિસ્પૃહ ભાવથી દ્રસ્ટી તરીકે વર્તવું. સંસ્કાર દુષ્ક્રમ્ય છે અને જન્મમરણના ચક્રમાં ફરતાં ખરી રીતે મુખ જરા માત્ર નથી. જેમ જમરા વાડીમાં બેઠા કુબો ત્યાં કરી બીજા દુઃખે વેસે છે ત્યાંથી ત્રીજા દુઃખ ઉપર વેસે છે, જેમ છવ અનેક ચંદિમાં અથાત્ છે પણ મુખ મેત્રથી કાંતો નથી, કાર કે ખર મુખ તો આ મામાં રહેલું છે પણ જેમ કસ્તુરીનો મૂત્ર પોતાની નાભિમાંથી નીકળતા કસ્તુરીના ચાતથી દોઢાઈ કસ્તુરી મંગવવાને સહજ જરૂરમાં જાય છે તેમ મુખ અહમસ્વ ભાવમાં રહેલું છે છતાં તે જાનનના યાનના અભાવ અજ્ઞાની છવ બાહ્ય વસ્તુમાં મુખ કાપે છે સંસારમાં વિહંગુલ મુખ નથી જેમ આ કથનનો આગમ નથી પણ તે મુખ ઈશ્વર્ય એવું છે અને તે મગવા પછી પણ ખરી ગુનિ નથી ખાટે ચિરદાર દેહે એવું મુખ પ્રાપ્ત કરવા કે છનાર મનુષ્યના પ્રવાસને અનુચિત છે આવી રીતે તત્ત્વારનું સ્વરૂપ નિવારેતુ અને તે દુષ્ક્રમ્ય રેખી "શમ્ભવાનુ શવુ અને આ મસ્વભાવમાં રહેલું જનન અમરમુખ મગનવા પ્રવળ કરવા ધંજ આ કથનનો આશય છે

(૪) એકત્વભાવના,

આ તમારને વિષ છવ બેક્ટોજ ૧ પન્ન ધાવ છે અને બેક્ટોજ મઠે છે બેક્ટોજ કપેન કના છે અને એક્ટોજ તે ૧૧નો એકતા છે પરમાર્થ ટ્રિધિ વિચારીએ તો સ્વપ્ન નિવાર જન્મ દોષ પણ સ્વદન તેને નદ્રાવધારી થઈ શકે નહીં મારે દોષ પણ કાર્યનો આરંભ મના પડેલાં તે કાવનુ શુ પરિનુ મ આવસે બિમ વિચારી તે કાવમાં છવ પ્રવનન કરતું કારણ કે તે કાવનુ કમ પણ પોતાને બેક્ટોજને આવવતું ૫ થી કરેક કાવ વિચાર અને વાનનાને વાસ્તે પાનેજ જ્યાગદાર છે, મારે દરેક છવ પવિત્ર અને શુદ્ધ વિચાર વિષય

૨૫ પવિત્ર અને સુંદર વસ્ત્રોના લેણવા અને પવિત્ર અને સુંદર ઠાપો કરવા, કાસ્ટુ કે તે સર્વનું સુંદર રૂળ પશુ પોતાને જ મલે છે જ્યાં પોતે જોઈ છે અને તે સિવાયની સર્વ વસ્તુઓ કિંમત છે અને તેને ને આત્માને ખરી કાંઈ બળપ નથી.

અધ્યયન સારમાં કહ્યું છે કે—

एकः परमम याति वासते वैक एव हि ॥

यमतोद्रेकतः सर्वं सक्त्य फल्यफल्य ॥ ૧ ॥

व्यामोति महती भूमि पटवीमापया बट ॥

तपैकमयतापीमात्मपञ्चस्यापि फल्यना ॥ ૨ ॥

याता पिता ये भ्राता ये मयिनी वल्लभा य ये ॥

પુત્રાઃ સુતા મે દિશાણિ જાતયાઃ સસ્તુતાય મે ॥ ૩ ॥

इत्यर्थं मयताप्यार्षिं वर्षयान मयिष्यम् ॥

बना वृक्षाति नोच्छेत्तुं किना ज्ञानयहौषधम् ॥ ૪ ॥

છવ ભેડો પસ્તવમાં બન છે અને જ્યાંથી ભેડો ઉત્પન્ન થાય છે તે પશુ મમતાના પ્રધાનભાવથી સવ સંવપની છવ મમતા કરે છે વડની બીજને કીધે વડનું આડબહુલ વિસ્તારવાથી જમીનમાં પવરણ છે તેમ જોઈ મમતા જીવ બહી જ્યાં સસારના સંવંધથી મમતા ઉદ્ભવે છે મારી માતા, મારી પિતા મારી બાઈ મારી બહેન, મારી પત્ની માતા પુત્રો મારી પુત્રીઓ, માતા શ્રદ્ધા-જનો મારા પરિવરણમાં જ્યાં રીતે કહે કહે વધતી જતી મન વાશ જ્યાંપિને ભેડે જરવા સમસ્ત જ્ઞાનપ મહીનમ સિવાય માણસ સર્વ જલો નથી સમજાવ્યાન અથવા શરૂ અને અસદ્ છે નિત્ય અને અનિત્ય વસ્તુનો વિવેક જ જ્યાં મમતાનો નાશ કરે છે હું અને મારૂ જોઈ માણસની જ્ઞાનવશને અંધ જરવાર મેક શબ્દો મંત્ર છે અને જે કાંઈ દેખાય છે તે હું અને મારૂ નથી જો મંત્ર મેકરવાને છતાંપર છે

નિબંધના નિબંધ વસ્તુ છે પર રૂપા પરવસ્તુ,
એવું બધાએ પણ જો તેવું બધું સમજત !

મારો અદ્ધમા તેજ દુ અને તે સિવાયની સર્વ વસ્તુઓ પર
છે એવું એવું સંપત્તિ પ્રકારે બધું અને અનુકરણ તેવું આ
જગતમાં સવ વ્યવસ્થા બધી; કારણ કે જે વસ્તુ ખરી રીતે પાતાની
નથી તેને પાતાની માનવી એ અજ્ઞાતા છે અને તે અજ્ઞાતાથી
એટલે સરીર પણ હક અને સ્વચ્છનોની ઉપદિને પાતાની માન-
વાથી માણસ આ સંસારમાં રખે છે માટે અજ્ઞાતજ્ઞાન મેળવવું.

(૫) અન્યથા જ્ઞાવના

અદ્ધમા સિવાયની તમામ વસ્તુઓ સાથે અદ્ધમાને નિશ્ચયનયની
અપેક્ષાએ કંઈ પણ સંબંધ નથી પણ કમ મુખી અન્યથાજ્ઞાતિથી
જાણનાજાણ કરેલો હ તેજ પાતાનો નથી તે પછી તે થી બહાર
સ્થેલાં પણ મુખ્ય પર, મટેજ વનર પાતાનાં ચીરીતે કંઈ કહે કે તે
સર્વ અજ્ઞાતા નથી પણ અદ્ધમા અજ્ઞાતા અજ્ઞાતથી તેને પાતાના
વલે હ. આ માટે પર આ માટે પણ આ માટે સ્વચ્છ એમ તે માને
છે; પણ તે સવ અજ્ઞાતજ્ઞાતિથી નહીં હ કારણ કે સવ પદાર્થો અને
ચેતનવાળા માણીઓની ઉપદિને સરીરે પુરુષનાં છુદાં છુદાં રૂપો
તરો. પુરુષનાં જે અલવ છે માટે ખરી રીતે અલવ પુરુષનાં બરો
છે; એવી જ્ઞાવનાને 'અન્યથા જ્ઞાવના' કહે છે

(૬) અનુચિ જ્ઞાવના

આ સરીર અદ્ધમાને કવ કરવાનું સાધન છે પણ આપણે સરી
રનેજ સવસ્થા માનીએ છીએ પણ જ વાહીમાં તે સરીર એજ અદ્ધમા
એમ કહે હ પણ તેમાં તેમની મોટી જૂથ છે સરીર એ તે અદ્ધમાનું
વસ્ત્ર છે અને તે વસ્ત્ર ઉપર જડુ રામ રાખેલા નહિ કારણ કે આ બો-
દારિહ કે તે જડુજ અનુચિમવ (અપરિમ) છે કેમકે તે રમ, રખિ
મોમ, મેક લાગી વીવ મજબ્બ મેજબ્બ મજ મુચારિહથી કરેલો વાત
જી મટેલો, નસીની બજાઓથી વીધાયેલો, નિરતર મૂમિ ગેત્ર અને
સુમનાં બાપી રહેલો હ પુરુષની માત્ર, જરાસ જરા, કસ્તુરી

પરેર સુરંધી જળ સરીરપર લગાવવામાં આવ્યા હોય તો તેને પણ મહિન કરવાને આ દેહ સમર્થ છે, માટે તે ઉપર અત્યંત ધ્યાન ન કરવે. જેમ અનુભિ શાવના અણુન છે આદેશ વધા અવતુલ્ય હતાં તે જ્ઞાન પ્રાપ્તિ કરવાનું, પ્રાપ્તિ કે ક્રિયાઓ કરવાનું, અને આ જગતમાં જ વલ્લભ્ય દરેક કાર્ય કરવામાં તે ઉચ્ચ સ્થાપન છે, માટે તેને ભણવર કેળવવુ કેળવાયેલું હોવાનાર સુતારને વધુ ઉપચોગી થાય છે, તેમ કસ્ટોધી કેળવાયેલું અને પ્રભુચર્યથી ચળવુત બનેલું સરીર વધુ ઉપચોગી થાય છે, માટે સરીરનું અત્યંત લાક્ષણિકતાન પણ ન કરવું, તેમ તેના ઉપર દેખ કરી તેના બનાવર પણ ન કરવે. તે અપરોક્ષ નેષ્ટ છે જેમ માનવું, નેષ્ટરને વહ રાષ્ટ્રને બીજી મારી નાંચવા નથી તેજ રીતે સરીરને વહ રાષ્ટ્રવું, પણ ત્યાં દરમર ન કરી તેના નાશ કરવો જાતો નથી પણ તેને ઉચિત કળાભી અને કુદરતના કારણ મુજબ વર્તીને તત્કુરસ્ત રાષ્ટ્રવું તથા અદ્યતાન ઉદ્ધાર માટે એ ક્ષેત્ર કામ લેવી પાસે કરાવવું કરવું અણુન તે કરવાને તે સરીર કયા પણ જાનાકાંતી ન કરે એવ સંધાવવું

(૭) આશ્રય લાવના

છત્ર પહેલે પહેલે શુભ અવશ્ય અનુષ્ઠ કરી જાધે છે તે કમીને વંધ લવામાં કરવો. મિત્રાકર, અવિસર્ગે ક્યાવ અને શેષ છે એમ કુદરતમાં મેત્રી કાણુવ પ્રમોદ અને આશ્રય લાવના વસંતી છે તેમજ શુભ કમી જાધે છે પણ એમનાં મન આર્ત તથા રીત ધ્યાન અને વિવર ક્યાવથી રચાએલા છે તેમજ અનુષ્ઠ કરી જાધે છે પુરુષ અને પાપ છી રીતે વંધાય છે અને કેવી રીતે મોગવાય છે તેનું સર્વસ્તર સ્વરૂપ નવત નથી ચક્રવુ કરુ એથી કર્ન વંધ લાય તેવી સરાવમુદિતને આશ્રય કહેવામાં આવે છે, એમાં કમના રજ ઉપર મમતા રટલી છે તેના કાર્યમાં નવાં કમી ચક્રવુ ક્યાવ છે, માટે આશ્રયનો લ્લાવ કરવા નિષ્કામકૃતિથી કાય કરવાં

(૮) સંવર લાવના

જાણવને રોકવું તે સંવર, એથી નવાં કમ લખાય તેના કા રોનિા રાખ કરવા તેને સંવર કહે છે સમ્યક્જ્ઞાનથી મિત્રાકરનો નાશ

અમ કમળ અને છાવ રૂપ વદ દમ્ય જાની રહેલા છે એમ માનવાને કાલવા ચાલવાની વૃત્તિમાં કળ સહાય કરે છે તેમ ચાલવાને વત્સર વગેરેમાં માણસને ચાલવાનું કળમાં સહાય કરનાર તત્ત્વ મળી સ્તિમત્ત કહેવાય છે માણસને સ્થિર બેસવામાં અને દરેક વસ્તુને સ્થિરતા આપવામાં સહાય કરનાર તત્ત્વ 'અપચીસ્તિમત્ત' કહેવાય છે અવકાશ આપવા તે આકાશસ્તિમત્તના સ્વભાવ છે આપણે દુખથી કહેલા લોટામાં નવટીક ચા પાતેર પાંદ નીપીએ બીજી, છતાં લોટામાંથી દુધ બહાર નીકળી જતું નથી, કદરૂં કે દુધના પરચાલુની વચ્ચે વચ્ચે કચ્ચા રહેલી છે આ કચ્ચામાં આકાશ રહેલું છે તેના કલશાવાળા કર્મેના મીઠાતા, છાવ કહેવાય છે પૃથ્વી, વાતામાં પવન સમગ્ર એના પરિણામથી છે તે દમ્ય 'પુદ્ગલસ્તિમત્ત' કહેવાય છે તેનો સ્વભાવ અસાઈ જવાનો અને કલ્પસાઈ જવાનો છે દરેક વસ્તુને કણે કણે વાદબ્યાર, નવીનને જનું કરનાર અને સતતની માખનાર કાળી કહેવાય છે જાવી રીતે જ દમ્ય એમાં રહેલાં છે તે કર્મ અપન અને મધ્ય તીર્થો દેહ રૂપ મણુ લોટનું સ્વ રૂપ વિચારતું તે લોક-સ્વભાવ કારના બલુવી.

(૧૧) બેપિ દુર્લભ.

મણુ મણુ જન્મે કમી પછી આપણે જાવી કષ્ટ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી છે મનુષ્ય હવ પ્રાપ્ત થાય પાંચ ઇન્દ્રિયો રૂપુલ દોર, મર્મ મવલુ કરવાની ઇચ્છા દોર સાંજવવાનો કાર હોય વગેરે સર્વ સાધકીયો દોર લોપણુ કે કૃદ વિશુદ્ધતાને વતાવનારી, કમીરૂપ મેકને દૂર કરનારી અને સતત કારવાને પ્રપીચી સર્વ વાણીમાં મદ્ય મળી તે પ્રકર દુરદશ છે સહને સર્વ તરીકે બિભ્મજનું અને બસાઈને બસાઈ તરીકે બસુનું બે કમ સહેલું નથી તુર કૃપાથી અને મદ્ય પુરુષનું કલ્પથી તે મહ સહે છે કદરૂં કે બેક વાર પલુ માણસને સર્વ બસાઈનું વિનકપૂર્વક ખડે જ્ઞાન થાય લો ફરીથી તેના તે માણસ રહે નહિ, તેના આજાર વિચાર વ્યવ નરદાર્થ બધ. સસાર બ જ્યારમાં મહેને તે ફરીથી કૃપાવ પલુ મહ બેર પ્રમાણી કલ્પ સીનતા તેના કર્મમાં જણાઈ.

(૧૨) ધર્મ ભાવના

આ સંસ્કારમાં રચના અને અજ્ઞાનથી ભવજન્ય બનેલા પ્રાણીઓને તમા હિંદી તારવાની જુદીથી સમજાન જિજ્ઞાસા સવર છે એમ વિચારવું. દેવજ્ઞાનથી તેમણે સર્વ સ્વરૂપ બ્રહ્મ અને પરા પદ્મર જુદીથી તે જ્ઞાન જ્યોતના દિતિ અને તેઓને ઉપદેશ તેમજ કૃપાથી તીર્થદર મદારાજ છે અને તેઓને નિસ્વાર્થ જુદીથી અને દેવજ્ઞાનથી ઉપદેશ કરેલા છે માટે તે સત્ય જાણે એકલે તેમની વાણી અતિ હિત અને મોટાને કાલકારી છે. રાજકીય જ્ઞાન જ્ઞાનમાં વધારે ઉચ્ચાએ તે વાણીને એક મુખ ૫ વાણી ૫ જુદે તેને અત્યંત કાલ જાણે તેા ૫ જુદે તેનું જીવન કરી તે પ્રમાણે વર્તન કરે છે. જાણે હાલ જાણ તે વિચારવું સર્વજ્ઞ જાણને હિંદીથી જાણે અને જાર જાણે રૂપ જાણે ધર્મને ઉપદેશ કરે છે માટે જાણે જાર જાણે પાણી અને સાધુની હિંદીથી ધર્મ જાણે. આ રીતે જાણે અને ધર્મને ઉપદેશ કરનાર સર્વજ્ઞને વિચાર કરવા તે જારથી ધર્મ જાણે.

જે રીતે જાર જાણે તે સ્વરૂપ છે.

જે પ્રમાણે સારા જાણે પિત્તાદિ રોગ નાશ પામે છે જાણે પ્રજા પવનથી જાણે વાણ સમુદાય વિચારાઈ જાય છે તેમ આ જાર જાણે રાજકીય અને મેદાવ મજા નાશ પામે છે. હિંદી જે જાણે અને રાજકીય વર્તેને સુખપણું છે આ રીતે આ જાણે જાણે રાજકીયને જાણે જાણ છે પણ તેથી જાણે વર્તે જાણે જાણે જાણે.

સત્તામેડપણ રૂપિ ॥

અર્થ — જાણેને જાણે જાણે પ્રાણી જાણે.

ભાવાર્થ — જાણે સર્વ પદાર્થો પ્રતિ રાજને નાશ જાણે અને સર્વ પ્રાણી પ્રતિ દેવને નાશ જાણે ત્યારે તે જાણે સર્વ જાણે જાણે સમજાવવાળો જાણે સર્વને દિતિ કરવા તત્પર જાણે અને સર્વને જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે.

તેનું મન શાંત બને નિશ્ચય બને છે આત્મજ્યોતિ તેના મન પર શાંત સરોવર પર પ્રકાશે છે, અને સકળ લોકલોકેશ્વર પદ્મવૃંદો બે-નાથી બેઈ સકળ તેવું કેવળજ્ઞાન અને કેવળદક્ષિણ તેને પ્રાપ્ત થયે છે.—પ્રાપ્ત થતું નથી પણ તેનામાં ગુણ હતું તે પ્રાપ્ત થાય છે અને સ્તરી સખથી સર્વ દુઃખનો નાશ થાય છે ત્રિવિધ તાપ ટળી જાય છે અને અસાધારણ જ્ઞાનરૂપ મોક્ષ સ્થિતિ તે પ્રાપ્ત કરે છે તે હૃદય સ્થિતિનું વધુન સંબોધાસ્ય થઈ શકે તેમ નથી, તેના જનુ-ભવીયોજ તે સખલ શકે છે વૈષ્ણવી વાણીમાં તે દર્શાવવાને પુરતો સંબોધો નથી મોક્ષનું અર્થ શું ? તે બતાવે છે

સ માત્સર્યનિકા કુન્તસરિગમ ઇતિ ॥

અર્થ—જાતવપણે સકળ દુઃખનો નાશ તે મોક્ષ

ભાવાર્થ—જ્યાં પ્રિતિવ પણ દુઃખ નથી બને એવ પ્રકારનો હૃદય જ્ઞાન છે તેવું સુખસ્થાન તે મોક્ષ કહી સકાય એ સુખ મેળવ્યા પછી જીવનું સુખ મેળવવાની હચ્છા રહેતી નથી તેવું હૃદય સુખનું પામ તે મોક્ષ જાતું પણ હવે સુદ્ધ વાસ્તવિકી મળી શકે છે હવે આ પ્રકારનું ઉપસદ્ધાર કરવા સાધારણ બને છે કે—

एष सर्वगच्छदम्य आक्ययो मुनिना परं ॥

यथाप रि शुभूपोम विवेन महात्मना ॥

અર્થ—આ પ્રકારે ધર્મ બાવનાવાળા મહાત્મા મુનિએ સાબગવાની ઈ છાવાળાને સવિત્ર ઉત્પન્ન કરે તેવો હૃદય ધર્મ પાનાના બોધ પ્રમાણે કહેવો.

ભાવાર્થ —ધર્મબાવનાવાળા મુનિએ ઉપરોક્ત આપવો, જેન કહેવ નો તેવું જ છે કે જેનામાં ખમ જ્ઞાનના લોભ તેજ બીજામાં ખમજ્ઞાનના હૃદય કરી શકે; સાચ જ્ઞાનને હૃદય કરે છે એવું સાચ વાક્ય છે મુક્તિ મુક્તિને અસર કરે, અને હૃદય હૃદયને અસર કરી મળી શકે મારે હૃદયથી કહેવો લોભ સાંજાજાનના હૃદયમાં પણ પ્રકારની અસર મળી શકે છે 'મુનિ મહાત્મા વિશેષજ્ઞ આપવાનું

કારણ એ છે કે જેણે તત્ત્વોને ચર્ચા રીતે અવગણ્યા હોય અને જેના
દર્શનમાં પરને ઉપકાર કરવાની જુદી હોય તેવા મુનિએ ઉપરેસ
આપવો નહિ તો બેટી પ્રપણા થવાનો ભય રહે છે આ ઉપરથી
એને અનેકાંત કૈંથીનું ગુણગુણનું અને ગોષ્ઠતાબુધ્ધતાનું જ્ઞાન હોય
અને પાતે એ પ્રપે છે તેનો અનુભવ થયો હોય એવા મહાત્મા
મુનિએ ઉપરેસ આપવો. જેનામાં આવા ગુણ ન હોય તે ઉપરેસ
કરવાનો અધિકારી શક્ય જેણે તો જનન થવાનો સંભવ છે આપ-
ણી પછવા? આપણે જાણે તો કુવામાં પડવાનો ભય રહે છે તેમ
વસ્તુ તરવના અઘાત ઉપરેસના બોધથી જ્ઞાનને બાદે અજ્ઞાન થઈ-
વાનો ભય રહે છે માટે ઉપર અણાવેલા ગુણગણને સવન થાયેનો
બોધ આપવો. સવેતનું લક્ષણ શાસ્ત્રમાં નીચે પ્રમાણે આપેલું છે

ઠપ્યે ધર્મે ઘરત્તિસામવન્ય દવે રાગરૂપમાદિમુક્તે ॥

સાધૌ સર્વગ્રન્યસદર્પણીન સવગાઽસૌ નિષ્કાયાઽનુરાગ ॥૧॥

દિઆરદ્રિત અત્ય ધમમાં રાગદેવ પિત્ત રહિત હવમાં સવ
પ્રકારના પિત્ત રહિત સાધુમાં એ નિષ્કળ અનુરાગ ત એવિગ?
કહેવાય આવા હવ ગુરુ ધર્મ કપ તથા શુદ્ધ તત્ત્વ : ઉપરેસ કરવો.

સ્વાદાઽઘૈથી—અનેકાંત કૈંથી કોને કહેવી ?

કેક વસ્તુ અનેક ધર્મવર્ણી છે માટે આ આપણ છે એમ
નિષ્કલતાથી કહેવાય નહિ તથાવિંક નવની અપેક્ષાએ હવ નિત્ય
કહેવાય, અને પર્વાવિંક નવની અપેક્ષાએ અનિત્ય કહેવાય તેમ
રીતે નિષ્કલથી આમા સરીરથી મિત્ત છે તેપનુ જ્ઞાનમાં
રેત્થી અમિત્ત માનવામાં આવે છે કથી અપેક્ષાથી અનુક વચન
કહેલું છે તે લક્ષમાં રાખી તે વચન સમજવામાં આવે તા નયવો
અથ સમજાય ॥ નહિ તો અથનો અનથ થવાનો નયવ રહે છે
એક માનુસ પિતાના પિતાની અપેક્ષાએ પુત્ર છે જાન પેતાના પુત્રની
અપેક્ષાએ પિતા છે આ રીતે પિતા અને પુત્ર એ બન્ને ધર્મ એક
માનુસમાં થઈ શકે છે પણ તેની અપેક્ષા ધ્યાનમાં રાખવાની જરૂર છે
સ્વાદાઽ ઘૈતે કથચિત્તવાદ અથવા અનેકાંતવાદ કહેવાય છે;

ચાટે ઉપરેસકે તેમજ મોતાબી ના સ્વાદાદની બાબત લક્ષ્યમાં રાખી
 એન પમેના ર-ઓનો ઉપરેસ કરેનો તેમજ સમજવા એક બાબતે
 જ તેમજ સ્વાદાદ કૈમીની પ્રજ્ઞા કરતાં બહુને છે કે “એનાને
 સ્વાદાદ અથવા અનેકવચાદ નાનસિક્કાઅન્યા સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ તત્ત્વની
 શોધમાં ઉતરવાને અને પાસ્તનિકરીતે ગઢન વિચાર કરવાના કુચ-
 વણુ કરેલા પ્રયોગો નિરાશરૂપુ કરવાને સક્ષિપ્ત છે એવટે મનુ-
 બ્ધના મનથી, ન્યામકુદ્ધ રીતે કર્યા સમ્મન તેની મોઢપણુ રીતથી
 એના નિશ્ચય થઈ શકે તેવા પ્રયોગો કરેનો નિશ્ચય કરવાને સક્ષિપ્ત
 છે વગી પરસ્પર વિરૂદ્ધ પમેનાઓને તેઓના પાતાના મતનો
 ત્વાર કરવાને નહિ પણ અન્ય પમેો પણ ટાળી શકે એવા છે અથવા
 તે તેઓ સ્વતંત્રી અમુક વાતુ વતાવવાને—એ કેટલાક દર્શાતર સહિત
 દર્શાવવી જરૂરી છે—તે વાતુને દર્શાવનારા છે એમ સિદ્ધ કરી વિરૂદ્ધ
 પમેોની એકવાઅન્યા સિદ્ધ કરવાને સ્વાદાદ આશા બાપે છે અને
 સવમથ ત ત્વી પરસ્પર સવથ મથાવનારા એકબની વિવિધ અધિ-
 ક્ષાઓમા અન્યક સત્ત્વ સમાવેષું છે એમ તે મત બહુને છે”

સહ અને અસાદપ વિરૂદ્ધ પમેો એક જ વખતે એક વસ્તુમાં ઘોઠ
 શકે નહિ કરણ કે અનુભવપરથી બહુને છે કે એક વસ્તુ એક જ
 કણે તરમ તેમજ બીઠી ઘોઠ શકે નહિ આ કારણને લઈને એન
 પમે અમન્ય છે” એમ મોઢ કરે તે તેમાં મોટી ભુલ છે કારણ કે
 એકજ વખતે વસ્તુ તરમ અને બીઠી ઘોઠ શકે એવું એનો સિદ્ધિપતા
 નથી પણ તેઓ નિશ્ચયથી બહુને છે કે કેટલાક વસ્તુ તરમ
 તરમ અથવા તરમ બીઠી ઘોઠ શકે નહિ, અમુક સ્થિતિમાં તે તરમ હોય
 છે અને અમુક સ્થિતિમાં તે બીઠી હોય છે એક જ કણે એક
 વસ્તુમાં અસ્તિત્વ અને અનસ્તિત્વ એનો સિદ્ધિપતા નથી તેઓ સિદ્ધિ
 છે કે દરેક વસ્તુમાં તેના પાતાનો સદ્બાધ છે અને બીજી વસ્તુમાં
 નો અસદ્બાધ છે આ ઉપરથી સમજવ છે કે વસ્તુ શું છે અને
 વસ્તુ શું નથી તે સમજવાથી તે વસ્તુનું સર્પૂર્ણ જ્ઞાન મળી શકે

પ્રાણ અને મુખ્ય કેળે કહેવું ?

અનેકવચાદમાં સાત નવ છે પણ તેના નિશ્ચય અને અવધાર
 બે મે નવમાં સમાવેશ થાય છે અથારે કામ ધેય ઘેય ઉદિગ્ય

વિષયો, અને કયાંય વગેરે ને નિશ્ચયનયને મુખ્ય કરવાથી થતો દોષ અને પાતાને પરબાવથી વિરમણ થતું દોષ તો તે સમયે અવદાનનથી ચોક્કસ કરી નિશ્ચયનયને મુખ્ય કરી બોધ આપવો અને પાસા પાસેથી તુલ્ય રાખી કોઈ દોષ તો અવદારને મુખ્ય કરી નિશ્ચયને ચોક્કસ કેમી બોધ આપવો. કેમકે નિશ્ચયને મુખ્ય કરવાથી અન્ય જાનના વિનય વૈષાવશ્ય આદર સદાકાર વગરે થઈ શકતો નથી; અને જ્યાં પરબાવમાં દોષ દેખાય ત્યાં નિશ્ચયની મુખ્યતા કરી વિચારતું કે આ દોષ કમને વચ્ચે છે અને આત્મા તો સંતિદાનદાયક શુદ્ધ સ્વરૂપી છે આપો ! જાર કરવાથી ત્યાંથી થતુમ્મ ઉપર આપણને દોષ થતો અટકે છે અને જો નયની મુખ્યતા કરવાથી યમ, દેવ, મોક્ષ માન, વગેરે શુદ્ધિ પ્રાપ્ત તેને તથા'ન કહેવો પણ 'નિશ્ચયોક્તિ' કહેવા આ પ્રમાણ ઉપરેથી જોનાનો તેમજ મવલુના વિષયનો વિચાર કરી અવદાર કે નિશ્ચય નયની ચોક્કસ કે મુખ્યતા કરી માંધ આપવા.

હવે હું અને સંપુન સ્વરૂપ કેવું છે ?

જ્યાં નિશ્ચયથી તુ જાણી કયાંય દોષ અને અવદારથી કિન્નિત દોષ જણાવો દોષ અને વાસ્તવિક રીતે નિશ્ચયમાં દોષ ન દોષ તો તે કામ તુ સ્થ કરવા ચોક્કસ છે અને જ્યાં નિશ્ચયથી જાણી અવતુલ દેખાતા દોષ અને આત્માને રાક્ષસ અને મો વન રેની શુદ્ધિ થતી તો અને અવદારમાં કોઈને રહિત કરવા કપ કિન્નિત તુલ્ય દેખાનો દોષ તો તેજ કામ આત્માથી પુરોષને કરતુ નાઈ જોવી રીતે જુગુ કુતના વિચાર કરવા અને તે પ્રકારે વિચાર કરનાર પુરુ દેશન આપી શકે.

પ્રશ્ન—પરિણે ઉપદેશ કરવાથી પણ ને સાંજન્યારને સ્વરૂપે દોષથી જાન ન થાય તો પને કહેવાનું કામ હું વનો જવાન શાસ્ત્રકારજ નામે શા

મથાપડપિ વસ માત્ત માનુષ્યાં મુનિસતયૈ ॥

કપરુસ્ય વિધાનન નિયમાષ્ટદ્વચત્તસઃ ॥

અર્થ — એ કે ઓતાને લાભ ન થાય તેવું મુખ્ય
જિતવાળા ઉપદેશકને તે ઉપદેશ આપવાની ક્રિયાથી દુઃખ
નિઃશય થાય છે, એમ ઉત્તમ મુનિઓ કહે છે

ભાવાર્થ — એ પુત્રપુત્ર પરાપકાર સુદિધી બીજાના ઉપર અત્ય
ચક્ર કરવાની કૃતિથી સદ્બોધ આપે છે તેને તે તેના આપણ ઉપર
આપ થાતે નિશ્ચય રૂપ પામે છે, અને વહેવાને પણ એ કે તે સમયે
તેની અસર થયેથી અનુભવી નથી પણ તેના હાથમાં તેના
સ્વસ્થ પદમાં વિના રહેવા નથી, અને તેથી સદુપદેશ પ્રમાણે ન
વર્તવાથી તેને માથે દુઃખ આવે છે અને દુખનો કારણ અનુભવ
થેતીને સમજાવે વળે છે ત્યારે એકલો અનુભવ અસર કરી શક
તેના કરતાં આ ઉપદેશના રજાસલા સંદેશરે વધારે અસર કરે છે.
પાટે ચીલા ઉપર પણ માથ તેની બીજાકુલ અસર નથી થતી એમ
તે નજ કહેવાતુ જ્યાં આ વિષયના સંવંધમાં તત્કાર્ય સુત થા
કેવું છે —

ન યપસિ ધર્મ ઓત્તુઃ સર્વસ્વૈકાન્તવતો દિલ્લપવાત્ ।

દુરલાઽનુમદ્વુદ્ધયા વત્સસ્તૈકાન્તતા યદતિ ॥

જિત વાક્ય સંજનવાથી સવ સંજનવાશયિને સર્વથા પરી
સિદ્ધ થવા નથી પણ અત્યંત સુદિધી ઉપદેશ કરનારને તે સર્વથા
પરીને લાભ થાય છે, એટલે કિલ્લકમની નિર્ભર થાય છે

પાણસ અનુભવથી કિયે છે તે પછી ઉપદેશ આપવાથી તે
લાભ ! એવી આશ કાંઈ સમાપાન કરતાં લાભકાર થાય છે —

નોપકારો જગત્પસિંસ્વાદ્યો વિપત્ત કપિત્ ।

પાદ્મી દુઃખભિષ્ચેદા રિતિર્નાં ધર્મવેદમા ॥

અર્થ — એ પ્રકારે દુઃખનો ઉપદેશ કરનારી પદ્મીરેશના
માણીઓને ઉપકાર કરે છે તેવો ઉપકાર બીજા કર્યાનો નથી

ભાવાર્થ — જનતામાં અનેક પ્રકારના ઉપકાર છે પણ પાણસને
પરી જમાવવા તેના એવા બીજા કોઈ ઉપકાર નથી, કારણ કે તત્કાર્ય

વર્ણ્ય બધુવાળી તે પ્રમાણે પતવાને માણસ હોય છે; અને તેથી દુઃખનો અંત આવે છે સમગ્રી વસ્તુ વિદ્યાનેનો હરેલ દુઃખનો નાશ કરવાનો છે; માટે એ લોકો અધિક જ્ઞાની ॥ તેમણે પાતાના જ્ઞાનનો વીશ્વને લોપ આપવામાં જરા પણ આદર્ય નથી; તેમ મુમુક્ષુ છોડેથી તેવા ખરા જ્ઞાનીઓની શક્તિ વિનય વદુમાન કરી તેમની પાસેથી જ્ઞાન મેળવવામાં એક હલ પણ નિરર્થક કુમાવણી નહિ

જે અજ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાથી જ્ઞાન રૂપ અંધાર નાશ પામે છે અને દેવ (ત્યાગવા શોભ) અને ઉપારેલ (રહસ્ય કરવા શોભ) બાબતનું વર્ણ્ય જ્ઞાન થાય છે; દુર્ગુણનો ત્યાગ કરી સદગુણ પ્રાપ્ત કરવા મન અસિદ્ધ છે માટે સત્સત્ત્વનું અન સત્સાત્ત્વનું નિરતર સેવન કરી પ્રમાદનો ત્યાગ કરી અર્થ દુઃખનો અંત લાવનારી સરેકના થવણી કરવી ખરી વસ્તુના જ્ઞાતા અને શક્તિથી તેમનું થવણી કરનારનો થાય વદુ દુઃખ છે; પણ એ શોધે છે તેને મળે છે; માટે એટલું જ્ઞાન મળ્યું હોય તેટલાને અમલમાં મુકવા પ્રયત્નશીલ થવું; એટલે વધારે મેળવવાને સ્વયમેવ લાવક થશે અને તે મળશે

॥ इति भी द्वितीयप्रकरणं समाप्तम् ॥

પ્રકરણ ૩ જી

કુલસ્થનો વિશેષ ધર્મ

પ્રથમ અને બીજા અધ્યાયમાં કુલસ્થના સામાન્ય ધર્મને વિશેષન કરવામાં આવ્યું, અને વાવણવને ધર્મમાર્ગ સંમુખ રીતે દાવવા તે પછી વજ્રજ સ્થરી રીતે પ્રતિપાદન કરવામાં આવ્યું હોય અથવા ધર્મમાર્ગને મળવું કથી પછી તેને ચારિત્ર-વર્તનરૂપે ચૂકવાને લક્ષ્ય કરેલા છવને કહેવાય તેમજો અને સુકળપતમાં તેના આચર તેણે પાળવો એકલે કે એથી ઉપરે પોતા આચરના અધિકારી થવાનું એ વિશે ૩૩ છે

સર્વમથપ્રારેષં નરો વિમલકલ્પયત્

જ્ઞાતવ્યો મહાસત્ત્વઃ પર ઉપમમામતાઃ ॥ ૧ ॥

ધર્મોપાદયતાં જ્ઞાત્વા સમાલેખ્યોઽથ માતૃદયઃ

ઈદં સ્વચક્રિમાસ્યાપ્ય બ્રહ્મે સમર્પયિતે ॥ ૨ ॥

અર્થ — એ પ્રકાશના સદ્ગુણના અવલૂચી પાપ શક્તિ વગાડી વત્તવને અલુપ્ત કર મહાસત્ત્વ વ અને લેતુદ સ્વેચ (વેદાચ્ચ) ને ખાતલુ કરનાર છવ ધર્મને પ્રદક્ષ કરવા એમ અલ્પીને, અને ધર્મ વચ્ચે સાવથી ઈચ્છા કરીને, પોતાની શક્તિનો બરાબર વિચાર કરીને તે ધર્મમાર્ગ અંગીકાર કરવાને પ્રવર્તે છે

સાવાર્થ — વિશેષ કુલસ્થ ધર્મમાર્ગને વિષ રીતે અધિકારી છે ૧ તેના પ્રવુજમાં સાચકાર કહે છે કે એણે સદ્ધર્મ વચાર્થ રીતે સાચકારો ૩ અને તેથી મનમાંથી સદ્ગુણો દર વાજ છે અને એવી રીતે હાથમાં સ્થેલ મોટું શ્રેય નિર્ભય પોતા સ્વલ વજ્રથી અલુપ્ત છે તેવી રીતે સાચ શક્તિથી સદ્ગુણ વત્તવનો એણે અભ્યાસ કર્યો છે એમના દેવ ગુરુ અને ધર્મ ઉપર અધિવ્યાવ અરૂત થયા છે અને

આદ્યુ. મગમ નાચણપચનિસવ આદિ માગાનુસારિપણુના ઉપ
 મહલુ કરવા પછી રેણવિરતિ ખર્ચ પાવનો, અને પછી સર્વવિરતિ
 ખર્ચ અંગીકર કરવે. પણ મગમથીજ ચારિત્રધારીનું અને માગાનું
 નામ પડવે અને માગાનુસારીપણુનેા ઉપુ પણ ન હેવાવામાં આવે
 તે તેના લોકો પાતાનું કિત તું કરી શકે ? અને ખર્ચને કેવી રીતે
 દીધાને ? અન્યથાવલ નીચે. અનુક્રમ ના સિદ્ધિલા કેવા છે તે તપસ
 વાને મગમિય કરવા નથી. પણ તે ખર્ચને પાવનારાના આચારવિચાર
 કેવા છે તે ઉપરથી ખર્ચની ઉચ્ચતા ના નીચતાને વિચાર કરે છે;
 તે પછી જેના આચાર ઉચ્ચ પ્રકારના હોય તેવા મનુષ્યો. ખર્ચને
 કેવી રીતે ઉચ્ચ વાવ્યાવી શકે ? જેમ સુનામ પચીથી થઈ શક
 છે, એમ વધીવર વને છે:-

વૈરાગ્યરત્ન પરમજ્ઞનાય પર્યોપેક્ષો જનરક્ષનાય ।

વાત્સાય વિદ્યાપ્રયત્નં ચ મેઽશૂત્ર ક્રિયવ્યુત્થે શાસ્ત્રકરં સ્વર્ગાય ॥

પરમને ઉત્તરવાને માટે વૈરાગ્ય પામણુ કરો, જનનનજન
 કરણે ખર્ચને ઉપરેક કરો અને મારી વિવા અને અપમનરક્ત વા
 વિવાને માટે વાપરો. તે હે નાચ ! તારા શાસ્ત્રકર હવેનત દેહતું કરું !

પાતાના રોજને લોકવા માટે અને ભેળા લોકોને ઉત્તરવા માટે
 હન મદની ક્રિયા લોકોને રેણાકવા કરે છે તેથી અક્રમાનું ક્રમણુ
 શુ નથી. પણ એ રોગ પુરુષ પરી અંગીકર કરે તોજ હોને છે
 અને પાતાને લગા ખર્ચને કિતકારી થાય છે માટે જેને ખન રક્ષ
 પ્રસેદેમ અને સ્વચ્છિત વાપરુ હોય તેણે મગમ માગાનુસારિપ

પુરુષ કુલે રક્ષણુ કરવા અને પછી પાતાની રોગતા પ્રગલ્ભ
 હ રી ૧૧ રક્ષણુ કરવા આ રેણથીજ અણુનેહુ છે કે રોગ પુરુષ
 સાથે રેણકાર કરવે.

રીતે રક્ષણાર્થે રક્ત સાયવ લયવાનવિધિયનુચર્ચવિધ્યાય રતિા
 છે તેવી રેણ પ્રકારે સકર્મેને રક્ષણુ કરવાને ચોગ્ર પુરુષ
 અન્યથા રેણ રક્તને આપવાના વિધિનુ કર્વેન કરીશું.

ધર્મે તો વિચિત્રી પરિશુદ્ધિ થઈ શકે છે; તો વિધિ સહિત રહણ કરવો એમ કહેવાનું પ્રયોજન શું? એવી આશ કરવું સમાધાન કરવી શક્યકર નહીંને છે. —

ધમમ્મરૂપં हि सत्प्रतिपत्तिमात्रेणसम्भारकरणमिति ॥

અર્થ—સત્પ્રતિપત્તિ સહિત ધર્મનું રહણ તે નિર્મળ આવનું કારણ છે.

ભાવાર્થ—સત્પ્રતિપત્તિ એટલે પાતાની સજ્જિને વિચાર કરવો અને ધર્મની શુદ્ધતા વિચારવી. આ પ્રમાણે પાતાની સજ્જિ અને ધર્મની શુદ્ધતાના વિચારપૂર્વક આદરેલો ધર્મ નિર્મળ આવ હત્ય કરે છે. પોતાનું કળ સાધી આપવામાં એકંદા સાચા પરિણામનું કારણ થાય છે. માટે વિધિપૂર્વક ધર્મ રહણ કરવાની જરૂર છે ત્યારે વિધિપૂર્વક ધર્મ સી રીતે રહણ થાય તે કહે છે—

તદ્વ યાપો મિનરચનતો વિધિનેષિ ॥

અર્થ—તે ધર્મ જલુધા છત પરમાત્માના વચનથી વિધિયે કરીને થાય છે.

ભાવાર્થ—જલે બાપે ધર્મનું રહણ એન સિદ્ધાંતમાં કહેલો વિધિ જે આચરણ વધુન કરવામાં આવશે તે વિધિ બનુ ત્યાર થાય છે. અર્થમાં જલે બાપ બે સુખ મુકશે છે તેથી એમ સમજવું કે મરદની માતા અને તેવા બીજા કોઈ છોડેને અન્ન પ્રકારે પણ ધર્મ રહણનો સંભવ છે.

इति मदानफलप्रवेति

અર્થ—એ રકારે આવાની સરજના છે.

ભાવાર્થ—વિધિસહિત ગુરદાસ ધર્મ રહણ કરવા તે ઉપર જલુધા પ્રમાણે આવ નિર્મળ થાય તેટલુંજ નહિ પણ ગુરુએ ઉપકાર ગુરુધી રહણ કરાવેલો ધર્મ ગુરુઆસિતથી વધારે રત્નવાદી થાય છે. માટે વિધિ સહિત ગુર પાસેથી ધર્મ રહણ કરવા નહિ તો ખારી જમિમાં થાયજી બીજાની માણક અવિધિયે રહણ કરેલ ધર્મ પ્રાપ્ત નિર્મળ આવ છે.

એણે માવકર્મના નબ્બાસ સારી રીતે કર્યો હોય તે શ્રી
ધર્મ મહત્વ કરવા માત્ર માત્ર છે; આટલે પ્રથમ મહત્વપૂર્ણ સમજ-
વવાની જરૂર છે એમ વિચારી સામગ્રી મહત્વ પૂર્ણ મહત્વ કર-
વાનો વિધિ વળાવે છે.

સદિ સમ્યગ્દર્શને ન્યાય્યપણુવતાવીનાં ગ્રંથ નાન્યમસિ ॥

અર્થ — સમ્યગ્દર્શન (સમજિત) પ્રાપ્ત થયા નથી,
પાપ અણુમત, ગુણ અણુમત અને આદિ શિષ્યમત જે વાર-
મત મહત્વ કરવાની જોગવાઈ થાય છે. પણ સમજિત ન થયું
હોય ત્યાં સુધી મત મહત્વ કરવાની જોગવાઈ કહેવાય
જ નહિ.

આવાર્થ — જ્યારે તત્ત્વને તત્ત્વરૂપે જાણ અણુવાદ આપે
છે ત્યારે જ તે પ્રકારનું વર્તન કરવાની જરૂર પડ્યા જરૂર થાય છે;
અને ત્યારે જ તે જ આપનાર નીચો છે; નહિ તો આવદિવાની
ક્રિયા ગમે. સાચા આપવી નથી શકે છે કે —

સત્સર્માત્મોપરણેષે નિશ્ચિન્તાનિ કલ્યાણ ॥

ન વ્રવાનિ મરોહમ્તિ મીલે દિપ્યાત્વરાસિલે ॥ ૧ ॥

સપયા નિયયાઃ સર્વે પ્રાપ્યન્તેષ્વેન પાશના ॥

સપકાસાનકેમેષ પાશપા કસથાક્ષિન્ધ ॥ ૨ ॥

એમ જારી શ્રમિયાં વાનેમાં પાન આપિ ઉત્તર નથી, તેમ
નિમ્નજ્ઞ વાસનાવાદા સવને વિશે જાત નિયમના અકુર્ય પુરવા
નથી, એટલે જાતનિયમથી કમજવ રૂપ રૂપ મળતું નથી, એમ જા-
નના રૂઢો કરવાનું જોગવાઈ અધિકી નાક પામે છે તેમ જનિ
નિયમ અને સંયમ નિમ્નજ્ઞથી નાક પામે છે.

ત્યારે નિમ્નજ્ઞનો નાક અને સમ્યગ્દર્શનની કલ્યાણ શ્રી રીતે
થઈ શકે તે જણાવે છે —

મિનરપમમરયાલેઃ કર્યસયોપસયાદિતઃ સમ્યગ્દર્શનમિસિ ॥

અર્થ—જનવચનશ્રવણથી તેમજ કર્મના સુખોપશ-
મથી સમ્બન્ધર્થેન ઉદ્ભવે છે.

ભાવાર્થ—જન વચન સાંભળી તેના પર મહા શ્રદ્ધાથી જનના
અવસ્થિતિને, પરિપાક શ્રદ્ધાથી સ્વાભાવિક રીતે સમ્બન્ધર્થેન ઉપશ-
માય છે. અથવા જ્ઞાનાવસ્થાથી જનનાવસ્થાથી વિભક્તિ થોડી નીચ-
ક્રમ અને ઉપશમાથી તે ઉપશમા થાય છે.

સમ્બન્ધજનનુ શ્રવણ આ પ્રમાણુ છે તે તાવ ઉપર મહા
શ્રદ્ધાવાળાં વિભક્તિ (અનુદાદ) નો નાશ કરનાર થોડા કદાચ
રહિત શુદ્ધ વસ્તુ જાનને અનુસરનાર આકર્ષક ક્રેશને. જન કર-
નાર અને ઉચ્ચશાસ્ત્ર ઉપશમા કરનાર અને અક્રમાન્ય સુખ પરિ-
ભ્રામક સમ્બન્ધજન છે તત્વાચ સૂત્ર થી પણ સમ્બન્ધર્થેનથી
ઉપશમા થી કારણ આપેલા છે—

તત્ત્વાપ્રદાને સમ્બન્ધજન તન્નિસગાદધિગમાદ્વા ॥

તત્ત્વાચની મહા કર્મથી તે સમ્બન્ધજન, તે સ્વાભાવિક રીતે
અથવા ઉપશમાજનથી ઉપશમા થાય છે. અથવા ક્ષોભજનથી સમ્બ-
ન્ધજન ઉપશમા થાય છે તે બેમાં જન કોને કહેવો. અને ઉપશમા
કોને કહેવો. અને ક્ષોભજન કોને કહેવો. તે કહે છે—

સ્ત્રીણો નિમ્નાયદુઃખાસખાઃ પારિહિયમ્બ ઉપસના

દરિદ્રાપિહિરિદિય જસળાપમ્બા સખાપસમા ॥

શ્રાવિકજાવ દાહવાક મહેલા અતિ ભેદા છે ઉપશમાત જન
સખથી દહિકા અતિ સખા છે અને ક્ષોભજન કાવ કોણ દો.
કારેલા અને કોણ પ્રકાશવા અતિ સખા છે.

તો સમ્બન્ધજન પામ્યા છે બે થી રીતે મનદ જનના બે
રેતુથી તેનુ શ્રવણ કહે છે.

પદ્યસપેગનિર્પેદાનુકમ્પાસિત્યાભિષ્પાક્તિમ્સપ્તં તદિતિ ॥

અર્થ—પદ્યમ, તવન, નિર્પેદ, અનુકમ્પા અને આ-
ભિષ્પાક્તિ અધી મનદ થવા શ્રદ્ધાજનનુ સમ્બન્ધર્થેન છે.

ભાવાર્થ—પ્રથમ, સુવિત નિર્વેદ, અનુકરણ અને આસ્તિ
કર્મ; આ પાંચ ગુણ એનામાં હોય તેને સમ્યક્સેની કહીએ. હવે
તે પાંચેનું દૃઢ સ્વરૂપ નિર્ધારીએ.

કેાપ, માન માયા, લેાભપ આક્રાંક્ષા કપાલ તે રૂપ ઝેરનું કારણ
ફળ એકને જાયવા પુનઃજન્મના સંસ્કારથી સ્વાભાવિક રીતે તેના
નિર્દોષ કરેલા તે પ્રથમ. મોક્ષનો અભિલાષ રાખેલા તે સંવેદન
સંસ્કારમાં ત્યાં ત્યાં દુઃખ જેથી, અને સંસારના પદાર્થોની અસંતોષ
લાગવાથી તે કપર આવેલો. કદેવ કટાયો તે નિર્વેદ અને જાણથી
અને રક્ષણથી દુઃખી માણીને રક્ષા કરવી તે અનુકરણ. અનુકરણના
મે મેદ છે રવ્ય અનુકરણ અને જાણ અનુકરણ. કેાક માણીને
વરીજ અવસ્થામાં છે દુઃખી લાલટમાં જેથી તેનું દુઃખ દૂર કરવા
વશાત્કિત મદદ આપવી તે રવ્ય અનુકરણ. અને કેાક માણીને
દુઃખી જેથી પેાતાની સંતિ તેનું દુઃખ દૂર કરવાની ન હોય તેા તેનું
જાતું જાણી તેનું વિતરણ; તથા અસંતોષ પાતા છાને સંતોષમાં
નિરૂપ કરવાને કપરેસ આપેલા તે ભાવ અનુકરણ કહેવાય અને
નવ તત્ત્વો કપરેસ લેવા રાખવી તે આસ્તિક્ય. તે પાંચ લક્ષણથી
સમ્યક્સેન ઓળખાય છે, અને એનામાં તે પાંચ લક્ષણ હોય તે
સમ્યક્સેની કહેવાય છે.

આ પ્રમાણે સમ્યક્સેનીને ઓળખ્યા પછી ગુરુએ શું કહ્યું
ત કહે છે.

ઉત્તમધર્મમસ્તિપ્રવૃત્તિવ્યોસત્ક્રમપૂર્વકપ-

સ્થિતસ્ય વિધિનાપુરતાદિદાનમિતિ ॥

અર્થ—ઉત્તમ ધર્મને અતીકાર કરવા અસમર્થ એવા
પેાતાની પાસે આવેલા પુરુષને પ્રથમ ઉત્તમ ધર્મ કહેવા
પૂર્વક વિધિએ કરીને અનુવર્તારિક બદલુ કરાવવું.

ભાવાર્થ—ઉત્તમ ધર્મ જોડેલો વતિ ધર્મ સમજીને, સંસારના
પદાર્થો કપર એને રોજાય રહેલો છે એવા ધર્મ કલેસ કરવાને ઉદ્યમવ-
ન્ત રહેલો કેાક ક્રેતુ, ગુરુ પદ્યસાજ પાસે ધર્મ જલણ કરવા આવ

ત્યારે તુર મદારાજે પ્રથમ ક્રમમાં માર્ગેન ઇત્યાદિ દસ પ્રકારના ચતિ ખર્ચનું
વિસ્તાર સદિત જનુન કરીને તેને ચારિત્ર લેવાને ઉત્સુક બનાવવે.
ચારિત્ર ખર્ચ સર્વ કમરોઝને રેશ સમાન છે એવી રીતે સમગ્ર
રાજો થકું કરીને રેશ લીધાથી નામ પામે છે તેમ ચારિત્ર અંગીકાર
કર્તાથી સર્વ કમરોઝો વિનાશ પામે છે; પણ એ તે પ્રાણી વિવરણખની
દલ વાળી રહેલી વૃષ્ટિથી ચતિપર્ષ અંગીકાર કરવાને સમય ન જ
હોય તેા તેને અણુવતો સમાજ સમજાવી તે પાગવાનો બોધ કરવા.
પ્રથમ ચતિ પર્ષ સમજાવવા અને તે પામવાને એ તે અસમજ હોય
ત્યારે અણુવત પર્ષ સમજાવવા એ એમ ન કરે તેા શુ પરિણામ
આને તે શાસ્ત્રકાર કહે છે

સહિષ્ણો મયોગેઞ્જરાયતિ ॥

અર્થ — સમર્થને (અણુવતનો) યજ્ઞોત કહે અન્તરાય

થાય.

ભાવાર્થ — એ પ્રાણીસ ચતિ વત પ્રદાન કરવાને સમય હોય
પણ તેનો બોધ ન કરતાં તેને ભાવજન્ય અણુવત્યાદિનો ઉપરેસ કરે
અને તેથી તે ભાવજન્ય વત અંગીકાર કરે તેા તુરંચે ચારિત્ર અંગી
કાર કરવામાં અતરાય કયો એમ કહેવાય કિટલે મુનિપર્ષ પામવાને
સમય પુરૂષને ભાવક ધર્મનો બોધ કરવાથી ચારિત્રાવરણીય કમ બધાય
છે અને તેથી તુરંચે પરમવર્ધ ચારિત્રપ્રાપ્તિ જલ્પ થાય છે આ જા-
નવત 'પુરુષપદ સિદ્ધિ ઉપાય નામના ગ્રન્થમાં વસુવેદી છે

યો યતિર્ધર્મમ્કલ્પયન્નુપાદિયતિ શુદ્ધસ્વધર્મમત્સ્યમાવિ ॥

તસ્ય મગસ્યત્તત્તત્ત મદર્શિત નિપ્રદરસ્યાનમ્ ॥

એ અજ્ઞપતિવાદો ઉપરેસક મુનિપર્ષનો ઉપરેસ કર્યો સિવાય
ભાવકધર્મનો ઉપરેસ કરે છે તે ઉપરેસકને જનવાનના સિદ્ધાંતમાં
દા આપવા હાથક નહોતો છે. કારણ કે તે અજ્ઞપતિવાદાએ કમ
જનથી ઉપરેસ કરીને બહુજ કે સમજવાયા સિધ્ધને દલકા સ્થાનમાં
સ્થાપી તંતોજ પદમાં કયો એમ કહી શકાય એને એ વત ચોક્ક

મયમચિન્ત્યાત્મગતં તસ્માન્નૃપ* સદોપદેષ્યમ્ ॥

આત્માનં ચ પરં ચ હિ હિંચોપદેષ્ટાનુશ્ચયિ ॥ ૧ ॥

પોતાને જમ થશે એવો વિચાર ન કરતાં નિરતર ક્રિયાનુકારી ઉપદેશ કરવો, કારણ કે ચિંતકારી ઉપદેશક પોતાને તથા પરને ઉપદેશ કરે છે

અહીંમાં કોઈ શકા કરે કે એ મનુષ્ય સર્વ સાવચ આપારનો ત્યાગ કરવા અસમર્થ છે તેને દેશથી સાવચ આપારનો ત્યાગ કરવામાં બાકી રહેલા સાવચ આપારથી તુરને અનુમોદન દેવાનો પ્રસંગ કેમ ન આવે? તેનો જવાબ શાસ્ત્રકાર આપે છે—

મગ્નદ્વષનમાપ્યાદુષસ્થિતશ્ચે દાપામાયં ઇતિ ॥

અર્થ—જનવાનના વચનપ્રમાણથી અણુવત ચંદણ કરવાને તત્પર ગૃહસ્થને અણુવત આપવામાં રોગ નથી

બીજાર્થ—એ માણસ ચતિષ્પ પાળવા અસમર્થ હોય તેને અણુવત ચંદણ કરાવવામાં રોગ નથી. કારણ કે ઉપાસક દર્શન સૂત્રમાં જનવતે પોતે આપણે કંઈક વચરે જાનકને અણુવત ચંદણ કરાવવામાં એવા પાક છે આ ઉપરથી કોઈ એમ કહેવા નીકળે કે જનવાનને પણ અનુમતિનો રોગ હશે. તો તે કહેવું મિથ્યા છે કારણ કે જનવાનનું દરેક અંગરણ બિદાત—તવણ રોગ સ્થિત છે

એ રીતે અણુવત ચંદણ કરવાને તત્પર થયેલો સવચ સાવચ આપારનો ત્યાગ કરતો નથી પણ દેશથી સાવચ આપારનો ત્યાગ કરે છે તોપણ તે વત આપનાર તુરમદ્વષાને અનુમોદન દાવ હોય તથા કારણ કે એ અવસરે જાનક વત ચંદણ કરે છે ત્યારે મુનિ મદ્વષાને સ્વથી માન યમે છે કારણ કે તે વત ઉચ્ચરાવનાર છે માટે સાવચ આપારના ત્યાગમાં તુરનો દાવ છે બાકી એ વતનો જમાવ છે તે તો અનાદિકાળથી છે એમાં તુરની સાર્થ નથી, માટે તે વતના અજાવમાં એ સાવચ આપાર જાનવેમાં તુરને દો રીતે અનુમોદનનો રોગ હોય? જ્યારે ગૃહસ્થની અવગરની—

હોય વને તે આપણું. તેમાં ફેરફાર કરવાથી અંતરમાં પ્રી વધી
 છે જેથી પદવીને ચોખ્ખા પુરુષને નીચી પદવી આપવાથી અંતરમાં
 છે અને નીચી પદવીને ચોખ્ખા પુરુષને જેથી પદવી આપવાથી તે
 ફેરફાર થઈ જાય છે

અનુમતિયેવરમેતિ ॥

અર્થ — જાણક ધર્મને વિશે અનુમતિ હોય જાય છે.
 ભાવાર્થ — જો મુનિ જાણકના ધર્મનો ઉપદેશ જાય, અને
 પ્રથમ શ્રુતિ પામ્યા હોય ન આપે તો તેને અનુમોદનનો હોલ થાય
 છે કારણ કે જાણક ધર્મમાં સાવચ અને નિસ્વચ બે પ્રકારના બાજરો
 અંતરે રહેલા છે. માટે સાવચ બાજરમાં અનુમતિ આપવાનો હોલ
 થાય અને સર્વ સાવચ પાપ દૂરિત બાજરમાં ત્યાગરૂપ પેલા
 શ્રુતિધર્મના નિયમને પણ મધીનતા પ્રાપ્ત થવા સંભવ રહે છે જે
 કારણ માટે પ્રથમ મુનિ ધર્મનો ઉપદેશ કરે, અને તે છતાં જો
 શ્રુતિધર્મ પાળવાને અસમર્થ જણાય તો જાણકનાં વચ્ચે થઈ રહે
 કરવાનો ઉપદેશ આપવા, આમ કરવાથી અનુમતિ હોલ ન થાય.

અદ્યપન હમયાપકઃ આજ્ઞામજ્ઞ ઇતિ ॥

અર્થ — જો પ્રભાણે ન કહે તો જો ધર્મનું કંઈ ન
 જાય, અને આજ્ઞા લાગે જાય.

ભાવાર્થ — જોઈ છતાં ધર્મ કંઈક કરવા જાય તો
 પ્રથમ શ્રુતિ પામી સમજવે પણ જો તે શ્રુતિ ધર્મ પાળવા અસમર્થ
 જણાય, અને તેને જાણક ધર્મનો ઉપદેશ ન કરે તો નાનું નાનું
 કામ અને તેથી ભવનરૂપ શાસનની અજ્ઞાનો ભવ જાય, માટે
 ધર્મના અર્થ પ્રાપ્તિમાને મુનિએ પ્રથમ શ્રુતિ ધર્મ અને પછી જાણક
 ધર્મ સમજાવે, અને સમજાઈ મારે સમજ્યા પછી રૂઝમે પા-
 લવી શક્યાનો નિયમ કરી જો જાણક થાય તે માર્યે થઈ જાય અને
 પણ પાળવા મરુ નહીં. માટે શ્રુતિ ધર્મ પાળવા અસમર્થ પુરુષને
 જાણક ધર્મ સમજાવે. કહ્યું છે—

નમાખ્યા છે સજ્જા રાજ્યોને એણે અને દુરથીજ દૂર કર્યા છે દુવણે એણે બેનો, અને ૫૫ પ્રકારના મનોહર ભોજ ભોજવતો તે રાજ્ય કેટલોક વખત આ જીની સાથે કાઢતો હતો. તે શહેરનાં સુમુદય નામનો છેક રહેતો હતો. તે ઘણા સેવકોનો સ્વામી ઘણા અનવરોનો પાત્ર હતો અને તેના સહારે ખાન્નરસિમી શરપૂર હતા અને દિરંગ મધુજ પાટુમી તથા મહિ મધુજ જવાહીર સ મૂક રૂપ સમૃદ્ધિ વડે કુબેર સહારીના મર્વને પધુ ઉતારવા તે સમર્થ હતો. તે સવલ દીન અન્યથા પાત્રનાં વગેરે અનેક પ્રાણીઓના કો- કનો નાશ કરવામાં પોતાના મનને સંતુષ્ટ કરતો હતો. તે વ્યક્તિ શિરોમણી અને સન્નિય પુરુષના સર્વ કુલ ગુણવાળો હતો. દેખાને પધુ દેશપ્રધાન આકૃતિવાળો તે છેક હતો.

તે છેકને સુમનસ નામે પતિવત્તા સ્ત્રી હતી તે સ્ત્રી સર્વ શાવલગુણના આધાર રૂપ, સવ કલ્યાણકારી વસ્તુઓના ઉદાહરણ રૂપ, પુલ્ક રૂપ સ્ત્રીના મોટા સહાર રૂપ પોતાની કુલ સંવતિના જૂવણ રૂપ અને કુકુમારપણા રૂપ વનજાતાના રૂપ રૂપ હતી તે સ્ત્રી ઉપર છેકને અત્યંત પ્રેમ હતો, અને તે સ્ત્રી સાથે જ સંસારના ત્રણ વિષય સુખ સમૃદ્ધિ કુલેલો તે છેક ઘણો ધનનિયમન કરતો હતો. તે દપતી નિમજ આધાર પાત્રતાં હતાં સમય પ્રાપ્ત થયે તે સુમનસ સ્ત્રીને પ્રિય કર મેરઝ મરેવ સીમરેવ પૂનુ ભર અને માણિભર જેમ જનુકમે જ પુત્રને જન્મ આપ્યો. તે જ પુત્રો સ્વસ્થવધીજ ગુરુજનો પ્રેમ સાચવવામાં તપર ના તેણીને પરમ કલ્યાણ આપવામાં ઉદાર અને અત્યંત શુદ્ધ પદ અથ અને કામ ઉપર અત્યંત પ્રેમ વાળો હતો. તેમના લોકપ્રિય સ્વભાવથી કદી આવી તેમને વરી હતી સન્નિય પુરુષના મનને સંતોષ પદા દનારા અને ઉદય આપનારા દાન દયા જ્ઞાપણ વગેરે મોટા ગુણોથી તેણી કામતા હતા અને તેમનાં શરીર એનાં મુદર દેખાતાં હતાં કે કામરેવ પાત્રની શાસ્ત્રજ્ઞતાની મરજી કોમી રેલો હતો. અને તે જ પુત્રાએ પોતાના માથે તસારનો જાર પાત્ર કરીને પિતાને ચિતાથી ગુપ્ત કર્યો હતા અવધારમાં તેણી પોતાના પિતા કરતાં પધુ વધારે

સાધુના આપાર દેખી મુનિ ખુશી થાજ ત્યારે તેમને અનુચિતનારો
 દેખ લાગે અને મુનિઓ તે પમોપદેશના સમય વિના શાશ્વત
 પદ પરિવ્રજા કરવા નથી માટે અનુચિતનારો દેખ ગુરને લાગે નહીં

આ જાનવ તમે શી રીતે બી સંગે છો ? તેના જવાબ
 સામકાર કહે છે—

શરપતિપુષ્પોદ્યાતાવિત્તિ ॥

અર્થ — ચક્રપતિનો પુત્ર રાજવંશથી મુક્ત થયે એ
 દાહન્ટથી.

સાવાર્થ—હવે તે ચક્રપતિના પુત્રની કથાથી જાણની થાજ
 તને હિમકાર થિજ કરે છે.

એક મગધ રેશ હવેલ તે રેશની બીજાના ક્યાસે અપ્સર
 બીના વિલાસને પણ વિરસાર પમાડે તેવા હતા અને તે બીજાને
 લીધે તે રેશ રમણીય લાગેલો હવેલ તે રેશમાં સિંચાલના પર્વતના
 સિખર જેવા રાજા પહેલો હતા તે પહેલોની પશ્ચિમે નિમજ સિ-
 ચરો હતા અને તે સિચરોની ડાચથી સરકસલ નહિ હોવા છતાં
 સરકસલના કેલ મેલની શાલા ખારણુ કરતું વર્ષતપુર નામે નગર
 મગધ રેશમાં આવેલું હતું તે વર્ષતપુરનો રાજા હલસતુ હવેલ
 સુવા જાલનવાને સમરે સમજા રાજાને તેને સમજથી નમવા હતા,
 અને તેથી તે રાજાની આક્રમક રહેલા માથેથી તે રાજાના કા-
 લકમજ રનારેલા વિસવા હતા તે રાજાની પાતાના મગધ હસત
 ૬૬ ૬૫ તરવારથી અનેક શત્રુનીના પહેલમત લાગીનીના કુલસજ
 કાપી નાખ્યા હતા અને તેમાંથી નીકળેલા પેટાળીયાથી તેણે સમજ
 સંગ્રામ લુપિને શાલાની પૂઠી હતી તે હલસતુ રાજા કહેતું રાજા
 રાજા કરેલો હવેલ તે રાજાને પારિણી નામે સમજી હતી એ મગધ
 મગધ નેત્ર વગ પાને હરણુ કરેલા સમજી હતી, પૂર્વકરેલા કા
 બા કરેલ પુરસ્કાર હજી આ જગમાં મોગવતી હતી, અને અપ્સર-
 નીના વિલાસના ખરેખર પાતાના વિલાસથી પરાસન કરતી હતી.

કુચળ નીવાસી હતા એટલે પિતાને સંસ્કારભવનમાં જાવવાની જગ્યા પસંદ પિતા રહી ન હતી.

એ સમયે અંતપુરમાં જ્યારે છત્રચતુર ચાલુ સુદર વાલે વચાવા લાગ્યો ત્યારે તેની સ્ત્રી પાસેથી અને સીતે દિવસે પિતાની પેદાશી આનંદનાક અસિનર મુકા નૃત્ય કરું તે બેઈ અતિ દર્શ પામી સમયે કરો-આદ્ય તે રાણીને એક વરદાન પાસવાને આપે કરો. ત્યારે તે પટરાણી પાસેથી બોલી “જ્યારે મારી ઇચ્છા થશે ત્યારે હું વરદાન માગીશ.”

આ વાતવને કેટલો સમય પીત્તા બાદ કરી પુરોષને વિદ્યા-સર્વ કૌશલ પચાવવામાં લક્ષ્ય કરેલો. સર્વપ્રદિપ્તિમાં સિવલ આપે. મારે રાણીને સમય પાસે મગમ આપે. વરદાન માગું. ત્યારે રાજા કહે. મારે તે પ્રમથ્ને આપવાને હું તૈયાર છું ત્યારે તે રાણીને કહું “આજ રાત્રે જ્યારે કરું સ્નાન કરવા જવના કિરુમી સમગ્રી સિદ્ધિમાં આપી રહેશે તે સમયે મેં પાસ પરિવાર તથા અંતપુરની સર્વ સ્ત્રીઓને તારે લેઈને મેં પાસ રસ્તા પોતા જગમ, વહવા વગેરે સર્વ પ્રેરણાની સુદેવ ત્વે પાસ મન અભિચારે છે મારે માસ વાદ વામાં કેટલું પસંદ સીતે સમવા ન માન વેળ કરો. અર્થાત્ મને પુરુષ તે સમય બેઈ ન કરે તેવી આજ્ઞા કરો કે હું નિર્ણય સમય નગર નિદાસુ

રાજાને તત્કાલ આજ્ઞા નગરમાં દોરે પિતાના કે ‘અ-લ્પી ધારીને સર્વ પુરુષાને કલંકની બહાર નીકળી જવું. એવો કુચળ સંસ્કારી સર્વ કેટલું પાતપાતાની અનુકૂળતામાં રાત્રિ પાસ પહેલાં તે નગર બહાર નીકળી ગયા. અને રાજા પસંદ સંખ્યાએ પાતાના મગમ વગેરે સુખ પુરુષો સાથે સહેલી બહાર નીકળી પ્રજાન કેલુમાં આ રેલા મન્દર વાવમાં જઈ રહ્યો.

પેલા જ વાવમાં નાચું લગવામાં અને સિદ્ધાવ વલુવામાં વડ પુરુષોના લેવાથી લગણું બહાર જઈ, કલસું બહાર જઈ, જમ વિચાર કરતા રહ્યા, પણ સાચા સુખી નીકળી શક્યા નહિ અને

સરપૂર પાત્ર લેઈને તે રાત્ર પાસે બિનલી કરવા આવ્યો. રાત્રને સત્તિત્ર વે સેઈ જણાવ્યું કે હે હૃદયનિધિ ! હે દેવ ! આ પાત્ર પુત્રો દેઈ પછુ તિત્રના મઘીન અભિપ્રાયથી રાત્રિએ કહેરમાં રવા નથી, પણ તિસાવમાં વેમતું તિત્ર પરોવાયતું હોવાથી વેમો બહાર નીકળી રહ્યા નહિ અને સૂત્રાસિત સમયે નગરથી બહાર નીકળવાને શાસ્ત્ર, પણ પુત્રના હરવાઅ નાંધ થયેલા બેઈ પત્રવહત જાત્રી લેઈ બહાર નીકળી રહ્યા નહિ, તારે પાત્ર પુત્રોનો આ ભેડ અપરજા થાય કરો વેમને દલિતદાન જાપી આ રૂક કપર ભેડ ચોટી મહે રવાની કરો " એ પ્રભાલે વે સેઈ જુઘા જુઘા કમ્બોમાં બિનલી કરી, જણુ વે અત્રિ દેખાવવાન રાત્ર પોતાના વિવાહથી દેશ થામ કમ્બો નહિ.

જ્યારે સેઈને જાણ્યું કે રાત્ર પાને વેન નથી, ત્યારે રાત્રનો દેશ સમજવાને ભેડ પુત્ર મારવાની સેઈ રાત્રને રાત્ર જાપી બાહીત્ર પાંચને દલિત રાજવાતું કહું. વોપણુ રાત્રિએ ન જાણું, જિત અનુક્રમે સેઈ પાંચ પુત્રની કપેલા કરી વોપણુ નાંચનો દેખ કમ્બો નહિ ત્યારે પાસે મેઢેલા પ્રધાન પુરોહિત નવેરેએ અત્રવ માર્જના સમિત જણાવ્યું કે દેખના પછુ વેઈને તાન કમ્બો કરવો એ ચોટું પાંચ છે તે માર્જનાથી ચોટો દેખ કમ્બ વવાથી, તે રાત્રિએ બાહીત્ર પાંચ કમ્બોને તારી ન જાવડાયા, અને ભેડ ચોટા કમ્બોને દલિતો રાત્રો.

આ દલિત કપરથી કપાન આ પ્રભાલે કંઠારવો.

એમ વસંદપુર નામે નગર હતું, વેન આ સંસાર છે રાત્રને દેશલે શાવક અણુવો. સેઈને દેશલે ગુર અણુવ, હ પુત્રોને રાત્રે હ દલિતદાન અણુવ, અહીં પિતા એમ પાંચ પુત્રની કપેલા કરી ભેડ પુત્રને જવાને છે વોપણુ વે પાંચ પુત્રના વખમાં વેને અનુમેલવા દેશ દાવવો નથી. કમ્બુ કે વેનો અભિપ્રાય તો હમી પુત્રોને કમ્બા-દવાનો છે તેજ રીતે ગુરને પછુ શાવકને મદ આપવાથી નિયમથી જામ રહેલા પાંચ સ્વાવરોના વખતી અનુપીકાનાનો દેશ દાવવો નથી. કમ્બુ કે વેમનો અભિપ્રાય તો દિસા માવનો ત્યાન કસવવાનો છે.

ખાં છે ખાટે પર્વ મહત્ત્વ ઈશ્વરની ઉપકાશનાથી એવો એવો થટે તેવો
વિનય કરવો, અણુમત મહત્ત્વ ઈશ્વરની વિધિ તથા જરૂરીયાત અપરે
વિચારી રચા, હવે તેવો કમ જાણવો સાક્ષર હવે છે.

સ્વૃષ્ટમાત્રાવિપાઘાદિમ્યો વિરતિરણુમવાનિ પશ્યતિ

અર્થ—સ્વૃષ્ટ હિંસા આદિક પાપ અનુભવી વિરામ
પામવો તે પાપ અણુમત અણુર્થ.

સ્વૃષ્ટ પ્રાણવિપાતવિરતિ તથા હવેની હિંસા ન કરવી.
પ્રમાદપણથી પ્રાણનો નાશ કરવો તે હિંસા તેના જે પ્રકાર છે.
સ્વૃષ્ટ હિંસા અને સૂક્ષ્મહિંસા તેમાં સૂક્ષ્મ હિંસા પૃથ્વી પાણી તેજ
વાયુ અને ક્લેશ્વરિતે જે પાંચ સ્થાવરને હરવો છે અને સ્વૃષ્ટ હિંસા
તે જે હિંસાથી આરણ્યો તે પર્વોત્તર સુધી સર્વ તત્ત્વોની હિંસા.
ખાટે સ્વૃષ્ટ હિંસાના પચાસાણુ કરનાર માત્ર સર્વ તત્ત્વોના ઈશ્વરની
હિંસા નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા છે છે.

૨ સ્વૃષ્ટ ધૃતિચાલ વિરતિ—પોર્ટુ બુદ્ધિ ન બેઠવું.

૩ સ્વૃષ્ટ અહ્યાચાલ વિરતિ—પોર્ટુ થારી ન કરવી.

૪ સ્વૃષ્ટ મૈત્રુલ વિરતિ—પોર્ટુની ક્રીષાં સંતોષ રાખવા.

૫, સ્વૃષ્ટ પરિવ્રજ વિરતિ—પરિવ્રજનો નિવમ સમવે.

સાધુની એવો સર્વજ્ઞ તથા કરે છે તેવો માત્ર દેસથી
ત્યાગ કરે છે તેથી સાધુના પંચ મહાપ્રભુ કહેવાય છે, અને માત્ર
પંચ અણુ (નના) જ કહેવાય છે જે જીવે તો કરે માત્ર
કેવલ કરી તેમને જાણવામાં પ્રમાદ ન કરવો.

**તથા—વિગ્રવતમોગોપયોગમાજ્ઞાનર્થદષ્ટરિણપક્ષીયિ
શુભશ્વતાનિ ॥**

અર્થ—જળી દિગ્ગત, સોનોપસોત્રનું પરિમાણ, અને
અનર્થ દષ્ટી વિરામ પામવું, જે તથા શુદ્ધ મત કહેવાય.

સાધાર્થ—અણુમતને કુદ કરનારા બેઠે જરૂર કરનાર તે
કુદ કર કહેવાય. કુદ કર સિવાય અણુમતની એવી એકથી તેવી

માં છે. મારે ખર્ચ ચંદણ, ઇચાની ઇચિત્તવાળાને જેનો જેનો થટે તેને
વિનય કરવો; અણુમત ચંદણ, ઇચાની વિધિ તથા જરૂરીઆત આપણે
વિચારી સ્થા, હવે તેનો કમ નવાવતાં કાચકાર હવે છે.

સ્પૃહાપાપાતિપાતાદિમ્યો વિરસિરણુમતાનિ પચોતિ.

અર્થ—સ્પૃહ હિંસા આદિક પાંચ ભાવતરી વિરામ
પામવો તે પાંચ અણુમત જીવણ.

સ્પૃહ પ્રાણતિપાતવિસિતિ. તસ છવેલી હિંસા ન કરવી.
પ્રમાદપણથી પ્રાણનો નાશ કરવો તે હિંસા. તેના બે પ્રકાર છે.
સ્પૃહ હિંસા અને સુક્ષ્મહિંસા. તેમાં સુક્ષ્મ હિંસા રૂઝી પાણી તેજ
વાતુ અને વનસ્પતિ જે પાંચ સ્થાવરને હવડી છે. અને સ્પૃહ હિંસા
તે બે દ્વિકર્મી આરબી તે પચોતિ. સુધી સર્વ નસાવતરી હિંસા.
માટે સ્પૃહ હિંસાના પચણાણુ કરનાર માવકે સર્વ નસાવતરા છવેલી
હિંસા નહિ કરવાની પ્રવિચાર છે.

૨. સ્પૃહ સૂચવાદ વિસિતિ—ચોટું લુહ ન મેલવું.

૩. સ્પૃહ આઘાતન વિસિતિ—મોટી મોટી ન કરવી.

૪. સ્પૃહ મૃતુન વિસિતિ—પાતાની જીવાં કહેવા સખવો.

૫. સ્પૃહ પરિગ્રહ વિસિતિ—પરિગ્રહનો નિયમ રાખવો.

શાકુળા જેનો સર્વથા ત્યાગ કરે છે તેનો માવકે દેશથી
ત્યાગ કરે છે તેથી શાકુળા પણ મહાક્રમત કહેવાય છે; અને માવકના
પંચ અણુ (પાંચ) જીવ કહેવાય છે જે પાંચે જીવો દરેકે માવકે
અણુ કરી તેમને પાળવામાં પ્રમાદ ન કરવો.

તથા—વિશ્વતયોગોપમોમમાનાનર્વશ્વરિતયક્ષીપિ
પુષ્પવ્રવાનિ ॥

અર્થ—જ્યાં રિખત, લોગોપલોગનું પરિમાણ અને
અનર્થ રૂઝી નિરામ પામવું; જે ત્રણ ગુણુ મત કહેવાય.

ભાવાર્થ—અણુમતને ગુણુ કરનાર બેટકે જીવકર કરનાર તે
ગુણુમત કહેવાય. ગુણુમત નિરામ અણુમતની જેવી બેટકે તેની

આ પ્રકારનો જામ જાર પચવણા પ્રાણીને જામથી બનેલો છે

જાને દાસદાસી, ચાર તથા પાઠ આદિ સિમવામાં પ્રમાણી એવા ખુરને જામવા હોય તો પાતાના પચવણાથી જ જામવા અને તેમનું રક્ષણ કરવું કે એથી કરીને અગ્નિ વગેરેનો ઉપદ્રવ થાય તો તેઓ નાશ ન થાયે, પાતાના પચવણાથી જામવા એનો અર્થ એવો થાય છે કે તેમના ઉપર એવી સમતાઈ રાખવી કે આજ્ઞા સિવાય સ્થાપિતો કેદાનેથી બીજો જતો રહે નહિ.

તદાન્તરી વાલત જણુ લંબીય રીતે સમજવી નિર્વચ્યે થયું તે નિર્વચ્ય વધ તેનો તો સર્વથા ત્યાગ કરવો, માથે પાતાના આગિત ઉપર પ્રવચ્યથી જ એવો રાજ બેસાડવો કે તેઓ તેમથી બીડા રહે અને તેમને મારવાનો અવસર તેને ન આવે, છતાં ક્યારે એવો અવસર આવે તો પર્યસ્થ સિવાય બીજા કશાએ વચોજ્ય થયો. પ્રકાર કરવો એ સમજીવ વધ સમજવો, કવિતેષ પસુ તેજ રીતે સમજવો, પચ, દાચ, કાન, નાસિયા વગેરે નિર્વચ્યે એવા તે નિર્વચ્ય કવિતેષ કહેવાય અને ખુમદા થા (વસુ) વગેરે એવા પડે અથવા કોઈ રાજમાં યજ તેવો પડે તે સ્વરૂપ કવિતેષ કહેવાય નિર્વચ્ય સવથા ત્યાગ કરવા લાયક છે.

માથે જે પચા અને ચોપાનાં વાલનની મદદથી પાતાનું કુલસન જલાવવાનો આચાર વનતા કુપી ન કરવા છતાં તે પચી કરવો પડે તો જે પચવણા મળુગે એટલો જામ પાતાની બંને ઉપાદી રહે તથા હિતારી રહે તેટલો જાર ઉપદ્રવવો અને જાર પચવણા પડે તો નિયમ કરતાં પણ બાજે જાર ઉપદ્રવવો કારણ કે તેમને ચેત્ત-વાની વાચા નથી, એટલે પાતાને વખારે જાર ઉપદ્રવવો છે એવ તેઓ બીજાને જણાવી રહે નહિ હજ તથા ગાદા પ્રમુખમાં બેરેલા જવાને ચેત્ત જરસરે કુટા કરવા કોઈ પણ પ્રાણીને જોજન તથા પાનમાં અવસર ન કરવા, કારણ કે તેમ કરવાથી, તે પ્રાણીને અવધાન નહિ મળવાથી ક્યાંય મરણુ થવાનો પણ સંભવ રહે છે. આ અવધાનનો નિરોધ જે પ્રકારનો છે રાજાદિના ઉપચાર નિજિતે પ્રાણીને કુખનું રાખવું તે સ્વરૂપ નિરોધ કહેવાય અને તેથી કુદી

રીતે બેઠે અપરાધ નિમિત્તે અન્નપાન નહિ આપવા, અને છવ
 કુખથી પીઘવ વેળા આનંદ માનવો તે નિરોધ નિરોધ કહેવાય.
 ઉપરનો નિરોધ નિરોધ સર્વથા ત્યાગ કરવા લાયક છે. શક્ય અન્નપાન
 આપ તને નહિ મળે એવી ધમકી બતાવવી પણ જોઈએ તે
 આપવું, અને પાશુકી જાતિ નિમિત્તે હવવાસ કરાવવો, આ બાબત
 પર પણ કોઈ સહાય પણ મળીરવવો જરૂર છે તેથી પોતાની
 કુદ્ધિ અનુસાર મતને અતિચાર ન લાગે તેમ સર્વ અભ્યાસે વતણ
 એવું સાર છે.

સૂક્ત—જત વર્ગીકર કરનારે પ્રાણુવિધાતનું પ્રત્યાખ્યાન કર્યું
 છે તે તેનો બંધ વગેરે કરવાથી રોષ લાગશે નહિ, કદાચ કે તેથી
 પ્રત્યાખ્યાનનો અર્થ થતો નથી, અને જણાવે કરવાનું એ તેણે
 પ્રત્યાખ્યાન કર્યું હોય છતાં જણાવે કરે તે પચ્ચખાણનો અર્થ થાય
 છે અને તેથી મતની કમનો પણ નાશ થાય છે. અને મતમાં પાંચ
 પાંચ અતિચારના પણ મતથી અધિકપણ થશે, આ પ્રમાણે વંધા
 રીતે અતિચાર મણવા જોઈ નથી.

સુખાધ્યાન—જરી જાત છે કે પ્રાણુવિધાતનું પ્રત્યાખ્યાન કર્યું
 છે પણ પ્રાણુવિધાતનું પ્રત્યાખ્યાન કરવાથી જણાવે પણ પ્રત્યા
 ખ્યાન થઈ જાય છે. કદાચ કે જમ વગેરે પ્રાણુવિધાતનાં કરશે.
 છે બધ વગેરેથી મતલબ થતો નથી, પણ અતિચાર થાય છે
 સર્વથા અપારે મતનો અર્થ થાય ત્યારે તે મતલબ કહેવાય અને
 તેથી (કદાચ અર્થ) મતને બાધ આવે ત્યારે ત અતિચાર કહેવાય,
 અને તેથી જણાવેથી સર્વથા મતનો અર્થ થતો નથી, માટે તે
 અતિચાર કહેવાય. મત બે પ્રકારે કહેણ છે અંતર્વૃત્તિથી અને બહિ
 ર્વૃત્તિથી, અંતર્વૃત્તિ અને બહિરુત્તિ જન્મે વૃત્તિથી, અપારે મતનો અર્થ
 થાય ત્યારે મતલબ કહેવાય, પણ કેવળ અંતર્વૃત્તિથી અથવા કેવળ
 બહિરુત્તિથી મતનો અર્થ કરવામાં આવે ત્યારે અતિચાર લાગે છે.
 આમનાં કહું છે કે—

ન મારયામીતિ 'કુલવ્રતસ્ય' વિનૈય મણુ ક રહાવિષારઃ
 નિગધધે યઃ કુપિતો વપારીન્ કરોત્પસૌ સ્વામિયમાનપેતાઃ॥૧॥

મૃત્યોરપાનામિયમોઽસ્તિ તસ્ય કોપારપાદીન્તયા તુ મદ્રઃ
 વેદસ્ય મદ્રાદન્તુપાઘ્નનાચ પૂજ્યા અતિવારસુદાદરન્તિ ॥ ૨ ॥

હું મારું ખું એના વિઠ્ઠલપાનના કોપના અત્યેશમાં પારખના પ્રભુને
 હાનિ થશે એમ નહિ ગણ્યારવો એ કોઈ વધારિ કરે, પણ તેથી
 પ્રાણી થાત કામ નથી તેા નિર્વંશયે વિરતિની અપેક્ષા રાખ્યા
 સિવાય અર્પન એવા માટે અંતર્વિષી યત્ન કરે પણ પ્રાણીના
 હવનો થાત થશે નથી એથી બંદિર્વિષી વાલું પાછવ થું આમ
 રેકથી વતના કરા અને રેકથી વતના પાછવને અતિવાર કહેવાય,

શ્લોક— હું નહિ પાડું એનું વત રહ્યું હસ્યારને ખૂનું
 કરી સિવાય અતિવાર કેમ થાતુ પડે ? આનેકથી વધારિએવા અને
 નિવરની દરકાર નહિ કરવી તેનું નામ અતિવાર, તેા પછી કાપલું
 વત રહ્યું હસ્યારને અતિવાર સી રીતે થાતુ પડે ?

સમાધાન—પ્રાણીનું ઝૂંડું થું નથી તેથી નિવરન પાછવ
 કામ છે પણ કોપથી દયાહીન થશે તેથી નિવરનો કામ કામ છે
 અને રેકથી (Pitru) નિવરના પાછવને, અને રેકથી નિવરના
 કરને રૂબા પુરશે અતિવાર કહે છે માટે તેને પણ અતિવાર થાતુ
 પડે છે પણ વતનો કામ થશે નથી, જાની આગળ સમર્થ કહેવું
 છે કે બધારિનું પ્રત્યાગ્વાલ કરવાથી નિવરની દર રહેતી નથી તે કામ
 પણ અરોચ્ય છે, કારણ કે વિશુદ્ધ રીતે પ્રાણીપ્રાણનું નિવરનું કામ
 થઈ આવે તેા તેમાં બધારિનો નિવેશ આવી ભર છે માટે નબળા
 રિતે અતિવાર ગણવા, પણ તેથી કલ્પી દર બોલવાતી નથી.

બીજું મુપાચાર—અસત્ય અણુવન છે

તેના પણ પાંચ અતિવાર છે તે નીચે પ્રમાણે

વિધ્યાપદ્યદસ્યાખ્યાખ્યાન દુષ્ટોસ્ત્રિયાન્યાસાપદારસ્ત-
 વારમપમદા દત્તિ.

(૨) રહસ્ય જોતવું તે

(૩) જોડા દસ્તાવેજ લખવા, જુડી ચાહેલી પુસ્તી

(૪) માપણુ જોગવવી

(૫) સ્ત્રી વગેરે સાથે મયેલી ગુમવાત પ્રકટ કરવી.

(૧) આ જાણત છે તો આમ પણ તેમ જોતવામાં તારે પ્રકટ રોગ નથી જે રીતે જોડુ સમજાવવું તે મિથ્યાઉપદેશ સ્વયં જાણત મું છે તે બધુવા છતાં બીજાને જોડી વાત કહેવી અને જોડી વાત કહેવડાવવી તે મિથ્યા ઉપદેશ છે

આ મિથ્યા ઉપદેશ “બીજાની પાસે જુદું ન જોતવાવું” જેવા મતમાં કમ કહે છે પણ મિથ્યા ન જોતવાવું” જે મતમાં કમ કરવો નથી તોપણ સહસાકાર અને અનાભોગ જે જે વડે અતિક્રમ અતિક્રમ અથવા અતિચારથી બીજા માણસને અસ્વયં જોતવામાં પ્રવૃત્તિ કરાવવી તે આ મતનો અતિચાર છે

અથવા મતનું સરકાણુ કરવાની જુદીથી પારખનું વૃત્તન્ટ કહેવા દારે કરીને જે મિથ્યા ઉપદેશ આપે છે તેને અતિચાર કાઢે છે. મતની અપેક્ષા છે તેથી નિયમનું પાળન થાય છે અને મિથ્યા આપણમાં પ્રવતવાપણું છે માટે નિયમ કમ થાય છે; જેટલો મત કમ તથા પાળનને અતિચાર કહેવાય છે

૨ રહસ્યાજ્ઞાન—અમુક માણસો જે પ્રવર્તમાં વાતો કસતાં હતાં માટે રાજ્ય વિરુદ્ધ આમ વાતો કરતા હશે અથવા અભિચારનો વિચાર કરતા હશે વગેરે કહેવું તે.

સૂચના—રહસ્ય વાતનો પ્રકાશ કરવાથી તો નહીં તત કમ થાય છે કારણ કે તેમાં જોડા રોગ કહેવાય છે માટે અતિચાર ન લાગતાં મત કરનારો રોગ કાઢે છે

સમાધાન—તમાઈ કહેવું વિચારવા કાયક છે પણ બીજાને નુકસાન કરનાઈ વાક્ય અબધુપણે જોવાનત્યારે કાલ્ય કહેતવાનો હતો નથી, તેથી અંતર્જાતિથી મતનું રક્ષણ થાય છે પણ પારખને દાનિ થાય છે તેથી મતનો અંતર્જાતિથી કમ થાય છે આ રીતે નિયમના કમજબથી અતિચાર કાઢે છે કહું છે કે

મૃત્યોરમાયામિય્યોઽસ્તિ તસ્ય કોપારયાદીન્સ્યા તુ મદ્ઃ

દેશસ્ય મદ્ઘાવજ્ઞપાઞ્ચનાપ્ચ પૂજ્યા અતિચારહુરાહરન્તિ ॥ ૨ ॥

હું મારું મું એવા વિકલપવિના કેાપના આનેશમાં પારકાના પ્રશ્નને
હાનિ થશે એમ નહિ મણુકારવો. એ કેાઈ વખાણ કરે પણ તેથી
પ્રાણી થાત થાત નથી તેા નિરવપણે નિશ્ચિતની અપેક્ષા સમજ
સિવાય મર્ત્યનાં કરવા માટે અંતર્નૃતિથી વતનમાં થયે, પણ પ્રાણીના
હવેનો થાત થયો નથી એથી બહિર્નૃતિથી વતનું પાકન થઈ અત્ય
દેશથી વતનાં બન અને દેશથી વતના પાકનને અતિચાર કહેવાય

સ કથા— હું નહિ મારું એવું મત મદ્ઘાવજ્ઞને મૃત્યુ
ક્રમો સિવાય અતિચાર કેમ થાય પડે ? આનેશથી વખાણ કરવા અને
નિયમની દરકાર નહિ એવી તેનું નામ અતિચાર, તેા પછી કપરું
મત મદ્ઘાવજ્ઞને અતિચાર થી રીતે થાય પડે ?

સમાધાન—પ્રાણીનું મૃત્યુ થઈ નથી તેથી નિયમનું પાકન
થાય છે પણ કેાપથી દવાહીન થયો તેથી સ્વિયનો કંઈ થાય છે
અને દેશથી (Pitru) નિયમના પાકનને અને દેશથી નિયમના
હવેને પૂજ્ય પુજ્યો અતિચાર કહે છે. માટે તેને પણ અતિચાર થાય
પડે છે પણ માત્રનાં કંઈ થયો નથી, વળી આત્મ જ્ઞાનમાં કહેઈ
છે કે વંધાદિનું પ્રજાજ્વાલ કરવાથી નિયમની કદ રહેતી નથી તે કદ
પણ અચેત્ત છે, કરતુ છે નિમિત્ત સીતે પ્રાણવિષયનું નિયમનું
વર્તમાન અને તેા તેમાં વંધાદિનો નિરેધ આવી બન છે માટે વંધા
દિને અતિચાર મણુવા, પણ તેથી કાનની કદ વિશંખતી નથી.

બીજું સૂપાવાક—અસત્ય અણુમત છે

તેના પણ પંચ અતિચાર છે તે નીચે પ્રમાણે છે

પિપ્પાપદમ્બરહસ્યામ્યાક્યાનકૂટકેસક્રિવાન્યાસાપહારસ્ત-
દાર્પપ્રમેદા इति

રબ્બ કરતાં અનંતવધુ ઈશિતી છે માટે સ્વર્ગ રબ્બના હાથ સાર
 કદાપિ, મનના પરિણામને મલીન કરનાર જોડો દસ્તાવેજ કરેલાં છે
 માવકને ઘટિત નથી; વળી તેવા લેખથી સારા મનુષ્યના રબ્બ પ્રાણ
 તથા શાવ પ્રાણનો વિન્યાસ થાય છે તેથી દિસા થાય છે પન
 જે પ્રાણનો અગ્રીઆરેખ પ્રાણ મધુર છે માટે જોડો લેખથી
 અનંત પુરુષના દેખાઈ રહેતા તમે કુલવવા માગો અને કદાચ તેમાં
 તમે કદાચ તે પશુ અનંત પુરુષના શાવ પ્રાણનો પ્રથમ નાક થાય
 છે; કદાચ કે તેના મનમાં વિદ્યા જે અને દેખના વિચારો કદાચ
 થાય છે તેના કદાચથી તમે કદાચ વિદ્યા જે અને દેખના
 વિચારો અસર તેના કદાચથી પશુ કદાચ છે આ રીતે તેના
 રબ્બ પ્રાણને પશુ નાક થાય છે વળી પનને સવસ્થ માનનાર મન
 ના અશ્વત્થમાં અર્ધત્થમાં આવતાં આવતાં વચેરે અનર્થ કરે તે
 તેના લેખમદાર પશુ જોડો લેખ લખનાર જેવા તમે છે. આવી
 રીતે અનર્થની પરજા જે કદાચમાં રહેલી છે તેવા અનર્થમાં માર્ગથી
 પરતું પન કરવાને જોડો દસ્તાવેજ લખવા વચેરેથી વિરુદ્ધ રહેવું
 જે દરેક અદિસાને પરમ પ્રમ માનનાર જેનું પ્રથમ અને કરતું ક-
 ત્ત્વ છે વળી આ સ્થાને કદાચવું લેખને જેનું નામ કરાવનાર
 કદાચ પશુ કદાચે કદાચમાં જોડો સાક્ષી પૂરવી નહિ અસક્ષમાં જેનો
 જેટલા સ્વચાહી મળતા હતા કે તેમનું મોઢવું કદાચ—નાક-
 સ્વચાહી પ્રમાણથી મળતું જેન કદાચી અસત્ય લેખને નહિ જેવી
 તેની કદાચ હાથ હતી પશુ કદાચમાં તેને જાહેરે તેથી કદાચ લેખમાં
 આવે છે જે લખા અક્ષરોસની જાણત છે જેટલાકને જાહેરે આવશે
 આવા કદાચ લેખ આવવા કદાચ રાખીને કદાચ તરે તેમાં કદાચ
 છે કે જે આવશે કદાચની જાણતમાં જોડો સાક્ષી ન પુરીએ તે
 તેમાં વખત આવશે આખી તરફથી જુદી સાક્ષી કેમ પૂરી આ
 દલીલ તરફ પાયા વચેરે છે કદાચ કે જુદી સાક્ષી નીચ પાસે
 પુરાવવાને વખત આવે જેવું પ્રથમ પ્રથમ શા સાક્ષી કરતું લેખમાં
 જે સ્વચાહી છે અને કદાચ આવશે પાયા છે તેને જેવી જસની
 જોડો અક્ષર શા સાક્ષી રાખવી લેખમાં આવશે કદાચ લેખનારા

છરસા મયસાપ્યાદ જાણ્યતો જદ કરેજ તો મહો ॥

જઈ પુષ્પામોગાદરિંતો તો હોદ અતિચારો ॥ ૧ ॥

એ બધી બેધને સહસ્રાકારે અભ્યાખ્યાન વધેરે કરે તે
તે વતનો બામ શાય છે બને એ વિચારી સિવાય કહેવાય તે
અતિચાર થાને. આ વાતત કાલના સમયમાં જુદું વિચારવા બેથી
છે. વધુ પુરો એ અચુને કાલી વાત કરતાં જુદાં કહેશે તેથી
અચુજા વાત વિશે વાત કરતાં કહેશે તેથી વિચાર બાધી છે કે
અને સમી એ અતે તેમને અચુક વાત કરતાં કાલસસ કૌમ બીજા
અક્ષય તે વાત જુદાં અજોડ સામે કરે છે તેથી કવી બીજા
અક્ષય વાત વધારે છે અજા બની કર્તવ્ય હસિયો કર્તવ્ય ૫ હોત
ત્યાં જશે સાર કલા જેવી વાત સર્વજ પ્રસરી રહે છે; આ રીતે
વધુ નિર્દોષ માણસોને માટે અજા વડે છે એ અજા જોડું કટ-
વતાં જુદું વાર થાને છે કર્તવ્ય કે સારી વાતને પ્રસરતાં બેઠીબાર
થાને છે તેના કરતાં વધુજા જુદાં સમયમાં અજા વાતો પ્રસરી
અવ છે મોર્ચના સંપર્કથી જોડી વાત પ્રસરતાં એ અનિદ્ર પરિણામ
અને તેનો ભેજમદાર પ્રથમ તે વાત પ્રસરે અજા કરે છે; માટે
મોર્ચના વિશે જોડો વિચાર બાધનો શરૂઆતનો તે જોડો હોત છે
જેમ સમજા મોર્ચના અજા હોતને વાજવાદુરથી પ્રસરે કર્તવ્ય કલ
વાતું નહિ.

૩ જોડી વાતની સૂચના કરે જેવા ભેજ કાળવા તે મુખવાદ
મળે. ત્રીજે અતિચાર છે

એ માણસો કટ તેથી કલ છે તેથી કૌમ જુદીથી આ કલ
કરે છે મજ તેથી કૌમરાય છે; કર્તવ્ય કે સામે માણસ પારો કે
તમારા જોડા ભેજથી કૌમરાયો અને તમને મળેના કલા વધે ૫ જુદું
તેથી એ શરૂ નુકસાન તમને થાય છે તેનો તમને કર્તવ્ય જ્યાં છે
ન્યાયવિતિ એ અત્યંતનાં જુદું છે તે આથી તમારામાંથી નાસ પામે
છે; અને તેથી સ્વચ્છ કલ કૌમ કરતાં અપ્રતિષ્ઠા જુદું જુદું છે,
આ રીતે કાળ જાશે કાલિ શાય છે; કર્તવ્ય કે અપ્રતિષ્ઠા સ્વચ્છ

રબ્બ કરતાં અનતથાલું કીમતી છે માટે સ્થૂળ રબ્બના હાથ સાથે
 કદાપિ મનના પશિખામને મહીન કસ્ટર ખોટો દસ્તાવેજ કરેલો એ
 માવકને ઘટિત નથી; વગી તેવા લેખથી સામા મનુષ્યના રબ્બ પ્રાપ્ત
 તથા જાવ પ્રાપ્તનો વિનાશ થાય છે તેથી વિંસા થાય છે ધન
 એ માનુષ્યનો અગ્રીઆરખો પ્રાપ્ત મનુષ્ય છે માટે ખોટા લેખથી
 અન્ય પુરુષના હાથ પૈસા તમે કુખવવા માગો અને કદાચ તેમાં
 તમે હારો તો પણ અન્ય પુરુષના જાવ પ્રાપ્તનો પ્રથમ નાશ થાય
 છે કારણ કે તેના મનમાં વિંત્ય, ચેર અને દેવના વિચારો ઉત્પન્ન
 થાય છે તેના કાસમ્મૂત તમે છેલ્લે વગી વિંત્ય ચેર અને દેવના
 વિચારની અસર તેના સરીરપર પડી જાય છે આ રીતે તેના
 રબ્બ પ્રાપ્તને પણ નાશ થાય છે વગી ધનને સવસ્ત માનનાર ધ-
 નના અભાવમાં આપણામાં આવતાં આપણાત વગેરે અનર્થ કરે તો
 તેના ભેખમદાર પણ ખોટો લેખ લખનાર જેવા તમે છે આવી
 રીતે અનર્થની પરપરા એ કાવમાં રહેલી છે તથા અન્યાય માર્ગથી
 પસુ પ દરવાને ખોટો દસ્તાવેજ લખવા વગેરેથી વિખુલ રહેવું
 એ રહેક અસ્થિને પરમ થમ માનનાર જેનું પ્રથમ અને અરસું ક-
 ત્ત્વ છે વગી આ સ્થાયે કામચક્રુ ભેષમે જેનું નામ ખસવનાર
 કેટક પાન ર સ્થ કેટકમાં ખાટી તથા પૂરવી નહિ અસહમાં જેને
 જેટલા સ્વવાહી ન તા હતા કે તેમનું બોલવું કેટકમાં--આવ-
 સકમાં પ્રમાણમૂલ મગાનુ જન કદાપી અસ્થવ ભેષમે નહિ જેવી
 તેની કુચ્છ હાપ હાલી પ તાલમા તેને બારે તેથી ઉલ્લેખ ભેષમાં
 આપ છે એ થાના અકસિમની જાગત છે કેટલાકને જ્યાર આપણે
 આપા કેવમ ભાષ આપવા હચ્છા સજીએ કીમિ ત્યારે તેમો જાણ
 છે એ આપણુ ખીલની જાગતમાં ખાટી સાધો ન પુરીએ તો
 તેમો જગત આપે આપણી તરતથી છુટી તાલો કેમ પૂરે! આ
 હથીલ તલન થાય વચસની છે કારણ કે છુટી તાલો ખીલ પાત
 પુરાવવાનો જગત આપ જોવું કારણ પ્રથમ આ સ્થા રહું ભેષમે
 ન સ્વવાહી છે અને છુટ્ટ આપણુવાદો છે તેને પછી રસ્તી
 ખેટી નાદા આ સ્થા રાખવી ભેષમે આપણે સ્થવ વહનપાજ

હીને એવી જાણ આપણા વિશે આપણા વર્તનથી પાડીએ તે અ-
સમ્યક સાક્ષી પુરવાને કહેવાની હીનતજ નીચે માણસ સી રીતે પરી
સે ! માટે જોઈ બહાની કાઢી છુટી સાક્ષી પુરવી અને પુરવવી,
એ શરૂજ અશરિત છે, અને એથી તે કામ કરે છે તે સ્વભાવ
જીવનના નહિ પણ જોઈ અવધારના જીવનના છે એમ કહેવુંજ
જોઈ જરૂર.

૪ પાંચે માણસ જાણે કે અપામત એકન અથવા વસ્તુ કુદી
મરો હેમ તે કુદત કશે લેવા આવનાર માણસનીને આપવાની ના
કહેવી તે જાપણુ એકાગ્રવવી એ નામનો જોઈ અતિવાર છે એમ
જોઈ હેમ કામવાથી અનર્થ થાય છે તેમ રીતે પુરવી જાપણુ એ-
કાગ્રવાથી ખસુ તેટલેજ અનર્થ થાય છે જાપણુ એકાગ્રવાથી ક્રિસ્ટ,
મુવાવાક અને આકાશના એ ત્રણે હેમ થાય છે, માટે કાઈ ખસુ
અથવા તેવું અશરિત કામ કરવું નહિ.

૫ જોવાની જી તથા જિવ સાથે કુદ જાપણુ કુદ હેમ તે
જોઈમાં પ્રસિદ્ધ કરવું તે સ્વકાર્યકારીએક અથવા કુદ જાપણુ પ્રાપ્ત
ન કી શકાય. એ જરી વાત જી અથવા જિવ સાથે કાઈ હેમ તે
પ્રકટ કરવાથી અસમ્યક જોઈવાનો હેમ તે જાપણુ પડી રહે નહિ, પણ
સહસ્યકારે કોઈની સ્વભાવ વાળી મજા જવાથી માણસને લગ્ન અને
અથવા તેથી અપામત વગેરે કથા તે જોવાય તે તેવું કરવું તે
કુદ વાળી મજા કામને નહી શકાય કરવું કે કાર્તિ એ મુખને
જાપ કરતાં વધારે જિવ થાય છે અને તેથી કાર્તિ વગરના લગ્ન
કરતાં મરવું તેથી વધારે પસંદ કરે છે “જાપ એવી તેવી વાત
કોને જ કહીએ” માટે કોઈનું સ્વભાવ-કુદ જાપત કાપિ મજા
કરવી નહિ. કરવું કે એ સ્વભાવને કુદવાનકારી છે તે પસંદથી
અસમ્યક છે, માટે કોઈની કુદ વાત અંદર કરવી તે અતિવાર કરે છે

જાપ કાઈ પણ રીતે વાપ ન આવે માટે અતિવાર છે પણ
જાપ સમ માટે નથી, માટે કીપિયા જાપ જાપી ન આવે તે
રીતે તે જાપવા

તેથી એનું ખન યોગ્યું હોય તેના કાવ પ્રાણુ તથા રમ્ય પ્રાણુને નાહ કાવ; વળી જે વાત અંદરમાં જાને તેા યોગી સાથે યોગીને માત્ર સમઢી રાજનારને પણ સમ્યક જાય; અને તેથી ધર્મ પણ વરો-જાય. કારણ કે જે ધર્મના માણસો આવાં કૃત્ય કરવા પ્રેરાતા હશે, તે ધર્મ પણ યોગે હલકોળ હશે એમ અન્ય માણસો તથા વળી હોડમાં આવજી આવ, અને તે માણસનેા કોઈ વિશ્વાસ પણ ન રહે, અપારે વેરા માણસ કોઈને જે આવ ત્યારે જસા સર્વે માણસો તેની હીલવાજને બારીક નજરથી તપાસે; આરો માણસ સવ જ અમિત જાન છે

૩ પદાન્ય સમ્યગી રમ્ય સિવાય દુરુપનના હાલરમાં અથવા બીજા ભેવા સમ્યગમાં વેપાર માટે હાલી રીત પ્રવેશ કરો તે વિશે સમ્યગવિષ્ણુ કહેવાય. એનકામમાં ચાર પ્રકારના અરથ કહેલા છે સ્વામી અરથ, હવઅરથ લીધીઅર અરથ, અને ગુરઅરથ. આ પ્રકારનામાં જનુ તે સ્વામિ-રૂપ-અરથ કહેવાય. તેને ચાલુ કહેજોળ દહ કરવામાં આવે છે. અસાધના સમયમાં જા નિવન જનુ હાથેથી હલે; કરજ કે જે એક રાજ્યનો માણસ તે રાજ્યના સુતના રાજ્યમાં આવ તેા પ્રથમના સમ્યગી હીલવાજ વરેરે અન્ય રાજ્યને જસાની રેવાનો સમય છે તેથી સમ્યગ તે અપરાધને યોગીના ગુના નેટકો તણતા હતા માટે જે રાજ્યમાં જાપણે રહેતા હોઈએ તે રાજ્યના નિજવને માન જાપીને વતનું લેઈએ.

૪-૫ જાપલી જવતે એણું લેજનું, અને તેથી જવતે વપારે લેજનું અથવા કરનું, અથવા કોઈ કારે મુલગણી વસ્તુમાં હાથી લેજની રેવી, અથવા હાથની હાથ લેને જે રાખી અંદર હલો. માત્ર કરના જા બીજા અણુપાનના ઉત્તરો ને અવિચારે છે

જાની રીતે જોડાં તોજા પાપથી અથવા જોડકોળ મરજથી મરજુ ખન તે પણ યોગીનું ખન છે “ યોગીનેા માત્ર થઈએ આવ અને પાપી હાથ થસતા જાય જે કહેવત જરી છે તેનેા એક દુઃદાખદો અને દાંડવામાં આવે છે એક પનજુજ નામનો ધનિ-વ્યવસારીમાં કોઈ રહેલો હલો; તે રૂનો જાપારે કરેલો હલો એકા

એક વૃક્ષ માત્રુસ એક રૂપીઆનું ૨ લેવા આવ્યો. તે સેડે રૂપીઆનું
આઠ સેર આપવાનું કહ્યું તે જુલે કહ્યું 'આપિ' પછી તે સેડે
એક માલવામાં ચાર સેરી ચુકી અને બીજા માલવામાં ૨ ચુકું,
અને પેલા રૂલે પાથરેલા વચમાં તે રવાણુ માલવું ખાલી કર્યું ૨
વચનમાં હલકું હોવાથી રેખાવમાં બહુ લાગે છે તેથી તે વૃક્ષ માત્રુસે
આઠ સેર ૨ આપેલું છે એમ બહુ પાતાનું વચ વાળી લીધું અને
ધનકુળ સેઠને સલામ કરી ચાલ્યો તથા, ધનકુળ એક પલ્લુ બાપ
સ્ત્રી કપટગામ' અતિ નિપુણ હોવાથી બન્ને પેલા વૃક્ષ માત્રુસે
પાતાનું કુશલું વાળવા માંડ્યું કે બાકીનું ૨ એકવાનો વિચારજ બંધ
કર્યો આ પ્રમાણે તે અર્થો રૂપીઓ કમાયો પાતાના નેઝરને પછી તેણે
આજ્ઞા કરી કે 'જાવે જાવે કહી આવ કે જાલે પુરુષપોળી કરે.
નેઝર કર તરફ કહેવા તથા જાલે સ્વાલિલ ભોજન મફતના પૈસામાં
મળશે, એવા તે ધનકુળ સેઠ ચોટા હર્ષ કરવા લાગ્યો, તે સેઠની
બીજી પતિની આજ્ઞા પ્રમાણે પુરુષપોળી તૈયાર કરી જેવામાં એકાએક
તે સેઠનો જમાઈ તેના મિત્રો સાથે આવી પહોંચ્યો અને તે જમાઈ
અને તેના મિત્રો ઘણે દુરથી આવેલા હતા તેથી જુમ્બા હોવાથી
તૈયાર કરેલું ભોજન બરાબર બાપટી તથા અને પછી નિસંદે કુતા
સાંભળે વાણુ સમયે સેઠ બેર આવ્યા અને સ્નમાં આત્મ મનતા હતા
કે હમણાં પુરુષપોળી બાણમાં પીરસાશે તેવામાં સેઠાણીએ સામાન્ય
કપ્પુ રેઢાંથી બાણમાં પીરસી સેઠ લા રાતાચેણ થઈ તથા, 'મે
ખાણું નહોતું કે પુરુષપોળી કરશે આ શું ? તે સેઠની મી કહે
જરા પીરા પડી સાંભળો જમાઈ ને તેના મિત્રો કુતા છે તે
સાંભળશે તમે તૈયાર કરવાનું કહાણુ હતું તે પ્રમાણે મે પુરુષપોળી
તૈયાર કરી હતી પણ (સુતેલા જમાઈ તથા તેના મિત્રો તરફ
આંખળી કરી બેઠી) આ વધા આવ્યા તે જુમ્બા હોવાથી બાપટી
તથા તેમાં હું શું કરું સેઠ જરા પીરા પડ્યા અને મન સાથે
વિચાર કર્યો કે 'આણીના પાણીમાં અને કુખના કુખમાં ચોરી
કરી, પાપ બોલું અને જાનાર ખાઈ તથા, માટે કરીથી આવું
અન્યાયકૃત્તમ હું કરીશ નહિ

આ પાંચ અતિવારો સમ્પ્રસેવોને પણ બાતુ પડી શકે છે. મ-
 વનના જે અતિવાર તે સ્પષ્ટ રીતે તેને બાતી શકે. ધરણુ કે તેથી
 પણ મેળને ખરદ કરી શકે અથવા મેરે મેરી બાનેલો માલ પેતાને
 ત્યાં સંવેદી રાખે અને આ કામ તેથી બીજા કરતાં વધારે સારી
 રીતે થિટમે બધાન નહિ તેવી રીતે કરી શકે. ધરણુ કે મેરને પણ
 વાતુ કામ પોતાનું છે અને તેથી મેરને પાકવો કે નહિ તેમન
 કામમાં છે અને વળી મેરીના અમાની તાપસ કરતાં મેક સ્વયે
 ગજૂન રહે તે તે મેરની સાથે સાચા જોડી મેવાની મસબત કરે,
 અને તે વાત મજા ન કરે. મેરી કામની અથવા મેરને કહેવાન
 આપણું તે સમ્પ્રસેવોને બહુજ સહેલું કામ છે પણ તે બહુજ મોટું
 છે. વળી સ્વામીનું હુણુ ખાવા છતાં કનુ સમ્પ્રસેવો ખાનગી રીતે સ્વામ
 કરે ત્યારે વિશ્વ સમ્પ્રસેવોને ત્રીજે અતિવાર બાતુ પડે છે. અપરે
 સમ્પ્રસેવો સ્વામની વસ્તુથી આપણી મેરી મેલ ત્યારે મેટાં માલ વા-
 પરે અથવા વસ્તુથી નાશી નાંખે તે સમ્પ્રસેવોને પણ મેરે
 તથા પાંચમે અતિવાર બાતુ પડે છે.

આ પ્રમાણે અતિવાર ન બાને તેમ બીજું મત પાળવું.

હવે મોટું મત બેનું બહુજ પોતાની જાતી સંવેદ અને સ્ત-
 રીતના ત્યાગ છે તેના પાંચ અતિવાર છે તે સાચા કહે છે—

પરિવારકરમેત્વરપરિગૃહીવાપ્યરિગૃહીવામનનાનુક્રીદાદીમ-
 કામામિકાપા રિતિ ॥

પ્રાર્થા છેકાને વિવાહ કરી આપવે, (૨) બીજાને
 જાતુ આપી રાખેલી વેશ્યા સાથે સમાગમ કરવે, (૩) પરણી
 સાથે સમાગમ કરવે, (૪) અનન ક્રીડા કરવે, (૫) મૈથુન
 સેવવામાં ઘડીજ અભિલાષ રાખવી. આ પાંચ મેરે સ્વામ
 સંવેદ બહુજવના અતિવાર છે.

(૧) પેતાના છેકાના સિવાય અનન કામનાને પરણવા,
 તેને મેરે મતમાં અતિવાર પણવામાં આવે છે. કન્યાપતનના રૂપથી
 ઇચ્છાથી, અથવા સ્નેહ સ્વપથી મેરે સમ્પ્રસેવો મેરી આપરે તેને

બેનસાગરો અતિવાર થયે છે, અને પોતાના ઊંઘરા પરણાવવા તેમાં પણ વડ રહેણુ ઇન્કારા નિયમ થાય છે

૨૪૬૧—તમારા ઉપરેશ સ્વયં હાથ છે પણ બે પત્ની ઊંઘરા પરણાવવામાં રોજ હોય તો તેવોજ રોજ પોતાનાં ઊંઘરા પરણાવવામાં કેમ ન હાયે !

સુમાધાન—બે પોતાનાં ઊંઘરાના પણ વિવાહ ન કરે તો હ વારી રહેલી ઇન્કારો સ્વયંછાચારી થાય અને તેથી સાસનની હેશના અને નિંદા થવાનો ભય રહે છે ઇસ્તુ કે પરણેલી સ્ત્રીમાં માત્ર સ્વયંછાચારી થવાનો સંભવ જોઈએ છે વગ્રી શાસ્ત્રકાર જણાવે છે કે અમુક ઊંઘરા પરણાવવાં જોવો નિયમ આ વતપારીએ તેવો ભેંધજી ભેટવે અમુક ઊંઘરા ઉત્પત્ત થયા પછી વધારે ઊંઘરા ઉત્પત્ત કરવાનો પણ ત્યાજ ઇતેનો ભેંધજી બીજા સંબંધોમાં જીવે તો સુદસ્થાનમાં રહેવા છતાં અમુક વખત પછી જોશુ વડ સવચ રહેણુ ઇતુ ભેંધજી બે જેમ ન કરે તો વતને જાપ આવે ઇસ્તુ કે વધારે થાય તો વધારે પરણાવવાં પડે અને તેથી નિયમમાં ભય પડવાનો પ્રસંગ આવ દિડુભીમાં જે ત્રીજે આજમ વાનપ્રસ્થાજમ છે તેને હવત્ત આજમનો આ નિયમમાં ઉરેશ સમાવયે છે અમુક થવની જો પહેલ્યા પછી સુદસ્થાનમાં ભેજમદારી જેમ અને તેમ જોઈ કરવી અને પોતાને મનેશા જ્ઞાનનો અનુભવને લાજ જુવાન થવને આપવાનુ ઉત્તમ કાર્ય જાણવવાનું માથે રેવું ભેંધજી થજા જુવો લવનનોજા કેવી રીતે જણાવવી તે જાણતના જ્ઞાનના અભાવે તે નોકાને અનેક પ્રકારના તરંગેપર ઉછળી જાયવા સંસાર સમુદ્ર માં પડે પડે મગ્રી આવતા જરાવાયો સયમે અથાવી, મુખરો તે નોકા દિગ્ગિન્દુ પ્રાપ્ત કરે તે પહેલાં તેનો અંત હાયે છે અમજુ ખદાસીની માફક સંસારના અનુભવ વચરના તેથી તે નોકાને (ન્યાયને) મમે તેમ હકારે છે વિવિધ પ્રકારનાં દુઝો સકન કરી સિધે માર્ગે તે નોકા જણાવતાં તેથી કિયે છે- પણ તેવામાં મરજુ સમય નજીક આવે છે અને લવન તારવ્ય હવો સિવાય તેથી મૂત્તુના પચમાં રસાય છે

આ પાંચ અતિવારો સંસ્કરણોને પણ બાતુ પડી શકે છે. મ-
નમના જે અતિવાર વેળે સ્પષ્ટ રીતે તેને બાતી શકે. કસ્ટુ કે તેમના
પણ ચોરને મદદ કરી શકે. અથવા ચોરે ચોરી બાનેટો મદદ પાતાને
ત્યાં સુરક્ષી રાખે; અને આ કામ તેમના બીજા કરતાં વધારે સારી
રીતે બેટલે જણાવ નહિ તેની રીતે કરી શકે. કસ્ટુ કે ચોરને પકડ-
વાનું કામ પાતાનું છે અને તેથી ચોરને પકડવો કે નહિ તેમના
હાથમાં છે; અને વળી ચોરીના માલની તપાસ કરતાં કેટલા સ્થળે
માલમાં પડે છે તે ચોરની સાથે જાય જોઈ તેવાની મસજત કરે
અને તે માત્ર મદદ ન કરે; ચોરી કાનવી અથવા ચોરને હતેલન
આપતું તે સંસ્કરણોને જુદાજ સહેલું કામ છે પણ તે જુદાજ ચોર
છે વળી સ્વામીનું હુણુ ખાવા કરતાં સગુ સંસ્કરણે ખાનગી રીતે સંસ્કરણ
કરે ત્યારે વિરલ સંસ્કરણોએ જીવે અતિવાર બાતુ પડે છે. અથવા
સંસ્કરણે કસ્ટુની વસ્તુઓ આપવી તેની ઢોલ ત્યારે ચોટા ખાવ વા-
પરે અથવા વસ્તુઓ નાશી નામે તે સંસ્કરણ સંસ્કરણે પણ ચોરો
તથા પાંચમો અતિવાર બાતુ પડે છે.

આ પ્રમાણે અતિવાર ન બાને તેમ જીનું નવ પાવતું.

હવે ચોર મત જેનું લક્ષણ પાતાની જીમાં સંતોષ અને પત-
કાંત ત્યાગ્ય છે તેના પાંચ અતિવાર છે તે સંસ્કરણો છે—

પરિવારકરવેત્તરપરિગુહીવાપ્યરિયુદ્ધિતામયનાનકુક્રીઠાસીઠિ
કાપામિકાપા રિતિ ॥

પરિવારકરવેત્તરને વિચાર કરી આપવો, (૨) બીજાને
બાતુ આપી રાખેલી વેશ્યા સાથે સમાગમ કરવો, (૩) પરસ્પરી
સાથે સમાગમ કરવો, (૪) બાનજ કીડા કરવી, (૫) મૈત્રુન
સેવવામાં મક્કીજ અભિલાષા રાખવી. આ પાંચ ચોરો સ્વદાર
સંતોષ આપનારના અતિવાર છે.

(૧) પાતાના કિષ્કા સિવાય અન્યના કિષ્કાઓને પત્તુવવા,
તેને ચોરો મદદમાં અતિવાર વસુવામાં આવે છે. અન્યનાના રાજની
કિષ્કાથી, અથવા સ્નેહ સંબંધથી તેના સંબંધ બેટી આપવો તેને

જેનશાસ્ત્રકારો અવિચાર ગણે છે અને પાતાના ઊંઝરા પરજીવવા તેમાં પણ વત રહેણું કરનારા નિયમ રાખે છે

શાકા—તમારો ઉપદેશ સ્વયં જાય છે પણ એ પરત્વે ઊંઝરા પરજીવવામાં રોજ હોય તો તેવોજ રોજ પાતાના ઊંઝરા પરજીવવામાં કેમ ન જાયે ?

સમાધાન—એ પાતાના ઊંઝરાના પણ વિવાદ ન કરે તો ૩ વારી રહેલી ઝાણો સ્વેચ્છાવારી થાય અને તેથી શાસનની હેઠળ અને નિંદા થવાનો ભર રહે છે કારણ કે પરણેલી સ્ત્રીને માત્ર સ્વેચ્છાવારી થવાનો મુલ્ય જોઈ છે વગી શાસ્ત્રકર જણાવે છે કે અમુક ઊંઝરા પરજીવવાં જોવા નિયમ આ વતપરીએ હોવા એકલે જીવે અમુક ઊંઝરા ઉત્પન્ન થયા પછી વધારે ઊંઝરા ઉત્પન્ન કરવાનો પણ ત્યાગ કરવા એકલે બીજા સંજોગમાં કહીએ તો વૃદ્ધસ્થાવરમાં રહેવા છતાં અમુક વખત પછી થોડું તત સંવચ્છ રહેણું કરવું એકલે એ જોમ ન કરે તો વતને જાપ આવે કારણ કે વધારે થાય તો વધારે પરજીવવાં પડે અને તેથી નિયમમાં જાત પડવાનો પ્રયત્ન જાણે, કિંતુ જોમાં જે ત્રીજે અક્ષય વાનપ્રસ્થાવર છે તેને હવતા અક્ષયનો આ નિયમમાં ઉદેશ સમાવશે છે અમુક વયની હો પહોંચ્યા પછી વૃદ્ધસ્થાવરની એકમવારી જોમ અને તેમ જોઈ કસવી અને પેતાને મહેશ જાનવો, અનુભવનો હાથ લુપ્ત વર્ષને આપવાનું ઉપમ કાર્ય જાણવાનું માથે હેતું એકલે સ્ત્રી કુવડો લવનનોડા કેવી રીતે થવાવળી તે જાણતી જાનતી અધારે તે નીકળે અનેક પ્રકારના તરંગોપર ઉછળી અથવા સંસાર છુટક માં પડે પડે મગી આવતા ખરાબાઓ સાથે અથવા મુખરૂપ તે નીકળ દિગ્ગિદ્ધ મામ કરે તે પહેલાં તેનો અંત થાય છે અમુક જવાસનીની મારક, સંસારના અનુભવ વચ્ચે તેણે તે નીકળે (બાલુને) રમે તેમ હાથે છે વિવિધ પ્રકારનાં દુષ્ટો ત ન કરી તિથે માર્ગ તે નીકળ થવાવળી તેણે કિંથે છે પણ તેમાં મરજી સમય નહીંક આવે છે અને લવન સાદ્ય ક્યાં સિવાય તેણે મુનુન પચામાં રચાય છે

તેના કુવાનેને આને અનુભવી બહુતો માર્ગ, અથવા સંભ-
 રના અનુભવી વાનપ્રસ્થાગમીઓ બતાવે છે તેથી તેઓના હાથ
 મોટામાં મોટો ઉપકાર કરેલો ગણી શકાય. ધરણુ કે સિંધ માર્ગના
 રાજાથી, તરંગે અને અસાધ્ય સાથે અવશ્યતાના પ્રયત્ન અનુભવના
 સિવાય, તેઓ પોતાની ઇચ્છાનો કશી સરલતાથી અવસરપુરતી
 રેલીપાર લેતાં જવા સમર્થ નથી. મોટે ભાગે સંસારનો પાટ અનુ-
 સ્થવ લીધે ઢોર, પોતાની તથા બેકસંભાની અલ્પવિદ્યા સામસ્ટ્ય
 સારી રીતે જાણે તેટલું પન પેદા થયું હોય, પોતાની સંલગ્ન કુદરત
 જીવાડી તેના એટલી સમર્થ થયેલી હોય તેના એટલાક પુરોષો એક
 વતની વાધા લેઈને પરોપકારના કાર્યમાં કુવાનેને પોતાનાં જ્ઞાન અને
 અનુભવનો મોખ આપવા બદલ પડે છે એનોના હાથરતું બેઠા મોટું
 બીજા શાખું ગણી શકાય. હું બિચા નસતો બદલ આવશે !

આ પરિવિવાહના સંર્વજન એટલાક આચાર્યો બિચા છે કે
 કે પરિવિવાહ એટલે પોતાનો વિવાહ બીજા વાર કરેલો તે સમજવું
 પુત્ર અપેક્ષાને અવગણીને મોઢા ધરણુથી બેઠા બી હાથડા કર્યા
 બીજા બી સાથે રમી કરવું તે પરિવિવાહ કહેવાય. આ વિવાહથી
 સ્વધારસંતોષીને અવિચાર થાય છે. જાણે પોતાના પતિનાં સંતોષ
 અને પરપુરુષનો ત્યાગ જાણે સરખાજ છે, ધરણુ કે પોતાના પતિ
 સિંધવનના બીજા સર્વ પુરોષો પરપુરુષના કહેવાય.

બીજાએ જાણું જાણી રાખેલી વેલના સાથે ગમન કરવાથી
 અવગણ કુમારી જાણે સાથે ગમન કરવાથી આ વતનાં બીજો તથા
 બીજો અવિચાર થાય છે ત્રીજા કાળના અભિજ્ઞાનથી અનન્ય કીધ
 કરતી તે આ વતનો યોગ્ય તથા પાંચનો અવિચાર છે.

જાણી રીતે આ પાંચ અવિચાર ન થાયે તેથી રીતે સ્વધાર
 સંતોષીએ નર્તવું. ટુંકમાં આ વતનો સાર બે છે કે પરશ્ચિના ત્યાગ
 કરેલો અને સ્વજીનાં પશુ વિવન કુળ સંર્વજી હવ બદલ આત્મકિં
 ન રાજવી અને હાથમાં હાથી બાળના છાતેવિવ પ્રસવારીની છે.

તેવા કુવાનેને આવે અનુષ્ઠવથી બચેલો મારે આવા સંસ્ક-
 રના અનુષ્ઠવ વાનપ્રસ્થાનેથી પણ જતાં તે તેથી તેવેના જર
 યોગ્યમાં મોટો જીજ્ઞાસ કરેલો ચણી સમય કરવું કે સિવા મારેના
 જાનથી, તરમે અને જરાવા સાથે અવધાનના પ્રસંગ અનુષ્ઠવ
 સિવાય તેઓ પોતાની છવનનોખા વણી સરવતાથી અવસાનુભવી
 પેલીજર તેજ જવા સમય થશે. ગાટે એને સંસારનો પાટ અનુ-
 શવ લીધા હેમ, પોતાની તથા બેઠસંમિતી આલંબિત સાધરણ
 સારી રીતે થાશે તેટલું બન પેલું કમુ હેમ, પોતાની સંતતિ સુખમાં
 જાણી તેવા એટલી સમય વધેલી હેમ તેવા એટલાક પુરો, થોવા
 વતની વાધા લેઈને પરોપકાનના કાર્યમાં કુવાનેને પોતાના જ્ઞાન અને
 અનુષ્ઠવનો વોધ આપવા વધાર ખો તે એવેના જાણતું એ મોટું
 બીજા પોતું ચણી સમય કું થોવા નરસેના વધાર આવશે ।

આ પરવિવાહના સંવર્ધન એટલાક આવાથી એમ જો કે
 કે પરવિવાહ એટલે પોતાનો વિવાહ બીજા વર કરેલો તે સમયનું
 પુત્ર અપેક્ષાએ અવવા બીજા કોઈ કરવુંથી એક બી કમલ કલા
 બીજા બી સાથે હાથ કરતું તે પરવિવાહ કહેવાય. આ વિવાહથી
 સ્વામ્યસંવેત્તિને અતિથાર થાને કે જાને પોતાના પતિમાં સંવેત્તિ
 અને પરપુરુષને ત્યાજ નને સરનાંજ એ કરવું કે પોતાના પતિ
 સિવાયના બીજા સર્વ પુરો પરપુરુષના કહેવાય.

બીજાએ જાતું આપી રાખેલી વેસા સાથે વપન કરવાથી
 અવવા કુમારી કેવા સાથે વપન કરવાથી આ વાતમાં બીજે તથા
 થીએ અતિથાર થાને કે તીય કાનના અધિકારથી અનન કીમ
 કરની તે આ વાતને થોવો તથા પાંચમે અતિથાર કે

આની રીતે આ પાંચ અતિથાર ન થાને તેવી રીતે સ્વામ્ય
 સંવેત્તિથી વસતું. દુકમાં આ વાતને સાર થો કે કે પરજાને ત્યાજ
 કરેલો અને સ્વચ્છીમાં પણ નિવન કુલ સંવર્ધી હા વધાર આસક્તિ
 ન રાખવી, અને જીવામાં જીવી આવના છવેલિવ મલવારીની કે

નહી કરી તે માત્ર બીજાને ત્યાં અનાજત રાખે અને મુદત પુરી થયે તરફથી કરે તેા વતના સપિદપણાને કીધે બચાવવા માત્ર છે અને તેથી અતિવાર લાગે છે

૪ ઘાસઘાસી—એ અનેવાર પતવાળાં સવ છવતાં પ્રાણીનેા આમાં સમાવેશ થાય છે એ પતવાળામાં પુત્ર પુત્રી સ્ત્રી ઘાસ ઘાસી, માત્ર, પાપટ સારિશ્વ નાણુવાં અને વાર પતવાળામાં થોડો માત્ર છટ એક વગેરે પસુવા તેમની એક વર્ષની હા બાપી હોય એ વર્ષ હરમ્યાન ત્રણપાન કરાવવાથી અતિવાર લાગે છે, એ વર્ષ હરમ્યાન તેમને પ્રસવકાળ આવે તેા તેમની રાત્રેથી સમ્યાથી અધિક પ્રાણીઓ થાય તેથી તત બચતો થત રહે તે હેતુથી વર્ષનો કેટલોક સમય બીલી તથા બાક તે ત્રણપાન કરાવે છે કે વર્ષ હરમ્યાન તેનેા પ્રસવ થાય નહિ હવે ત્રણપાં પ્રાણી રહેલા છે તેથી સંખ્યાનો અતિ કમ થાય છે અને તેથી તત બચ થાય છે પણ બદાર હેમણ્ણા નથી તેથી તત બચ થતો નથી, આ રીતે બચાવવાથી અતિવાર લાગે છે

૫ કુખ્ય—રાવરમીઠું આસન, સમ્યા પુરતીએ, વાસણ વગેરે પસુરાણુ સામાન તે કુખ્ય કહેવાય છે તેની સમ્યા વધારવાથી અતિવાર લાગે છે ખારો કે ગાંબાની દસ કમરોટો રાખવાનું પ્રમાણ કુખ્ય હોય, પછી તે પાત્ર બમણું થાય ત્યારે તત બચના સમ્યા એ પાત્ર મેળવી એક મોટું પાત્ર કરાવી નાંચે આ પ્રમાણે પાત્રના આકારમાં ફેરફાર કરે પણ સંખ્યા વેટલીને વેટલી રાખે આ રીતે સંખ્યા વેટલીજ રાખવાથી તત બચ થતો નથી પણ આકારમાં ફેરફાર મેળવી તત બચ થાય છે આથી રીતે બચાવવાથી અતિવાર લાગે છે એમ આદિ પરિવ્રતની વસ્તુઓ નવ પ્રકારની છે પણ સરખા ગુણવાળામાં તેમનો સમાવેશ થઈ જતો હોવાથી પંચની સમ્યા રાખી છે. વળી હરેક અણુતતના પાંચ વિધાય છે તેા આ પરિવ્રત અણુતતના પણ પાંચ એક રાખવાથી સિધ્ધાને—બાજલવને પસુની કરવામાં હરકત ન ની

માણસને બ્યારે વધારે રાજવાળી ઇચ્છા થાય, ત્યારે પાતાનું શ્રદ્ધા બાજમે બેવા બગચી પાતાના કોમની અથવા ઘરની હોજીરને બે કોમ અથવા ઘર આવેલી હોય તે જરીક કરી નચ્ચેની વાટ અથવા રિજલ દોડી નાખી વચ્ચે કોમ અથવા ખેતરને મેળવી લેક કરી ત્યારે જે અર્થાત્ત એ કે તેણે કોમ અથવા ઘર બિચ્ચ સમુદ્ધ તેથી શ્રદ્ધા ભગ ન થયે. પણ એ કોમ અથવા ઘરની મધ્યમ મર્યાદા તેણે અર્થાત્ત હોવી તેના કરતાં મોટું કોમ અથવા ઘર વળાવવાને વચ્ચે શ્રદ્ધા ભગ થયે. આ રીતે અર્થાત્ત ભગ અને અર્થાત્ત અથવા અર્થાત્ત અર્થાત્ત બાર હોય છે.

સોનું રૂપ—કેઈ માણસે પરિવહની મર્યાદા કરી કે અર્થાત્ત શ્રદ્ધા રૂપ કરતાં વધારે અર્થાત્ત મુદત મુદત મુદત પારે રાજવું નહિ હોય તેના કોમ તે મુદત કરમીયાન કેઈ રાજ થા તેક વધુ સમુદ્ધાથ અને તેના કોમની મર્યાદા છે તેના કરતાં અર્થાત્ત અર્થાત્ત; હોય શ્રદ્ધા અથવા અર્થાત્ત પાતાને ત્યાં ન રાજતાં શ્રદ્ધા મુદત પુરી થાય ત્યાં મુદત વીચ્ચને ત્યાં સમુદ્ધ અને પછી તે શ્રદ્ધા કરે તે તેને અર્થાત્ત બાર, કેટલેક અર્થાત્ત શ્રદ્ધા છે અને કેટલેક અર્થાત્ત શ્રદ્ધા મર્યાદાનું કોમીયન થાય છે અર્થાત્ત રીતે અર્થાત્ત અર્થાત્ત અર્થાત્ત બાર હોય છે.

૩ મનપાત્ર—મનપાત્ર શ્રદ્ધા માર છે (૧) અર્થાત્ત-અર્થાત્ત શ્રદ્ધા એમકે સોપારી અર્થાત્ત વચ્ચે હોય, (૨) અર્થાત્ત-અર્થાત્ત શ્રદ્ધા એમકે, જાક વચ્ચે (૩) અર્થાત્ત-અર્થાત્ત શ્રદ્ધા મુદત, થી વચ્ચે અને (૪) અર્થાત્ત-અર્થાત્ત શ્રદ્ધા મર્યાદા મર્યાદા મર્યાદા વચ્ચે, અને પાત્ર કેટલેક મર્યાદા, મર્યાદા, એમકે વચ્ચે આ સર્વની મર્યાદા કરી હોય તેના કરતાં વધારે રાજવાળી અર્થાત્ત બાર છે આ સર્વની અર્થાત્ત મર્યાદા કેટલા સમુદ્ધા મુદત કરી હોય તેટલા સમુદ્ધા હોય કરતાં વધારે મર્યાદા તેના કરતાં અર્થાત્ત અર્થાત્ત શ્રદ્ધા મુદત પુરી થતાં મુદત વીચ્ચ પાત્રે રાજવાને અને મુદત પુરી થાય તે શ્રદ્ધા કરી, અર્થાત્ત શ્રદ્ધા તેના અર્થાત્ત શ્રદ્ધા મર્યાદા મર્યાદા આ મર્યાદા

નહી કરી તે માલ લીધને ત્યાં અનામત રાખે અને મુદત પુરી થયે રહજુ કરે તો યતના સાપેક્ષપણને ક્ષીપે જગજગ થાય છે અને તેથી અતિચાર થાય છે

૪ દાસદાસી—એ અને ચાર પત્રવાળાં સવ છવતાં માણીનેા આખાં સમાવેશ થાય છે એ પત્રવાળામાં પુત્ર પુત્રી મી ઘસ દાસી, ચાકર પાપટ સ્વારિકા ગણુવાં અને ચાર પત્રવાળામાં થોડાં નામ કુટ એસ વગેરે ગણુવા તમની એક વર્ષની દહ વાંધી હોય એ વર્ષ દરમ્યાન ગર્ભાધાન કરાવવાથી અતિચાર થાય છે એ વર્ષ દરમ્યાન તેમને પ્રસવકાળ આવે તો તેમની રાખેલી સજ્જાથી અધિક પ્રણયીના થાય તેથી વ્રત ભંગનો ભય રહે તે હેતુથી વગેરે ક્રેટલોક સાત વીતી ગયા બાદ તે ગર્ભાધાન કરાવે છે કે વર્ષ દરમ્યાન તેના પ્રસવ થાય નહિ હવે ગભમાં માણી રહ્યાં છે તેથી સુંજાનેા અતિ-ક્રમ થાય છે અને તેથી વ્રત ભંગ થાય છે પણ બહાર દેખાતા નથી તેથી વ્રત ભંગ થતો નથી, આ રીતે ભયાભયથી અતિ ચાર થાય છે

૫. કુખ—રાજસ્ત્રીકુ આસન, સમ્યા પુરસીના વાસણ વગેરે પરકુરજુ સામાન તે કુખ કહેવાય છે તેની સુંજા વધારવાથી અતિચાર થાય છે ખારો કે ત્રાવાની દહ કચરોટો રાખવાનું પ્રમાણ કુખ હોય પછી તે પાત્ર બમણું થાય ત્યારે વ્રત ભંગના ભયથી એ પાત્ર મેળવી એક મિટું પાત્ર કરાવી નાંખે આ પ્રમાણે પાત્રના આધારમાં ફેરફાર કરે પણ સમ્યા તેટલીની તેટલી રાખે આ રીતે સુંજા તેટલીજ રાખવાથી વ્રત ભંગ થતો નથી પણ આધારમાં ફેરફાર કરવાથી વ્રત ભંગ થાય છે આની રીતે ભયાભયથી અતિ-ચાર થાય છે ક્ષેત્ર આદિ પરિચદની વસ્તુના નવ પ્રકારની છે પણ સરખા ગુણુવાળામાં તેમનો સમાવેશ થઈ જતો હોવાથી પાંચની સુંજા રાખી છે વગી દરેક બાળ્યતના પાંચ વિભાગ છે તો આ પરિચદ અણુતના પણ પાંચ બેઠ રાખવાથી સિધ્ધને—બાળ્યલવને ગણુવી કરવામાં દરકત ન ની

આ રીતે પાંચમા પરિવ્રજ આશ્રમતના અતિવારોનું વસ્તુ ન કરે-
 વામાં આશ્રમ માણસની આ દુનિયાના પદાર્થો ઉપરથી જેમ અને
 તેમ પૂર્ણ થતરે તે જેટલી આ વતની સામકરોએ પ્રાપ્ત કરી
 છે દુનિયાના વધા પદાર્થો ઉપરથી એકદમ મેલ થતરી ન જો
 લેટલા વસ્તે અમુક પ્રમાણમાં ખન, ખન, રૂપ, સિનું, બનવર
 ઘસલસી, રાતરચિત્તુ, ચરણેન વગેરે કું રાખીલ એવી પ્રતિજ્ઞા માળે
 મહત્ત્વ કરે છે અને લેટલું મળેથી સુતોન પાસે કરે છે આથી
 પૂર્ણનું રાખ્ય અને લેપજ માણસના જોખનો અંત આવશે નથી
 હજુ વધારે મેળવવાને તે હલવાન છે પણ પરિવ્રજની મરોડા એ-
 નાર, મારેલા પ્રમાણમાં ખન વગેરે મળવાથી સદૃષ્ટ થાય છે ન-
 સહન સમજમાં એને આપણે મોઝાઈકની વસ્તુઓ મહત્ત્વ હતા
 તે વસ્તુઓ હવે જરૂરી થઈ પડી છે અને જરૂરીઆદો દિવસે દિવસે
 આપણી લુખ્યુઓના વધવા સાથે વધેજ વધ છે આ લુખ્યુઓનો
 આ નકરના વેશનોના પદાર્થોની ઇચ્છાઓનો અંત મારે આવશે
 તે સમજતું નથી તેને વાસ્તે પરિવ્રજની મરોડા એ હવેન સંપન્ન
 છે, પણ તે સાથે અહતું જરૂરું છે કે જેમ અને તેમ પૂર્ણના લગ્ય
 કરેલ જનક રાજ્ય રાજ્યસિદ્ધિ કર્યા અંતરના વૈરાગ્ય આવને લીધે
 જનક વિદ્યો મહેવાતા અને હજી એક જોડાથી અને હુંબડ પાસે
 મનાર સન્ધ્યાથી એ તેના ઉપર મમત્વ રખે તો તે પરિવ્રજ છે
 મારે અંદરથી અને બહારથી પરિવ્રજ ઉપરથી મમત્વ થતારવેલ અને
 એ વધે તે સન્ધારે વાપરતું બિજા આ હવેન આશ્રમતનું સંસ્કર છે
 આ પ્રમાણે પાંચ આશ્રમતનો વિચાર કર્યો હવે પણ અશ્રમતનો
 વિચાર કરીએ, તેમાં પ્રથમ અશ્રમત વિચિત્રમજનું છે તેના પાંચ
 અતિવાર નીચે પ્રમાણે છે

ઉપ્પાદિપસ્તિર્ધમ્પદિધ્મધેપ્તદિસ્પૃસન્તરપાનાનિ ॥

૧ ઉપ્પાદિપત્તો અતિક્રમ

૨. નીપ્પાદિપત્તો અતિક્રમ

૩. વિવર (વિષ્ણુ) લોકનો અતિક્રમ

૪ ક્ષેત્રવૃદ્ધિ

૫ સ્મૃતિ નામ—આ પાંચ પ્રથમ ગુણવતના અતિચાર છે

૧-૩ આટલા પ્રમાણથી પવત કે વૃક્ષ સંપર જીવું ન જવું, આટલા પ્રમાણથી કુવા ખાણ વગેરેમાં નીચે ન ઉતરવું અને આટલા પ્રમાણથી સીપું ખાતજ ન જવું એ પ્રમાણે દિશાઓમાં જ્યાં સળખી માણસ જત છે, હવે તે દિશાઓમાં પાતે જ્યાં તે સ્તંભન જાય પણ પાતે ત્યાં જ્યાં નહિ અને જાંબ પાસે તે સ્થાનેથી વસ્તુ મળાવે પાતે મોઢાં અથવા મોઢાંવાવરાવે તે અતિચાર હાવે. એણે જમુક દિશાની હાં બહારથી વસ્તુ મળાવવી નહિ એવું પ્રચલિત જાણે હોય તેને આમ મળાવવાથી અતિચાર હાવે છે પણ બીજાને હાવતો નથી. પાતે જેટલી દાં રાખી હોય તેની પછી જામુ એ કાંઈ પણ આપાર જોયો હોય તેનો સહેજ પણ દેવ પોતાને ન હાવે તે હેતુથી જાની પ્રવિદ્યા ભવામાં આન છે-માટે વતની મુદત દરમ્યાન તે દેશમાં તેણે જવું નહિ એટલુંજ નહિ પણ તે દેશો સાથે કોઈ સંબંધ પણ આ વતની તે રાખી રહે નહિ અને રાખે તે અતિચાર હાવે

૪ એક દિશામાં ઘટ્ટોઠા કરી તેનો વધારો બીજી દિશામાં જોરવો તે ક્ષેત્રવૃદ્ધિ નામે યોગ્ય અતિચાર છે એમકે પૂર્વ દિશામાં યોગ્ય અને પશ્ચિમ દિશામાં યોગ્ય મુખી જ્યાંની પ્રવિદ્યા થીથી હોય તેમાં પૂર્વમાંથી દસ યોગ્ય યોગ્ય કરી પશ્ચિમમાં દસ યોગ્ય વધારે એટલે યોગ્ય એકઠો દસ કરે તે અતિચાર હાવે છે. વત રાજવાળી તેની જુદી છે પણ વતનો જાન જાય છે તેથી જાન જાયથી અતિચાર હાવે છે- વળી તેથી ઉઠેટો ફેરાર પણ તે કરે તેપણ આ વત પાછળે જનારને અતિચાર હાવે છે

૫ ચિત્તજમને થીયે અથવા પ્રનાયમી નીમેથી દાં કરતાં વધારે જવું તે સ્મૃતિના નામ- નામનો પાંચમો અતિચાર છે આ મનપ્રમ્દ વૃક્ષપેશથી જાણતો આવેતો નિયમ નીચે પ્રમાણે છે જેટલે જેણે જ્યાંનું પ્રમાણ કર્યું હોય તેના કરતાં જેણે પવતના ટિંચાર અથવા વૃક્ષ સંપર થીયે અથવા પછી કાંઈ વજ્ર આકારનું વગેરે કાંઈ મહેનું

આ રીતે પાંચમા પરિવ્રજ અસુવતના અવિવારોનું વર્ણન કરે-
 તામાં આશુ માધુસની આ દુનિયાના પદાર્થો હપરથી એમ બને
 તેમ મૂર્ખ હોય તે હેતુથી આ વતની શ્રાવણરોએ પ્રપણ કરી
 કે દુનિયાના વધા પદાર્થો હપરથી બેઠાન મેઠા હોય ૧ થો
 વેટલા વાસ્તે અમુક પ્રમાણમાં ધન, ધાન, રૂપ, ચોરું, બનાર,
 ઘસઘસી સપરચિયું, ચરણેન વગેરે હું રાખીશ બેવી પ્રતિજ્ઞા મારા
 રહ્યું કરે છે અને વેટલાં મળેથી સંતોષ પારણ કરે છે આથી
 પૃથ્વીનું રાજ્ય મલે લોચનુ માધુસના લોકનો અંત આવશે નથી
 હજુ વધારે મેળવવાને તે લલચાય છે પણ પરિવ્રજની મર્ગદા મે-
 નાર, ખરેલા પ્રમાણમાં ધન વગેરે મળવાથી સતુટ થાય છે આ
 સદના સમયમાં એને આપણે મેળવેલાની વસ્તુઓ ગણતા હતા,
 તે વસ્તુઓ હવે જરૂરથી થઈ પડી છે, અને જરૂરીઆદો દિવસે દિવસે
 આપણી તુચ્છતાના વધવા સાથે વધેજ વધે છે. આ તુચ્છતાઓને
 આજીવનના વેશનોના પદાર્થોની પ્રમાણિતિ—અંત ક્યારે આવશે
 તે સમજતું નથી કે તેને વાસ્તે પરિવ્રજની મર્ગદા બે હવન સંપન્ન
 છે, પણ તે આથી આશુનું જરૂરું છે કે એમ બને તેમ મૂર્ખોના તપન
 કરેલા જાનક રાજ રાજાશિલે જ્યાં અંતરના સૈન્ય સાથે હોર
 જાનક વિરોધી કહેવાતા, અને રૂઝ બેઝાદી અને ટુંબડું ખરણ
 કરનાર સંગાસી એ તેના હપર મજન રાખે તો તે પરિવ્રજી છે
 માટે અંતરથી અને બહારથી પરિવ્રજ હપરથી મજન હોયરે, અને
 એ વધે તે સમયે વાપરતું બિજા આ હવન અસુવતનું રહસ્ય છે
 આ પ્રમાણે પાંચ અસુવતનો વિવાર કર્યો હવે પણ અસુવતનો
 વિવાર કરીએ તેમાં પ્રથમ અસુવત વિગ્નિરમણનું છે તેના પાંચ
 અતિરાજ નીચે પ્રમાણે છે

કર્ણાડપસ્તિર્યમ્પતિજ્ઞયોષદ્વિસ્યુત્પન્તરર્થાનાનિ ॥

૧. હંબા ફેરનો અતિક્રમ

૨. નીચા ફેરનો અતિક્રમ

૩. વિર્જૂ (તિર્જી) લોકનો અતિક્રમ

વિચારે તે ખાવાનું કામ કરવામાં આવ્યું હોય તો પ્રત્યક્ષને બદલે અભિચાર લાગે.

૨ સચિત એવા વૃક્ષને ડુંદર વગેરે અથવા પરિપક્વ ફળ વગેરે લાગેલા હોય, તેનું અણસુ કરનારે એ સ્વપક્ષ આકારનું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન કર્યું હોય તો આ રીતે સ્વપક્ષ આકારના અણસુથી વત્ત કાઢવાય પણ અવિચારીપણાથી તે કામ કરે તો અભિચાર લાગે. અથવા ફલપ્રદિનના અંકરના કાગળમાં સ્નેહા ઠળીયા વગેરે સચિત બીજનો ત્યાગ કરીશ અને ઉપરનો બીજો કાગળ એ અચિત છે તે જાણ્યું એવા વિચારથી ફલપ્રદિનનું અણસુ કરે તેને સચિત સ્વપક્ષ નામનો બીજો અભિચાર લાગે પણ પ્રત્યક્ષ કામ નહિ.

૩ વળી જા પુ જીવુ અને જાપુ છીત એટલે કાંઈક સચિત અને કાંઈક અચિત એવું જાણ પીવાથી અથવા તદ્દાવજ રહેલા હોટમાં રહેલા ઝીણા ધાન્યકમળને કીધે સચિત અચિત હોટ વગેરેનું અણસુ કરવાથી સચિત સચિત અભિચાર લાગે આ પણ એ અણસુવિચારે ખાવા પીવામાં આવે તોજ અભિચાર લાગે નહિ તો તત્ કામ થાય.

૪ અનેક છત્રોના સ્તંભરથી કુતપ્રજ થયેલા તથા અનેક પ્રકારના ઉન્માદને ઉત્પન્ન કરનાર સરીસૃપ ફેફસાને બચાવનાર મદિરા તથા મથના પાનથી તથા કાળાનિંકમ થયેલા અથાણા વગેરે પદાર્થો અણસુથી અણસુવિચારે ખાવાથી ચોલા અભિચાર લાગે છે હાથપગ એક પ્રકારની ચેલકા ઉપર કરે છે તે એક બંદનું એવું વ્યસન છે કે તેને વસ્ત્ર થયેલા લાજ મગીરા બાંધેલો સ્નેહ તથા ધનમાલ વગેરે કોઈ પણ વસ્તુની હરકત રાખ્યા સિવાય તે સરીર તથા મનને નીચ બનાવનાર મદિરાપાન કરે છે તેના સ્વપક્ષથી બીજા અનેક પ્રકારના ખરાબ વ્યસનો તે માણસમાં આવે છે તે જાગત દેરાણે મુઠાએ લોપસુ મદિરાના અમલ નીચે આવેલાને, અહીંજના બધા રહ્યું પીઠે વખત થયે તે પીધા સિવાય ચાલતુંજ નથી. તે તે વખતે માણસને ચોટી શક્તિ આપે છે પણ નિસેા ઉતરતાં સરીસૃપ જાણ પણ સાથે જે બીજા વ્યવ છે તેના પીન્યાસ ધી રથોના મુલ્યો બને છે, અને

હોય તો આ જલ લેનાર ત્યાં બઈ સહે નહિ. પણ તે વસ્તુ નીચે પડે, અથવા ઢેઈ લાવી આપે તો લેનાર્યાં જાપ નથી. એજ સીલે કુપ વગેરે નીચા સ્થળોને વિશે પણ વિચારી લેવું અને સિર્ષક પ્રમાણમાં પણ જુદિ ન કરવી અને લેવઠક પણ કરવી નહિ. પૂર્વ દિશામાં બેટલી હલ સુધી પાતાને જવાનો નિયમ હતો ત્યાં સુધી તે જાની પહેંચે, અને ત્યાંથી વજ્રપાત્ર કરીનાંણ વગેરે જે જરીદ કરવાનું હતું તે જરીકું. હવે તેથી આગળ જવાથી વધારે સાત વજ્ર પાત્ર તથા કરીનાંણ મળવાને, અને તેથી વધારે લાજ મળવાનો સંભવ હોય, તો પશ્ચિમ દિશામાં જવાના ચોક્કસ પૂર્વમાં નાંખી પૂર્વમાં આગળ વધે તો ફોત જુદિ નામનો અતિચાર થાય છે અને એ સ્મરણશક્તિ થક પણ વાંચી જામ થતું હોય તો થાક આવે ત્યારે તરત પાછા ફરવું પણ આવજ થાકવું નહિ બીજાને પણ જાગરવ થોડાંકનો નહિ અને ઢેઈ જાત્રા સિવાય આગળ તથા હોય, અને તે જે કંઈ થાય તે આ જલ પારીએ રોકવું કરવું નહિ, અને પાતે જુદાથી આગળ તથા હોય તેમ તો આવજના સ્થળમાંથી કંઈ પણ વસ્તુ જરીદ આંશિકર પાત્ર ફરવું જાથી વિપરીત રીતે વર્તવાથી સ્મૃતિવિનાશ નામનો અતિચાર થાય છે આ રીતે પ્રથમ ગુણવતને અતિચાર ન થાય તેથી રીતે વર્તવું.

હવે સોયોપસોય નામના બીજા ગુણવતનો વિચાર કરીએ તેના અતિચાર નીચે પ્રમાણે છે

સચિતસકલસન્નિધામિયજગુપકાદારા રિતિ ॥

૧. સચિત

૨. સચિત તામે સળ પ પ્રશાનનાર

૩. સચિત શામે મિત્ર થયેલું

૪. મહિરા, આસન વગેરેના સંસ્કર્ષણ

૫. જર્ણુ કાણુ અને જર્ણુ જાણુ

૧ સચિત બેટલે કંઈપણ ફળ વગેરે. તે ન જાપાની પ્રતિજ્ઞા લીધી હોય ક્યાં તે વાપરવામાં જાને તો જલ જન જાન પણ જલ

અંશ એ પાપસહિત આરંભ તે આ હંધણે હમી સુઠથી સમજવું
તેમાં પદ્મ પ્રધરનું ક્રમાંગન છે શરિતાસ્ત્રમાં આ પ્રમાણે તેની શાશ છે

ઈગાલીરણસારીમારીફોરીસુવજ્જપ્ કમ્પ ॥

રામિજ્ઞ ચર દવસસ્ત રસફેસ વિસરિસપ ॥ ૧ ॥

પર સુ જન્તપીઘ્પ્યં નિહ્નુછર્પં ચ દ્વપદાણ ॥

સરદદવકાવસોસ અસપ્પાસ ચ પક્ષિજ્ઞા ॥ ૨ ॥

૧૩ સમઘવથી આ પદ્મ ક્રમાંગનો અભિપ્રાય નીચે મુજબ છે

૧ અનારકર્મ—તુલ્ય પ્રમુખ જાત્રીને તેના કેવલા કરીને વેશ
વાનું હમી ન કરવું એકમિ કરવું કે તેમાં છે લવનિકાવનો વધ થાય છે

૨ વનકર્મ—વન ખરીદ કરી તે કપાત્રી તે વંચી તુલ્યન
થવાવું એજ પ્રમાણે આ પાંદડ વગરે કપાત્રી રેલી તુલ્યન
થવાવું આ પ્રધરનો આપાર ન કરેલ

૩ રાકટીકર્મ—ગાદી વગેરે રાણી આલવિકા કરતી તે તે
આપારનો ત્યાગ કરવા એકમિ કરવું કે તેમાં વગર વગરે જગ-
વરેના મંથ વધ વગેરે થાવા થાય છે

૪ ભાટીકર્મ—આકુ લેકને પાતળા ગાદી વગેરેથી પારકાને
માત્ર અક હંધણથી બીજા હંધણ લેક જગદ જગવા બીજને જગદ
વગરે આડ આપે તે આ આપાર પાત્ર ન કરવા, કરવું કે વધારે
આર વગરે અસ્વાથી પ્રાપ્તી દેરાન થાય છે તેથી તેમ થાય છે

૫ રોહીટકર્મ—રાકુ ફા વૃ મોરડુ દળથી જમીનકમે વી
વગેરે રોહીટકમે હવેના છે તેનો ત્યાગ કરવા કરવું કે તેમ કર
વામાં અનેક પ્રધરન્ય લવની વિરત્પના થાય છે

૬ રૂંતવાણિજ્ઞ—લખીના રૂંતના આપારનો નિષેધ છે તેનો
આપાર કરનાર બીજા વગેરેને પૈસ્ય આપે છે અને થોડ વખતમાં
મને રૂંત થાવી આપેા એમ તેને કહે છે તેનો થોડ વખતમાં રૂંત
તેના આવસે એવા ઈરાદાથી તે લખી વગેરે જનોવરેલી લખા કરે
છે એ પ્રમાણે તેનું કામ કરવાવાળાને મળ રૂંત વગેરેનું પ્રધરન્ય

પન તેમને વશ રહેતું નથી. જેનું મન તથા પ્રાન્તિયો વશ ન હોય તે
 કેવા કુદરતી કરે છે તે જ્યાં વારીકાઓ દુનિયાનું સ્વરૂપ વિચાર-
 નશાનું ખાલની બહાર હોય નહિ. વચ્ચે પદાર્થો કેલવરાવીને તે જન-
 વવામાં આવે છે. તેથી અનેક છોનોનો તેમાં સંસ્કાર થાય છે. એ
 માનુસ તેને વશ થયો તેનો આ ભવ તથા પ્રત્યક્ જનદાયક સ-
 કરે. આ જાગત કોટથી મહત્તની છે કે જુદાપણના સંસ્કારક સૌ
 કૌંસતમણુએ તેનો (મહિસા ત્યાગનો) પરિચયને સ્થાને પાંચમા અ-
 કારણે જાગે. કોઈ છે જુદાપણના ચાર મહત્તવો સ્ત્રોત રામ
 આપણા જોનખાના ચાર મહત્તવ સ્ત્રોત મળ્યા છે અને જ્યારે
 આપણું પાંચમું મહત્તવ પરિચય ત્યાગનું છે ત્યારે જુદાપણનું પાંચમું
 મહત્તવ છે કે કે મન મહિસા તથા સજ્જા ચાર પદાર્થોના ત્યાગ
 કર્યો. પશ્ચિમ કેસના સંસ્કારથી એ અનિદ સંસ્કારો આ કેસમાં
 આવેલા છે તેમાં મહિસાપાન બિમુખ્ય છે. આસોસની વાત છે કે
 કેસના દસ પંચ વર્ષમાં આપણા જોન જાંપેલાં તે અધ્યક્ષરીયને
 કેટલેક જાંતે થર થાતું છે. જરી વાત છે કે હજુ પ્રમાણ જાં
 અધ્ય છે પણ તે સ્થાને દૂર કરવાને જાંપતા જાંપના નહિ હોવામાં
 આવે તે. જોપોશાનની પંદે તે સરો દુદિ થાતે અને તેનું જાંવિધાન
 કેટું માંડ પરિણામ આવશે તે આ જોનથી કાંપી સમતું નથી.
 પરમજના પાસે આ જોનની નમ માર્ગના બે છે કે કેટલાક જોન
 જાંપવામાં મહિસાપાનનો પંદેલા સરો તેના સુનિચારથી દૂર કરે અને
 આ જાંપન જનાવાતની અસર જીજા જુવાનવર્ષ જાંપ ન પાડે.

૧ અરધા કાલા અને અરધા પાસ પાનવ (પાંચ) વચ્ચે પણ
 સ્વરૂપ અજ્ઞાત થવાનું છે તે પણ અનિચારીપણે જાંપથી અતિ-
 થાર થાય છે.

આ જોનોપણના નામના કુલ્યુમતાના પાંચ અતિથાર કાલા તે
 જોનના આજથી કહેલા છે. વધા વતના પાંચ અતિથાર છે. મારે
 અતિથાર પણ પાંચ અતિથાર કાલા છે પણ કોઈથી પણ અતિથાર
 થાય છે તેની રીતે આપણે નિર્કુલિયમાં કહેલું છે. આલ્પનિધને

જર્થે એ પાપસહિત આરંભ તે આ ઢેઠાણે કમી સુખથી સમજવું
તેવા પદર પ્રકારના કાર્યાલન છે વહિવાસુત્રમાં આ પ્રમાણે તેની ગણ ૭

ઈગાલીપખસાદીમાદીફોદીસુખચર કમ્ય ॥

શાખિચ પેષ વૈતલ્લક્ષ્ણ રસકેસ મિસવિસય ॥ ૧ ॥

ર્ષ સુ સન્તપીછર્ણ નિહ્નિછય વ દયદાય ॥

સરવદત્તાવસોસ અસાપોસ ચ વજિચ્ચા ॥ ૨ ॥

૧૩ સમાચારથી આ પદર કાર્યાલનનો અભિપ્રાય નીચે મુજબ છે.

૧ અન્યારકર્મ—૧૩ પ્રમુખ વાણીને તેના કોશલા કરીને વેચ
વાનું કમી ન કરવું એકાંતે કરવું કે તેમાં છ લવનીકરનો વધ થાય છે

૨ વનકર્મ—વન ખરીદ કરી તે કપાલી તે વેચી નુજરાન
ચલાવવું, એજ પ્રમાણે ગાડ પાંદડાં વગેરે કપાલી, વેચી નુજરાન
ચલાવવું આ પ્રકારનો આપાર ન કરવો.

૩ શાકીકર્મ—ગાડી વગેરે રાખી અલ્પવિકા કરવી તે તે
આપારનો ત્યાગ કરવા એકાંતે, કરવું કે તેમાં બજાર વગેરે જગ્યા
વેરના પંથ વધ વગેરે હાવો થાય છે

૪ બાદીકર્મ—બાકુ લેઇને પોતાના ગાડાં વગેરેથી પારકાનો
માત્ર બક દેખાણથી બીજા ઢેઠાણે લેઇ જવો અથવા બીજાને બજાર
વગેરે જાડ આપ તે આ આપાર પશુ ન કરવા કરવું કે વધારે
કાર વગેરે કરવાથી પ્રાણી હેરાન થાય છે તેથી રોષ થાય છે

૫ રોહીકર્મ—ટાંકુ હોયુ જોડુ કલથી જમીન જોડવી
વગેરે રોહીકમી કહેવાય છે તેનો ત્યાગ કરવો, કરવું કે તેમ કર
વામાં અનેક પ્રકારના લવની વિરાધના થાય છે

૬ હંતવદ્વિજીવ—હાથીના હંતના આપારનો નિષેધ છે તેમાં
આપાર કરનાર થીય વગેરેને પૈસા આપે છે અને થોડા વખતમાં
મને હંત હાની આપી, એમ તેને કહે છે તેથી થોડા વખતમાં હંત
તેના આવડ એવા કરાયાથી તે હાથી વગેરે જનોવેરાની હત્યા કરે
છે એ પ્રમાણે તેનું કામ કરવાવાળાને સજ હંત વગેરેનું મૂલ્ય આપે

અને પ્રથમ કારણેથી હોય તે વેચાણી રાત્રે જાનો આપાર મરે
જાવકને ન થટે. ધરણ કે તેથી પચ્ચિત્ર લખની દ્વારા થાય છે.

૭ લક્ષણવિષયક—જાણનો આપાર પણ જાવકે ન મરે,
ધરણ કે તેમાં કૃમિ વગેરે છોડાની દિસા થાય છે.

૮ રસવર્ણવિષયક—દારૂવગેરેનો આપાર, દારૂના અનેક પ્રકાર
તે ઉપર જણાયા. વળી દારૂની અસરથી માણસ બીચને મારે છે
માથે થડિ છે દિસા કરે છે માટે જાણા અનર્થ પ્રવિણતાને ઉપ-
ભવનારા થયે. આપાર ત્યામવા થાય છે.

૯ લેશવર્ણવિષયક—જાણનો આપાર, અર્ધેથી વળી હાથથી
જાણવામાં ઘસવાસી, ગુલામ વગેરે સમજવા દાસવસી અને ગુલામને
તેઈ તેમને બીચને ત્યાં વચવાનો દબાડે ગુલામનો. ધણી જાણને
મરે. ન થટે. એને ત્યાં તે ઘસવાસી વગેરે વેચવામાં જાય તે વેચને
ડુંગર છે અને રસવસ રાત્રે તે સજાનું પાપ જોયો ધણી મરનારને દારૂ.

૧૦ વિવર્ણવિષયક—જેરનો આપાર, જેરથી અનેક માણસનું
અકાળ મૃત થાય છે માટે તે દિસાનો આપાર જાવકે ન મારે.

૧૧ શરપીકનકર્મ—પીલવાનો ધણી, કૈટલી વગ વગેરે
પીલવા, પીલાવવાનો ધણી મરે. નહિ.

૧૨ નિર્દોષકનકર્મ—જાણ થાય વગેરેને કાંઈ (પુરુષવિન)
રહિત મેવા તે, જાણી તે માણીને જુદાઈ થાય થાય છે.

૧૩ રવકાનકર્મ—જેવરકણ માટે જાણે જાણુ, જેવર તરંગ
મૂલકમાં જેવી રીત છે કે જેમાં અતિ સમજાવની અમીનમાં રહેઈ
કાંપી નામેલા કોઈની મૂળીમાં જાણી નાંખવા કે જેથી કરીને નર્મ વસુ
કર પુટી નીકળે જાણ મરવાથી જાણની કાંઈ જણા નહિ છોડાનો
નાથ થાય છે.

૧૪ સરકાવકા સોપણ—સરોવર, ઝરો, તળાવ વગેરેને ધન
જમાવવા નિમિત્તે મુકવી નાંખવું. આ આપાર જાવકે મરે. નહિ,
ધરણ કે તેમાં રહેલા અનેક જળવર છોડા જળવિના મરણ પામે
જળી આ કાંઈ પાતાની માલિકીના તળાવો મધ્યમારોને કાંઈ
પાસે સોંપવા નહિ, ધરણ કે મધ્યમારો તે તળાવમાં રહેલા અનેક

જનશર છોડેને વિનાશ કરે છે વિદ્યારીની વાત છે કે ઉત્તર તરફના
કેટલાક કોને આજુ બાજુ કરે છે તેનો વિચાર કરી તે કર્મથી
વિમુક્ત રહી અદિસ્યા પર્યંને ચાલ આપશે

૧૫. અસતી જોવાને તથા દિસક બનવોને ધોણુ
બાપી ઉત્તેજન આપવું, જે આપાર માવડને કરવો ઉચિત નથી.

આ પ્રમાણે આ પદર કર્મોદ્ધાનું બહુજ સંજોગથી વર્ણન કર્યું
છે આવા બીજા થયાં કરી છે તે બધાની ચણૂં કરી નથી આ
પ્રમાણે પ્રથમના પાંચ અને આ પદર મળી વીસ અતિચાર થયા,
અને બીજામાં પાંચની સંખ્યા વર્ણવી છે પણ આ વીસમાંના કોઈથી
કોઈને દાનિ દાવતી હોય તે તે મલને તે અતિચારરૂપ ચલુવે અને
તે ધણવાને સ્વાસ્થ્ય પ્રથમ આદરવે એકલે.

શ્લોક—આ પદર કર્મોદ્ધાનું ઉપર વધુ ન કરવામાં આવ્યું તે ક્યા
મલને વિષે અતિચાર ચલુવા.

સમાધાન—કુરકમ ના.

શ્લોક—એ કુરકર્મના તમે અતિચાર ચલેા તે અતિચાર અને
મલમાં ભેદ શું રહ્યો? કારણ કે તત્ત પલ કુરકમનું, અને અતિચાર
પલ કુરકર્મ છે માટે આવું કુરકર્મ કરનારને મલકન થાય પણ
અતિચાર શી રીતે થાય ?

સમાધાન—એણે કુરકર્મનું પ્રયાજ્ઞાન કર્યું છે તેણે તે સર્વથા
તેનો ત્યાગ કરવો અને એ તેમાં અભણપણે મલર્થે તે કુરકર્મ
મલનેા અતિચાર થાય અને ભણી એકને કુરકમ કરે તે મલ
કન નિશ્ચે થાય.

હવે અનર્થ કદ નામે ત્રીજા ગુણવત્તનો વિચાર કરીએ તેના
પાંચ અતિચાર નીચે પ્રમાણે છે

કર્મકોઠુષ્યમૌસ્વર્પાસમીપ્યાપિકરણોપમોભાપિદ્વ્યાનીતિ ।

૧ કામને ઉડીપા કરનાર.

૨ આજ વખેરેની વિઠળન ક્રિયા (વિકાર.)

૩ મુખસ્તા (ચાચાગપ્પી)

૪ વિચાર વગર સાધનોનું રાખવું

૫ ઉપલોચની અધિકૃત્ય કરવી

૧. અનર્થ થાય એવું પ્રયોજન વગરનું વધન અથવા કાર્ય તે અનર્થ કે કહેવાય. જે વધનથી સામા યુગ્મના મનમાં કમવિચાર ઉત્પન્ન થાય અથવા જે કમ મોટું ઉત્પન્ન કરે તે કાર્ય કહેવાય. સામામાં લેખ છે કે માનકે જડખડ વસતું નહિ, કમ પરે મુખ તથા કવનું માવજન્ય એકનીસ તુલ્યમાં એક તુલ્ય રહીતપણાનો છે એટલે માનકે તથીર થવું એકજી હજારું વધન અથવા વિચાર સંબંધે એથી સંકલ્પનાસ્થ મનમાં કમ વાસના પ્રતીક્ષ થાય તેવું ક્યારે મેલતું નહિ કરતું કે તેવા વધનથી આજન થરે ને નિરે લોક વગી તેવા વિચાર સંબંધે લોકના પાતાનું હજારપણું પ્રકટ કરે છે, તેથી લોકો તેનો વિશ્વાસ કરતા નથી.

૨ નિરવાચોઅ નેવના વિચારની ઘટાને ઠેકાણે કહે છે ભાટ, કવેચા કાઠ લોકો આજના ચેનચાચા અને હાવચાચી ભેનાસ્થ મનમાં કમ પ્રતીક્ષ કરે છે તેથી સીતલી આજની આકૃતિ માનકે ન કરવી માનકે એના વધન મોટવા કે એથી લોકોને હાસ્ય થાય ન થાય. પાતાને ચોખ્ખા થયા સ્થાને જવું એકજી, અને મેલવા ચોખ્ખા સ્થાને મેલતું એકજી. માલુસના મુખ અને આંખ ઉપરથી તેના હાથમાં રહેલા કારોની જગર પરે છે કહુ છે કે *Fit to be made to the heart* માલુસનો ચોરો તે તેના હાથના કાપ સુધક છે, મારે કાપને ઉત્પન્ન કરનાર હાથના આંખ વો ન કરવા કામી પુણની આંખ પરખાયા વિના સ્થેત્રી નથી, અને એવા માલુસનો કોમીના સંજમમાં કાઠ વિશ્વાસ કરતું નથી અને તેની હજારી કાપ પરે છે. આપણમાં કહેવત છે કે બિની અંતરમાં ક્ષી આપે છે કે તે કામી છે અથવા કોથી છે અથવા વિશ્વાસ કરવા કારક નથી મારે તેની રહિ ન સમજી.

આ બે અભિપ્રાય પ્રમાણથી ઉત્પન્ન થાય છે મારે પ્રમાણનો ત્યાગ કરવો.

કુખરતા—આ અતિચારનું બીજું નામ પાપારેશ છે નિર્દ
અપદે અસત્ય અસત્ય અને સર્વથ વિનાશ વચન બોલવા તે
મુખરતા કહેવાય. આવી વચનોથી સાંભળનાર પાપકર્મ આદરવા
મનુષ્ય થાય છે. માટે તેવી વચન આ વ્રતધારી માવડે બોલવા નહિ.
નિશ્ચય વચનો નિર્દોષ કર્મ કરવાને પ્રેરે છે. અસત્ય વચનથી બોલ
નારની કલકાકં મઠ્ટ થાય છે. અસત્ય વચનથી થયેલી વાર પરનિશ્ચ
થાય છે; અને અસત્ય વચન કપર વિશ્વાસ રાખી વર્તનાર કુમાર્જે
ભય છે અને સંવર્ધ વચનનું વચન બહુવારે છે કે બોલનારને વિવેકની
જગર નથી. તેથી તેની માનપ્રતિષ્ઠા ઘટે છે. આ રીતે સત્યનાં અન્ય
ઉપશ્ચ થાય છે. માટે માવડે મિત્ર, દિત્ર, મિત્ર અને સત્ય વચન
બોલવું.

૪ મું પરિબ્રુમ આવડે તેનો વિચાર કરી સિવાય કંઈ પણ
કર્મ કરવું નહિ, અથવા કંઈ પણ વસ્તુ પાતાને ત્યાં રાખવી નહિ.
માવડે જટી કવ વાંસલો આવડીએ તરવાર ધનુ ન વગેરે સાધનો
પાતાને ત્યાં ન રાખવાં કરવું કે તેનો દુરુપયોગ થવાનો સંભવ છે.
આ સવધમાં ટીકાકાર લખે છે કે માવડે ભેટ્યા વિનાશ્ય ગાંધ
વગેરે રાખવાં કરવું કે ભેટીને રાખેલાં હોય તેા કોઈ માંથી લઈ
જાય અને તે નિર્દોષ હોય તેા હિ અપ્રદાન વ્રતનો અતિચાર થાય છે.
કરવું કે તે બજાર વગેરેને જાણ ન આપે અથવા વધારે સ્થાન સરે
અથવા તેમની સહિત હોય તેવાં કરતાં વધારે દૂર ચડુ તેમની
પાસે જવાને માટે હિસ્યા સાધનો અવિચારપણે આ વ્રત
ધારીએ ન રાખવા.

૫. ઉપયોગ તથા બોય સર્વથી અધિકપણથી પણ વ્રતમાં
અતિચાર થાય છે. પાતાને એટલી વસ્તુની જાર હોય તેવાં કરતાં
વધારે વસ્તુઓ રાખવાથી આ અતિચાર થાય છે. કરવું કે વધારે
વસ્તુઓ હોવાથી માણસની મૂઝી વધે છે અને તે વસ્તુઓનો અસ
દુપયોગ એ બોલે કોઈ કરે વા તેનો હોય તે વસ્તુવાળાને પણ થાય છે.

આ રીતે અનર્થકાંચ પાત્ર અતિચારનું વળુ ન થયું અને ત્રણ
ગુનવ્રતનું વર્ધન પણ સમાપ્ત થયું હવે શિક્ષાવ્રતનો વિચાર કરીએ,

તેમાં પ્રથમ સિદ્ધાન્ત સાધાવિઠ્ઠુ છે તેના પાંચ અવિચાર નીચે
મળાશે છે

યોગદુઃપ્રવિધ્યાનાનાદરસ્મૃત્યપ્તુપસ્થાનાનીતિ ।

અર્થ.—મન વચન અને કાયાના યોગ પાપ માને
પ્રવર્તાવવાં, જનાદર અને સ્મૃતિનાશ બે પાપ અવિચાર છે.

૧. મનના યોગનું દુ પ્રવિધ્યાન (મનને ખરાબ વિચારમાં
વારવું તે)

૨. વચનના યોગનું દુ પ્રવિધ્યાન (વચનને ખરાબ વાણી
બોલવામાં વાપરવું તે)

૩. કાયાના યોગનું દુ પ્રવિધ્યાન (સરીરને ખરાબ કાર્યમાં
વાપરવું તે)

૪ સાધાવિઠ્ઠુના કાર્યમાં જનાદર (બહુ માનની ખામી)

૫ સ્મૃતિનો નાશ (સાધાવિઠ્ઠુનાં કર્મના યોગ કિયાનું
વિસ્મરણ)

આ રીતે સાધાવિઠ્ઠુના પાંચ અવિચાર છે

૧ જે સમયે આશુકે સાધાવિઠ્ઠુ થી ખું દેખે તે સમયે મનમાં
લેગ અને તેમ સંકલ્પ બેઠા કરવા અને મનને અપ્રમાણ લાગીત
જવાવું, તે કદાં એ સંકલ્પ હિંદે તે ખર્મ સમયથી વિચાર કરેલ
પણ અશુભવિચારમાં મનને દાંતાવા જેવું નહિ એ બધું દેખે તે જેથી
જે થીને ખેર વસ્તુ તરફ દોરવું, અને મનના દશ દેખ દાખવા.

૨ મોહાવશમાંથી રહેવું અને તે ન અને તે પાપનાં પુસ્તકો
મુજેથી વાંચવા, અથવા અન્યાનનું સ્તવન-અન્યાન કરવું અથવા કિ-
નેદું મુજે સંભારી બધું પણ અશુભ વચન લોકવું નહિ, અને ન
જનના દશ દેખ દાખવા.

૩ કરીતથી નિયમ રહેવું કરાવણુ દાખવું નહિ, કદાં કા-
લનું પો તે પ્રમાણાનુકૂળ હોવામાં ખમીકિયા સાર દાખવું અને સરીર
શુભ આચારમાં બેઠવું, તેમ કાયાના ચાર દેખ દાખવા.

૪ પ્રજ્ઞ પ્રમાણ્ય કારણથી સામાયિક એમ તેમ હતું અથવા આરભ કરી સામાયિક પૂણ્ણ કરી વિના તેમ થયે પાત્રતું તે સામાયિકમાં અન્યદર અતિચાર કહેવાય.

૫. સામાયિક ક્યારે ચડણુ કર્યું અને ક્યારે પુરૂં થતે એવી તથા ૫ સામાયિક ચડણુ કર્યું છે કે નહિ એવી રીતની સ્મૃતિનો નાશ તે સ્મૃતિ નાશ અથવા સ્મૃતિ અનુપસ્થાન નામે અતિચાર કહેવાય છે.

શ્લોકા—મનમાં દુષ્ટ વિચારોનું ચિત્તન થાય છે તેથી સામાયિક નિરબક કર છે અને તેથી સામાયિકનો અભાવજ સિદ્ધ થાય છે અતિચાર એ સત્તી મચીનતા એવા છે પણ જ્યાં સામાયિકનો અભાવ છે ત્યાં અતિચાર ની રીતે સંભવી શકે તે માટે મનના દુષ્ટ વિચારોથી ક્ષત કમજ થાય છે

સુમાપદાન—તમારૂં કહવું છીએ છ પણ એ તે ત્તી પુરૂં જણી એકને દુષ્ટ વિચારો ચિત્ત થો હોય થો થો ક્ષત કમજ થાય પણ તે વાત તેના કમજની નથી માટે અતિચાર થાય.

દુષ્ટિરં વિચિરેણ યથેષ સાપાદ કાપણ ન કરેમિ ન કારચમિ ।

શ્લોકા—એ પ્રકાર અને ત્રણ પ્રકારે એટલે મનથી વચનથી અને ક્રિયાથી નહિ કહે અને નહિ કરાવવાનું એવી રીતે મલી સામાયિકનું પ્રત્યાખ્યાન કરે છે હવે મન થડે દુષ્ટ ચિત્તવનથી સામાયિકનો અભાવજ થાય છે અને સામાયિકના જાણ કમજ થઈ પ્રાપ્તિત કરવું પડે છે અને મનને દુષ્ટ વિચારોથી વિમુખ કરવું તે કામ કાઈ તરફથી નથી મન જુદા થયગ છે અને તેથી સામાયિકમાં દુષ્ટ વિચારો તેા અવરજ આવવાના; તેા પછી સામાયિક એક દુષ્ટ ચિત્તવનથી તેના કમજ કરી પ્રાપ્તિત ચડણુ કરવું તેના કરતાં સામાયિક જ ન કરવું એ કિતકારી છે

સુમાપદાન—તમારૂં કહવું એમ થાયનું નથી. કારણ કે સામાયિકમાં ૭ પ્રકારના પ્રત્યાખ્યાન છે ત્યજજ આપાર ૧ મનથી નહિ કહે ૨ વચનથી નહિ કહે, ૩ ક્રિયાથી નહિ કહે ૪ મનથી નહિ

કરતું, ૫. વચનથી નહિ કરતું ૧ અને કાચાથી નહિ કરતું. આ રીતે જ પ્રકારના પ્રવાજ્યાનમાંથી મનથી સાવચ બાપાર નહિ કંઈ હજી એ પ્રવાજ્યાનનો કાચ થાય છે પણ વાજીના પાંચ હથાત રહે છે માટે સવચ સામર્થિકનો અભાવ થતો નથી. પાનના દુટ ચિત-વનની શુદ્ધિ ચિચ્છામિ દુષ્ટકથી થાય છે અને સર્વ વિસ્તી સામ-વિચ્છામિ પણ તેમજ સમજતું કારણે મન વચનઅવચા પ્રવ તુષ્ટિ માંથી કેવળે કાચ થાય ત્યારે પ્રવચિતજ કહેલું છે. સામવા પચ-કાની સામથી માયામાં કહેલું છે કે સપિતિ તુષ્ટિના અવચા બીજે અતિચાર પચાત્તરથી શુદ્ધ થાય છે માટે સામર્થિકમાં કારેહોરેલ પ્ર-વચિતથી શુદ્ધ થાય છે માટે અતિચાર સહિત સામર્થિકે અવચા અર્થ ન હેતુ એ સાદું એ તમારું કહેતું અવચા નથી, મનને વજ અવચા અવચાસ પાડે. અતિચાર સહિત અનુદાન અર્થ અર્થ નિયતિચાર અનુદાન અર્થ માણસ ધિથી સકરે; એમ પડિત પુરે. કહે છે કહુ છે કે —

અમ્યાસોડપિ માયા મયૂલમન્યાનુગો મચતિ શુદ્ધા ॥

વણા કવ મુખી અવચાસ અર્થ અર્થ તે શુદ્ધ થાય છે; પણ બોલના સમયમાં શુદ્ધ થઈ શકતો નથી. મરત કાંઈ કરે. અને કહેક વચતે શુદ્ધ થાય તેને શુદ્ધ તરીકે કહી શકે અર્થ રહેતું, અને તે સુધારવાને પ્રયત્ન કરે. આથી આવરે નિયતિચાર શુદ્ધ સામર્થિકે મન વજ અવચાથી થઈ શકે.

કેને રેસાવકાસિકે કવચ પાંચ અતિચાર કહે છે

આનયમમેપ્યમયોગધમ્વસ્થાનુપાત્તપુર્યમસોપા રુદિ.

અર્થ—નિયમિત ક્ષેત્ર બહારથી લાવતું, સેવકને મોકલવો, યાજ્ઞ અવજ કાચવા, રૂપ દેખાડવું, કાકરા વગેરે પદાર્થ નાખવા

સાવાધા—૧ પાતે એટલા કોવનો નિયમ કરો કોવ તે કોવની બદલ રહેલા ક્ષેત્રમાંથી વસ્તુ મચાવવી.

૨. તેવા સેત્રમાં માણસ-નોઝરને મોકલવે.

૩. શબ્દ મવત્ત કરાવવો.

૪. ૧૫ દેખાડવું

૫. ક્રિકેટ પ્રમુખ પ્રદર્શન નાંખી બાધુ કરાવવી

૧. પાતે જે સેત્રની દર કરી રાખી હોય તેનાથી બદ્ધર આવેલા પ્રદેશમાં પાતાનાથી જવાબ નહિ અને ત્યાંથી કોઈ વસ્તુ મચાવવાની જરૂર પડે તો બીજા પાસે મચાવે અથવા ક્રિકેટ જતો હોય તેની પાસે મચાવરાવે તો તેને અતિવાર લાગે. પાતે તે સેત્રમાં બધા ને મતનો બધા જાણ માટે આ રીતે કરે છે તેથી મત રાખવાની વુદ્ધિ હોવાથી મત લખને વડે અતિવાર લાગે છે.

૨. દરની બદ્ધરના સેત્રમાં પાતે બધા તો મત લખ જાણ તે બધાથી પાતાના નોઝર-ચાકરને તે સેત્રમાં કોઈ મનોજન અથવા મોઝરો લેવામાં અતિવાર લાગે છે. ક્રિકેટ કે પાતે તે ક્રમ ક્રમ નહિ, પણ બીજા પાસે મચાવવાથી આ અતિવારને પ્રિન્સિપલમાં કહેવાય છે.

૩. જે માણસનું પાતાને ક્રમ દેવ તે મર્યાદિત સેત્રની બદ્ધર દેવ તો તેને બોલાવવાને કંપર્સ (કંપર્સ) મોખરા. વગેરેથી મતવણી આપવી તે શબ્દાનુપાત અતિવાર કહેવાય છે.

૪. બીજા પ્રકાર પાતે નિયમ સીપેલા સેત્રની દરની બદ્ધર દેવ તેને કોઈ કારણમર બોલાવવાને પાતાનું ક્રમ આપી વગેરે બધાને તે શબ્દાનુપાત અતિવાર કહેવાય કારણ કે પાતે ત્યાં જાય તો મત લખ જાણ માટે મત લખના બધાથી તે આ પ્રમાણે મતે છે.

પાતે જેટલા સેત્રની મર્યાદા કરી દેવ તેની બદ્ધર દેશ પુરુને બોલાવવા માટે તેની તર ક્રિકેટ વગેરે કે કવાથી પ્રકાર મસેપ નામનો અતિવાર લાગે છે. આ ક્રમને દેશાવકાશિક અથવા દેશ મતનું સ્વરૂપ બરાબર ખ્યાનમાં રાખવાની જરૂર છે. વિચારને બેઠા જાણ દેશમત છે. ચાર વિદ્યમા. ચાર પ્રકારના અને ક્રમ નીચે મળી દેશ વિદ્યને લખનું વિચાર છે. ચાર દેશમતમાં ધર મત સીમા વગેરેના સંબંધમાં મતનામનની દર ખાંધવાનો નિયમ કરવાનો છે.

જાને તે હાન્ટી બહાર રહેલા સમગ્ર માણસોની પ્રથોજન સહિત અથવા પ્રથોજન સહિત હિસ્તાનો ત્યાં તેથી થાય છે, કારણ કે તે હા વહાર રહેલા પદાર્થો સાથે તેને મેઈ પણ પ્રધરનો સંબંધ તે ક્ષતની મુદત કુપી રહેતો નથી. મનનામનની (જવા આવવાથી) એ માણસની હિસ્તા થાય તેને અટકાવવાને માટે જા મત બેવામાં આવે છે અને તેથી પાતે ન બચ અને બીજાને મોકલે તે। તેના ક્ષમમાં વિશેષ રહેતો નથી, વળી પાતે બચ તે વધારે સારું કારણ કે જતા આવતા વચાનર ચતુર્પૂર્વક જાણે અને સેવકને ધર્મોપદેશ નિયમનુ રાન નહિ, તેથી વધારે હિસ્તા અભ્યસૂતા તેનાથી વધુ બચ, આમાંના પ્રથમ બે અતિચાર કાચી છુદ્ધિને કાપે અથવા અનિચાર પસારી થાય છે અને છેલ્લા મધ્ય મેઈ બહાવાથી બીજાને પાતાને અભિપ્રાય અસુવવાની છુદ્ધિથી થાય છે આ બાબતના વૃદ્ધપર પદાર્થો જાણતા આવેલા વિચારો આ પ્રમાણે છે —

શિષ્યતનો સંકેપ તે હેતુક્ત અથવા હેતુવ્યક્તિષ્ઠિ મત કહેવાનું આથી રીતે બે દરેક અસુવતનો સંકેપ કરવામાં આવતો વર્ધક છે પણ મતોની સમ્યા વ્યુત્પન્ન નથી બચ, અને તેથી વાર ક્ષતની સ-અગતી પર્ણો રહે નહિ.

શીક્ષા—શિષ્યતના સંકેપને હેતુવ્યક્તિષ્ઠિ નામ આપ્યું તેમ દરેક અસુવતનું પણ હેતુવ્યક્તિષ્ઠિનત કહેવું એકલું.

સમાધાન—તે કહેવાની કદર નથી કારણકે બે અતિચારો। માણસતિષ્ઠિ અસુવતને કાચે છે તેજ અતિચારો માણસતિષ્ઠિના હેતુવ્યક્તિષ્ઠિ કતને કાઢી પડે, પણ શિષ્યતને કાઢી પડતા અતિચારો હેતુક્તને વધારે કાઢી પડે તેમ નથી, અને તેટલાજ વાસ્તે તેના પંચ અતિચારો જુદા ક્યા છે, કારણકે તેમાં કૈનનો સંકેપ છે, દરેક કે કાણે અતિચાર દર્શાવવાની કદર નથી, કાળજી તરીકે સચિતેજન ક્ષતમાં અતિચાર અસુવવામાં આવ્યા નથી.

હવે ત્રીજા શિક્ષાત્વના અતિચાર કહે છે તે શિક્ષાત પારધોપવાસનું છે

૩ પોતાની વસ્તુ છતાં પાશકાની છે એમ કહેવું.

૪ સાધુને આહાર આપવામા મત્સર કરવો.

૫ સાધુને આહાર બદલુ કરવાના કામનું ઉદ્દેશન કરવું.

એને સર્વ વિશિષ્ટા સત્યો છે એ અતિથિ; તેમની સાથે પા-
તાન્ત વાસ્તવે વૈરાગ્ય કરેલા અવધાનરિનો વિશ્વાસ મરે. અર્થાત
અવધાન વગેરે તેમને વિનય અધિસ્થિતિ આપવું તે અતિથિ સ-
વિશ્વાસ તત્ત્વ કહેવાય. મદ્ય પુષ્પના ઉદય વિના યશ અતિથિઓ
સાથે અવધાનનો વિશ્વાસ થઈ શકેલો નથી, કમલ કે સ્વપ્નાને પોતા
પદ્મથી સંતુલ્યતા અપાને અર્થે જ થાય છે. હવે તેના અતિથિને ન
આપવાની કુદિથી નીચે પ્રમાણે અવસ્થા કરેલો તત્ત્વ જન થાય
પરુ અવધાનવે તેમ થાય તે અવિચાર થાય. તે પાંચ અવિચાર
આ પ્રમાણે છે.

- ૧ સાધુને સન્નિવ (છવવાળો) આહાર ન મળે, હવે કોઈ માણસ
સન્નિવ વસ્તુઓ સાથે સાધુને આપવાની વસ્તુઓ મૂકે તે પહેલો
અવિચાર થાય છે.
- ૨ સાધુને આપવા યોગ્ય વસ્તુઓ, બીજેઈ વગેરે સન્નિવ વસ્તુ
ઓથી હાન્યથી બીજો અવિચાર થાય છે.
- ૩ અનુકૂળ વસ્તુ પાતાની હોય છતાં સાધુને ન આપવાની કુદિથી
તે પાસથી છે એમ કહી સાધુને ના પાડે તે ત્રીજો અવિ-
ચાર થાય છે.
- ૪ મત્સરથી સાધુને અવધાન અપે તે ચોથો અવિચાર થાય છે.
- ૫ સાધુને ભિક્ષા નહિ આપવાના હેતુથી સાધુનો યોગ્યરીનો સત્ત્વ
નીતી તથા પામી આહાર લેવા આપવા વિનતી કરવાથી પાંચમો
અવિચાર થાય છે.

આ રીતે બાર તત્ત્વ અને દરેકના પાંચ પાંચ અવિચારનું કલ્પન
સમગ્ર મનું આ બાર તત્ત્વની સમાપ્તિ સર્વપર્મા સાધન બને છે કે—

एतद्विवायुमहाविषाकर्न विक्षेपतो मूहस्वपर्य इति ॥

અર્થ—એ અવિચારો સંહિત બાર તત્ત્વ પાળવાં તે
મૂહસ્વનો વિષેય પર્મ અવગણ્ય.

મને અને તે વખતે ને વખતે વિદ્યુત્ત અને એવી જાણનાથી જાણી
અને એવી જાણનાને જાણ આપનાર ગાંઠના બદલાઈ સત્યના છે

અથ વૈવસ્મિન્ યત્ન इति ॥

અર્થ.—એજ કાલ્પથી તેજ અનુમાનમાં ઉદભવન્ત મનુ

સાવાર્થ —પાટે સહનસ્તુને સહનસ્તુ રૂપે જોડાયાથી, અને
અસહ વસ્તુને અસહ તરીકે જોડાયાથી તેની જે સત્યના તેમાં પ્રવત્ત
નિરતર કરેલા આ જાણત વચાસકમાં મનુ છે કે આજુસને વિસ્ત-
રિતિને પરિણામ ન હોય તેા પણ પ્રવત્ત મનાથી તે પરિણામ થાય
છે. અને પ્રવત્ત વિના અથવા અણુજ કમના ઉદયથી વિસ્તરિતિ
પરિણામ હોય તે પણ ખીચે ખીચે ગાંઠ પાડે છે. પાટે સમજિત
અને અણુવત અચીકાર કર્યા પછી નિત્ય તેનું સ્મરણ કરવું
કરતે એ આ વત સા સાથે ચલણ કર્યા છે. તેનું રત્ન કું છે.
તેથી મારી ઉન્નતિ છી રીતે થઈ શકે છે. તે જાણ વિચાર
કું આવે છે. તે વિચાર છી રીતે દૂર થાય. જેવા જેવા વિચાર-
શથી તે પ્રતમાં વિચારી સ્થિરતા થાય તેમ કરવું. તે વચોનું નિરતર
સ્મરણ કરવું તેમના વિને ઉચ્ચ જાણનાથી જાણવી, અસહવાદ અને
પ્રાણિયમ, અસત્ય ચોરી નિકુન, પરિવેદ વગેરે મહા દુષ્ણ આપનાર
છે અને જાર મળવું જાતર રત્ન સ્વર્ગ અને પરપ્રેરણ મોક્ષ છે.
જેમ વિચાર કરેલા વળી લીધે અને સ્થિતિથી તથા સાધુજાની અને
જાણવલિની સેવા કરવાથી, તથા ઉત્તમ ગુણ પ્રાપ્ત કરવાની અભિ-
લાષાથી, સમજિત હોય ત્યારે અણુવત ચલણ કરવાની ઉચ્ચ રાજ-
વાળી અને અણુવત ચલણ કર્યા પછી મહાવત ચલણ કરવાની
ઉત્તમ પ્રવૃત્તિ કરવાથી જાણી રીતે નિરતર ઉચ્ચ ઉચ્ચ જાણનાથી
જાણવાથી વિસ્તિ અને સમ્યક્સર્જનને પરિણામ (જાણ) ને ગુણ
હોય તે પ્રવૃત્ત થાય છે અને ઉત્તમ વચેલા પરિણામમાં શુદ્ધિ થાય
છે પણ પરિણામ થતો નથી આ કાલ્પથી લીધેલા વચોનું નિત્ય
સ્મરણ કરવામાં જય પણ પ્રમાદ કરેલા એ શુદ્ધિમાનનું ચલણ નથી.

સને ન મેળવેલા તુલ્યની પ્રાપ્તિ માટે અને મેળવવાનું સારી રીતે રક્ષણ કરવા માટે વિશેષ રૂ સ્વપર્મ પાળનારે મુંઝવું ધરિત છે તે હવે શાસ્ત્રકાર સ્વમન્યતિ સિદ્ધાંતે કહે છે

સામાન્યચણાસ્યેતિ ।

અર્થ —આવા પુરુષને સામાન્ય આચાર આ રીતે છે

બ્રાહ્મણ —કપર જાણવજા બાર ચત પારી કાવક સામાન્ય રીતે મુંઝવું છે જેથી નવા તુલ્ય પ્રાપ્ત થાય અને પ્રાપ્ત થયેલાનું રક્ષણ થાય અને શુદ્ધિ પામે તે ૮૪ આચાર કહે છે

સમાનધાર્મિકપણ્ય વાસ इति ।

અર્થ —તરના પ્રમજાગ્ય પુરુષા બારે વસ્તુ

બ્રાહ્મણ —પાતાના નરજા અભુવાગ્ય નરજા વિદ્યત તુલ્ય વાગ્ય સ્વધર્મિક શાસ્ત્રજાની માર્ગે વનતુ તેવા પુરુષા સામાન્ય વસ્તુમાં અનક તુલ્ય છે પ્રથમ તો પાતે જાન્યાર અપરજા કરતાં કર ખાવ્ય અને તમાન્ય તમારો તુલ્ય ભેદ પાતાનામાં તુલ્ય ન દોષ તે મજા વવા અનિવરજા થાય વળી કલનમ નીવ કલનમ કલમથી ભે જાપજા પ્રમજા પ્રાપ્ત થવા દોષ્ય તે બીજા માન્યસી સદુપરેસ જાપી આપજાને પ્રમજા સિદ્ધર કરે અને ભે બીજા થાય વિધુખ કરે તો તેવ તો આપજાને સદુપર આપી પ્રમજા નિધવ જાપજાને કુલ છે —

यद्यपि निगवमारमणायसौ रक्ष्यत सद्भिर्नर्य ॥

पञ्चरिन्दनमूलापि रश्मिगहन मही ननि ॥

જાવ રહિત થયે દોષ વાપર જીજા જાપજાથી વળી રક્ષ થાય ॥ કલ વાત મુજ વિજાના થયા દોષ તેવ જાન્ય મજા પ્રમજા રહેલથી પ્રમજા પ્રમજા કરે તથી જા અને માર પુરુષ ન તક વાતમાં રહેલથી વમાન્ય સદિયા તુલ્ય મજા છે અને તથી રહે ૫૧ ૬ વિચારજા । તેવજા દુક જા.૫.૨૫ થી ૫.૫ ૬

नथा राससत्त्वदगापिनि ॥

અર્થ —જાની સામાન્યપ્રમાણ તરફ વાતસત્ત્વ દોષ્ય તુ

પણે અને તે વખતે ને વખતે વિશુદ્ધ અને શેની જાવનાથી જાતની
અને શેની જાવનાને પણ આજનાર right belief સત્યજ્ઞા છે

અતઃ एव तस्मिन् यत्न इति ॥

અર્થ—એજ કારણથી તેજ અનુષ્ઠાનમાં ઉદ્ભવન્ત શુ

જાવાર્થ—માટે સદૃવસ્તુને સદૃવસ્તુ રૂપે જાણવાની, અને
અસદૃ વસ્તુને અસદૃ તરીકે જાણવાની તેવી એ સત્યજ્ઞા તેમાં પ્રવલ
નિરતર કરવે. આ જાણત પચાસકમાં કહ્યું છે કે : 'અસુખને વિસ્ત-
રિતિને પરિણામ ન હોય તે પશુ પ્રવલત્ત કરવાથી તે પરિણામ શૂન્ય
છે અને પ્રવલ વિન્યા અથવા અસુખ કમના ઉદયથી સિદ્ધિને
પરિણામ હોય તે પશુ પામે પામે નાશ પામે છે માટે સમર્પિત
અને અસુખત અનીકાર કરી પછી નિત્ય તેનું સ્મરણ કર્યું
કેટલે મેં આ મત જા સાર ચકલ કર્યો છે ? તેનું રાજ શું છે ?
તેથી મારી ઉત્પત્તિ સી રીતે થઈ શકે ? તે વ્યત્તમા વિચાર
શું આવે છે ? તે વિચારી રીતે દૂર થાય ? જોવા જોવા વિચાર
રૂપી તે વ્યત્તમાં વિચારી સ્થિતતા થાય તેમ કર્યું. તે મતેનું નિરતર
સ્મરણ કર્યું તેમના વિશે ઉચ્ચ જાવનાથી જાવની, અસદૃવાદ અને
પ્રસિદ્ધ, અસત્ય યોરી મેલુન પરિવલ વનેરે માલ રજ જાવનાર્થ
છે અને વાર થવનું જાતર રજ સ્વર્ગ અને પરમેશ્વર મેલ છે
એમ વિચાર કરે. વળી તીથ કરી જાતિથી તથા સાધુજનની અને
જાવસતિની યેના કરવાથી, તથા ઉચ્ચ ગુણ પ્રાપ્ત કરવાની અર્થ-
જાવથી, સમર્પિત હોય ત્યારે અસુખત મલ્ય કરવાની ઉચ્ચ સત્ય-
વાથી અને અસુખત મલ્ય કરી પછી મદ્યમત મલ્ય કરવાની
ઉચ્ચ મારણ કરવાથી જાતની રીતે નિરતર ઉચ્ચ ઉચ્ચ જાવનાથી
જાવનાથી પિરતિ અને સમ્યક્જ્ઞાને પરિણામ (જાવ) એ ગુણ
હોય તે પ્રગટ થાય છે અને ઉત્પન્ન થયેલા પરિણામમાં શુદ્ધિ થાય
છે પણ પરિણામ થતો નથી આ કારણથી લીધેલા મતેનું નિત્ય
સ્મરણ કરવામાં જથ પશુ પ્રમાણ કરે. એ શુદ્ધિમાનનું લક્ષણ નથી

ભાવાર્થ—પોતાના સમાન ધર્મ વાળા ધર્મે ત્યારે હૃદયમાંથી સ્વાભાવિક પ્રેમ વેમના તરફ વહેવો જોઈએ. ટોહીના સંજયે ભરતી ધર્મના સર્વધર્મ વધારે વધુ છે ટોહીનો સ્વભાવ સંજય છે. ધર્મ સમાન ધર્મ વાળો આધ્યાત્મિક સંજય છે. મારે સાધર્મી મને ત્યારે ખરેખર પ્રેમથી મળવું અને એક બીજાની આત્મિક ઉન્નતિ કેમ થાય છે તેની ખબર પુછવી. વળી એક બીજાને જમવા કહેવું કેાઈ રક વાળ મથો દેવે દો તેને મદદ કરવી કેાઈ મરિા પડશે. દોવ દો સરે જીભરણ વેદીને ધર્મ તેની વશાયેમા વરદાસ કરવી. કરવું કે સમાન વિચારવળાને સવધે મરણથી ધર્મ નાશ પામે તેમ નથી. મનવન્ત્ય સાર રપે કહેવું છે કે —

મિનદ્વાસનસ્ય સારો ધર્મવ્યા નિદ્રાઃ કપાયામ્યામ્ ॥

સાધર્મિકવાત્સલ્યસ્ય યદિય તપા મિનેન્દ્રાશ્યામ્ ॥

અર્થ, કપાવો નિદ્રા, સમાનધર્મી બાળ્યોનું વાત્સલ્ય અને દીનેષતાની ભક્તિ આ દુનિયાસનના સાર રપે છે

તથા ધર્મચિન્તયા સ્વપનચિન્તિ ॥

અર્થ — વળી ધર્મનું ચિંતન કરવા કરવા મુર્છિ સ્વેપુ

ભાવાર્થ — આ વાક્યત વધુજ કરવેથી છે. માનુસી સોષી છેત્રો. જે વિચાર કરવા બેતા હોયો વધા દોવ, તે વિચાર હપર મન પોતાની સક્તિ વાપરે છે. અને નિદ્રામાં બેતે નરો વિચાર કરવાની સક્તિ ને ચેમીચેામાં દેવ તે નહિ દોવાથી વળે. આને સામિત્ય સનવમાં મેલા હરથ વિચાર હપર મન પડેવેદું રકે છે. અને તેથી ને તે વિચાર મુલ જાવનાવાયો દોવ દો મુલ જાવના પ્રદ વાપ છે અને ને તે વિચાર અમુલ દોવ દો અમુલ જાવતને પુદિ મરે છે; મારે રાત મુર્છિ સ્વેપુ પડેલાં પ્રથમ વધા દિવસ સર્વધર્મના વિચારોને મનમાંથી નિસારી રઈ (Throwing off) મુલ ચિંતન બેતાં બેતાં સુષ રહેવું.

ઉપરાંત પોતાની કાંઈ નથી જાણત વાપરે તેના કાળધર્મમાં બેતેવ દેવો હપે છે —

એણે જીવનને છતનાર કામમણને છોડે તેમને બંધ છે, તેથી
 બંધનીય છે અને તેથી જીવનને પવિત્ર કરું છે અથવા નહીં
 પ્રભાણે વિચાર કરે. Pray that the whole mankind may
 be spiritually evolved may not yield to the sed-
 uctions of the senses and may the sins of com-
 munion and communion be forgiven સજ્જી મનુ-
 જીવન આધ્યાત્મિક જીવન પામે, સજ્જા મનુષ્યો સંસ્કારો વિદ્યાર્ણે
 આધીન ન થાય અને કરવાનું નહિ કરવારૂપ અને કરવાનું નહિ
 કરવારૂપ સજ્જા અતિવારૂપ થાય થાય, જેથી પ્રાપ્ત કરે. આજી
 જાપના કરવાથી મનુષ્ય એટલો સમય નિવાસસ્થામાં રહે છે ત્યાં
 સુખી સુખ પરિપૂર્ણ થાયો. સ્ત્રી સહ છે. વગી પ્રાપ્ત, પ્રાપ્ત અવસ્થા
 થતાં વારજ સર્વ કન્યાપુત્રી પંચપરમેષ્ઠિનું શક્તિસંહિત નામ લેવું.

તથા નમસ્કારેણાવધાય इति

અર્થ — વગી નમસ્કારસંહિત અવધાય

નમો અરિહંતાયુ એ પાછી સદા કરી પ્રથમ પાંચ જાનો
 અવસ્થા પ્રથમ ઉચ્ચાર કરે. અર્થ છે પંચપરમેષ્ઠિનું મુખ્ય
 પ્રાપ્ત અવસ્થા છે તેને મહિમા તેનું સ્મરણ કરવારૂપ અર્થ છે
 એવ પદ્મનમસ્કારા સર્વ પાપમ્યાદન ।

मङ्गलानां च सर्वेषां प्रथमं नमस्ते मङ्गलम् ॥

આ પંચપરમેષ્ઠિને કરેલા પદ્મનમસ્કાર સર્વ પાપનો નાશ કરવારૂપ
 છે અને તે સર્વ મનુષ્યોમાં પ્રથમ મનુષ્ય છે આ પાંચ પદ છે તે આદ્ય
 રાસ્ટ્ર છે અને ચોથીથી પાંચ સંહિત પદાથ અને પોદને અપરજ
 વાગ્ય આદ્યનું નિવરણ પાન કરે છે, માટે જોનાને પાંચ આદ્ય
 સંસ્કાર પંચપરમેષ્ઠિને નમસ્કાર કરે. પાછી શું મનુ તે સમજા
 જાના છે

तथा मयस्नहृतावश्यकस्य विधिना वैत्यादिबन्धनमिति
 અર્થ — પ્રવલથી આપરજ કિંથા કરીને વિધિ સંહિત
 વૈત્યબંધન કરવું

પ્રમાણ રાજેલા સાવરને યોગવલે અને નહિ પ્રમાણ હોય
અનન્ત સાવર આપારનો ત્યાગ કરેલો પુણ પરલોકમાં પ્રમાણ નિ-
વાળું અનન્ત કુળ જોતને છે પ્રત્યાખ્યાન કર્યા પછી હું મરુ
તે હો છે

તથા યયોષિતૈત્પસુદમયનમિતિ ॥

અર્થ—વયી જેમ ચોગ્ય હોય તેમ ચૈત્પસુદમ-મ
હરમાં જવું

ભાષાર્થ—જોમવાનો વિચાર માવજન્ય મેલથી કરવામાં આવેલો
છે અહીંથી માવજન્ય જે પ્રમાણ સપજવા જેક કશિવાલો અને
બીજી કશિ વગરનો કશિવાળા રાજ્ય વગેરે પાતાન્ય પરિવારના
સમુદાયસહિત જૈનમાં ભર, કાત્તુ છે તેથી પ્રવચનની પ્રમાણના થાન
છે અને સમુદિ વિન્યાનો માણસ તે પાતાન્ય કુટુંબના માણસો સાથે
મળીને જતનમાં ભર કરતુ છે સમુદાયે જેમાં મળીને કરેલા કમ
બીજા ભવમાં સમુદાયથીજ મોરવાય છે

તથા વિપિનાનુમણેય ઇતિ ॥

અર્થ—વયી વિપિસહિત ચૈત્પમાં પ્રવેશ કરે

ભાષાર્થ—જ્યારે જૈનમાં પ્રવેશ કરેલો હોય ત્યારે પુ ૫ વગેરે
સહિત રાજ્યનો કરીર ઉપરથી ત્યાગ કરેલો પશુ આજુબાજુ વગરે જ
નિવ રાજ્યનો ત્યાગ કરેલો નહિ જેલ પ્રપુજ્ય મોહવાન્ય વગેરું ઉત્ત-
ક્રમ કરતું, પશુ પહેરેલા વગેરું ઉત્તકાલન મરુ કરિત નથી કિન્ન
વિત્ર શકિત પડે છે વસ્તજ અજ્ઞાત કરવી મિટલે હાથ બેડવા અને
મનને પ્રપુજ્યજિતમાં મોહન-તદ્ધીન કરતું, પાંચ પ્રમાણના રાજ્ય
ચિન્દોનો રાજ્યને ચૈત્પસુદમમાં પ્રવેશ કરતી વખતે ત્યાગ કરેલો કરતુ
છે છત્ર કચવાનું રાજ્યના પશુ રાજ્ય તમાન છે માટે તેના જાતજ
રાજ્યને પાતાની નકલ તથા જકિત વાતવવા વાંદુન મુકૂટ વસ્ત્રને
પત્ર અને જામર બે પાંચ રાજ્ય ચિન્દબદાર મુકી ચંદિરમાં પ્રવેશ કરવા

તથા ચ રવિતોષવારકરમિતિ ॥

અર્થ—ત્યાં હચિત ઉપચાર (સેવા બકિત) કરવો

ભાવાર્થ — જ્યાં પૂ પ પુ પ વગેરેથી સ્વરવાનગી જાણી કરવી
ત્યો માનવતા સ્વરપાઠ રૂઢિ

અર્થ — પછી ભાવથી સ્તોત્રનું પઠન કરવું

ભાવાર્થ — જાણી કરવી પછી દરિયા પુરપ, રખનો. જાણર
મળતાં નેટરો સંતોષ પડે તેમ પ્રભુ પૂજનથી સતોર પામી ભાવથી
મંથીર અથવાપ્રા પ્રભુના દયાત ગુણોના વર્ણનવાળાં જાણીભાવ
તથા પૂજનભાવ દર્શાવનારાં સ્તવનો સુસ્વર કરીથી ચાલ્યાં સમીત એ
તેની ઉચ્ચ ભક્તતામાં એક દેવી સાથે છે જ્યારે સવનુ જાણીમાં
તસ્મીન થયો હતો અને સીતાર સાથે પ્રભુ ગુણ જીવન કરવો હતો
તેવામાં એકાએક સીતારનો તાર તુટ્યો તે સમયે તેણે જાણીના
આવશ્યમાં સાવજીમાંથી નસ કાઢી તે નસને તાસની જગ્યાએ સ્થાપી
જાણી તેણે ધણુ પ્રુપ ઉપાજન કરું માટે જાણીને વાસ્તે સમીત
એ ઉત્તમ સાધન છે પ ન દાહન સમયમાં તે સાધન કરુંને આનંદ
જાણવા માટે વળાવ છે તેથી તેની ઉચ્ચતા થણે જાન વિનય
પામી છે, પ્રભુ તેને કરીથી સારા રૂપમાં સંભવન કરવાની જાણના
અન તરીકે વધુજ જરૂર છે

તતઃ પિતૃસાપુવન્દનામિતિ ॥

અર્થ — પછી અસ્તિતના જિજ્ઞાસુ તથા સાપુતુ

વદન કરવું

ભાવજ — તે અસ્તિતના જિજ્ઞાસુ તેમજ જાણ અસ્તિત રખ
અસ્તિત અને નામ અસ્તિત તથા આજ્ઞાન વગેરે કારણથી
આવજા વાનીક સાપુ પ્રુપોને વદન કરવું પ્રથમ પ્રભુ વદન કરવું
પછી ગુરુ વદન કરવું ગુરુ વદન કરો પછી મુ કરવું !

તતઃ ગુરુસર્માપ પ્રત્યાસમાનામિધ્યાકિરિતિ ॥

અર્થ — ગુરુ સમીપે પ્રત્યાજ્ઞાન પ્રગટ કરે

ભાવાર્થ — ઉપર જણાવી ગયા છે તે પ્રત્યાજ્ઞાન કરે પ્રભુ
તે પ્રમા કરેલું હોય તે ગુરુને જણાવ અને ગુરુની સંપત્તી સંવિત
ગુરુ પાસે પ્રત્યાજ્ઞાન છે

ત્યો મિમવષમમપ્પે નિયોગ ઇતિ ॥

અર્થ—પછી એ વચ્ચે સાક્ષ્યવામાં ધ્યાન લગાવે.

ભાવાર્થ—જાણનો અર્થ એ વાત છે કે એ સાબુ પુણ પાણી પાતાનું મું કામ્ય છે તે સુવંધી ઉપરેસ સાક્ષ્યનાર તે જાણે (મુ સાક્ષ્યનુ). માટે પ્રતિજિન પત્ર જવધુ મરુ સસારવ પ્રાપ્તિ છે એવની દીવાળ એવી જલરી છે કે તેને તેડવાને બિદા વાર ઉપરેસ સાક્ષ્યવાથી થાશે નહિ. વારંવાર ઉપરેસના હથોડા તે દિવાલ ઉપર પડે ત્યારેજ દિવાલનો ડોહક કાચ તુટે. એજ રીતનો નામ કરવા માટે એક વખત લીધેલું બિદા વારંવાર લેવા છે અને તેમ કરવામાં રોજ ચલાવે નથી તેજ ખર્ચવાના સહજ સમવાને અને પ્રાપ્તિ છે એવની અસાસાને ખચકા આપવાને વારંવાર ઉપરેસ જવધુ મરુમાં જરા માત્ર રોજ નથી. થાટે જવધુ કરે.

તત્ સમ્યક્ ઉદર્પાજોપનમિતિ

અર્થ —સાક્ષ્યવા પછી સમ્યક્ પ્રકારે તે સાક્ષ્યેથી જાણના અર્થ ઉપર મનન કરવું.

ભાવાર્થ—કેવળ સાક્ષ્યવાથી વડુ લાભ નથી. સાક્ષ્યેથી જાણવો ઉપર મનન મરુ ભેદજી. મનન કરવાથી તે સર્વ જાણવર્થ સ્વેથી પુખ્તિ થાજાઈ જાને છે. એટલી વખત સાક્ષ્યનાં લખી લેતે તેનાં મતાં જલુ ચલેા સમય તે પર મનન કરવામાં પસાર મરેા, ત્યારેજ તેની સાથે મન તન્યવ થઈ જાય છે, અને તેન ઉપર તેની સમ્યક્ કાચ પડે છે અને તે પ્રમાણે આજારમાં મૂકવા પ્રેરના છે એ જાણવો ઉપર મનન કરેલું નથી તે જાણવો થોડા દિવસ પછી પુખ્તિ જવાય છે અને આ રીતે સાક્ષ્યવાનો પુખ્ત થવો નથી માટે સાત વિવધી સૂનોય ઉપર મનન મરુ.

તતઃ આગયૈકપરતેતિ

અર્થ—આમનેજ પ્રમાણ માને.

ભાવાર્થ — સવ ક્રિયામાં આગમ-સ્વાદ્યાયસિદ્ધાન્ત-અનેકાન્ત
ચતુષ્કૃપ્ત આધાર રાખે. જ્યાં જ્યાં સદા પડે ત્યાં ત્યાં આગમમાં
કહેલા ભોખ પ્રમાણે તે માણસ વર્તે.

તત્ત્વ મુલમુલપાસનમિતિ ॥

અર્થ — સદી આજભોજ્યામાંથી સક્તિ પ્રમાણે પાસન કરે.

ભાવાર્થ — ગુર પાસેથી સદ્ભોજન મળ્યું કરે. પછી પોતે વિચાર
કરે કે આ ભોખમાંથી મારાથી શું થઈ શકે એમ છે કે શું થકે એવું
હોય તે પગવાને ઉચક કરે; સક્તિ છતાં ચોખ કામ ને કરેલો નથી,
તેને એવી સક્તિ કરીથી પ્રાપ્ત થતી નથી અને વીતીવારમાં હોય જાતે
છે માટે સદાસક્તિ પ્રવર્તન કરવું. એટલે કે પીવડ, સામ્યરિક વગેરે કરવાં.

તથા અગ્નિયે માત્રપરિચય્ય इति ॥

અર્થ — અગ્નિય અનુકાનમાં ભાવ રાખે.

ભાવાર્થ — એટલું પોતાનાથી જની શકે તેમાં તે જરૂર ઉદ્ધમ
કરે. પણ પોતાનાથી ન જની શકે એવું હોય તે ક્યારે કું કરી
સહીશ એવી ભાવના ભાવવી.

માણસે ને વસ્તુની ભાવના બારે છે તે ભાવના સિદ્ધ થાય
એવા મુન્નેત્રે. તેને મગી આવે છે કહ્યું છે કે એના ઉપર માણસ
વિચાર કરે છે તેવા ન થાય છે. માટે ભાવના નિરતર જીવ્ય પ્રકારની
રાજવી ને ભાવને આવણે આચારમાં ન મૂકી સદા દોષથી તેવા
સવવિસ્તિ આદિ અનુકાનમાં ભાવ રાખવા. તે ભાવનાને એક ટુક
જાણશે. નીચે પ્રમાણે છે.

અપૂર્વ અવસર એવા ક્યારે આવશે સમજી જાણાતર નિર્વચને;

સવ સંબંધના તીકણુ જખન છેડીને વિચરશુ કવ મહાપુરુષને પથને

આવી ભાવના ભાવવાથી સામાજિક કામે છે કે તે ભાવનાને
લીધે થતા અનુકાનનું ફળ મળે છે કહ્યું છે કે —

નાર્યા યથાન્યસક્ત્યાસ્તથમાથે સદા સ્થિતે ।

તયોગઃ પાપમન્યાય, તથા પર્યેડપિ દશ્યતામ્ ॥

ત્વો મિનવપનમ્પયમે નિયોગ ઇતિ ॥

અર્થ—પછી છવ વચન સાંભળવામા ખ્યાન કરાવે.

ભાવાર્થ—માવકનો અર્થજ એ વાત છે કે એ સપ્ત પુત્ર પાંદેશી પાતાનું શું કરેલ્ય છે તે સર્વથી ઉપદેશ સાંભળનાર તે માવક (જુ સાંભળતું) માટે પ્રતિજિન ખમ મવણુ એવું સંભવ્ય પ્રાપ્તિજી છવનની દીવાળ બેની વચરી છે કે તેને દોઢવાને બેઠા વાર ઉપદેશ સાંભળવાથી ચાહે નહિ, ચાહેવાર ઉપદેશના કશોય તે દિવાલ ઉપર પડે ત્યારેજ દિવાલને કોઈક વાત વુટે, એમ રાત્રનો નાશ કરવા માટે એક વખત લીધેલું બોસક વારવાર દેવાર છે અને તેમ કરવામાં રોષ મણાવે નથી તેમ પર્યભાવના સહજ રાજવાને અને પ્રાપ્તિજી છવનની અસાસ્તાને ખ્યાલ આવવાને વારવાર ઉપદેશ મવણુ કરવામાં જરા માત્ર રોષ નથી માટે મવણુ એવું.

ત્વ સમ્યક્ વદર્થોક્ષોપનમિતિ

અર્થ—સાંભળ્યા પછી સમ્યક્ પ્રકારે તે સાંભળેલી જાણવના અર્થ ઉપર મનન કરવું

ભાવાર્થ—કેવળ સાંભળવાથી વહુ હાલ નથી, સાંભળેલી જાણવે ઉપર મનન એવું બેઠકી મનન કરવાથી તે સ્વયં વાચવમાં રહેલી ગુણોના અનુક્રમ આવે છે એટલી વખત સાંભળતાં હાગી હોય તેના અર્થ મણુ મણે સમય તે પર મનન કરવામાં ખસાર કરે. ત્યારેજ તેની સાથે મન તન્મય થઈ બન છે, અને મન ઉપર તેની સમ્યક્ જાણ પડે છે અને તે પ્રમાણે આચારમાં મુકવા પ્રેરણ છે એ વાળત ઉપર મનન કરેલું નથી તે જાણત બોધ દિવસ પછી પુલી જવાય છે અને આ રીતે સાંભળવાનો ગુણ મરે નથી માટે ચાંત વિષયી સફોળા ઉપર મનન એવું

ત્વ મામયેકપરતેતિ

અર્થ—જાણમનેજ પ્રધાન માને

બ્રાહ્મણ—પરેની ખરે રમ્ય કુલ પશીવનુ તુમ સ્વરૂપ નિ-
 વારનુ અથવા કૃત્યાદ અથ અને પ્રીત્ય તુમ પદાથ તનુ કહેવાય
 તે કથનુ દરક પદાથને કયા તુ અથવા ચાર નિર્લેખાથી વસ્તુનું વિ-
 વચન કરતું અથવા સમજનીનું સ્વરૂપ વિચારતું. આવા તુ મ જા
 વાનું પિત્તન કરવાથી તુદિ ખીજે છે કુલકર્તા તત્ત્વની અતરે ક્યાર
 છે અને તે ત તા વતન કૃપર પાનુ અતરે કહે છે દર ત તરીકે —

ધનાદિનિધન દ્રવ્યમ્પયયાયા પ્રતિષ્ઠપમ્ ॥

ઉત્ત્વગ્નનિ નિયમ્નિ ત્વમ્હૃદ્ગાસરક્લ્મ્ ॥ ૧ ॥

સ્નદામ્યકર્ત્રીરસ્ય રણૂના શિષ્ટન પધાગાગ્રમ્ ॥

રાગત્પાદિક્રિયમ્ય કર્મરત્નો પરપર ॥

જન કલ્યાણ ક જે હા પદ વર ૧ અને તરતજ વિનયક
 ધન છે તમ અને આદ તથા ધન વધી અથ રમ્ય કમુ કહે
 પદારો કૃપર થાય છે અને નહ ધન છે

તરથી પરગ્રહેલા મરીરને જમ રજ વાવ મ તેમ રા પથી
 કરગ્રહણ પુરને કમેળપ થાય છે આવી રીતે દર વર કવાનું
 તુ પદ ૧ છે તે તમજનું અને નિર્લેખ

તથા ગુહમર્ધીય પ્રશ્ન રીતે ॥

અથ — ૧૩ પામ જાને ૪૪ પુત્ર ૫૫

એમ ૫૨પુરુષમાં આસક્ત થયેલી સ્ત્રી તે પુરુષનેજ શ્યાવથી ઇષ્ટે
 ૭ પશુ ઇષ્ટથી પોતાના પ્રતિની સેવા બબને છે તેાપશુ તેને પાપ-
 વંધજ શ્યાવ છે તેજ રીતે પ્રમૈમાં પશુ સ્થાવરુ તેમ જુદસ્થાવરમાં
 રહેવા છતાં અને તથા સ્થિત જુદસ્થ પ્રમૈ પાળવા છતાં અતિપ્રમૈમાં જે
 ખરેશ શ્યાવ ઇષ્ટ છે તેા અતિપ્રમૈ પાળવાનું ફળ મળે છે ના ઇષ્ટ
 પૂર્ણીશ્વર ઇષ્ટનું હૃદયનત વિચારવા એવું છે કહ્યું છે કે—

તમકિતવત્તા ઇષ્ટમ્, કરે કુદૃધ્ય પ્રતિપાળ્ય

અંતરથી ન્નાસ્ય રહે એમ શ્યાવ વિદ્યાવત વાચ્ય.

આટે શ્યાવ ઇષ્ટર થયેા આપાર છે; અને તેથી શ્યાવ સર્વદા
 ઇષ્ટમ શ્યાવવા.

તથા કલ્પસુ મશસોપચારામિતિ ॥

અર્થ — વળી તે અશક્ત અનુદાનને કરનારાઓની
 પ્રજા તથા તથા સહાય કરે.

ભાવાર્થ — પોતાની અપેક્ષાથી ન અનુદાન અશક્ત હાલુ
 હોય તેવું કરનારા પુરુષાદિઓની પ્રસંસા કરવી; અને તેમની સેવા
 કરવી તથા અશ્વપાન વગેરેની વેમને જરૂર હોય તેા તેમાં વેચને
 મારફતે કરવી. કુચ્છાનુદાન અને કુચ્છીવ્યાનુદાન એ ઇષ્ટમ કુચ્છો છે.
 આટે નિરતર આપણાથી જ્ઞાનમંદ તથા કુચ્છમાં આગત થયેલાની પ્રસંસા
 કરવી. જે વાર શ્યાવનાથી દરેક જોને શ્યાવવાની છે તેમાં પ્રમિદ
 શ્યાવના થી છે આપણાથી જે આગત થયેલા હોય તેમનું ઇષ્ટમ
 ચાન, સ્થિત મિત્રા વગેરે એક આપણા હૃદયમાં આગત થયે વ મધ્ય
 અધ્યુવેા આથી આગત થયેલાની પ્રમૈ કરવાને વરદે આપણે વેચ
 કુચ્છો મેલવવાને હૃદયપૂર્વક પ્રમૈ, મધ્યસ્થાવના વેચા કુચ્છો મારફતે
 કરવાને આપણને ઉત્સાહ આપે છે. આટે જ્ઞાની, અશ્વ અને કનૈઃ
 અનુદાન કરનારાની પ્રસંસા કરવી; અને તેવા લોકોની સેવા કરવી. તેમની
 સેવા કરવાથી વંચના અપેક્ષાથી, વેચા કુચ્છો સહજ મારફત મળે છે.

તથા ત્રિપુણમાલખિત્તનમિતિ ॥

અર્થ — અતિસુખ શાવાનું મિત્તન કરવું

મર્મથી સંકળને હૃદયમાં ઘાળી દેવી નહિ; કારણકે તેથી તે જાનઘર્મ
બેટલું કાન બોલું થશે; અને તુરંબે પશુ સંકળ કરનારને ઘાળી દેવાને
બદલે તેના મનનું મોઝા રીતે સમાધાન થાય તેમ જગ્યાન આપશે,
અને પાતાને તે બાળવમાં બચાવર બચાવ ન હોય તે ધોન રહેવું
પણ પાતાની પ્રવિણ બાળવવાના હોવાથી આનું બવણુ સપાળવજ
આમ કામસૈય કરેલા નહિ.

તથા ત્રિષયારપારણમિતિ ॥

અર્થ—તુરંબે નિષ્ક્રમ કરી કહેલા વચનનું બાળધારણ કરવું

બાવાર્થ—તુરંબે વચન સંકળનું સમાધાન કરે તે વચન બેટ
વિવધી મવણુ મેવું અને તે મેવણુ કરવું.

સર્વ વિવારિર્ન અકુપયે માયણાપહાત્યય

વિસપય માવિયમ્નં શુસુકાસ્મો સપાસામો ॥

વદ્યુત તુરં પાસેથી સાંકળેલા અર્થ પદને સાવના પ્રધાન
માવે સમક પ્રકારે વિચાર કરે, અને તેના સ્વરૂપને વિચાર
કરે. બેટલે સંકળમાં તથા સંકળમાં રહેલા સાવના વિચાર કરે.

તથા ન્હાનાદિચાર્યામિયોગ ઇતિ ॥

અર્થ—જ્ઞાન પામેલા વગેરેના કાર્મમાં સાવધાનરહેવું

બાવાર્થ—જ્ઞાન બેટલે માંડ તથા જ્ઞાન સંકળથી વાચક કુલ
આતમ મેવણુ કરવાને હૃદયમાં તથા પરોક્ષે વચન સંકળ તથા સાધર્મિક
પુરોના અર્થમાં બેટલે બોલે, અથવા ધન, વસ્તુ, પુસ્તક આતમ
વગેરે આપવામાં સાવધાન રહેવું કહેવાનો સાર એ છે કે સંકળિતને તથા
સાધર્મિક બંધુને પાતાની બનતી ભેગ બેને બેટલે તેવી મદદ આપવી;
તેથી થયેલા અર્થ રહે છે અને તેવા પુરોના અર્થમાં દર સદી થોડે છે.

તથા કુલાકુલમત્સુપેસેતિ ॥

અર્થ—વળી કહેલા અને નહિ કહેલા કાર્મની તપાસ રાખવી

બાવાર્થ—દેશસર સર્વથી બચવા સાધુ સંનંથી બચવા સાધર્મિક
બંધુના સંવંથી પાતાનીથી સી કરતે કરવાની છે તેના વિચાર કરે.

સાવાર્ધ — સદાજ ધૃષ્ટિત પદાથને આપનાર પદોમાં પનપુદ્ધિરવી. જેટલે ખર્ચ તેજ પન છે તેમ માનવું. ધર્મધર્મા હિ માનવાઃ કષ્ટ છે કે સાધુ પુરોને પમ નેજ પન છે માટે પમ અથવા પાતાન્ય વર્તનને ચારિત્રને સન્નજનો પનરૂપ હોય છે. તે પન સાધનું છે ધારણ કે મરણ સમયે પન મોયો કીર્તિ પદવી વગેરે સાથે આવતાં નથી પણ મા બુસનું ચારિત્ર ગુણ અને પમ સાથે આવે છે તેજ ખરી રિદ્ધિ છે અને તે સમ્પત્તિ રિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરનારા સ્વત્ત્વ પન અલ્પ હોવા છતાં સતેજથી રહે છે અને પરમ આનન્દ ભોગવે છે

તથા સાસનોઽવતિક્ષણમિતિ ॥

અર્થ — જૈનશાસ્ત્રની ઉન્નતિ કરવી

સાવાર્ધ — મા સંસારમાં ત્યાગ કરવા ચેત્ત્ર મું છે અને રહનું કરવા ચેત્ત્ર મું છે એવી રીતે હંમ ઉપારેજ અને રેવ સર્વ પદ્યથેનિ સૂર્યની મારક પાતાન્ય જ્ઞાન ભગવટે મીછન પરમાત્માએ પ્રકાશિત કર્યો છે તેમણે ઉપરેજ કરેલો વોપ અને તે વોપને અનુસરનારા મગ્ગી સાસન કરેલા છે તે સાસનની ઉચ્ચતિ કરવી સાસનની ખરી ઉચ્ચતિ તે સાસનને અનુસરનારાનાં ઉચ્ચ વર્તનથી થઈ શકે માટેજ ત્રીધાકર હોય છે કે ત્યાગ પ્રમાણે બલકાર કરવાથી જેમ થટે તેમ લોકોને વિનવ કરવાથી દીન, અન્યથ, ગરીબ લોકોને ઉદ્ધાર કરવાથી તેમનાં દુઃખ દાનવાથી મુર્ચિદિત થતિ—સાધુ પુરોનાં પૂજ્ય સદાકર કરવાથી, પદિ મુદ્ધ રીત પાળવાથી છનસવન ઇચ્છવાથી, ચાચ સ્વચ્ચ વગેરે ભુદા ભુદા મહત્ત્વ ઉત્સવ કરવાથી સાસનની ઉચ્ચતિ થઈ શકે છે સાસનની ઉચ્ચતિ કરવી એટલે સાસનનાં કરેલો વોપ ઉચ્ચ છે એવી બીજાને પ્રતીતિ ઇચ્છવી. તેને માટે ઉચ્ચ એકજ ઉચ્ચ છે અને તે ઉપરેજ નદિ પણ તમારો આચાર છે એ જ્ઞાનથી તેના પાળનારાનું છવન ઉચ્ચ થવું તે જ્ઞાન ઉચ્ચ મહત્ત્વ હોવું એમજ એવી તમારા વર્તનથી, તમારા છવનથી, તમારા ચારિત્રથી તમારે અન્યને ખાતરી આપવી એ પ્રતિ, વાકી બીજા બધા પુરોનાં બહુજ થાકી અસર થાય છે આવી રીતે સાસનની ઉચ્ચતિ કરવાને પ્રયાસ કરવાથી મું રૂપ આવે છે તે કરે છે —

જાનની જરૂર પડે છે અને તે જાન મેળવવામાં માણસોનો સ્વભાવ સતત પસાર થઈ જાય છે આ રીતે પદાર્થોની વધતી જતી વૃદ્ધિ માણસોને સંતોષ પામવા દેતી નથી, અને પરિણામ એ આવે છે કે માણસ તે વૃદ્ધિથી સંતુષ્ટ થાય તે માટે બેઠકું જાન મેળવવામાં પેટાનો જમી સમય ગાળી દે છે જાસક્યાં માણસ કેટલા સ્થાનોમાં પાતાનું સુખરાય પહોંચી શકેલો અને સતેષીરહેલો તેના વાસ્તે પ્રાણીન દેહ અને દાંડવામાં આવે છે

અત્યુપ્પાત્તપૂતાદ્ધાદષ્ટિદ્રાસિક્ષનાસસ' ॥

અપરમેવ્યામાત્રાણ દેપમિચ્છન્પક્કસ્યપા ॥ ૧ ॥

ધી સંહિત અતિ ઉપ્પુ જાન, હિત સંહિત સંતેષ વસ્તુ અને પારકાની સેવાનો અભાવ એ તમારું સિવાય બીજાની હિંસા કરનાર નીચે પડે છે એવાનો સાર એ છે કે માણસ સતત રીતે જાનને અવધાન અને પહેરવાને વસ્તુ મેળવે તો તેણે કદા સતેષથી રહેવું અસંભવ એ ઉપર અત્યુપ્પાત પ્રભાવે પર્યો નિરોધી છે, થોડું મનમાં માણસ વધારેની હિંસા કરે છે અને વધારે મનમાં તેથી વધારેની હિંસા અવૃત્ત થાય છે આ રીતે દેહજનો અંત આવવો નથી અને દેહજને સીધે વધારે ને વધારે જાન પેદા કરવાની શક્તિમાં જરૂર ને જરૂર થાય ત્યાં સુધી તેને અવગણ મળવો નથી વગી મુ છે કે —

સન્વોપામૃત્વજ્ઞાનાં પક્કસલ ધાન્તપેતસામ્ ॥

કુલસ્કન્દનનુમ્બાનામિતથેતથ પાક્કસામ્ ॥

સંતેષ અમૃત તરે વૃદ્ધિ પામેલા અને સાન્તવિતવાળાને એ સુખ મળે છે તે જાને વિશે કુમ્બ થયેલા અને ખનને વાસ્તે શારે પાસે રાખ્યા પુરોને ક્યાંથી મગી શકે કે એનું વિષ સદા ઉદેવમાં રહેલું દાન તેને સંતેષ ક્યાંથી પામેલે !

તથા થર્મે પનપુદ્ધિરિતિ ॥

અર્થ — જગી થર્મમાં પનપુદ્ધિ રાખવી

ચસ્તુ હોય તેનો બીજા સાથે જ્ઞાન કરી વાપરવામાં જ સમાવેશો છે
 માટે દાન આપતી વળા પારકો આપણો વૈષ્ણવ માને અથવા જનતામાં
 કીર્તિ મળે અથવા પરજવમાં મુજ મળે તેવી શાલસા રાખવી નહિ.
 કારણ કે જ્યાં મુખી માણસમાં અમુક વૃષ્ટિ છે અને તે વૃષ્ટિ
 નામ ન પામે ત્યાં મુખી તેને બીજા જન્મ લેવો પડે છે આ રીતે વૃષ્ટિ
 માણસને બંધી છે અને જે હોય છે વૃષ્ટિરહિતપણે મમ કરે છે તેમને
 સદાનથી હિતજ થયેલું કમ બાંધતું નથી; પણ જે બીજા કેઈ કર્મના
 વશથી બીજા જન્મ લેવા પડે તો તે સદાનના પુણ્યનું ફળ તો મળ્યા વિના
 રહેતું નથી. જેમ થઈની ભેગ સાધા થાસ વગેરે ફરે તેમ પુણ્યનું ફળ
 તો મળે પણ આપણી શ્રુતિ કૃત્ય પ્રકારની રાખવી કે ? થી અંતે
 આ મત્તાન થાય અને તેથી સવ કમ થાય થાય હવે ફેરવે વિચાર કરીશો.

વૈતરણ્યધર્મસાધવ સેધયિતિ ॥

અર્થ.—વીતરાજ ધર્મને પાળનારા સાધુ કો ક્ષેત્ર નહવું

ભાવાર્થ —વીતરાજ છાપરમાં આવી ઉપદેશ કરેલો. ધર્મ જે
 પ્રધાન મળે છે તે સાધુ ક્ષેત્ર સમજવા અને તેથી દાનને પાત્ર છે.
 મધ્યપુરુષોદય વિના નીચે જણાવેલા ગુણવાળા પાત્ર મળી શકે નહિ.

જ્ઞાન્તો દાન્તો મુક્તો મિતેન્દ્રિય સ્વપચાગમયદાતા ॥

મોક્ષશ્લેષ્ઠવિરતા વિષિગ્રહીતા મરતિ પાષમ્ ॥૧॥

ભાવાર્થ —જાણવાલો હરિચોને ધનુમાં રાખનાર સવ સંચરકિત,
 હવે દ્રિય (દ્રિયો છોડી છે લેણે તેવો) સત્ય બોલનાર અભવદાન આ
 પનાર મનદંડ વચનદંડ અને કાનદંડ જે મળુ હોયદિત અને વિધિનું વદણ
 કરનાર ભેટલા ગુણવાળા ચોખ્ખા પાત્ર સમજવો. આવા આવા ગુણવાળા
 સાધુ પુરુષો દાન આપવાના ચોખ્ખા પાત્ર છે માટે તેમને દાન
 આપવું અહીંયા કેઈને શકા થાય કે શું સાધુ પુરુષોને જ દાન આ
 પવું અને બીજાને દાન ન આપવું તો તેનો જવાબ શાસ્ત્રકારજ આપે છે
 તથા કુન્સિતેષ્વનુકમ્પ્યા યથાશક્તિ દ્રશ્યતો મારતમ્ ॥

અર્થ —કુન્સી પુરુષને વિર દ્રવ્યથી તથા જ્ઞાનથી થયા
 શક્તિ દયા કરવી.

ઈર્વમ્યા નોમતિઃ સત્યાં સત્કારાવિહ નિયોયત્ ॥

અવન્યં કારણં દેવા લીર્વકુશામકર્મણ્ ॥

ભાવાર્થ — આરે સદ્ધિ લેવા ત્યારે સાચાની ઉચિતિ અવરણ કરવી. કારણ કે લીર્વકરનામ કમ પ્રાપ્ત કરવાનું તે ખરું કારણ છે એ માણસ સ્વ દ્યુતિમાં લગ્ન રહે અને સવને સંસાર સમુદયથી તમવાને પ્રકલ કરે તે લીર્વકર તેવા કમ્બેજો અને તેવી સ્થિતિ એણે પાતાની સદ્ધિ પ્રમાણે ખસું કસ્યાણ કરવાને અને પરને સ્વલોપ આપવાને પ્રકલ કરી તેમ તેનેક મળી રહે માટે આપું અથ્થ કચ્છુદામક વવાનું કવ્ય કર્તવ્ય તમે વચ્ચથી રહેા તે માટે તમારી સ્થિતિમાં તમારી સદ્ધિ પ્રમાણે પરનું કસ્યાણ કરવાના અને તમારા જ્ઞાન પ્રમાણે જી અને લોપ આપવાના સ્વમજાનનો આસ્થ કરવો.

તથા વિમલોવિત વિવિના ક્ષયે દાનમિતિ ॥

અર્થ — પાતાના વેલવને દલિત દાન વિધિ સદ્ધિન સેવમા દાન કરે.

ભાવાર્થ — પાતાની સદ્ધિને વિચાર કરી આપણ કદાલ કરું. કૈવ ભરતે દાન લેવાને અધિકારી પાત્ર સવજનો. કારણ કે શ્રામણને અધિક દાન મળુક દાન આપવાઈ જાય છે અને કેવી વિધિથી દાન આપતું તેક સત્કાર પાતેક વખતે છે.

સત્કારાવિધિર્વિવિનિસૂત્વા વતિ ॥

અર્થ — સત્કાર કરવો એ વગેરે તથા સમયદિવધ્ય (નિ કામચુતિ) રાખતું તે વિધિ કહેવાય.

ભાવાર્થ — કલા વનું, નેસવાને આસન આપતું વંદન કરતું વગરે વિનય કરવા તે સત્કાર કહેવાય. સત્કાર સદ્ધિત દેસાસને અતુ સરીને વજા પચટ જાય તેવી રીતે દાન આપતું તે વિધિપૂરક દાન કહેવાય. તે દાન નિમ્નપચુતિથી અપતું ભરતે દાન આપવામાં જાણેક તથા પરતેક સમયથી શુભની ઇચ્છા ન સાચવી તેથી અપ્રમાને આત્મક વચવાવ ખીલશે. કારણ કે ખરો આત્મ આપણી પાસે છે

તે શાશ્વતિને તે તુલ્યને જીતવવા જનતા પ્રયત્ન કરવો આ સુંબંધ
 Voice of Silence નામના આધ્યાત્મિક ઉચ્ચતિના માર્ગશીલ
 પુસ્તકમાં લેખેલું છે

Let thy soul lend its ear to every cry of pain
 like as the lotus bares its heart to drink the morn-
 ing sun Let not the fierce sun dry one tear of
 pain before thyself hast wiped it off from the
 sufferer's eye. But let each burning human tear
 drop on thy heart and there remain nor ever
 brush it off until the pain that caused it is re-
 moved. These tears Oh thou of heart most merci-
 ful these are the streams that irrigate the fields
 of charity immortal. It is on such soil that grows
 the midnight blossom of Buddha, Arhat and
 other Great Ones. It is the seed of freedom from
 rebirth. It isolates the Arhat both from strife
 and lust and it leads him unto peace and bliss
 known only by the spirit.

લેવી રીતે શ્રાવણના સૂત્રનાં કિરણો તરલ કરવાને કમળ પા
 તાનું હૃદય ઉઘાડે છે તેવીજ દુઃખનો દરેક પેઢાર સંક્ષળવાને તારા
 કમળ હૃદયના રાગ તે દુઃખી મનુષ્યની આંખમાંથી તે આંસુ ન ફાટી
 નાંખે ત્યાં સુધી સૂત્રના પ્રજ્ઞા કિરણથી તે આંસુને મુકાવા દેવો નહિ
 પણ મનુષ્યનું જન્મતું દરેક આંસુનું ટીપુ તારા હૃદય ઉપર પડવા દેજે
 અને ત્યાં રહેવા દેજે અને જે કારણથી તે આંસુ પડ્યું તે કારણ તું
 દૂર ન કરી શકે ત્યાં સુધી તારા હૃદયપટપર પડેલા તે આંસુને જ
 ખેરી નાખવો નહિ. જે અવશ્યતઃ દયાલુ હૃદયના માનવી ! આ આંસુના
 ઝરાથી સાબત દેવાનું ખેતર પાપાય છે અને આવી જગ્યા ઉપરજ
 શુદ્ધ, અદભૂત અને બીજા પ્રજ્ઞાશીલ પુ પની માફક ખીચી નીકળે છે
 તે અર્થતને પુનઃ જન્મના પાઠમાંથી મુક્ત કરવાર બીજા છે તેથી અર્થ

ભાવાર્થ—પૂર્વ સ્થાનમાં તથા આ સ્થાનમાં કરેલા અદ્યક્ષ કર્મના ઉદ્ભવથી એની સારીરિક સ્થિતિ રોગવસ્તુ થઈ હોય અથવા જે નિર્ધન હોય અથવા એની ધર્મ માર્ગમાં રૂચિ ન હોય તે સ્થળા દુઃખી સમજવામાં તેમના પર અનુકંપા કરવી. એટલા જનનામાં દુઃખના પ્રકાર છે તેટલા જવા કરવાના પ્રકાર છે તેના પણ તેના જે દુઃખના સાર પાડી શકાય એક જબ્બદબા અને બીજા જાનકરના સારીર સંબંધથી અથવા આલ્લખિકા સંબંધથી જે દુઃખ દૂર કરવું તે જબ્બદબા અને સંસાર ચક્રમાં જે સન્માનના અજ્ઞાનથી જામવેલા હોય તેને સદ્ગુણના આપી, સન્માર્ગે વ્યવસ્થા તે સ્થાનના સમજવી. પરોપકાર એવો સદ્ગુણના આ જનનામાં બીજાને એક પણ નથી કહ્યું છે કે —

સ્ત્રોત્થર્પેન પ્રવત્સ્યામિ ચકુલ્લ ગ્રન્થકોટિમિ ॥

પરોપકાર પુણ્યાય પાપાય પરપીડનં ॥ ૧ ॥

અન્યોપકારકરણ કર્માય યદીયસે ચ મલતીતિ ॥

મયિગતપરમાર્થાનામ્યવિનમ્બો યાદિનામ્પય ॥ ૨ ॥

જે કરેલો મલમાં કોવાળું છે તે હું અર્ધા સ્ત્રોત્થર્પે કહીશ. પરોપકાર પુણ્યને વાસ્તે અને પરપીડન (પાત્રને પાત્ર કરવી) તે પાપને વાસ્તે છે. પાત્રને ઉપકાર કરવો એ મોટો ધર્મ છે. મરણ કે તત્ત્વને અધુનાર વાળી પુરેપોણા એમાં જે મત નથી, અર્ધા પરોપકાર એ મોટો ધર્મ છે. તેને જિન જિન વિચારવાળા પુરેપોણા પશુ કણુક કરે છે. એક મેલવવાળું ઉત્તમોત્તમ સ્થાપન થાય અને પરોપકાર છે. પરોપકારમાં નિસ્વાચ મેલમાં સમગ્રા ગુણનો સમાવેશ થાય છે. પ્રથમ માન્યતિથા સદા દાન આપે છે. પછી પરચવાના મુખની ઈચ્છાથી આપે છે. પશુ અતિ ખરતું દુઃખ દૂર કરવાના ઉચ્ચ અને નિસ્વાચ અભિલાષથી દાન આપે છે. આ રીતે ક્યે ક્યે થઈતા થઈતા પરોપકાર દાન આપવાની શુદ્ધિ તે તેનો સ્વચાલક થઈ રહે છે. તીર્થકરે ને કરણસાગર કૃપાનિધિ નવેરે નિસ્તેષલો જાવા તેમના ઉચ્ચ ગુણને લીધે આપવામાં આવ્યા છે. માટે આપણે પણ તેમના પર-

તે શાશ્વતિને તે ગુણને જીવવવા બનતો મંથન કરેલો આ સંબંધમાં
Vooco of Silence નામના આધ્યાત્મિક ઉપદેશના માર્ગદર્શક
પુસ્તકમાં લેખેલું છે કે

Let thy soul lend its ear to every cry of pain
like as the lotus bares its heart to drink the morn-
ing sun. Let not the fierce sun dry one tear of
pain before thyself hast wiped it off from the
sufferer's eye. But let each burning human tear
drop on thy heart and there remain nor ever
brush it off until the pain that caused it is re-
moved These tears Oh thou of heart most mercif-
ul these are the streams that irrigate the fields
of charity immortal. It is on such soul that grows
the midnight blossom of Buddha Arhat and
other Great Ones. It is the seed of freedom from
rebirth It isolates the Arhat both from strife
and lust and it leads him unto peace and bliss
known only by the spirit.

જેવી રીતે પ્રાતઃકાળના સૂર્યનાં કિરણો રહસ્ય કરવાને કમળ પે-
લાનું હૃદય ઉઘાડે છે તેવીજ દુઃખનો દરેક પીઠાર સાંભળવાને તારા
કમળ ઉઘાડી રાખ તે દુઃખી મનુષ્યની આંખમાંથી તું આંસુ ન છુટી
નહી ત્યાં સુધી સૂર્યના પ્રકાશ કિરણોથી તે આંસુને સુકાવા જેવો નહિ
પણ મનુષ્યનું જગતું દરેક આંસુનું ટીપુ તારા હૃદય ઉપર પડવા જેવે
અને ત્યાં રહેવા જેવે અને જે કારણથી તે આંસુ પડ્યું તે કારણ તું
દૂર ન કરી શકે ત્યાં સુધી તારા હૃદયપટપર પડેલા તે આંસુને જ
મેરી નાખતો નહિ. જે અત્યંત દયાળુ હૃદયના માનવી આ આંસુના
કરાથી સાચવેલ હોય તું ખેતર પેલાય છે અને આવી જગ્યા ઉપરજ
છુદાં, અંકુશ અને બીજાં મહામાયા પુ પળી માથે જીંદગી નીકળે છે
તે અદ્ભુતને પુનર્જન્મના ચક્રમાંથી મુક્તિ મેળવે બીજાં છે તેથી અર્ધ

જાવાર્ધ - પૂર્વ સવખાં તથા અપ સવખાં કરેલા અનુષ્ઠાન મેં ન
 વાંચ્યો એની શારીરિક સ્થિતિ રોગરસ્ત થઈ હોય અથવા એ
 નિર્ધન હોય અથવા એની પામ માર્ગમાં ક્ષિતિ ન હોય તે સમ્યા
 કુખી સમજવા તેમના પર અનુકેપા કરવી. એટલા જવતખાં કુખન
 મધ્યર છે તેટલા જવા કરવાના મધ્યર છે તે પલુ તેના જે કુખ્ય થાય
 પાડી સમજ એક રમ્બરવા અને બીજી કાવડવા કરીર સંબંધી અથવા
 અલ્પવિદ્ય સંબંધી એ કુખ્ય દૂર કરવું તે રમ્બરવા અને સંસ્કાર મકાં
 એ સન્માનના અજ્ઞાનથી ભગવો હોય તેને સહચોદ આપી, સન્માર્ગ
 પાળવો તે કાવડવા સમજવી. પરોપકાર એનો સહકુલુ આ જવતખાં
 બીજે એક પલુ નથી કહ્યું છે કે -

શ્લોચ્છર્ષેન પ્રવક્ષ્યામિ ચકુક્ત પ્રન્યકોટિમિ ॥

પરોપકાર ગુણ્યાય પાપાય પરપીઠનં ॥ ૧ ॥

મન્યોપકારકરણ ધર્માય મહીપતે ચ મરહીતિ ॥

મધિગતપરમાર્થનામવિવાદો વાદિનામજ ॥ ૨ ॥

એ કરેલા મકાં કરેવાનું છે તે હું અર્ધા શ્લોકથી કહીશ.
 પરોપકાર ગુણ્યને વાસ્તે અને પરપીઠન (પાપને પીડા કરવી)
 તે ધાપને વાસ્તે છે પાપને કષ્ટકાર કરવો એ પ્રાટો ધર્મ છે કરવું
 કે તત્વને અલુપ્તાર વાદી પુરોના એમાં જે મત નથી અર્થાર પરો
 પકાર એ પ્રાટો ધર્મ છે તેને સિન સિન વિચારવાના પુરો પલુ
 કહ્યું કરે છે મિશ્રમેળવવાનું કવિભાષ્ય સાધન ઘન અને પરોપકાર
 છે પરોપકારમાં નિસ્વાર્થ મેમમાં સમજા કુલુનો સમનેશ થાય છે
 મધમ મનમતિયા સાદુ જાન આપે છે પાડી પરજવના કુખની ધર્મ
 થી આપે છે પલુ અતિ પરતું કુખ્ય દૂર કરવાના કષ્ટ અને નિસ્વા
 ર્થ અભિજારથી જાન આપે છે આ રીતે કમી કમે વદતાં વદતાં પરો
 પામ ઘન આપવાની કુદ્રિ તે તેના સ્વચ્છવજ થઈ રહે છે. તીર્થકરો
 ને કર્મસામર કૃપાન્તિધિ નમેરે વિશેષલો આપા તેમના કષ્ટ
 કુલુને કીર્તિ આપવામાં આવ્યા છે પ્રાટે આપલો પલુ તેમના પર-

તે પાણીને તે કુણુને ખીજવવા જનવો પ્રચલ કરવો આ સંબંધમાં
Voice of Silence નામના આધ્યાત્મિક ઉચ્ચવિના માર્ગદર્શક
પુસ્તકમાં જોઈ શકે છે

Let thy soul lend its ear to every cry of pain,
like as the lotus bares its heart to drink the morn-
ing sun Let not the fierce sun dry one tear of
pain before thyself hast wiped it off from the
sufferer's eye. But let each burning human tear
drop on thy heart and there remain nor ever
brush it off until the pain that caused it is re-
moved. These tears Oh thou of heart most merci-
ful these are the streams that irrigate the fields
of charity immortal It is on such soil that grows
the midnight blossom of Buddha Arhat and
other Great Ones. It is the seed of freedom from
rebirth It isolates the Arhat both from strife
and lust and it leads him unto peace and bliss
known only by the spirit

એવી રીતે પ્રાતઃકાળના સૂર્યનાં કિરણો સ્વિકારીને કરવાને કમળ પે-
લાનું હૃદય ડીકાડે છે તેવીજ દુઃખનો દરેક પીઠાર સ્વીકારવાને તારા
કમળ ઉપાડા રાખે તે દુઃખી મનુષ્યની આંખમાંથી તું આંસુ ન છુટી
નાંખે ત્યાં કુખી સૂર્યના પ્રચલ કિરણોથી તે આંસુને મુક્તિવા રેવો નહિ
પણ મનુષ્યનું જન્મતું દરેક આંસુનું ટીપુ તારા હૃદય ઉપર પડવારેજ
જાને ત્યાં રહેવા રેજે અને એ ક્ષરણથી તે આંસુ પશ્ચુ તે ક્ષરણ તું
હર ન કરી શકે ત્યાં કુખી તારા હૃદયપર પડેલા તે આંસુને ખ-
મેરી નાખતો નહિ તે અત્યંત દયાશીલ હૃદયના માનવી આ આંસુના
અંશથી સાચત દયાનું ખેતર પાળાય છે અને આવી જગ્યા ઉપરજ
જુદા અકલ અને બીજા મદદગારો પુ પત્રી સાક્ષી ખીટી નીકળે છે
તે અર્થતને પુનઃજન્મના ચક્રમાંથી મુક્ત કરવાર બીજા છે તેથી અર્થત

જનવાન કલક અને કાળથી પુટા થાય છે અને તેજ બીજ તેમને
કેવળ અકાળથીજ અનુભવી સકાય તેવી શક્તિ અને આત્મદયા થાય
જણી થેઈ જાય છે” જ્યારે પરોપકારની આ કૃત્ય ભાવના બેધર
આપણાથી પ્રાપ્ત ન કરી સકાય એ સ્વાભાવિક છે પણ તેને વાસ્તે કલ
કે સ્થિતિમાં આપણે હોઈએ તે સ્થિતિમાંથી ગરજ કરે. એકએ

તથા સોક્રાપવાદયીસ્તેતિ ॥

અર્થ — સોક્રાના અપવાદથી હરતા રહેવું

ભાવાર્થ — સર્વ જનને આપણા ઉપર દેવ થાય તેવું વર્તન ન
કરવું નિપુણ દુરિયો વિચાર કરી નિરંતર વર્તવું હોયોમાં અપકાર
મને તેવું અપય કય ન કરવું કારણકે તેથી પ્રતિજ્ઞ થટે છે તેટલુંજ
નહિ પણ તે માણસમાં કંઈ સાફ હોય તેનો લાભ લે બીજને આપી
શક્યો નથી એમ સપ મણિવાલો હોય પણ તે કરાશે તેવા જાણી
કેઈ તેનો મણિ હોવા લલચાતું નથી તેમ જોને વિને હોયોમાં જોડું
લેજાતું હોય જોને વિને હોયોનો લલકો અભિપ્રાય હોય તેવા માણ
સમાં બીજા તુલ્ય હોય તે તુલ્યનો લાભ બીજા થેઈ શકતા નથી
અને તે આપી શક્યો નથી માટે કાલોકર્મનો વિચાર કરી જોય
માર્ગે મળતવું. હોક્રાપવાદ અપકાર મરણ કર્યા પણ અપિત છે કહું
છે ૩ —

રણનીપયેઃ મરણં યજ્ઞતિ કુલીનસ્ય લાકમચ્ચેઽસ્તિન્ ॥

મરણે તુ કાલપરિભવિરિય ચમલોઽપિ સામાન્યા ॥ ૧ ॥

અર્થ — જા હોક્રાના કુલવાન પુરુષોને કલક — અપકાર
તેજ નરણુ છે અને કાલ આવે મરણ થાય તેટલો સર્વજનને સા
માન્ય છે માટે કલકા કામના પ્રવૃત્તિ ન કરવી

તથા મુરુસાપવાપસ્યામિતિ

અર્થ — મુરુ લાવજોના વિચાર કરવા

ભાવાર્થ — જોય લાજને આપનાર પણ લાવજપણ કહેવાય
અને વધારે લાજને આપનાર પણ તુરપણ કહેવાય. પરં જાય અને

જનવાન કાલ અને કાપથી પુટા થાય છે અને તેજ બીજા વેપને કેવળ આપણીજ અનુભવી સમજ તેની શક્તિ અને જ્ઞાનપ્રેરના થાય એવી હેઠ્ઠી બાજ છે. જ્યાંને પરીપાકરની આ ઉચ્ચ જ્ઞાનના એકાદ આપણેથી પ્રાપ્ત ન કરી સકાય એ સ્વાભાવિક છે. પણ તેને વાસ્તે હજી એ સ્થિતિમાં આપણે હોઈએ તે સ્થિતિમાંથી પ્રારંભ કરવો એકાદ

તથા સોઝાપવાદમીસેતિ ॥

અર્થ—હોઈના આપવાદથી દરતા પહેલુ

ભાવાર્થ—તવ જનને આપણા ઉપર કેવળ જ્ઞાન તેવું વર્તન ન કરવું. નિપુણ પુરિષી વિચાર કરી નિરંતર વર્તવું. હોઈનાં અપ્રમદ મને તેવું અપ્રમદ થાય ન કરવું. પ્રમદથી તેથી પ્રતિષ્ઠા થતે છે તેટલુંજ નહિ પણ તે પ્રમદથી પ્રમદ સર્વ દોષ તેનો દાખ તે બીજાને આપી શકેલો નથી. જમ તપ પ્રવિવાલો હોય પણ તે પ્રમદથી તેજ સમી કોઈ તેનો પ્રવિ તેજ દાખવાતું નથી તેમ જોને વિષે હોઈનાં ચોટ્ટે ચોટ્ટા દોષ, જોને વિષે હોઈનાં દલકો અસ્થિપ્રાપ્ત હોય તેજ પ્રમદ સર્વ બીજા તુલ્ય હોય તે તુલ્યનો દાખ બીજા હેઠ્ઠી સકતા નથી અને તે આપી શકેલો નથી. આટલે પ્રમદથી વિચાર કરી જોય મારે મવર્તવું. હોઈપણ આપણ મરણ કરતાં પણ અધિક છે. હું છે ૧—

જપનીયમેય મરણ મરણિ કુસીનસ્ય હોઈમધ્યેઽસ્મિન્ ॥

મરણ તુ કાષપરિથલિરિયં ચગલોઽપિ સાયન્થ્યા ॥ ૧ ॥

અર્થ—આ હોઈમા કુસીન પુરેપોને કલક—અપ્રમદ તેજ મરણ છે અને કાગ જાને મરણ જાય તેવો સર્વજનને જ્ઞા માન્ય છે ના? હજી કામના પ્રવૃત્તિ ન કરવી.

તથા દુરસાપવાપસવામિતિ.

અર્થ—દુર દાવજનો વિચાર કરવા

ભાવાર્થ—જોય દાવને આપણર પણ દાવજપણ કરવજ અને જધારે દાવને આપણર પણ તુરપણ કરેવાય, મર્થ અર્થ અને

પણ સરીરનો તબત અનાદર કરતા ન હતો; અને તેથી ખાર્મિક અને માનસિક ઉન્નતિની શામે તેઓનાં સરીર પણ સુખદ હતું. તેઓ સારી રીતે સમજતા હતા કે —

પમાયકામમોક્ષાણાં સરીરં કારણં યત' ॥

સ્તો યત્નન તદસ્યં યયોઽકૈરુષર્ષનૈ ॥ ૧ ॥

અર્થ - ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષનું સાધન સરીર છે માટે ઉપર જણાવેલા સરીરને સુખકારી વર્તનથી સરીરનું રક્ષણ કરવું જોઈએ.

જોનાની સારીરિક સ્થિતિ કાલકાં નુકલ અપમાદસામ્ આવી પડી છે. સભ્ય સુખાકૃતિ અને સરીર ઉપર તદ્દરસ્તીનું પુર સામ્રેજ્ય લેવામાં આવે છે. જ્યાં જોઈએ ત્યાં માદગી અને સારીરિક નિવૃત્તતા નજર પડે છે. સ્થિતિ ઘણી સોજનીય છે. કાલની હિંદુઆનન્ય લોકોની સારીરિક સ્થિતિના તુલ્યમાં જે વિચારા એક મીરતનો દિ હેમ છે. જે છે તે કાલ પામે સુખદ ફેરવ્યા વિના જેનેને કાલ પડી શકે તે જે છે કે —

In the past they reached very high on the ladder of intellectual and spiritual progress. The desire for intellectual and spiritual progress became very keen. National physique was neglected. They were dragged down from their height and now we see the sorry spectacle of a nation with large capacities for intellectual and spiritual life but with no nerve to take up either with any hope of success. What a sorry spectacle thus a nation of quakings with high aspirations but with no power to take up work earnestly and persistently. The weakness of the Hindus is due to his fall from the heights of the past due to the neglect of the laws of the lower planes of life.

કરવી બેટલે ભગવાનની કૃપાઃ પૂપ, વગેરેથી તેમજ સ્તોત્રથી
બેટલે રમ્મથી અને જાનથી પૂજા કરવી; તેમજ અશ્વપાન, વગેરેનું
સ્થાપુને દાન આપવું, તથા પોતાની સક્રિય પ્રભાએ દુઃખથી રીજાવે
સ્થાપનિક બાંધવાને કથા નું પોતાની સક્રિય અત્યંત હેતુ એ બે
જનામને પણ બેજાન આપવું. આટલું કામ કરી પછી રીતે બેજાન
તેનું સત્ક્રમણ અને સ્વયં ક્રમેનું છે કે—

ત્રિપૂમ્નોદિયદાર્ણ પરિવણસમાસ્યા ઠાવિચકિર્ણ ॥

ઠાવુરવસો ય તદા વચસ્તાનસ્ત સમરણમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ — જિન પૂજા કરવી, નિશ્ચેદાન આપવું પશ્ચિમની
સંભાવ રાખવો, પોતાને ઉચિત કામ કરવું પોતાને ચોખ
સ્થાને બેસવું, તથા કરેલું પશ્ચાત્તાપ સંભારી જવું

તથા સૂત્રેવ મત્પામ્યાનઙ્ગિયેતિ ॥

અર્થ — તે પછી પણ પ્રત્યાજ્ઞાન કરવું

ભાવાર્થ — બેજાન કરી રહ્યા પછી પણ ત્યાગનીય પ્રયત્ને
પ્રયાજ્ઞાન કરે અજન, પાન ખાદ્ય, અને સ્વર્ણમ એ ચાર પ્રા-
સન્ધ અઘ્ધર છે તેમાંથી કોઈ એ પ્રકારના અઘ્ધરનો ત્યાગ કરે, કોઈ
જમ્ પ્રકારના અઘ્ધરનો ત્યાગ કરે અને કોઈ ચાર પ્રકારના અઘ્ધરનો
ત્યાગ કરે એ રીતે પોતાની સક્રિય મુજબ દરેકે પ્રયાજ્ઞાન કરવું

તથા ઘરીરસ્થિતી પ્રયત્નત્વિ ॥

અર્થ — જગી શરીરની સ્થિતિના સંજ્ઞાન પ્રયત્ન કરવા

ભાવાર્થ — પછી શરીરની સ્થિતિના સંજ્ઞાન વિષય કરે
બેટલે શરીર એથી મજબુત અને નિરોગની રહે પોતાનું કામ કરવાને
સમય સ્થાન શર, અને ધમ કામ થા તથા કામ પ્રાપ્તિના પ્રયત્ન
વિખ્યાપ ન થાય તેનું શરીર રાખવાને વારતે એ ચોખ કપાશે હેતુ
તનો આશય છે. શરીરને તેજ પોતાવતું, શરીરની વધી ભાવણી, અને
પછી સ્નાન કરવું વગેરે કપવાશે શરીર રક્ષણ અર્થે કરે પ્રાચીન
સમયમાં થોડો પપને મુજબ ગળતા, અને કામ વિશ્વવ્યાપ્તિ થાવત્યા

પણ શરીરનો તદ્દન અનાદર કરતા ન હતો; અને તેથી પ્રાથમિક અને માનસિક ક્રમતિની સાથે વેબોનાં શરીર પણ સુવદ્દ હતાં. વેબો સારી રીતે સમજતા હતા કે —

परमार्थकायमोक्षायां शरीरं कारणं यतः ॥

स्तो यत्नतः तद्द्रष्टुं ययोक्तैरनुवर्तते ॥ ૧ ॥

અર્થ - પરમે, અર્થ, કામ અને મોક્ષનું સાધન શરીર છે. માટે ઉપર જણાવેલા શરીરને સુખકારી વર્તનથી શરીરનું રક્ષણ કરવું એમજો.

વેબોની શારીરિક સ્થિતિ હાલમાં જુદાજ અપમદસ્યમાં આવી પડી છે. સબ્ય મુખાકૃતિ અને શરીર ઉપર તદ્દુરસ્તીનું પુરે સામ્રેજ્ય એવામાં આવે છે. જ્યાં ભેષ્મને ત્યાં પ્રાંદથી અને શારીરિક નિબળતા નજરે પડે છે. સ્થિતિ વણી સોજનીય છે. હાલની દિદુસ્તાનના વેબોની શારીરિક સ્થિતિના સજખમાં એ વિચારો બેઠક ખીરતનો દિર્ઘ જેમ એ હશે છે વેકોઈ પણ સબ્દ ફેરવ્યા વિના એનાને સાચુ પડી શકે તે હશે છે કે —

In the past they reached very high on the ladder of intellectual and spiritual progress. The desire for intellectual and spiritual progress became very keen. National physique was neglected. They were dragged down from their heights and now we see the sorry spectacle of a nation with large capacities for intellectual and spiritual life but with no nerve to take up either with any hope of success. What a sorry spectacle this is a nation of weaklings with high aspirations, but with no power to take up work earnestly and persistently. The weakness of the Hindus is due to his fall from the heights of the past due to the neglect of the laws of the lower planes of life.

જૂતાકાજમાં હિંદવાસીઓ માનસિક અને આધ્યાત્મિક નીસરણીના કચ્છ પવથી આપર થકા હતા, માનસિક અને આધ્યાત્મિક સ્થિતિની પ્રખ્યાત વડુલ્લ તીવ્ર થઈ અને તેથી પ્રભાવા સરીર તરફ તેઓ દુર્લભ કર્તુ તેઓ પાતાની કૃષ્ણાઈથી નીચે પડ્યા અને તેથી કસીને ધાર્મિક અને માનસિક છવનને વાસ્તે મોટી સક્તિવાળી પ્રથ્ આપણી નજરે પડે છે પણ તે વેમાંથી એક પણ માર્ગમાં રહેલ મને તે વાસ્તે ભેધતું સરીરવળ તે પ્રથ્માં પ્રક્રિયોત્તર થતું નથી જેથી અસિદ્ધાવાઓ દોવા કર્યા તે તૃપ્ત કરવાને થતથી અને એક વિદથી ક્ષય કરવાની સક્તિ ન હોય તેવા નિર્ભય મનુષ્યોની જાનેથી પ્રથ્ ભેધ હોયુ વિદ્યાર ન થાય । આરજીન કુવનના કવધ યોની મેરકારીથી હિંદા સીઓ પાતાની કૃષ્ણ સ્થિતિમાં નીચે આપ્યા છે અને નિર્ભય વન્યા છે આવી કેનોની સારીરિક સ્થિતિ થયે થાયે થયેથી છે તેના મુખ્ય નયુ કરણો નીચે પ્રમાણે છે વાજકમ, સારીરિક ક્રેવવણી (કસરત)વજેરેનો અભાવ અને વ્યારોઅવિદ્યા અને સરીરના વંધારણુ સંવંધીના નિવમેતુ અજ્ઞાન આ નયુ વિષયો ઉપર સ્થિતિસ્થ વધુન કરવાથી રન્ય નોરિવ થાય માટે તે સુવધીનેક આજન વધારીશું એ જાનેએ ખરેખર પુરુષાર્થ પ્રાપ્ત કરુ હોય તે વાજકમ ક્ષય કરવાની પ્રથમ કક્ષર છે તે સાથે દરેક કેને કસરત કરવી ભેધમે, અને બીજી અવધારિક વિષયોની સાથે વ્યારોઅવિદ્યાના અને સરીર વંધારણુના નિવમે તર્વથી જ્ઞાન નિશ્ચયમાં તેમને મને તેવી રેણવણુ થવી ભેધમે આમ થશે ત્યારેક કેનો ખરેખર સુરુષીર નીકળશે, અને કર્મ કરુને છતનાર છતનું ખરે નામ સપારવ કરશે માટે સરીર તરફ વડુલ્લ થઈ આપવાની જરૂર છે

તથા સદુત્તરકાર્યવિન્દેતિ ॥

અર્થ:—(સરીર સ્થિતિની ખર્મે) બધિ મહાત્મમા કરવાના કાર્યો સબથી વિચાર કરવે

ભાવાર્થ:—સરીરના નિભાવ નર્મે અન્યાયની જરૂર છે તે સમયે પ્રથમથી મળી, સહે તે કમ્ય કેવી રીતે મને તે સર્વધિ વિચાર

કરના જેટલે પાતાને હિત એવો આપાર કરવો. કરીર ટો વેપજ પાતાના ઉપર આપાર રાખતા કુદુમ્બ વર્ચના કુલરાન અર્થે રમ્ય પ્રયત્નિ સાર આપાર કરવો. પણ આજસુ નિશ્ચયી બેસી રહેવું નહિ તેમ છતી સક્રિય બીજની ઉપર કુલરાનને સાર આપાર રાખવો નહિ.

તથા કુદુમ્બધાવનાર્થા મધ્યપદ્ધતિ

અથ — ગરી બાવનાઓમાં ચિત્તને પદ્યવૃત્ત

બાવાધ ધનિયાના તથામ છવો મુખી થાથો સવ છવો મોઢ પામો સંસ્કરમાંથી ક્ષેષ કાઢસ નિમજ થામો. તવત સંતિ પ્રત્યે. લોકમાં સાકાલ અને તત્તિવારો ફેલાવો પામો આવી રીતે અનેક પ્રકારે શુભ કાવનામાં કાવવી શુભ કાવનાઓ નિરશ ક જતી નથી શુભ કાવનાઓ એ શુભ વિચારો છે અને શુભ વિચારોની આકૃતિમાં સુકમખુમિમાં કાવાવ છે તે શુભ વિચારોની આકૃતિ-ઓ વારે તરર ફેલા છે તે અન્ય મનુષ્યોના મનના સંબંધમાં આવછ અને તેમાં પણ કાવા વિચારો અનુત કરે છે આવી તે શુભ કાવનાનાને લીધે કમતમાંથી થવું અર્થે કવચ કાઢસ મટી આવ અને લોકો મુખી થાવ પણ જેવી કાવનાઓ કરનારનું પ્રયાનુ તેથી વિશ્વ વિચાર કરનારાની સખા તપાસતા વ્યુ અર્થ છે અને તેથીજ કમ તથા કમો વા કમ કાઢસ નહો પડે છે વગી જ શુભ કાવનાના કરે જ તે પોતે શુભ વિચારોનું ક કસ્થાલ (મખ્ખનિદુ) અને છે અને તેથી કમતમાં ૭ જ તારો વિચારો ના રૂપા લેવ તે તેના તરફ આકર્ષક છે અને તેથી તેના શુભ વિચારોને પુદ આકર્ષન મગ છે વગી આવી કાવનામાંથી નાકજ ૨ લી માત સધર્મ તેને મગી થાવ છે અને થમુક પુરુષા નાર્ચના પૂવજવના અશુભ ક ૨૫ વિષ દુર્ક આવ છે વગી શુભ કાવનાના માનુસને શુભ ક થાવ કરવાન પ્રેરણ મારે નિરતર ઉચ્ચ અને શુભ કાવનાના કાવવી રહાનતા ક-

સર્વેઽપિ મુસિન સન્નુ સર્વે સન્નુ નિરામયા ।

સર્વે ધગવિ વસન્નુ યા વધિત્યાપયાવત્ ॥

તરે કુખી થામે। સર્વે રોગસંહિત થામે। સર્વે ક્ષયક્રમે
થામે। અને કોઈ પણ પ્રાણી પણ કંઈ કંઈ નહિ અથવા વૃક્ષ-
વિના કશા પ્રવાણે—

શિશ્યસ્તુ સર્વે જમણઃ પરિતનિરતા મયન્તુ મૃતમથા ॥

દોષાઃ મયાન્તુ નાપ સત્ત્વ સુસિનો મયન્તુ સોદાઃ ૪૧૪

સર્વ જન્મવત્ કલ્યાણ થામે। પ્રાણીને સમૂહ પામ્યા હિ
તથા વહ્નિ થામે। સર્વે રોગો નાશ થાયે અને સત્ત્વ યોગ
કુખી થામે। આ રીતે નિરતર વચ્ચે જાવ-પામે। જાવતી અને
તેને જવદત્તથા અનુભવવાને શક્યથાંત્રિ વચાપતિ પ્રવત્ત મરે।

તથા શિષ્ટચરિતમયવધિતિ ॥

અર્થ—પણી શિષ્ટ પુરોહિત્ય ચરિત્રનું મનસુ કરે

ભાવાર્થ—મનન અધ્યયન શિષ્ટચાર પ્રશંસનથી જે
દુઃખ શિષ્ટ પુરોહિતો કેવો આચાર રોગો ભેદાયે તેનું સ્થિતિ
વસ્તુન કરેલું છે તેવા કુલુચના પુરોહિત્ય ચરિત્રો નિત્ય સંસ્કાર
મહાન પુરોહિત્ય સ્વચરિતપરથી જે બોલ જાય છે તે કોઈ
નોવેલો અથવા સ્થિતિ પુરોહિતો વાંચવાથી મળી શકેલો નથી તેવા
સ્વચરિતો વાંચવાથી જે તે મહાન પુરોહિત ચરિત્ર બહુત થાય, અને
તેમનાં અભિધિક્ક ઉલ્લેખથી બીજા કુલુ પુરોહિતી રીતે પ્રાપ્ત મર્યાદા
પણ્યામાં ૧૬ અભિધાના કલ્પ થાય તે આજ્ઞા સહી ચરેચરી સ્વ-
ચક નીવડે ચરિત્રો અને જ્યાં જાયલા વાંચવાથી, તેમનાં કુલુ
ચાલને અને કલ્પ કુલુનો કોઈક અગ્રજ આજ્ઞાને આપે છે અને
આપણે અક્રમનિરીક્ષણ કરતાં સીધીએ કીમે, પાતાનમાં આ કુલુ
તથા સહકુલો છે તે આ રીતે આપણે સદા બેઠાં રહીએ કીમે
પાટે મહાન પુરોહિતો ચરિત્રો અનુકરણ કરવા લાગક રહ્યાં તેવજ
આજ્ઞા સ્થિતિનું જ્ઞાન મર્યાદાને પાત્રિયક કર્મજુ છે.

તથા સાધ્યવિધિપાસનેતિ ॥

અર્થ—પણી સંખ્યામનને જે નિધિ તેવું પાલન કરે

તમે કુખી થાઓ તમે રોગસ્થિત થાઓ, તમે કમજોર
થાઓ અને કોઈ પણ પ્રાણી પણ કંઈ કરે નહિ. અથવા વૃક્ષ-
વિના કમળ પ્રગલ્ભે.—

શિવયસ્ય સર્વં જગતઃ પરિવર્તિતમિતથા મયન્તુ મૂલમથા ॥

દોષાઃ પ્રયાન્તુ નામ સર્વથા દુસ્તિનો મયન્તુ કોણઃ ॥૧॥

તેમ જગતનું કલ્યાણ થાઓ. પ્રાણીનો સમૂહ પરબ્રહ્મ કે
તમા વહીન થાઓ તમે દોષો નાશ થાઓ અને સર્વથા દોષો
કુખી થાઓ. આ રીતે નિરંતર ઉચ્ચ જ્ઞાન-જ્ઞાની થાવથી, અને
તેને અવકાશમાં અનુભવવાને કલાકાલિન વચાવતિ પ્રવત્ત કરે.

તથા શિષ્ટચરિત્તથવચનમિતિ ॥

અર્થ—પાત્રી શિષ્ટ પુરુષોના ચરિત્રનું અવધુ કરે.

ભાવાર્થ—પ્રથમ અધ્યાયમાં શિષ્ટાચાર પ્રશંસનાર્થે જે
મૂળમાં શિષ્ટ પુરુષોના કેવો આચાર હોયો એકમ તેનું સ્વસ્તર
વર્ણન કરેલું છે. તેવા કુલવાળા પુરુષના ચરિત્રો નિત્ય સંસ્કરણ
અર્થાત્ પુરુષોના લગ્નચરિત્રપરથી જે શોધ મળે છે તે કરોડો
નોનરો અથવા સંસ્કૃત પુસ્તકો. વાંચવાથી થતી હાલો નથી તેનાં
લગ્નચરિત્રો. વાંચવાથી જે તે અર્થાત્ પુરુષના ચરિત્ર અનુદ થાય અને
તેમનાં અધિકારી કુલોનાંથી બિદા કુલ પુરુષોની રીતે માન્ય મના આ-
પણામાં ૬૬ અધિકારી હોવા થાય તો આપણી છાત્રી પદેવસી સ્થ-
તિ નીવડે. ચરિત્રો અને જગત્ કૃપાવિ. વાંચવાથી, તેઓનાં કૃતનો
કાનનો અને કૃતના કુલનો કાર્યક્રમ આપણને જાણે છે અને
આપણે અધ્યયનની રીતે કરતાં શીખીએ છીએ. પાતાનામાં આ કુલો
તથા સરકુલો છે તે આ રીતે આપણે સદા એક સદાને છીએ.
માટે અર્થાત્ પુરુષોના ચરિત્રો અનુકરણ મના થાય હતાં તેમજ
આપણી સ્થિતિનું જ્ઞાન અવગાર માનસિક દર્શણ છે.

તથા સાંન્યવિધિપામ્નેતિ ॥

અર્થ—પાત્રી સંખ્યાકાળનો જે નિધિ તેવું પાશન કરે.

ભાવાર્થ—મધ્યાહ્નને શ્રાવ્ય એ અનુદાન તે કરવાને
 બપોર રહે દિવસનો આઠમો ભાગ બેટલે આશરે ચાર થી બાકી
 રહે બેટલે બોધન વગેરે કરી હોઈ સંજને શ્રાવ્ય એ ક્રિયા કરવા
 ની હોય તેને વાસ્તે માવડે તપર થવું એકલે

યયોષિતં તત્પતિષ્વિરિતિ ॥

અર્થ—યથાયોગ્ય તે વિધિ આ પ્રકાર કરવે.

ભાવાર્થ—પાતાનું નટવું સાધર્મ્ય હોય અને પાતાનો જીવો
 જીવ વર્તેલો હોય તે સ્થિત તથા તે ભાગ ખાનમાં હોઈ મધ્યાહ્ન
 ની વિધિ અંગીકાર કરે; ફરે સધ્યા વિધિ કવા પ્રકારની છે તે
 સાધારણ જણાવે છે

પૂનાપુરસ્સર ચંન્વાદિવન્દનમિતિ ॥

અર્થ—પૂજા સદિત ચૈત્ય વગેરે વદન કરવું

ભાવાર્થ—મધ્યાહ્નને શ્રાવ્ય એ પૂજા તે કરી પછી જન
 વદન કરવું, અને આદિ સજ્જાથી ચતિતુ વદન કરવું અને માનવિ
 યાને વદન કરવું

તથા સાપુષિમામણા ક્રિયેતિ ॥

અર્થ—તળી સાપુને વિશામ નજે તેવી ક્રિયા કરે

ભાવાર્થ—ચોક્ક પ્રાપ્ત કરવાનું શ્રાવ્ય સ્થાપન એ રીત ન
 ચોક્કિયાને આશરેનાય, તેમજ સ્વાધ્યાય ખાન વગેરેમાં મન
 તળીન કરવાથી થાકી ગયેલા સાપુસાની તેમની સેવા કરવાર
 સાપુચોના અભાવમાં સેવા કરી વિશામ પમાડવા સાપુ પુરવા
 રીત મામમાં પ્રવૃત્ત થવાથી, અથવા સ્વા શાવમાં તળીન અથવા
 ખાનમાં મન થવાથી થાકી ગયા હોય તો માવડે તમની સેવા
 કરી તેમને વિશામ આપવે બેટલે વગેરે થાક કાઢી તળી રૂને
 વેદન્ય કરીરની સેવા કરવી

તથા યાગામ્યાસ ફતિ ॥

અર્થ—તળી યોગનો અન્યાસ કરવા

ભાવાર્થ—યોગનો અન્યાસ કરવા મનના પાત્ર સ્વચ્છ
 કે યોગપ્રિયપુષ્તિવિરોધા નિવર્તી રૂઢિનો અન્યાસ તે કરવું

એ વસ્તુના સંબંધમાં ઇન્દ્રિયો આને છે તે તે વસ્તુમાંની જાણ તેથી
 ચિત્ત ઉપર પડે છે તેથી ચિત્તની રૂપિણી તે તે વસ્તુ પ્રતિરોક્ષક
 છે. વળી ઇન્દ્રિયોને પણ કરીને માણસ મેલે તો પણ પૂર્વે મેલા
 વિચારોના તરંગો ચિત્તને રોબાવમાન કરે છે અને તેથી કલ્પે જે
 ચિત્તમાં નવા નવા સંકલ્પચિન્તણી અવૃત્ત થવાનું કરે છે એક કલ્પ
 બાદ પણ ચિત્ત સ્થિર રહેતું નથી, તેવા ચિત્તને અભ્યાસ અને
 વૈરાગ્યથી સ્થિર કરવા પ્રયત્ન કરવો, અને આમ તેમ છટકતા થવને
 એક વસ્તુ અથવા એક તરંગ ઉપર સ્થિર કરવું તે એકાગ્રતા કહેવાય
 છે, અને તે એકાગ્રતાથી ચિત્ત તથા તે વસ્તુ અથવા વસ્તુને ચેત-
 ના-સંચેતન થાય છે. આવા ચેતનના દીક્ષકારે જે જ્ઞાન પડે છે એ
 સાક્ષાત્ત્વ જ્ઞાન અને બીજા નિરાકર જ્ઞાન થાય. કેમકે પણ પદાર્થ
 ની સ્વરૂપ અથવા માનસિક મૂર્તિ ઉપર ચિત્તને એકાગ્ર કરવું તે
 સાક્ષાત્ત્વ જ્ઞાન કહેવાય અને કેમકે પણ તરંગ અથવા નિરાકર
 પદાર્થનું જ્ઞાન કરવું તે નિરાકર જ્ઞાન જ્ઞાન કહેવાય. મહું છે કે—

સાક્ષાત્ત્વો નિરાકરજ્ઞાનયોગા પરો દ્વિષાદ્વયઃ ॥

ચિન્તકમધ્યાનં સત્વાયસ્તત્ત્વમસ્તપરાઃ ॥ ૧ ॥

ઉત્કૃષ્ટ ચેતનના સાક્ષાત્ત્વ અને નિરાકરજ્ઞાન એવા બે જ્ઞાન અથવા
 જ્ઞાની પ્રતિષ્ઠા અથવા સમોવત્તરણ સમયે જેટલા અર્થ સત્વાયસ્ત
 સ્વરૂપનું જ્ઞાન તે સાક્ષાત્ત્વ જ્ઞાન, અને તત્ત્વને કવતું જ્ઞાન તે
 નિરાકરજ્ઞાન જ્ઞાન સમજવો. નિરાકરજ્ઞાન જ્ઞાન સાક્ષાત્ત્વ માત્ર થાય નહિ,
 મારે તેના પ્રથમ પદ્યથીયે હવે સાક્ષાત્ત્વ જ્ઞાન કરવું એક કિત્તમસી
 છે એટલે કવવાનની મૂર્તિનું જ્ઞાન કરવું.

તથા નમસ્કારાદિચિન્તનમિતિ ॥

અર્થ—નમસ્કાર વગેરેનું ચિન્તન કરવું.

આવાય—નમસ્કાર એટલે નવકરમાં એવા પણ પરમેશ્વર
 ચિત્તન કરવું તેમજ આદિ કલ્પથી સ્વાધ્યાય એટલે પાઠાને અભ્યાસ
 કરવાના જ્ઞાનના સંબોધનું ચિત્તન કરવું.

તથા મહસ્ત્થાવકિરેતિ ॥

અર્થ—વળાકુલા કામકે અતઃકરણ કરવું.

એ વસ્તુના સંજયમાં ઇન્દ્રિયો આવે છે તે તે વસ્તુભેદની જાણ તેથી
 વિષ ડંપર પાડે છે તેથી વિષની ઠીકીયા તે તે વસ્તુ પ્રતિરોધક
 હ વગી ઇન્દ્રિયોને વસ કરીને માણસ બેસે તેા પશુ પૂર્વે ગરબ
 વિચારના તરંગો વિષને રોકાવવાન કરે છે અને તેથી કલે કલે
 વિષમાં નવા નવા સંકર્ષવિકાસો ભરત વગાજ કરે છે. એક કલુ
 કર પશુ વિષ સ્થિર રહેતું નથી, તેવા વિષને અભ્યાસ નને
 કેરામથી સ્થિર કરવા પ્રયત્ન કરેલ, અને આમ તેમ શુદ્ધતા અને
 એક વસ્તુ અથવા એક તત્ત્વ ડંપર સ્થિર કરું તે એકાગ્રતા કહેવાય
 છે અને તે એકાગ્રતાથી વિષ તથા તે વસ્તુ અથવા તત્ત્વને ચેત
 —સંવેદન થાય છે. અથવા ચેતના ટીકાકાર બે કામ પાડે છે એ
 શાસ્ત્રીઓ ચેત અને બીજો નિરાકર અથવા ચેત કેહ પશુ પાશ
 ની સ્વભાવ અથવા માનસિક પુષ્ટિ ડંપર વિષને એકાગ્ર કરું તે
 ત્યજન ચેત કહેવાય અને કેહ પશુ તત્ત્વ અથવા નિરાકર
 પદાર્થનુ ખ્યાન કરું તે નિરાકરન ચેત કહેવાય. કરું છે કે -

સાંકલ્પનો નિરાકરનય યાગ પરો દ્રિષાઙ્ગયા ॥

મિનરુપધ્યાન સત્વાપસ્યસ્વમસ્ત્વપર ॥ ૧ ॥

કે કૃદ ચેતના ત્યજન અને નિરાકરન એવા બે કામ અણુવા
 દાની પ્રતિમા અથવા સમોવસરણુ સમયે બેઠેલા અર્ધજીવનવાન
 સ્વપ્નનુ ખ્યાન તે સ્વજનન ચેત, અને તત્ત્વને કલું ખ્યાન તે
 નિરાકરન ચેત સમજવા નિરાકરન ચેત જ જ પ્રાપ્ત થાય નહિ
 માટે તેનુ પ્રથમ પગથીયા રૂપે સ્વજનન ખ્યાન કરું એક કિલકરી
 હ એટલે જનવાનની મુતિનું ખ્યાન કરું.

તથા નમસ્કારાદિચિન્તનમિતિ ॥

અર્થ—નમસ્કાર પોતું ચિન્તન કરું

આવાજ—નમસ્કાર એટલે નમસ્કારમાં કહેલા પત્ત ૧૨૫૬
 ચિતન કરું તમજ આદિ ૨ રથી સ્વાધ્યાય એટલે પાતાને અભ્યાસ
 કરવાનુ ચાનનુ ચ-કેતું ચિતન કરું.

તથા મનસ્વમાવકિરેતિ ॥

અર્થ—નમાણુય કાપક અવ.કરણુ કરું.

યૌવન નગ્નદાસ્પદોપય જ્ઞાનદાસ્પદરૂપિતાસિ સ્ત્રીવિધ્મ્ ॥
 સ્વામસમ્પપનવિચ્છયં પનં સ્વાચરં કિંપપિ માસિ ઠલ્લકઃ૩૧॥
 વિગ્રહા મદ્યુનજ્ઞયાસ્યાઃ સંગમા વિમમદોપરૂપિતા
 સંપ્લોઽપિ વિપદા જ્ઞાસિતા માસિ કિંપિરનુષ્ઠયં સ્ફુટશાપ્ત

પર્વત જપરથી વહેતી યોદ્ધા નદીઓના મગજ એવું જાતિ સ્વભાવ
 યૌવન છે, બેટાએ મગજમાં પાણી ભરી જમ્યાની રિતર સ્થેતું નથી,
 પણ ભેંઠે કણુમાં પણુજ દૂર નીચે ચાલુ પડે છે તેમ યૌવન પણ
 અસ્થિર અને સ્વભાવ છે સ્થિર યદુમાં દેખાતા વાતચાંચ વિદ્યાર
 એવું ઇવતર છે ગામમાં કણુમાં દેખાય છે અને બીજા કણે અ
 રસ થઈ જાય છે તેમ મનુષ્યનું ઇવતર ભેંઠે કણુમાં હતું ત્યારે થઈ
 જાય છે બેટાનું સ્વભાવ છે સ્વભાવમાં મહેલા પન વરોક્ત આ પન
 છે સ્વભાવમાં ભેંઠે પન જમ્યા પછી દેખાતું નથી તેમ પન પણ
 અચાનક જતું સ્થેતું વિદ્યાર હતું નથી માટે તત્કાલી બેટાએ પરમાર્થ
 દ્રષ્ટિથી વિચારીએ તે જા સંસારમાં કોઈ વસ્તુ સ્થાયી નથી, કિંતુ
 સર્વે પદાર્થો અસ્થિર, સ્વભાવ અને કણુજતુર છે

હરીશે યૌવન રૂપ સંપત્તિ સ્થેતી સ્થાન છે સંયોગે વિગ્રહ
 રૂપ દાસથી દૂરિત છે સંપત્તિ તરફ વિપત્તિ ધટ્ય દ્રષ્ટિથી જુએ છે
 તેથી આ સંસારમાં જપદવ રહિત કોઈ પણ નથી, નથી ભૂઈદરિ
 હને છે કે—

ભેંજમાં રેતીનો જાય છે કુલમાં તે નાહ પાવવાનો જાય છે
 પનમાં રાજાનો જાય છે મીઠા સ્થેવામાં દીનતાનો જાય છે જાયમાં
 રાત્રીનો જાય છે રૂપમાં જુવાનસ્થાનો જાય છે સાક્ષમાં પાણીનો જાય
 છે ગુરુમાં ગુરુ ગુરુનો જાય છે સરીરમાં સપ્તેવનો જાય છે સર્વ
 વસ્તુઓમાં જાય રહેલા છે, આ જગતમાં વેરામ્ન એજ અમલનું
 કામનું છે આ રીતે સંસાર સ્વરૂપનો વિચાર કરે

વદનુ વર્ષેર્ગુણમાવનેસિ ॥

અર્થ — પાછો સંસાર નિસાર છે ભેંજ ચિંતવ

વાદવા કરે છે માટે પેલાનું કિતલેથી જાણ તેના જવાબ વિચારવું
અને તે જવાબોને અમલમાં મુકવા વચન કરેલ.

તથા અપવર્ગાકોષ્ઠનમિતિ ॥

અર્થ — પાની મોક્ષનો વિચાર કરે,

સાવાર્થ — સંસારની અનિત્યતા અને અસારતા આપણે પ્રથમ
વિચારી શકાય, પણ ઉચ્ચવસ્તુ તરફ લક્ષ્ય થવા નિરાહવાળી વસ્તુનો
ત્યાગ થઈ શકે નહિ માટે મોક્ષરૂપ ઉચ્ચવસ્તુનો વિચાર કરેલ છે એથી
સંસાર તરફ જશે. વૈરાગ્યવાળા ઉત્પન્ન થાય. મોક્ષના સમ તુલ્ય છે
અનંત મુક્ત છે અને અનંત અનંદ છે અને જ્ઞાન છે માટે તે
મોક્ષ મેળવવા શોધ છે તેથી જાણના કરી શકું છે કે —

મામ્નાં મિથ્યં સદ્વસ્તુકામદુષાસ્ત્વત્ કિમ્ ।

ઇત્થં પદં મિરસિ મિદિપતાં ત્વા કિમ્ ॥

સપૂરિતા મળાયિના મિથ્યૈસ્ત્વત્ કિમ્ ।

કર્ત્ત્વં મૃત તન્નુષ્ઠતાં તન્નુમિસ્ત્વત્ કિમ્ ॥ ૧ ॥

તત્સામ્બન્ધમમરં પરમં મહાશમ્ ।

તન્નિષ્ઠ ચિન્તય કિમેમિરસદિકર્ત્ત્વૈઃ ॥

યસ્યાનુપદ્રિષ્ય ઇમં મુલનાધિપત્ય ।

યાંગાદયઃ કૃપણાન્નુયયો મહન્તિ ॥ ૨ ॥

સમ્યક ઇચ્છિત પદાર્થને આપનાર કશી સ્ત્રી વૈષ્ણવ સુ શું ?
શત્રુશત્રુ માણસર જેનું મુખેથી વૈષ્ણવ સુ શું ? વૈષ્ણવ વૈ શ્રેષ્ઠી
પુરુષોને સંતોષ આપે. વૈષ્ણવ સુ શું ? સ્ત્રી અપ્રાન્તકામ મુખી
માણસોનું શરીર ટાળી રહ્યું તે વૈષ્ણવ સુ શું ? જ્યાં સર્વે પદાર્થો વૈષ્ણવ
પદ્મ એ શાસ્ત્રવત મુખને આપનારી મુક્તિદાયક માત્ર ન થઈ તે આ
સર્વે પદાર્થો તે ન મળવા જરાપરજ સમજવું, કશું કે જ્યાં વસ્તુમાથી
ઉત્પન્ન થતું મુખ નાશનંત અને દુઃખધિમિત છે એને પામર કને
વધુજ મહત્ત્વની માને છે એની શકવર્તિપણી અથવા કેનેન્દ્રિયજની

વડાવા કરે છે માટે પાતાનું સિત્તેથી જાન લેવા ઉપર નિશ્ચય
અને તે ઉપાયોને અમલમાં મુકવા ઉચિત્ત્વ કરે.

તથા અપવર્ગાલોચનમિતિ ॥

અર્થ — પત્રી મોહનો નિવાર કરે

જાવાર્થ — સંસારની અનિત્યતા અને અસ્થાયીતા જાણે પ્રથમ
નિવારી રથ; પણ ઉચ્ચવસ્તુ તરફ જઈ ત્યાં નિશ્ચયથી વસ્તુને
ત્યાં જ મૂકી રાખે માટે મોહરૂપ ઉચ્ચપદનો નિવાર કરે. કે જ્યાં
સંસાર તરફ જશે ત્યાંજજાવ ઉપર જાન મોહના સર્વ ગુણો છે
અનંત કુલ છે અને અનંત આનંદ છે અનંત કુલ છે માટે તે
મોહ મેલવવા જોઈ છે તેથી જાણ્યું કર્યું છે કે —

માતા મિયા સકલકામકુપાસ્ત્તાઃ કિમ્ ।

દત્ત પર્વ સિરસિ વિદિપતાં ક્તાઃ કિમ્ ॥

સપૂરિતા મળયિના મિયરૈસ્ત્તાઃ કિમ્ ।

ક્લેવં મૂલં તનુમ્લતાં તનુમિસ્ત્તાઃ કિમ્ ॥ ૧ ॥

તસ્માદનન્તમર્થં પરમ મહાથમ્ ।

તચિત્ત ચિન્તય કિમેપિરસદ્વિક્લેપૈઃ ॥

યસ્યાન્તુપદ્વિય ઇમ મુચનાપિસ્ત્ત્વ ।

પાગાદયઃ કુપયન્તુમયો મહન્તિ ॥ ૨ ॥

સમગ્ર ઉલ્લિખિત પદ્યાર્થને જાણનાર જ્યાંથી જ્યાં જોવાનું શું થયું કે
શું થયેલા જાણનાર જ્યાં જુઓ જોવાનું શું થયું કે જ્યાં જોવા જો સ્ત્રી
પુરોષોને સંતોષ આપે જોવાનું શું થયું કે જ્યાં જોવાનાં કામ કામી
જાણ્યોનું કરીને દર્શન થયું જો જાણું શું થયું કે આ સર્વ જાણું જોવા
જાણું જે જાણનાર જાણને જાણનારી જાણનાર જાણ ન થઈ જો આ
સર્વ જાણું જે ન જાણના જાણનાર જાણનાર જાણનાર જે આ વસ્તુઓથી
જો જાણું જાણ ન થઈ અને જાણનાર જાણનાર જાણનાર જાણનાર
જાણનાર જાણનાર જાણનાર જાણનાર જાણનાર જાણનાર જાણનાર

સૂત્રદ્રુતામ શ્યામભાઈ કહ્યું છે તેમ જોઈ વાક્યમાં સમાવી શકે અને તે વાક્ય જો છે કે મનુષ્ય કોઈ પણ લુપ્ત પ્રાણીને હેરાન નહિ કરવાથી અત્યંત શાંતિરૂપ નિર્વાહ પ્રાપ્ત કરી શકે છે; શાંતિ-પ્રેમ, મનુષ્ય અને મનુષ્ય વચ્ચે પ્રેમ, મનુષ્ય અને પ્રાણી વચ્ચે પ્રેમ, સમજે ઠેકાણે અને સર્વ વસ્તુઓમાં પ્રેમ, જેમાં પ્રાણ છે તે સર્વની જાતુતા-આવી દૈનીની ઉચ્ચ જાવના (intensity) છે; અને તે અનુભવવાને પ્રયત્ન કરે છે.”

જાવના પાશાત્મ માનસિકશાસ્ત્ર જ્ઞાતિથી જેવી રીતે દરેક પતની વૃત્તિના વિજ્ઞાન પાડે છે તેજ પ્રમાણે આપણા પ્રાચીન જાણીએ પ્રેમની વૃત્તિના વર્ણન વિજ્ઞાન પાડેલા છે પ્રેમ જોઈ મોટું મેળવવાને ઉત્તમમાં ઉત્તમ માર્ગ છે આ પ્રેમના ત્રણ વિજ્ઞાન પાડવામાં આવ્યા છે ઉચ્ચ પુરો: પ્રતિ પ્રેમ સમાન પુરો: પ્રતિ પ્રેમ, અને આપણાથી ઉતરતા પુરો: પ્રતિ પ્રેમ. આપણાથી ઉચ્ચ પુરો: પ્રતિના પ્રેમને પ્રમીલ જાવના કહે છે આપણા સમાન પુરો: તરફના પ્રેમને મૈત્રી જાવના કહે છે અને આપણાથી હલકા દરજ્જાના પુરો: જણીના પ્રેમને કાર્ણવ જાવના કહે છે જોઈ જાવના માધ્યસ્થ અથવા ઉપેક્ષા છે

જેવી જાવના તેવા વિચારો, અને જેવા વિચારો તેવા કરો, માટે જાવનાનો ઉત્તમ રાખવી આ ઉપર જણાવેલી ચારે જાવનાનું વર્ણન સ્વરૂપ સમજી તેમને હૃદયની સાથે તન્મય બનાવવી એકજી અને આપણા સંબંધમાં જાવતા મનુષ્યો તથા પ્રાણીવર્ગ સાથેના આ પશુ વતનમાં તે ચાર જાવનાથી જોઈ અથવા બીજા પ્રમાણે આપણું કાર્ય થટે છે આ જાવનાથી જેના હૃદયમાં નિરંતર વાસ કરી રહેલી છે તે મનુષ્યમાંથી દેવ સવશ નાશ પામે છે, અને દેવની સાથે દેવને થતો સર્વ દુઃખ જોઈ પણ સ્વયમેવ વિજય થાય છે.

પ્રથમ પ્રમેહ જાવના પ્રમેહ જોઈને આનંદ જ્ઞાનનાં ગુણમાં વિજામાં કલામાં અથવા અન્ન કોઈ વ્યવસ્થા કોઈ પણ મનુષ્યને આપણા કરતાં આનંદ થયેલો એક અથવા વધારે નિપુણ જેની આપણા હૃદયમાં આનંદ થવો એકજી, પણ હૃદયમાં સ્થાન આપતું નહિ.

આચારમાં મુકવા મરતન કરવા રાત્રિએ વિચાર કરવા કે યેઠે બંધે
 તે તુલ્ય માણથી આજના દિવસમાં અમલમાં મુકાયો છે અને યેઠે
 અત્રિ તે તુલ્ય પ્રમાણે વતવવામાં આવી આવી છે ફરીથી આથી ન
 અને તેને માટે કદ નિશ્ચય કરેલ નથી બીજે દિવસે પ્રાતઃકાલે તેજ
 તુલ્ય કામ મનન કરેલ અને રાત્રિના સમયમાં આજના દિવસનો પ્રત્યક્ષ
 કમ તપાસી બધો આવી રીતે એક ને પ્રાસમાં તે તુલ્ય ખીલેલે,
 પછી બીજે તુલ્ય ખીલવા મરતન કરેલ નથી તુલ્ય એક બીજા સાથે
 સર્વજ્ઞ થવાવાટ દોવાથી એક તુલ્ય નસવર ખીલવાથી બીજા અનેક
 તુલ્યના યેઠાકે અત્રિ ખીલેલે અને તેથી પ્રત્યક્ષ પ્રત્યક્ષ સત્ય
 થયેલ છે. આ રીતે મરતન કરતાં કરતાં વધારાં લગત કામ વધતું
 કરે અને અત્રિ અમલ અને સારિ વધે અનુભવેલ.

કથા સમ્પ્રદાયે વૈષ્ણવિયોગે રૂપીકિ.

અર્થ — સર્વ લગત પ્રત્યક્ષ મેત્રી આદિ સાધનાઓ રાખવી.

સાધનાર્થ — કૌનકમાં આચાર સાધનાઓ કરેલા છે તે વાર
 સાધના કૌનકમાં નથી તે પર્યં પાસવાને લાગત નથી એમ કહે
 વામાં કરા પછુ અતિશયેષ્ટિ નથી.

તે વાર સાધનાઓ નીચે પ્રમાણે છે — મિત્રી, કદલુ, પ્રધાન,
 અને પ્રાધ્યક્ષ, અથવા ઉપધાન તે વારનું કૌં સ્વરૂપ એક
 દોષથી અસાધવામાં આવે છે.

પરાધિવિન્યા મેત્રી પરાધાસનિનાથિની કથા કરવા ॥

પરાધાસનિરિધિતા પરોપોપકમપુષ્પેતા ॥ ૧ ॥

પરનાથિનો વિચાર કરેલ તે મેત્રી પરના કુચનો વિન્યાદ ક-

સાતી તે કાચા પરના મુખથી સતેલ પામે તે મુહિતા અને પારક
 રેલ વસે કદ ન આપતું તે કથા.

આર સાધનાનું સ્વરૂપ.

કૌનકમાંના કૌનકમાં આજના અપર્યા વિદુષી બેની
 બીજેનું કથે છે કે ન કૌનક મુખ્ય આર તે કૌનકમાંના આર

સૂત્રદ્રવાજ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે તેમ જોઈ વાક્યના સમાવી શકે, અને તે વાક્ય જો છે કે મનુષ્ય કોઈ પણ હવતા પ્રાણીને હેરાન નહિ કરવાથી અત્યંત શ્રાંતિરૂપ નિર્વાહ પ્રાપ્ત કરી શકે છે, શાંતિ-પ્રેમ, મનુષ્ય અને મનુષ્ય વચ્ચે પ્રેમ, મનુષ્ય અને પ્રાણી વચ્ચે પ્રેમ, સમજે ઠેકાણે અને સર્વ વસ્તુઓમાં પ્રેમ, જેના પ્રાણ છે તે સર્વની બ્રાતૃતા—માવી કૈનોની ઉચ્ચ ભાવના (intensity) છે અને તે અનુભવવાને પ્રયત્ન કરે છે.”

હાલના પાશ્વત્ય માનસિકશાસ્ત્ર ગ્રાનીએ જેવી રીતે દરેક મનની વૃત્તિના વિકાસ પાટે છે તેજ પ્રમાણે આપણા પ્રાચીન જ્ઞાત્રીઓએ પ્રેમની વૃત્તિના વચાક વિકાસ પાડેલા છે. પ્રેમ જેવો મોટો પેશવવાનો ઉદ્દેશ્ય છે. ઉચ્ચ પ્રેમ, સમાન પુરોષ પ્રતિ પ્રેમ અને આપણાથી ઉતરતા પુરોષ પ્રતિ પ્રેમ. આપણાથી ઉચ્ચ પુરોષ પ્રતિના પ્રેમને પ્રમાણ ભાવના કહે છે. આપણા સમાન પુરોષ તરફના પ્રેમને મૈત્રી ભાવના કહે છે અને આપણાથી નીચા દરજ્જાના પુરોષ તરફના પ્રેમને કારુણ્ય ભાવના કહે છે. જોઈ ભાવના આધ્યત્મિક અથવા ઉપદેશ છે.

જેવી ભાવના તેવા વિચારે, અને જેવા વિચારે તેવા કાર્યો થાડે ભાવનાથી ઉચ્ચ રાજવી આ ઉપર જણાવેલી ચારે ભાવનાનું વચાક સ્વરૂપ સમજી લેમને હૃદયની સાથે તન્મય બનાવવી જોઈએ અને આપણા સર્વપ્રકારના ભાવના મનુષ્યો તથા પ્રાણીવત્ સાથેના આપણા વતનમાં તે આર ભાવનાથી જેક અથવા બીજા પ્રમાણે આપણું કાર્ય કરે છે. આ ભાવનાથી જેના હૃદયમાં નિરંતર વાસ કરી રહેલી છે તે મનુષ્યમાંથી દેવ સવચા નાશ પામે છે અને દેવની સાથે દેવને થમતા સર્વ દુઃખ છોડી પણ સ્વરૂપે વિદ્યમ થાય છે.

પ્રથમ પ્રયોગ ભાવના પ્રયોગ બેટલે આના ગ્રામમાં ગુણમાં વિવામાં કદામાં અથવા અન્નકોઈ વિવરમાં કોઈ પણ મનુષ્યને આપણા કસ્ટમાં આગળ વધેલો જોઈ અથવા વધારે નિપુણ કપી આપણા હૃદયમાં આનાદ કરો જોઈ, પણ કમ્પાનિ સ્થાન આપણ નહિ.

તે વધારે જાણી છે, ખંડા છે. અથવા ક્યા કીલ્કનવાન છે તે
એક આપણાં કિસ્સા આપનો એકમ છે તે પણ માણસ જ્યાં આવું
કામ કરી શકે. તે આપણે પણ તે કામ કરી શકીશું. આપણને
જો રીતે તે કિસ્સાનું કારણ થશે. માટે તેનો હલકાઈ આધાર માનવો
ચટે છે એ પર તેણે પ્રશ્ન કર્યું તે પર માત્ર કારવાળી હલકાઈ અભિ-
ભાવ બરત્ત મંજી, ને તે મનુષ્યને પચ્છે પચ્છે ચાલ્યું; તે આપણે
માનવદર્શક છે એ મનુષ્યો ક્યારે મરી શકતા નથી, તેઓ ક્યારે મરે
કાને નીચે આપણી પાતાના સરખા કામ માને છે તે જરૂર માણ-
સની અહેવાલ અને દેવ શ્રુતિનું પરિણામ છે; પણ ક્યાંથી અથવા
દેવથી ક્યાંકે ક્યાંક પર પચ્છતું નથી કહ્યું સામાન્ય જાનને તુલ્યને
માને. વલ્લભ એક આપણું હલકા વલ્લ છે અને તેથી અલ્પ તથા
રીઝ ખાન થાય છે અને કમી વધ થાય છે માટે સુઠ પુરોગમે
બીજાનું ક્યાં વર્તન એક આનંદ પામવો એકમ, અને તુલ્યતુલ્યની
મુલ્ય એકમ, કારણ કે સુખપુરુષથી તેવા તુલ્ય મેલવવા આપણું
હલકા દોરવાથી અને સમજાવ સંવાદનથી, અને સત્યાર્થે ચાલવાનું
મથાસથી કિંદુર પણ પામવા આપણે સામાજિકી શબ્દ, જોઈ
પ્રિયીકાવના છે. જો સાવના આપણા એવા તુલ્યનીચાના પુરોગ
સાથે પ્રિયી આપણનું કામને છે; માણી માત્ર તરફ સુદૃઢાવ
સાવનાનું તે કામને છે; પણ લાભમાં જશે. સુદૃઢાવ સામાજિક
એવામાં આવે છે. કારણમાં આરે જાનુબિ તરફ દોરવામાં આપ
જાને કામને છે કે કહેવાતા સુધારા વધારા જ્યાં કુનિયમાં દિન કવલે
જોઈ અનર્થનું મૂલ્ય વધતું જ્યાં કામને છે અને તે અલ્પ અને
સ્વાસ્થ્ય છે પાતાના ક્યાંક કામને સાદા બીજાને થમી તેનું તુલ્યના
કાર્ય મનુષ્યો. આપણો આત્મ નથી, સ્વાર્થ આપણો છે તે નિ સ્વય
સ્વય છે સ્વામથી એટલા નિમિત્ત થાય છે એટલા બીજા ક્યાંથી
વળ નથી; તરફ કામ બીજાના તુલ્યને પાતાનું કાર્ય કરવા ઉપર
છ; અને તેમ કાર્ય પાતાના સહેજ સ્વાર્થને સાદા અસપાસનામેને
તે તેનું અને એટલું તુલ્યના કરે છે તેમજ તે કામથી પાતાને આનંદ
કાર્ય કેવળ કુ-અધારક પરિણામે મેલવવા પાછો તેનો તે સંવિધાવ

વિચાર કરવો નથી. માટે જેમ અને તેમ સ્વાર્થના ત્યાગ કરી ખરી
ફેરી થાય તેમ પ્રજનો કરવો. બીજા છવો તે આપણા મિત્રો છે
અને તેમના ક્રુષ્ણે સુખી અને દુઃખે દુઃખી આવી જાયના હૃદયમાં
રાજની ભેદને કારણ કે સવ આત્માઓ સ્વરૂપે એક સરખા છે;
આથી તેમના ઉપર સમાનભાવ ઉત્પન્ન થશે.

અને આવી રીતે આપણા સંબંધમાં આવતા મનુષ્યો. સ્થાયી
સમજાવ રાજવાથી અને કપે કપે સમજાવની રીતે કરવાથી એવો
સમય આવશે કે જે સમયે સર્વ મનુષ્યો તથા યાદી વર્ષ સુધી
આપણે સમજાવથી વર્તી સહીશુ તે સ્થિતિ વિશે સંતોષસિતરી
રાખના રૂઝમાં એક ઉત્તમ મોહક થયેલો છે -

સયવરો યા આસવરો યા ધુદ્ધો અદયા પ્રમા કોષા ॥

સમભાવમાર્ચિભ અપ્યા છદ્દ સુસ્ત્વ ન સદેદા ॥ ૧ ॥

અર્થ - કૃતાંજર દોષ કે દિવંજર દોષ બોલે દોષ કે અન્ય
કેઈક ધર્મોપાસી દોષ પણ આ આત્મમાં સમજાવ થશે કે તેજ
મેલક મંત્રણ છે તેમાં જરા માત્ર નહોત નથી. આજે ઉત્તમ બોધ
હૃદયમાં રાખી સમજાવ તથા ખરી જાણના વધે તેમ વર્તવું વર્ણિત
સુત્રમાં પણ વખવિષ્ણુ છે કે -

મિતિ મ સમ્યથૂપસુ વરં મમ્મં ન ક્ષય ॥

સ્વામિ સમ્યર્થાંતે સન્નર્ત્તવા સપતુ મે ॥ ૧ ॥

અર્થ - મારે સવ માણી સ્થાય મિત્રતા છે મારે કોઈ સ્થાય
વર નથી હું સવ જીવના મારી તરફ થયેલા અપરાધની છમા આપું
શું; અને મત્ર જીવા મારા અપરાધની છમા આપે. આ વાક્યની
આપણુ પ્રતિદિનકર્યકારીની હીલે પામી તેનો અર્થ મમજાવને અર્થ
અર્થમાં કહેલા બોધ પ્રમાણુ વાક્યવાને જરાપણુ થમ હતો નથી. જીવન
અવસ્થામાં કોઈ મનુષ્યે આપણુ ખોટું કયું વો તે મનુષ્યના અપ-
રાધની છમા આપતા નથી પણ તે મનુષ્યનું વર લેવાના વિચારો
હૃદયમાં હાંજી કરીને હીલે; અને જાત જાતે સ્થાય મનુષ્યને

તે વધારે જાની છે, પાંચમી છે. અથવા કમ્પ્રી ક્રિસ્ટિયન છે તે
 બેઈ આપણાં જિલ્લામાં આપણે બેઈએ છે તે પણ માણસ છતાં જાતું
 મમ કરી શકે. તે આપણે પણ તે કાર્ય કરી શકીશું. આપણને
 જા રીતે તે જિલ્લામાં મરણ થયે. માટે તેનો હુકમથી આજાર ચાલે.
 વટ છે એ જા તેણે માત્ર કહ્યું તે પણ માત્ર મરવાની હુકમમાં અભિ-
 રાજા અરુદ મરી, ને તે મનુષ્યને પગલે પગલે ચાલ્યું તે આપણે.
 માર્ગદર્શક છે એ મનુષ્યો જ્યાં ચડી શકતા નથી તેથી જ્યાં ચડે-
 શકે નીચે આણી પાતાના સરખા કરવા પામે છે તે મરણ માણ-
 સની અજાણ અને દેવ ગુણિતુજ પરિણામ છે, પણ ક્રિસ્તીની અજા-
 દેવથી કમ્પ્રી જ્યાં પણ પચાતું નથી જોઈ શકાતા જાનના કુણનો
 મનના દેશવ બેઈ આપણું હુકમ જામે છે અને તેથી આવ તથા
 રીત ખસન થાય છે અને કમ્પ્રી થાય થાય છે. માટે કુલ પુરોએ
 બીજાનું જ્યાં વર્તન બેઈ આજાર પામશે બેઈએ અને કુણાનુકાની
 થતું બેઈએ, કમ્પ્રી છે કુણાનુકાની તેવા કુણ મેળવવા આપણું
 હુકમ રોજવાઈ અને મજબૂત સમાજમથી, અને સમાજી મજબૂત
 મનાસથી કમ્પ્રી પણ પામવા આપણે સામજીની કમ્પ્રી, બીજા
 મેટ્રીબાળના છે. જા જાવના આપણા જેવા કુણામીવાળા પુરો.
 સાથે મેટ્રી બાંધવાનું જણાવે છે. મોટી માત્ર તથા કુણાચાવ
 રાખવાનું તે જણાવે છે, પણ કમ્પ્રી કરે. કુણાચાવ સામેજ
 બેવામાં આવે છે. કમ્પ્રીમાં મારે જાણુએ રાજિ રેસવા આપ-
 ણને જણાવ છે કે કહેનાતા કુણાચાવ વધારા છતાં, કુણાચાવ રિન કમ્પ્રી
 બીજા કમ્પ્રીનું મૂલ વધતું જાતું જણાવ છે અને તે જાણતા અને
 સ્વાર્થતા છે પાતાના કમ્પ્રી બાંધને સાથ બીજાને અને તેનું કુણાચાવ
 કરતાં મનુષ્યો. કમ્પ્રીમાં જાતાં નથી, સ્વાર્થ આપણે છે તે નિ સરખ
 સરખ છે સ્વાર્થથી બેટલા નિયાડો થાય છે તેટલા બીજા કમ્પ્રી
 થતાં નથી, હરેક જણ બીજાના કુણાને પાતાનું કમ્પ્રી કરવા કમ્પ્રી
 છે, અને તેમ કરતાં પાતાના સહેજ સ્વાર્થને સાથ આસપાસનાઓને
 તે કમ્પ્રી અને તેટલું કુણાચાવ કરે છે તેમજ તે કમ્પ્રી પાતાને આજાર
 જાણે તેવા કુણાચાવ પરિણામો મેળવવા પડે તેના તે સંવિધાન

કુપા દર કપવાના ઉચ્ચ કાલ બધી મુકબું નહિ. કુનિયા ભેટાની મરી-
ખાઈથી કુખી છે તેના કરતાં વિશ્વ કુખી પ્રેમ કરી વધેનાના અ-
વગરથી છે આ પ્રેમના સંબંધના સર્જનમાં અદેશ લેખક લેને
છે કે—

મે તમારે આનંદ દાયક સરિદો પડોશા વાનો દોલ અથવા
મનિ કરી સ દો કપવાના દોલ લો તમે બૂલી બચે શા મુખી
લેલી રદત્ય નહિ આજને આજ આની આ કહે તે તરેદો પડોશાડો
અને તે રૂબાનો ઉચ્ચાર કરેલ આપણે વનમાન કાળના મુસાફર
હીમે જિવિખ અગમ્ય છે આવતી કાલ તુ વનસ તે રસ્તે આ
પડોશી અલખુ છે; આપણે આ કાળનાજ સ્વામી હીમે નહિ બા-
લેલ અનુદાયરક સંબો સાર નહિ પાકેલો સ્વચ્છતા પવ સાર
નહિ ખરેખર પ્રેમપત તાર કેટલાંક હરેલો તપે છે અને મુરી મુરી
મરે છે સ્વચ્છ પતના અભાવથી નહિ પણ હરેલ પ્રેમના અભાવ
થીજ કમલ રસિલ લેખક કુખી છે પાટે વપાયા હરેલના કે આ
જિલ કોતરમાંથી પ્રેમનો મવાક વહેલો કરેલ

આ રીતે મનુષ્ય આળી તરેલ દયા બતાવવી એટલુજ નહિ પણ
અન્ય નિરપરાધી મરીલ આળી વચ તરેલ દયાની આગળી દાનવી
નિરપરાધન સુવર્ણ લખુ છે કે જૂલ વનમાન અને જિવિખ
તમે કાળના અડલો અને કમલો ઉપરલ કે છે કે સંબળ પ્રકરેલ
છવ્યા પ્રાણો વધ કરવા નહિ લેખી તરેલ દોલ વાપરેલી નહિ
લેખે કુપરોલ મવા નહિ અને લખે લાંબી મુકબું નહિ તપાની
વસ્તુબિન્ય રૂબને અખુનાર દુર પ્રવાસ આવાજિન રૂપેલ તપા-
નુ, સ્વ નિ મ કાળના છે નહિ પ્રાણીવચમાં મનુષ્યના કટથી
પુલે ખેલેલી નથી, પણ કુલ કુલ અનુભવવાની કાળની લા મનુ-
ષ્યના મરજીજ છે તર કાળનાજ સંબો મવા આળી તરેલ દોલ
કે મળીથી વનમુ.

આ રીતે લેખક અથવા અધ્યક્ષ નર નહિ આ આજ નુ
રૂપેલ મનુષ્ય આ મનુષ્યના તવચપાઈ આજુ છે અને નહિ

નુકસાન કરેલા પણ આપણે તુકેતા નથી; માટે કપર બનુનેથી વાંઘી સુવત્તી ચાલુ એમનો આપણે દિવસમાં બે ચાર પ્રતિકપણુકને ઉપચાર કરીએ છીએ તેનું સહસ્ત્ર સમજી એમ રેર વિરોધ દેએ, અને પેત્રી-આવ વધે તેમ વર્તન રાખવું.

દેને કારણે જાવનાના વિષય કરીએ. તે જાવના આપણને આપણાથી ઉતરેલા સર્વ મનુષ્યો પ્રતિ કારણ-દશ રાખવાનું કિતરે છે એ દેએ. આપણાથી જુલિયન જાનમાં સ્વતુલ્યમાં ઉતરેલા હેમ તેમના વસ્ત્ર તિરસ્કાર જુલિયન બેચનું નથી; પણ અજાનને કીમે તેઓ કુદ્ધ થાય ચાલી જાય નથી, માટે તેઓ દયાને પામ છે આરો વિષય કરી તેમની તરફ દયા વધાવવાની જરૂર છે આપણે રસ્તામાં પોતું બેઠું હેમ કુદ્ધ તેમની દયા કાઢીએ છીએ એ એઓ દુષ્કારી છે બસતી છે તેઓ છુ નીચીની અપેક્ષાને દયામ નથી! છુ તેઓ કુદ્ધ કરેલા પણ કદાચ છે! છુ તેઓ કુદ્ધ એટલી પણ દયાને પામ નથી! કોઈમાં થોડો દોષ હેમ એ કોઈમાં વધારે હેમ; પણ બધાં સુધી માણસ કુદ્ધ બધો નથી ત્યાં સુધી તે દોષને પામ એ છે જ માટે બીજાના દોષ ભેદ તેમ તરફ તિરસ્કાર વધાવવાને જરૂર છે તેમ તરફ દયા કાવવી ભેદમાં અને અને તેટલા મધ્યસ્થે કુદ્ધાન આપી તેને તેમ દેતને ત્યાં જાતી કિતવનું ભેદમાં; પણ તે મનુષ્યની નિંદા કરવી નહિ. કારણકે નિંદાથી તેને તેમજ આપણને અપરાધ થાય થયે નથી તેથી તે આપણા ઉપર વિદ્વ પ્રતિબી ભેલાં કિતે છે અને આપણા ઉપરેકતી અસર વેળામ થતુ પડતી નથી. પણ એ જરી દયાની કાનણીથી, તે મનુષ્યના કિતને ખાતર રેમકાવથી આપણે તેને સહજાન આપીશુ એ તે મળાણે તે પુછીથી થાયશે.

જરી કારણકાવના એ મનુષ્યના હૃદયમાં વસે છે તે બીજાનું દુઃખ, અજાન વરેકે જુએ છે ત્યારે તેનું હૃદય દયાથી પીનવે છે અને તે દુઃખ અને અજાન દૂર કરવા પેલાનાથી જાનુ તે કરે છે. કારણ આપણી ક્રિય ન હેમ, અને તેનું દુઃખ દૂર કરવાને કાંઈ આપી સકવાની સિદ્ધિથી ન હેલાંએ, એ પણ મનુષ્ય અને કાંઈ વચનથી તેનું

કુળ દૂર કરવાના ઉચ્ચ કાલ બધી મુશ્કેલી નહિ. કુનિયા બેટલી વરી-
યાઈથી કુળી છે તેના કરતાં વિશેષ કુળી પ્રેમ કરી વચનોના બ
ધાવથી છે આ પ્રેમના મુખોના સંર્પધમાં અંગ્રેજ લેખક હમે
છે ૬.—

એ તમારે આનંદ દાયક સંસ્થા પઢોવાડવાનો હોય અથવા
પ્રીતિ કરી મુખો કહેવાના હોય તે તમે બૂલી જાઓ ત્યાં સુધી
લેલી રહેતા નહિ આજને આજ આની આ કલે તે સંસ્થા પઢોવાડો
અને તે મુખોનો ઉચ્ચાર કરો. આપણે વર્તમાન કળના મુસાફર
હીએ અવિધ્ય અવધ્ય છે આવતી કાલ મુ વનસે તે સ્વસ્થ આ
પણથી અભણું છે, આપણે આ હાનુનજ સ્વામી હીએ, નહિ બે-
લેલા આનંદકારક મુખો સાથે નહિ યોગ્યેલા સ્વચ્છતા પત્ર સાથે
નહિ ખરચેલા પ્રેમધન સાથે દેરલાં હરો તસ્વી છે અને મુરી મુરી
મરે છે સ્વચ્છ પાનના અધાવથી નહિ પણ હરના પ્રેમના અભાવ
થી જન્મત મરિય લેમજ કુળી છે મારે તમારા હરના ઉદ્યમ
ઉદ્યમ કેતરમાંથી પ્રેમનો પ્રવાહ વહેતો કરો.

આ રીતે મનુષ્ય માણી તરફ દયા બતાવવી બેટલું નહિ પણ
અન્યથ નિરપરાધી વરીજ માણી વર્ષ તરફ દયાની લાગણી રાખવી
ઉચ્છાષ્કના મૂલમાં લખ્યું છે કે—મૂલ, વર્તમાન અને અવિધ્ય
તમે પ્રાપ્ત્ય અર્થે અને અવર્થે ઉપરેલ કરે છે કે સ્વચ્છ પ્રાપ્ત્ય
અવર્થ માણીને વધ કરે નહિ લેમની તરફ દેવતા વાપરવી નહિ,
લેમનો દુરપચેત્ય કરે નહિ અને લેમને લાંછી મુખમાં નહિ સજગી
વસ્તુબિલા સ્વસ્થને અધુનાર મુલ પ્રાપ્તિ આનો નિયમ સાચવ, સ્વચ્છ
તન સ્વચ્છ નિયમ સ્થિતિઓ છે કે માણીવતમાં મનુષ્યના બેટલી
ગુણ અભિભી નથી, પણ મૂળ કુળ અનુભવવાની લાગણી લે મનુ-
ષ્યના સરજીવ છે મારે પ્રાપ્ત્યમાન રાખી સવ માણી તરફ દયાની
લાગણીથી વર્તવું.

શાથી ઉપેક્ષા અથવા અધ્યસ્થ આવના છે આ આવનાનું
સ્વચ્છ વડુજ માણ મનુષ્યોના સમજવામાં આવેલું છે અને બેબો

સમજે છે તેમાંથી પણ અવકાશમાં મૂકનારા વ્યક્તિઓમાં મધ્યમ થોડો છે એ મનુષ્યો આપણાથી જુદા મતના હોય અથવા જુદી રીતે વતણા હોય તેમના તરફ મધ્યસ્થ થાવના રાજની અર્થે તેમની તરફ રાજ દ્રેષ કરવો નહિ એવું આપણને આપણા ખર્ચ વાસ્તે માન છે તેવું બીજાને તેના પોતાના ખર્ચ તરફ માનહોય તે સ્થાન-આનંદ છે એ પછી બીજા ખર્ચની અથવા ખર્ચ પાળનારાની નિંદા કરવી ધરિત નથી સ્થનસીલતા એ ઉત્તમ ગુણ છે પણ ખર્ચાપાત્રને કીર્તિ તે ગુણની ખાતી થયે જાય એવાનાં આને છે જા કમળો સુશિનો છે અને તેથી સુશિદ્ધારા મનુષ્યો વિવિધ પ્રકારના વિચારો કરે છે આપણે એક હાલર પુરુષ એકા કરીએ કાર્ય કરક બાવતમાં વિચારમાં મજબૂત થાય તેના એ પુરુષ પણ મજબૂત બધું પાડે, ચાટે વિચારમાં મજબૂતો રહેવાને. એ આપણને એમ કહ્યું કે સખા પુરુષોના વિચાર તબન પેટા છે એ તેના ઉપર દ્રેષ કરવાને જાહે આપણી હતીએ તેને મૈત્રીઆવથી સમજાવવી, અને એ તે સમજવા તરફ પણ દુર્લભ કરે એ તેની ઉપેક્ષા કરવી જાહે તેના જણી ઉદાસીન થાય રાખવો એજ ઉત્તમ પુરુષનું લક્ષણ છે

એ મનુષ્ય ઉપર કહ્યુંનેથી ચાર જાણનાથી હૃદયમાં રાખી વર્તે છે તેનું હનન પ્રેમમય થઈ જશે. આજા જનતને તે પેટાના પંજુ સખાન થયું છે અને વિરોધ ટાળી શાંતિ અને સંપન્ન રહેવાને. કરવા પ્રયત્ન કરે, જાવો. મનુષ્ય ઉપરે સર્વ જનત કહ્યી સમજાવથી વતણ સિદ્ધ છે, અને સંયોધસિદ્ધરીમાં જન્મ્યા પ્રમાણે સમજાવથી અવસ્થ પાક પામશે, ખાટે આપણા સર્વજનમાં આજવા મનુષ્યો તથા પ્રાણીઓ સાથે ઉપર કહ્યુંનેથી ચાર જાણનાથી પ્રમાણે વર્તવું.

ઉપસંહાર

વિદ્યેપતો દુદત્પસ્ય પર્મ વક્તો મિનાવયો ॥

एवं सज्जावनासारः परं पारिप्रकारणम् ॥ ૧ ॥

અર્થ — ૨૫ જાણના જેમાં ગુણ્ય છે, અનેક જે ચારિત્ર્યનું ઉદ્ગ્રહ કારણ છે તે વૃદ્ધસ્થનો ખર્ચ ઉત્તમ છોડે

આ પ્રમાણે કહેલો છે કે સ્વપ્નમાં ચારિત્રનું કારણ શી રીતે
 છે તેનો અનુભવ થા શકે આપ છે

વદ વદન ઘણારી ઘણારાહિ વસનમ્ ॥

મમ્પદ નવર નિષ્ણાદારધારિષવસનમ્ ॥ ૭ ॥

અર્થ — જમ કોઈ જુદા માન પુરૂષ પીએ પીએ પાત્રે
 નહીં ન પવન ઉપર ચડે થોડે છે તેમ પીર પુરૂષ નિષ્ણમ્
 પીએ પીએ રૂઢી રીત ચારિત્ર તેન ઉપર ચડે છે

૩ ૦—૧૧—૦

દિવ્યછવન

આર આના

વિષયનો પ્રધાન જતાવી તે દ્વારા મનુષ્યને સુખ શાંતિ, આનંદ
આરોગ્ય અને નવું છવન આપનાર તેમજ આંતર છવનના અનેક
અટકા પ્રકારો ૬૫૮ સ્ક્રોમાં પુણ્યસો આપનાર અપૂર્વ ભેટીથી
આ પ્રકાર અદાત પ્રકારોમાં નામ વાંચવાથી આ પ્રકારી ઉપદેશિતા
સમજવામાં આવશે

(૧) સુખનો રાજમાર્ગ	(૨) સુખ માર્ગમાં પ્રયાસ
(૩) ટેવનું પ્રાપ્ત્ય	(૪) જન અને વિદ્યા
(૫) મનુષ્યનું સ્થાયી	(૬) અદ્યત્ત રહ્યોનો માર્ગ
(૭) પૈર્	(૮) સંશિષ્ટતા
(૯) કૌશલ્યનો વિકાસ	(૧૦) સર્વ આનંદ પ્રાપ્તિ
(૧૧) કુલનું સ્થાયી	(૧૨) મન અને સરીસ્તી જન-
નોઆનંદ અસર

(૧૩) સારીસંસ્કારમાર્ગમાં મનનો સિરસો(૧૪)આદર્શ માનસિક વિવેક
(૧૫) કુલ વિષય અને તેની આ (૧૬) આંતર અને બાહ્ય છવન
વસ્થા

(૧૭) શાંતિ (૧૮) પસંદ આસક્તી દુઃખ
મહાન સેવક પછી ૧૧ ૫૮ સિધ્ધિ ૧૨ આનંદ પછી ૩૬
એક રૂપિયા

૩. ૦—૮—૦

ગ્રીષ્મ આવૃત્તિ

ગુરુદર્શન

આર આના

ગ્રીષ્મ આવૃત્તિ

વસ્તુવિષયને આધારે આર્થિકમાં માન્ય વસ્તુતા ઉપર નીતિય
સિદ્ધિને પ્રતિષ્ઠાન કરનાર આ પુસ્તક પ્રાચીનથી મેળવણી જાતાયે
બાકીરી તથા કન્યામાં માટે મનુર કુર્ છે તથા સરમરી મેળવણી
જાતાયે પણ પ્રાચીન સ્ક્રોમાં બાકીરી માટે મનુર કુર્ છે તેનું
દિશી જાણમાં આપાંતર થયું છે અને તેની વધુ આપાંતિયા થઈ છે
તેમાં જ્ઞાન, શીલ વૈરાગ્ય, ક્રમા, વીર્ય, ધ્યાન અને જ્ઞાન એ
સ્વયં સદુચેઃ ઉપર ઉપર રીતે વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે
મિત્ર ૮—૮—૦

સિદ્ધિલવનના નિયમો

૭ મુખ્ય સંસારમાં રહી સત્પરકાથી શાશ્વત્ત મનુષ્યના પાક શીખી સિદ્ધિલવન ગણના માનવો હોય તેને આ પુસ્તક બેઠે સ્વામી એમીયા ૬૫ થઈ પાતાના અધ્યાત્મમાં ઢાલું જળ રહેલું છે તેના અગ્રામથી મનુષ્ય ઢાલો મર્યાદિત બનેલો છે તે મર્યાદામાંથી કેમ કુટવું બે અલ્પ હોય તો આ પુસ્તક અવલ્લભીતે આપેલા પ્રત્યેક નીચે પ્રમાણે છે

(૧) વિશાળ જ્ઞાન	(૭) પવિત્રતાનું આધ્યાત્મિક જળ
(૨) કર્તવ્યનો નિયમ	(૮) બિદ્યત્ર મનનો પ્રભાવ
(૩) મરણનો નિયમ	(૯) આદર્શ લવન
(૪) અર્ધત્વક લવનનું સ્વરૂપ	(૧૦) જરી આદ્યમહા
(૫) વિશ્વરૂપિત બને તેનો પ્રભાવ	(૧૧) આધ્યાત્મિક અને સંસારિક લવન

(૬) મનુની નજરે	(૧૨) અદ્યમવિદ્યાનું જ્ઞાન

૫૯ ૧૪૮ પાકુ પુકુ કર્તા કિમત માત્ર આપ આપ

૬૨૧ જ્ઞાના શ્રી શુદ્ધ ચરિત્ર ૦—૧૦—૦

વિશ્વકલ્પક દયામુતિ શ્રી શુદ્ધ મહાશયનું લવન વરિત્ર વેનના સિદ્ધિતા તથા સિદ્ધિલા સાથે જાત રાત્રીમાં આપવામાં આવ્યું છે કુનિચની વસ્ત્રીનો જે જાત માત્રાકલ્પમાં હોયને એ મહાશયના નામનું સ્મરણ કરે છે તેમનું જ્ઞાન આત્મસ્વરૂપનો હવેલા પાક સિદ્ધિવચન લવનવરિત્ર જાતિ રસિક બેને જોયપદ સિદ્ધિથી સ્વચામાં આપ્યું છે ૧૧ના વેપલ પશિમના અનેક વિદ્યાનેભા રાત્રીને આખરે વડુક કાજલપૂચક લવનમાં આપ્યું છે સરકારી અને ગાયકવાડી કેળવણી ખાતાએ હાથમેરી તથા ઈન્દ્રામ માટે મલુર કર્તુ છે ૫ નાલો મપી મહ છે પાંચમી અપૂર્તિ વધ છે કિમત ૦—૧૦—૦

ઉચ્ચજીવનના નિયમો

જે મનુષ્ય સંસારમાં રહી સસારથી રાજ્યમાં મનુષ્યના પાઠ શીખી ઉચ્ચજીવન ગણવા માગેલા હોય તેને આ પુસ્તક મોઢા સ્થાના મેળીયા રૂપ થશે પાઠાન્ય આક્રમણમાં કેટલી વળ રહેતું છે તેના અઘનથી મનુષ્ય કેટલો મનોહિત બનેલો છે તે મનોદાષથી કેમ છુટતું થી અછુતું હોય તો આ પુસ્તક અવશ્ય વાંચી તેમાં આરેક પ્રકરણો નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) વિદ્યાન ભાવના	(૭) પવિત્રતાનું આધ્યાત્મિક ભવ
(૨) કેટલીકના નિયમ	(૮) શિક્ષણ મનનો પ્રભાવ
(૩) મનને નિયમ	(૯) આદર્શ જીવન
(૪) આત્મિક જીવનનું સ્વરૂપ	(૧૦) જરી આત્મસાક્ષી
(૫) વિચારસક્તિ અને તેના પ્રભાવ	(૧૧) આધ્યાત્મિક અને તત્ત્વરિક જીવન

(૬) પ્રભુની નજરે	(૧૨) આત્મસાક્ષીની સમજ

૫૪ ૧૪૮ પાક પુઠ્ઠ કલ્પ કિંમત માત્ર આઠ આના

આ આના શ્રી પુણ્ય ચરિત્ર ૦-૧૦-૦

વિશ્વવત્સલ દયાપુત્રિ શ્રી પુણ્ય મહાત્માનું જીવન ચરિત્ર તેમના સિદ્ધિથી તથા સિદ્ધિથી સાથે આ મનુષ્ય આપણામાં આપણું છે ફુનિશાની વસ્તીનો જે આમ પ્રાતઃકાલમાં જીવીને જે મહાત્માના પાસે સ્મરણ કરે છે તેમનું દયા આક્રમણથી નો હિમ્મત પાઠ સિદ્ધિવન્નર જીવનચરિત્ર અતિ રસિક બીને મોપમદ સૈદ્ધિથી સ્વચાપ આપણું છે પૂર્વના તેમજ પશ્ચિમના અનેક વિદ્વાનોના મનમાં આપણે વધુન અજ્ઞાપૂર્વક લખવામાં આપણું છે સરકારી અને મારકવાડી કેળવણી ખાતાએ આવશેરી તથા કન્યા મારે મનુષ્ય મુકું છે ૫ નાથો જપી મહા છે પાંચમી આપણી મહા છે કિંમત ૦-૧૦-૦

૧૨૬ વરમા અને સાયબેરીમા તખવા સાથે

ઉત્તમ પુસ્તક

પ્રેમ અને સેવા

લેખક મજિસાલ ન રોશી બી. લે

મુદ્ર ૬૫૫૭ એ સીક ૧૫૨ ૧૯૨ ૫૪ બાલુ પુઠું

જ્યત કુખી છે સાચી કુખી છે ૧ તેનું ખરૂં પ્રશ્ન ૫
નનો અભાવ નહિ પણ જરા પ્રેમનો અભાવ છે જ્યાં જરો
પ્રેમ નથી ત્યાં ખરી સેવા નથી. અત્યારે સેવા કરવાની
જાવના જ્યતમાં પ્રવર્તતી જાય છે પણ તે સેવાની પાછળ
સાચો પ્રેમ હોવ તોજ સેવા થઈ શકે આ પુસ્ત
કમાં પ્રેમ અને સેવાનું સ્વસ્થ વતાવવા ઉપરાંત માનુષી સ્નેહ
રિત્ય પ્રેમ પ્રેમ બને તે વતાવવામાં આપ્યું છે તેમજ જેક
શકે તેના માનુષીને ૧૧ લખેલા પત્રા આપ્યા છે અને
ઉચ્ચ જીવન ગામવામાં વિચાર શી સાચી શકવે છે તે
વતાવવામાં આપ્યું છે

સાહિત્ય શુ કહે છે

પ્રમના તમામ પ્રકાર અને તેની કેવી અતર
જીવનમાં શાય તે લખનારે ખરતાર મેલકે કમક
લરી ફિલીમાં ઠરી વતાવ્યું હોવાથી બેની સચો
ટતા વધી છે બેમના તમામ વિચારો સાથે આપણે
સંમત ન હોઈએ તો પણ બેમના વિચારોનો મંગ
અને વાણીની મીઠાઈ આપણા પર જરૂર અતર હો

મુદ્ર ૧-૦-૦

હમણા નવા બહાર પડેલા પુસ્તકો

મુદ્રક જ્ઞાપક અને મુદ્રક કમળ

પ્રેમ અને સેવા મુલ્ય બેક રૂપાંશ પાછો લેવાના

ચારિત્રમંદિર મુલ્ય બેક આપા પાછો લેવાના

નવિન યુગનો આત્મા મુલ્ય બેક આપા પાછો લેવાના

ગુરુદર્શન (ત્રીજી આવૃત્તી) મુલ્ય બેક આપા પાછો લેવાના

પવિત્રતાને પંથે મુલ્ય બેક આપા પાછો લેવાના

દિવ્યજીવન મુલ્ય બેક આપા પાછો લેવાના

આવકધર્મ મુલ્ય બેક રૂપાંશ પાછો લેવાના

જુદ પેઠાથી મનુષ્યનારે લેટલી રાખતી દિલોડી નીચી

મગવાનું ઠેકાણું મલિલાત ન. દોશી

સ્વતંત્ર—અમરાવાદ

ચરોદા

૮૩ી મણીશાસ્ત્ર નં. દોરથી

સી જાતિનું ચૌર, સીજીનું માતા
 વરીકેનું સ્થાન, અને જાગૃદોને ઉત્તમ
 સુસ્થાન આપવામાં અને આ રીતે રેશની
 જ્ઞાન ઉત્તરવિમાં સીજીનો દિસ્સો, આ
 બધું સમજવું હોય તથા સી હવનના
 પ્રભોનો ઉઠેલ આપનાર લેજો વાંચવા
 હોય તે જાણેજ છે રૂપીશનો મની
 જ્યાર કરી મણીશાસ્ત્ર બાકે જનો
 બાકેને ઉત્તમ પુસ્તક લેલ વરીકે
 આપવામાં આવે છે.

લખે

ધનેશ્વર મણીશા જોડિસ

સ્વતંત્ર—જામદાનાદ

